

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

73446

3

Janka Kersnika
zbrani spisi

3.

JANKO KERSNIK

8+6

YERKO KENZNIK

MILAČEK FRANC 278

JANKA KERSNIKA ▲ ▲ ▲

▲ ▲ ▲ ZBRANI SPISI

UREDIL DR. IVAN PRIJATELJ

ZVEZEK III.

ROŠLIN IN VRJANKO

JARA GOSPODA - -

OČETOV GREH - - -

V LJUBLJANI 1904 ▲ ▲ ▲

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

+73446

73446

D 2873/1952

ROŠLIN IN VRJANKO

POVEST

I.

Na enem onih zelenih holmov, ki tako enakomerno, a vendar prijazno obrobljajo strugo tihe Krke, pomikajoče se ob njih podnožju v stoterih ovinkih, stoji gradič Dvor. Srednje posestvo je to, in niti njegovega, niti imena njegovih gospodarjev ne beremo zabeleženega v zgodovini ožje svoje domovine. Gradič je zidan v eno nadstropje, štirivoglat, a brez dvorišča; na severnem koncu mu je priklopljena majhna stavba z visokim, cerkvenemu podobnim zvonikom: to je grajska kapelica. Spredaj se širi prostorno dvorišče in prav sredi tega stoji košata lipa; zadaj pa se svet vzdiguje in po umetno napravljenih, odkopanih in uglajenih odstavkih rase vinska trta, na severnem koncu pa je ograjen prijazen vrtič. Gospodarska poslopja stoje pod gričem, za streljaj oddaljena od gradu; travniki in njive se razprostirajo na obe strani, v ozadju je nekoliko vinogradov, više za njimi pa lep, svetlozelen bukov gozd. Gori v severo-vzhodu,

kjer se prikaže Krka v ostrem ovinku izza nasprotnega griča, da leze potem počasi proti Dvoru in mimo njega, tam stoji selo Mlin prav ob veliki cesti, ki križa široko Dolenjsko in ki ravno tu na dobrem, visokem mostu preskoči globoko Krko.

Pred mostom je majhna, ali čedna krčma, in pred njo sta dne, katerega se pričinja naša povest, ob mizi, ki je bila ravnokar in nalašč prinesena iz hiše, sedela molče dva človeka, gospod in gospa. Bil je krasen poletni popoldan po lahkem ponočnem deževju, in tanka sapica, ki je završala časih po košatem kostanju na koncu hiše, ni mogla dvigniti trohice prahu raz cesto.

Krčmar, ki je bil s pomočjo dekle prinesel mizo in dva stola pred hišo, in potem, ko mu je na dotično vprašanje prikimal gospod, še polič vina, polič vode in dva kozarca, je stal nekoliko časa ob strani, kapico svojo v roki vrteč, ter poizkušal pričeti razgovor. Debeli možič je bil jako ponižne nravi, in ni ga motilo, da na nekaj vprašanj niti odgovora ni bilo; a mož je menda poznal svoja gosta, zato se ni dal motiti in je govoril dalje. Iz njegovih ogovorov in zakritih vprašanj tudi lahko sklepamo in pozvemo, da sta bila ta dva gosposka človeka grajski gospod in gospa z Dvora, in ker se je bil danes zjutraj grajski kočijaž Tine z rejenima svojima konjema in staro kočijo ustavil tu pred krčmo ter se

okrepčal z dolgim požirkom slivovke, je vedel krčmar, da sta ta dva prišla semkaj naproti Tinetu in kočiji, v kateri se je imel pripeljati domov na počitke njiju edini sin — Pavel, ki je študiral na Dunaju.

Gospod je naglo pil svoje vino, gospa pa samo pol kozarca vode.

»Dolgo jih ni!« deje ona po dolgem molku, in kakor je bilo čutiti, le zato, da izpregovori.

On je vstal in šel pred most, odkoder je bilo videti dalje po cesti nego izpred hiše.

»Mude se morda v kaki krčmi, kakor je to pač študentovska navada!«

Vrnivši se, je izpraznil zopet kozarec in vžgal iznova dolgo lulo, ob kateri je vlekel.

Krčmar je bil silno radoveden, kdo ima pač še priti, ker sta ta dva govorila o množini, on pa je bil pozvedel o edinem Pavlu, a ni si upal povprašati. Pokašljaj je dvakrat poluglasno in se umeknil v hišo. Gospod pa je šel zopet pred most.

Bil je velike, široke postave, imel je očitno nad petdeset let, ali bil je krepek in zdrav. Lepa, siva brada mu je krasila drobno koščeno lice, in dvoje iskrih oči, ki je gledalo izpod gostih obrvi, je pričalo o živi nravi gospodarja svojega. Opravljen je bil navzlic poletnemu suhemu dnevu v visoke škornje in tesne, z usnjem obšite hlače, kakor bi bil ravno stopil raz sedlo, na glavi pa je imel širok, mehak klobuk. Povedali smo že,

da je pušil iz dolge lule, v desnici je vihtil kratek jahaški bič.

Gospa pa, ki se ni genila s stola izpred krčme, je bila povse druga. Imela je jedva šestintrideset let, toda bila je videti mnogo mlajša; velike, gibčne postave, lepega, malo bledega lica, plavolasa in modrooka, je bila opravljena v svetlo, okusno obleko, ki jo je kazala še mlajšo; človek bi bil dejal, da sta to oče in hči, a ne mož in žena.

In vendar je bilo tako.

Sedaj umirovljeni major Ivo pl. Lukič je bil pred dvaindvajset leti prišel po naključju v službenih opravilih v te skrite kraje. V gradu na Dvoru so bili tedaj njega, nadporočnika, jako prijazno sprejeli in oni teden, ki mu ga je bilo prebiti tam, mu je potekel kakor ena sama ura. V gradu je bila tačas poleg postarnega gospodarja Kovačiča in prav take sestre njegove edina njegova hčerka Lorica, jedva petnajstletna deklica, toda vzcvetela kakor roža v prvih urah, kadar odpre venec svoj. Je li čudo, da sta se ta dva človeka zaljubila? On dozorel mož in ona neizkušeno dekle, ki vrže prvi pogled v svet? Ko je Ivo odhajal, je pretakala Lorica bridke solze, ali oče jo je tolažil in Ivo je obljubil, da pride čez leto in dan. Prišel je in potem vzel Lorico za svojo ženo s seboj.

Stari Kovačič je še učakal veselje, da se mu je porodil vnuk, Pavel, a kmalu potem je

zatisnil oči. Sestra je šla še v istem letu za njim. Posestvo Dvor in vse Kovačičevo imetje pa je pripalo, ker je bila pogodba taka, zetu in hčeri pokojnikovi, vsakemu polovico.

Ivo pl. Lukič, ki je bil sam iz jako bogate hrvaške rodbine, je prepustil staremu valptu na Dvoru, da je gospodaril tam, kakor se mu je zdelo prav, ter je s svojo mlado ženo in otrokom živel rajši po prijetnih večjemestnih garnizijah, kamor ga je zanašala sreča. Šele ko je Pavel malo odrasel in jel hoditi v šole, se je naveličal Ivo večnega potovanja in preseljevanja in šel v pokoj »major ad honores«. Nastanil se je v Ljubljani, poleti pa bival na Dvoru. Ko pa je Pavel dovršil gimnazijo, sta se preselila tudi roditelja stalno na Dvor, in tam sta sedaj bivala že dve leti.

Toliko o njiju dveh, da bode vedel čestiti čitatelj, s kom mu je opraviti; natančneje pa ju spozna v teku povesti.

»Štiri bode kmalu, in ob treh bi morali že bit tukaj!« prične major, vrnivši se iznova od mosta.

»Čudno, res čudno,« pritrди ona.

»Kaj meniš?«

»Oh, nič, toda čudno, da jih tako dolgo ni! Zgodilo se jim vendar ni ničesar?«

Dejala je to mirno, malomarno ter segla po kozarec z vodo.

»E — kaj še! Kaj se more zgoditi!« mrmra on nejevoljno, a čuti je bilo iz vsega mrmranja,

da ga navdaja tiha skrb. Ukazal je še polič vina, pil in hodil nemirno po cesti gori in dol.

»Mene je jelo skrbeli!« se oglasi gospa, dasi se ji ni zljubilo vstati in stopiti tja na most in pogledati v daljavo, se li ne kaže že oddaleč zaželeni voz.

»Kaj bi te skrbelo, Lorica? Lehkomiselni ljudje so to; oba pijeta kod in Tine tudi —«

»Morda so se zvrnili, Ivó?«

»I, kaj pa — s takimi konji!«

»Pa voz, kočija je stara!«

»Kovačev dosti ob cesti!«

Navzlic pomirovalnemu svojemu oporekanju pa je bil stari vedno nemirnejši. Pogleda še enpot na uro in izpije naglo zadnji kozarec vina.

»Lorica!«

»Kaj je?«

»Jaz pošljem domov po konja in jim jašem naproti!«

»Potem pa nobenega ne bode domov!« se nasmehne gospa.

»Ti se šališ — a mene že skrbi!«

»Ravnokar te še ni skrbelo!«

On jo je srepo pogledal in košate obrvi nad očmi so se mu skoro spojile.

Obrne se še enpot proti mostu, in sedaj, dasi ni hotel, je vzkliknil veselo: »Oh, tu so, tu so!«

Sedaj stoprv je vstala gospa in šla počasi k možu, skrbno varuje svojega lica gorkih solčnih

žarkov. Tam daleč izza drugega hriba se je pripeljala velika grajska kočija, in Tine na visokem kozlu sedeč je vihtil venomer svoj bič. Tudi preko mostu je vozil naglo, takraj pa obstal tako lepo, kakor je le mogel. Iz voza sta poskakala brzo dva gospoda, v letih očito različna.

»Lepe reči to!« je kričal major; »čakati vaju morava, da že o vsem mogočem ugibljeva.«

Hotel je biti strog, ali veselje je zvenelo iz njegovih besed.

»Seveda« — je odgovarjal naglo mlajši prišelcev, preden so se še pozdravili, »ta vražja kočija je vsega kriva; pero smo strli in potem kovali!«

»Haha — kaj sem pravil, Lorica? Kovačev dosti ob cesti!« se je smejal major.

Vtem sta se s Pavlom objela in poljubila, in nato je Pavel skočil k materi ter ji poljubil roke in lice. Obrnil se je naglo in ugledavši tovariša svojega, ki je stal še vedno s klobukom v roki ob strani poleg voza, vzkliknil:

»Oprosti, Vid! Papa, to je prijatelj moj, o katerem sem pisal — doktor Vid Božan — moj oče — moja mati —.«

»Major pl. Lukič,« je hitel po stari navadi Pavlov oče in prijazno stisnil onemu obe roke. Gospa Lorica je z naglim, bistrim pogledom premerila visoko, elegantno postavo doktorjevo in mu podala drobno svojo roko v poljub.

Sklenili so poslati Tineta z vozom dalje ter iti peš domov. Daleč ni bilo.

Ivo je vzel sina pod pazduho, doktor pa je ponudil gospe roko, in tako so korakali v živem razgovoru ob bregu Krke proti Dvoru.

»No, kako je bilo pri preizkušnji?« je pričel oče, akoprem je že vedel, da je sin napravil z odliko prvi svoj državni izpit.

»Oh, dobro, dobro!«

»To je prav! Lepe počitke bomo imeli, jahali, lovili — kar boš hotel — na Vrbljenje nas tudi vedno vabijo; — oh, tam so veseli! In na Grič k Podgorskim vaju popeljem!«

Stari ni videl, da se je sin pri imenovanju zadnjega priimka malo zardel.

»Oh — k Podgorskim?« je ponovil za očetom.

»Ti so sedaj doma! Potovali so — Bog ga vedi, kod, toda — to ti bodo že sami povedali.«

Ivo ni čutil, da je sin jel kakor veselo presenečen hitreje stopati in da ni odgovarjal.

»So li sami?« je vprašal Pavel čez nekoliko trenutkov.

»Kdo?« je dejal oče, ki je bil v veseli svoji razburjenosti že pozabil, kar je bil prej omenil.

»I — Podgorski!«

»Menda — toda stoj! Pričakovali so gostov — oh, da, da, goste imajo — z Dunaja, ali odkod že, tako sem čul, toda natančnega ne vem.«

Pavel pa tudi ni hotel več povpraševati, nego je jel govoriti in izpraševati o žetvi, o vinu in o gospodarstvu.

»Teh krajev še nikdar nisem videl,« je govoril doktor Božan, spredaj gospo Lorico za roko vodeč, »in presenetila me je tiha krasota, ki se odpira po teh zelenih soteskah v tako tesnem okviru, a vendar tako mogočno vplivajoča.«

»Mi smo se je že tako navadili, da je ne čutimo več,« se je nasmehnila majorka.

»Mogoče, da — tudi to je možno. Najlepšega se človek privadi in — naveliča!«

»Naveliča, da, to je prava beseda!« je dejala gospa Lorica skoro z vzdihom.

»Ste li že dolgo tu?« je vprašal doktor.

»Dve leti.«

»In vedno tako — sami?«

»Vedno! Nekoliko sosedov — to je vse!«

»In pozimi?«

»Dve sem že tu prebila; — letos — prihodnja bode tretja!«

»Zakaj bi ne šli v mesto, na Dunaj; Pavel je tam; nekaj zimskih mesecev v stolnem mestu, to bi bilo pravo!«

»Oh — da! Ali Ivo ne gre nikamor več; privadil se je tu svojim konjem in svoji luli,« se je smejala majorka napol obrnivša lice proti možu in sinu — »in tega mu ne nadomesti vse vélikomestno veselje.«

»Ej, Lorica, saj tudi tebi ni toliko do njega!«

»Kdo ve? Ti me pač ne vprašaš!«

»Mama, prihodnjo zimo na Dunaju!« je vzkliknil Pavel; »jaz porečem: to je sestra moja! Vsakdo mora verjeti!«

»Dobro, izvrstno!« je pritrjeval doktor, in majorka je navidezno nejevoljna, ali vendar s smehom zapretila sinu, naj se ne šali tako slabo.

Major pa je dejal: »Prav si govoril, mene bosta pa oba predstavljala za očeta!«

Smeh je bil splošen in Lorici se je zdelo najboljše.

Dospeli so pred grad in ko je bil Ivo opozoril v naglici gosta svojega na razgled, ki se je odpiral izpod velike lipe nizdolu po ovinkih Krke, je odvel oba prišelca v grad.

Proti večeru so šli še vsi trije gospodje na izprehod in po večerji so vsi dolgo sedeli v takozvani biblioteki pri kozarcu vina in pušili. Celo majorka se ni branila cigarete, katero ji je bil zavil doktor.

To je bil izvrsten družbenik. Znal je lepo in prijetno pripovedovati in je zlasti vplival z ono sigurnostjo, s katero se je vedel. Imel je že morda trideset let, bil visoke, krepke rasti, črnolas in temnook; nosil je kratko pristriženo brado, ki je dobro pristojala njegovemu malo bledemu licu; vsa zunanja oprava njegova je kazala moža, ki je vajej boljših krogov in boljše družbe.

Ni čudo, da so ga bili vsi veseli; celo lice gospe Lorice, vedno tako enakomerno belo, je kazalo nocoj nekoliko lahke rdečice, in majorju je ugašala lula vsako minuto.

Ko so se odpravljali k počitku, je ostal Pavel nekoliko trenutkov sam pri roditeljih.

»No — kako vama ugaja prijatelj moj?« je vprašal veselo, v svesti si, da mu odkrito pritrdita.

»Pameten mož! Meni je po volji!« je menil major.

»Prijeten družbenik!« je dejala Lorica in zrla v zrak.

»To me veseli!« je zavrnil Pavel.

»Pa odkod je?« je vprašal oče.

»Oh, seveda, tega še ne vesta! Kmetskih roditeljev sin je iz imovite rodbine na Spodnjem Štajerskem; bil je, dovršivši študije, odgojitelj pri raznih aristokratih in je mnogo potoval po Evropi; predlansko leto je vstopil za odvetniškega koncipienta na Dunaju in kdàj bode — advokat.«

»Kakor ti?« je dejal oče.

»Morda tudi jaz!« se je smejal sin ves v radosti ob prijaznem, ljubezni polnem pogledu, s katerim ga je meril oče.

Gospa Lorica je bila malo zamišljena, in ko se je poslavljaj Pavel, je dejala le, pomolivša mu roko v poljub: »Lahko noč!«

A ona dva nocoj nista pazila na to.

II.

Dobro uro hoda navzgor ob Krki, tam blizu, kjer se potočec Sušica od južne strani izliva vanjo, je uravnan svet bolj v plano, in tu stoji na raztegnjenem brdu lep, skoro v novem slogu zidan grad z obširnimi gospodarskimi poslopji, kakršna so potrebna le velikemu posestvu.

To je bil Grič, lastnina Podgorskih, kakor je bil to gori omenil major v svojem pogovoru s sinom. Da je govoril o množini posestnikov, je imelo svoje pravo, zakaj gospodarji in lastniki te velike graščine z več tisoč orali gozda in polja so bili vdova Podgorska in nje šestero otrok, pet deklic in eden deček, vsi še mladoleti. Njih oče, gospod Podgorski, je umrl stoprv predlanskim in ostavil svoje imetje tem dedičem z določbo, da ga imajo po enakih delih. Da je bilo imetje edino le to posestvo, akoprem tako veliko, bi se bila prepričala vdova s starim oskrbnikom vred, da ne pojde dolgo z gospodarstvom, a Podgorski je imel še gotovine dovolj, in tudi vdova Helena je bila iz imovite rodbine, in tako so živeli, skromno sicer, a za navadno tamošno razmerje vendar dobro in kolikor toliko imenitno. Gostov so radi videli in imeli so jih vsako leto v poletnem času: pozimi pa se je vdova s starejšima hčerkama mudila po nekaj mesecev v stolnem mestu.

Nekoliko dni pozneje, ko sta se Pavel in prijatelj njegov nastanila na Dvoru za čas počitnic, sta sedeli v hladnici prostornega vrta pred Gričem dve gospe v živem razgovoru. Popoldansko solnce gostih, z divjo trto prepreženih strani ni moglo predreti, in od Krke semkaj je pihala lahka, prijetna sapica.

Gospe sta imeli nekaj knjig na mizi in vsaka malo pričeto pletivo v roki, a to je vse počivalo.

»Oh, tebi se dobro godi, Helena,« je dejala ona, ki je sedela bolj v ozadju, in dasi blizu tiste starosti kakor ogovorjena gospa, bila videti vendar živejša in nemirnejša; »skrbi nimaš, otroke lahko preskrbiš, kakor bodeš hotela; in še tako mladi so vsi!«

»Kaj meniš — Ana? Da bi bili le že bolj odrasli! Dekleta bi to ali to lahko storile, guvernante bi ne bilo treba, in Marko — ta, ta mi provzročuje največ skrbi!«

»Zakaj?«

»Uči se nerad, ne boji se nikogar; kaj bodem ž njim?«

»Spametoval se bo pač! Sedaj ima jedva deset let, kajne?«

»Da — deset! Če ne bode drugače, vojak bode!«

»Saj to ni zadnje!«

»Oh, jaz mislim, da bode zanj — prvo! Pa z dekleti? Če bode treba eno ali drugo odpraviti

— saj veš, kako imamo urejeno z imetjem svojim!«

»Vem, Helena! Toda, to bode vse lahko; dovolj imaš, da odpraviš in plačaš, če bode treba — toda če pomislim — kaj bode z mojo Zorko? Sedemnajst let ima —«

»I, leto več nego moja Klara!«

»Ah poldrugo!«

»Kaj dé to?«

»Dorastla je in kaj ji morem dati — ljuba sestrinja moja? Bogastva nismo imeli in ob tej mirovini, ki jo imam po rajnem svojem, ni moči kaj prihraniti.«

»Pa kako bodem jaz delila in trgala drugim? Gospodarstvo ne nese niti vinarja, in da imam izplačati vse in enemu ohraniti posestvo, bode ta zadnji največji revež. Najljubše bi mi bilo, da ostanejo vsi vedno doma!«

Sestrinja Ana ni prav verjela; nasmehnila se je malo.

»Oh, ti ne umeješ tega, ljuba Ana,« je hitela gospa Podgorska, »vi vsi le vidite naše travnike in gozde in to široko poslopje in naše konje in naš voz, ako se peljemo v cerkev — oprosti, draga moja, da govorim tako odkrito — ali tega nihče ne ve in ne zna, koliko vse to stoji in velja; troškov se nihče ne spominja, in le tisti ve, ki sam gospodari. —«

»Da, da, Helena! Umejem, umejem — ali vendar — koliko si srečnejša od mene!«

Sedaj se je nasmehnila Podgorska.

»Lepo te prosim, Ana, ne poj mi zopet stare svoje pesmi — kdaj si bila pač zadovoljna? To ti pravim, ko bi bila ena mojih hčera tako lepa kakor tvoja Zorka, ne skrbela bi me dotak«

»Oh, pojdi, pojdi,« je hitela Ana in od veselja zardela v svoje že malo nagubano lice; »ti se laskaš« —

»Čemu?« je dejala Podgorska odkritega lica.

Od ceste ki je tekla pod brdom vedno poleg Krke, se je čulo klopotanje konjskih kopit, in na cesti, ki se je vila doli kakor bela nit med temnozelenimi, z ločjem obraslimi travniki, se je prikazala dvovprežna kočija, in poleg nje sta jahala dva jezdeca.

»Oh, to so Lukičevi z Dvora,« je vzkliknila Podgorska in stopila iz hladnice.

»Lukičevi, Lukičevi?« je hitela sestrinja za njo.

»Da, da, drugi ne morejo biti! Jako prijetni ljudje!«

»Čakaj, Helena!« je hitela še vedno Ana; »to so oni, katerih sin študira na Dunaju?«

»Da, Pavel! Ga li poznaš? Tu ga še nisi mogla videti, dve leti so šele tu!«

»Poznam ga! Plesal je z mojo Zorko!«

»Oh, tako,« se nasmeje veselo Podgorska in namigne s prstom; »to bi bilo za Zorko tvojo! Držita ga!«

Sestrinja se je tudi smejala, a bila je tako iznenadena, da ni mogla odgovoriti.

Vtem sta pa prihiteli tudi že najmlajši hčerki Podgorske in klicali: »Mama, mama! Lukičevi prihajajo!«

Vsi so šli pred grad, kjer se je ravno ustavila kočija, in je doktor Božan pomagal gospe Lorici raz voz. Major in Pavel pa sta poskakala raz sedli.

Veselo pozdravljanje, naglo, neprisiljeno predstavljanje je prišlo zatem, kakor je to pač navada pri takih pohodih na deželi.

Major pl. Lukič je ves zavzet gledal, da se Pavel in ta gospa, katero je Podgorska predstavila kot »moja sestrinja Ana«, že poznata.

»Z Dunaja — seveda!« se je smejal Pavel, čigar oči so hitele po dvorišču in grajskih oknih.

»Pa saj sva govorila o gostih na Griču, ki so z Dunaja, in ti nisi ničesar omenil,« je silil major.

»Kdo bi si bil mislil, da bode milostiva gospa tukaj?«

»Tudi jaz sem presenečena! Pa kje je vendar Zorka?« je vzkliknila Ana, dasi je dobro vedela, da so šle deklice z guvernanto na izprehod v bližnji gozd.

»Da, kje je gospodična?« je vprašal Pavel, malo rdeč v lice.

Zvedel je takoj; trebalo ni dvakrat povpraševati. On in doktor Božan sta se potem odločila

iskat družbe v gozdu. Vse tri gospe in major pa so šli v hladnico na vrtu.

Ko je Ivo zvedel, da je sestrinja Podgorske vdova že pred več leti umršega polkovnika Hahna, na katerega se je spominjal še izza mladih let, se mu je odprl širok vir starih spominov in bil je nenavadno zgovoren in živ. Tudi gospe Ani sta radost o tako prijetni družbi in morda še bolj vpliv neke skrivne misli žarila lice. Lorica je pripovedovala o sinu in njegovem prijatelju, kako dobro je prebil prvi izpit, in kako duhovit mož je drugi, in Ivo je sredi živega razgovora z Ano pritrjeval ženi svoji. Tudi Podgorska je bila očito družbe vesela.

Vtem sta Pavel in prijatelj njegov iskala gospodičen po gozdu; delalo jima ni mnogo truda, zakaj že prišedši na parobek sta čula iz bližnje senčnate dolinice glasen smeh in krik dekliških glasov.

»Najbolj se veselim zardelega lica tvoje Zorke, ki nima pojma, da je Pavel tako blizu!« je dejal malo ironično doktor Božan.

»Ej, molči, molči!« je hitel Pavel, ki je bil prej bled nego rdeč in nenavadno razburjen.

»Pomiri se, dragi moj!« je nadaljeval oni; »če ne mora najneumnejša guvernanta takoj ugeniti, kako je s teboj; — o Zorki niti ne govorim.«

»Kaj hočeš? Saj ji še v mislih ne more biti, da jo imam rad,« se ustavi Pavel.

»Guvernanti seveda ne, toda — Zorki!« se smeje zlobni doktor.

»Nikdar ji nisem rekel.«

»Vem, vem, da si tako boječ! Pa bode že — tu bode dovolj prilike, in pogum rase s priliko!«

Pavel bi bil rad odgovoril, toda deklice so ju bile že zapazile in vse je potihnilo v krogu, ki je bil ravnokar še tako glasen in vesel.

Tukaj predstavljanje in pozdravljanje ni bilo tako glasno in burno nego prej pred gradom; ampak na vse je leglo nekaj okornega, običnega. Zorka je rdela in bledela in težko ji je bilo kaj pravih besed izpregovoriti; Klara, Ema in Roza, hčere Podgorske, deklice stare po šestnajst, petnajst in štirinajst let, so Pavla le nekolikokrat videle in se sedaj klanjale, kakor v uri, ko se uči nauk o etiketi; tudi guvernanta, malo preko dvajset let stara, je bila v zadregi. Edini doktor je gledal ironično smehljaje ves prizor in skočil naposled Pavlu na pomoč.

»Tudi jaz sem Dunajčan, gospodična, toda jaz pozimi ne hodim na plese, in zato me poleti ne poznajo, če srečujem v naših senčnatih gozdih tako vesele družbe kakor tu!« se je smejal doktor.

»Oh, tudi z Dunaja! To me veseli!« je vzkliknila Zorka ter lehkóživo, prijazno in preprosto, kakor znajo le Dunajčanke, stisnila doktorju roko.

Zabava je bila hitro v redu in sklenili so iti na izprehod in po daljšem ovinku vrniti se domov. Doktor se je prijel guvernante in vedel pridružiti si vse tri Podgorske. Pavel in Zorka pa sta šla za njimi.

Ko so dospeli pred grad, so se odpravljali tudi gospe in Ivo z vrta. Major je začuden gledal Anino hčerko: bila je temnolasa in črnooka, tanke srednje rasti in lica, »da bi jo le slikal« — je dejal pozneje.

»Krasna deklica!« je šepnil gospe Ani, ki si je pahljala lice poleg njega.

Gospa Lorica je nekolikrat vrgla svoj pogled na doktorja in guvernanto, in ko se ji je na stopnicah približal, je dejala, kakor bi bila utrujena: »Prosim Vaše roke, gospod doktor!«

Vedel jo je v prvo nadstropje, kjer se je vsa družba v veliki sobani zbrala okrog dolge mize.

Mračno je že bilo, ko so se vračali; Ivo in Pavel na konjih, doktor z gospo Lorico v vozu.

»Zabavali ste se menda izvrstno!« je dejala ona.

»Ako sem odkrit — da, gospa milostiva!« je rekel on.

»Jaz Vas občudujem!« je zavrnila glasno; in potem je jela pripovedovati o Podgorski in o rajnem njenem možu, doktor pa je v čudne misli utopljen nem sedel poleg nje . . .

»Ti, Zorka, zakaj si pa bila danes tako rdeča?« je vprašala Klara prijateljico, ko sta šli spat in je ugasnila luč.

»Kdaj?« je dejala ona, in sreča je bila, da v temi Klara ni videla nove rdečice.

»Danes v gozdu, ko sta ta dva prišla!«

»Oh, beži, beži! Saj si bila ti tudi!«

»Pa ti si bila bolj!«

In vtem je Klara zaspala, Zorka pa še dolgo ne.

III.

V dobrem tednu je bil doktor Božan tako domač pri Lukičevih, kakor bi ne bil nikdar bival drugod nego med njimi. Prijateljstvo s Pavlom, majorjevo odkrito in jasno vedenje, skrita, a Vidu dobro poznata koketnost majorkina in svoja sigurnost — vse to je storilo, da so ga drugi imeli skoro kot zdavnaj svojega, in da se je zdelo tudi njemu, kakor bi bil že pred leti dospel semkaj ljubeznivo sprejet in vedno tako gojen in držan.

»Kaj bomo pa danes?« je povpraševal major redno pri zajtrku, ako nista bila mlada prijateljca že na vse jutro odšla ali odjahala na lov ali v mesto ali k bližnjim znancem; in kar sta nasvetovala Pavel ali Vid, se je zgodilo. Majorja je mučil dolgčas, ako njiju ni bilo doma, in tako ni zapazil, da je bila Lorica tedaj tudi nekako zamišljena in čemerna. Znal je, da je mladima

gospodoma časih ljubše, da ju pušča sama; zato se jima za daljše izlete ni družil; a kadar se mu je zdelo, da jima bode prav tako, je šel ž njima, in če je bilo le umestno, je šla tudi gospa Lorica, ki se nikdar ni ustavljala.

Doma pri obedu in potem pri smotkah in tobaku pa so reševali vse, kar more zanimati ljudi njih vrste in izobraženja in dasi je lvo časih umolknil strmeč ob nazorih, ki jih je čul tuintam iz Vidovih ali Pavlovih ust, in ga je neprijetno zadelo to in ono, ali pa je glasno oporekal in se malone ujezil, vendar je vselej zmagoval tisti čudni čut, ki ga je obradostil, ko je gledal svojega Pavla.

Majorka je obično rekala: »Jaz ne umevam vaših razgovorov!« Ali kadar se je besedovanje bolj razživilo, je posegla rada vmes s kakim navidezno naivnim vprašanjem in poredno namežikavala sedaj enemu, sedaj drugemu. Vid je ujel marsikaterega teh pogledov.

Tako so jim tekli dnevi.

A če ni bilo drugega početi popoldne ali obično zvečer, sta krenila prijatelja rada v krčmo pred mostom in v zadnjem času morda še tem rajša, odkar se je vrnila domov krčmarjeva hčerka, ki je bila prej nekoliko mesecev pri omoženi sestri na Gorenjskem. *V o d e t o v a M a n i c a* se je nosila gosposki, zakaj oče, kmetski, ali jako podjeten in imovit gospodar, je vedel, da ji bode lahko štel kaj več dote,

zato jo je bil dal v mesto izobraževat; doma je sicer morala opravljati vsa hišna dela, a glavno področje njeno je bilo kuhinja in postrežba, kadar so prihajali boljši gostje. Teh ni bilo treba pogrešati. Iz sosednjega mesta in z bližnjih večjih posestev se je oglašala mnogokrat gospoda, in marsikaterikrat je prišel tudi kdo, ki ni hotel samo počiti tu in pokusiti dobre dolenjske kapljice, ki jo je točil Vode, ampak ogledati si želel tudi plavolaso Manico, ki je veljala daleč na okrog za prihodnjo bogato nevesto. Izpolnila je jedva osemnajsto leto.

Bilo je prav vročega popoldne, ko sta prijatelja dospela na Vodetov vrt, ki se je širil za hišo in kjer so bile pod dvema širokovejastima orehoma postavljene mize poletnim gostom.

Nista bila sama. Skoro zaeno ž njima je prišlo več gospodov, vsa sodna komisija iz bližnjega mesteca, ki je bila tu nekod v podgorju preiskovala nekaj pretepenih in telesno poškodovanih kmetskih fantov. Sedaj so se hoteli gopodje okrepčati in ohladiti in priseli so k našima prijateljema.

Pavel je bil že vsem znanec; v sodniku, ki je vodil komisijo, pa je našel doktor Božan nekdanjega, skoro že pozabljenega prijatelja z vseučilišča; seveda je bil sodnik za več let starejši. Tako je bilo hipno vse zadovoljno in veselo.

»No, gospodična Manica, kdaj pride snubač?« je vprašal sodnik kordialno, kakor pristaje staremu gostu, in si otiral s čela pot.

»Ej, gospod sodnik, da ne vprašate nikdar kaj drugega!« je zavrnila Manica navidez razdražena in hitela pregrinjati mizo z rdečim prtom.

»Ko ga pa še vedno ni —«

»Bo že prišel!« je menila šegavo.

»Kar se še ni, lahko se še zgodi!« je zapel mladi doktor medicine in otepal s klobukom po nadležnih muhah.

»Pri najmanjš' priložnosti! He, he, he!« je končal stari ranocelnik, velik, orjaški mož in zrl okrog, kakov vtisk je napravil njegov banalni dovtip.

Manica je tekla po vino in mimo hite pošepnila Pavlu:

»Boste li tudi tu sedeli?«

»I, seveda!« je zavrnil istotako.

»No, no, le nobenih skrivnosti, Manica!« je klical sodnik za njo.

»Prijetna deklica!« je godrnjal ranocelnik.

»Zakaj se ne omoži?« je pristavil sodnik.

»Kar se še ni, lahko se še zgodi!« je citiral zopet doktor medicine in lomil orehovo vejo, da bi laže otepal po muhah.

»Pri najmanjš' priložnosti! He, he, he!« se je grohotal zopet ranocelnik hripavo in gledal okoli sebe.

»Čudno naključje, čudno — da se tu zopet srečava!« se je obrnil sodnik k Božanu, ki je bil vtem počasi prižigal smotko. »Kako se ti godi?«

»Kakor vidiš — dobro!« se smeje Vid.

»Zakaj nisi stopil v državno službo?«

»Zadovoljen sem, da tega nisem storil!«

»Hoj, taki ste dandanes gospodje!« pravi ranocelnik in se nasloni z obema komolcema ob mizo, gladeč si dolgo sivo brado. »Kaj ne — svoboda, svoboda — to je geslo vaše!«

Vid se je pazno ozrl v govornika, a Pavel je vzkliknil: »Kaj pa drugega, gospod zdravnik? Ni li to najlepše, svoboden, neodvisen biti?«

»He, he, he, Vi lahko govorite; ako Vam vse izpodleti, ali če Vam bodo nagajali, ali če se naveličate drugega posla, boste pa tu gori na očetovem gradu kravice šteli in prodajali in trs sadili in cviček pili — he, he, he — gospod pl. Lukič!«

Pavel se je malo zardel in ni vedel izprva, kaj bi rekel.

Doktor Božan mu je vtem vzel besedo.

»Kako si pa mislite to svobodo, to neodvisnost, gospod zdravnik?«

»Svobodo — neodvisnost? I, kako si pa Vi to mislite?«

»Ne, gospod zdravnik — jaz vprašam!« je dejal Vid resno.

»Pa sedaj vprašam jaz, he, he, he!« je hitel ranocelnik, ki je bil v svoji žeji že preobrnil zapored dva kozarca v grlo.

Vid se je obrnil v stran, kakor bi hotel reči: »bedak«, a ker so se ostali gostje smejali naglas, se je nasmehnil tudi on.

»Stojte,« se oglasi medicine doktor, ki je govoril vedno počasi in vsako besedo deval na tehtnico; »dovolite, gospod kolega« — pri besedah ‚gospod kolega‘, je prikimal ranocelnik zadovoljno — »dovolite, da jaz odgovorim na Vašem mestu! Vi si mislite svobodo, neodvisnost v praksi tako, da živite brez skrbi, brez dolžnosti, brez opravil, da imate svoj poliček vina — vedno dovolj denarja! — Kaj ne — dragi kolega moj, to je tvoja misel!« je končal doktor tikajoč tovariša ter privzdignil kozarec. »Bog te živi!«

»Bog!« je zvenelo med glasnim smehom v krogu in tudi Vid je privzdignil čašo, pa za trenutek mu je legel zaničljiv smehljaj na ustni.

»Ta je prava, ljubi moj gospod kolega!« je pritrjeval ranocelnik in posebno poudarjal besedi »gospod kolega«.

»Da, da, to bi tudi meni ugajalo!« je menil sodnik. »Kajne — Manica?«

»I, saj ne vem kaj!«

»Že zopet ničesar ne sliši! ‚Ne vidi nič — ne sliši nič‘ —«

Manica je urejala krožnike, nože in vilice na mizi in vtem je prisedel tudi pisar, ki je bil dospel s komisijo in dozdej pazil, da se konji dobro oskrbe; zaeno ž njim je prišel mladi vaški učitelj, vsakdanji gost v Vodetovi krčmi.

»O, dober večer, gospod profesor!« ga je pozdravil ranocelnik, ki je imel očito privilegij dražiti in zbadati, in zato se nihče ni menil mnogo za njegove besede.

Med obedom, ob katerem se je krepčala vsa komisija, je bil razgovor mirnejši; sukal se je večinoma o težkih telesnih poškodbah, katere so bili gospodje danes preiskovali; ranocelnik je imel sicer veliko besedo, ali kadar je prišel s kakim strokovnim izrazom na dan, je poškilil skrivaj na »ljubega kolego«, zdravnika doktorja.

Ko so si po končanem obedu prižgali iznova smotke, so bili zopet vedno živahnejši.

Pavel je bil izginil od mize in je stal v kuhinji pri ognjišču poleg Manice, ki je kuhala še črno kavo za gospodo na vrtu. Krčmar Vode je nadzoroval družino v senožeti, mati pa je bila šla iskat sočivja na gredice, ki so jih imeli na drugem koncu hiše; dekla je pospravljala v veži.

»Vam je li kaj dolgčas, Manica?« je vprašal Pavel in prižigal v naglici zvito cigareto ob tleči trščici, vzeti izpod ponve na ognjišču.

»Kaj bi mi bilo dolgčas?« je zavrnila ter iskala posode za kavo.

»Ker ste se na Gorenjskem gotovo dobro imeli! Boljše nego tu?«

»Skoraj!« je dejala šegavo.

»Oh, vem da! Kaj imate tu — dela dovolj in vrhutega še tako prijetno družbo, kakor danes na vrtu!«

»Vam li ni po volji?« se je smehljala Manica.

»Rajši bi videl, da bi bili sami!«

»Kje ste bili pa včeraj?« je zavrnila ona, da preseče govor na drug predmet.

»Včeraj, včeraj — ej — na Griču!« je dejal on, in skoro bi bilo poznati, da mu vprašanje pri tej priliki ni ugajalo. Utrnil je cigareto ob ognjišču in zrl skozi zatemnelo kuhinjsko okno.

»Oh, tam je mnogo gospodičen!« se zasmeye ona z nekoliko zlobnim naglasom.

»Seveda jih je! Skoro preveč!« se smeje takisto Pavel.

»Kava je kuhana!« meni Manica in nalije posodice.

Pavel je gledal njene rmene lase, ali rekel ni ničesar. Šele, ko je hotela odnesti kavo na vrt, ji je pomolil roko in dejal: »Z Bogom!«

»I, saj še ne odhajate!«

»Pa roko mi dajte!«

Ozrla se je malo vanj, in videti ni bilo, odseva li zadnji plamen ognja v njenem licu, ali jo je bilo delo razvnelo. Podala mu je pa vendar roko.

»Z Bogom, Manica!« je ponovil on, toda ona ni rekla ničesar.

Družbo na vrtu je našel Pavel v živem prepirju. Sedaj je bilo narodno vprašanje na vrsti, in Pavel je takoj spoznal, da so tu navzočni vsi mogoči odstavki od radikalnega Slovana do radikalnega Nemca; in da bi bila družba še povse popolna, se je pokazal zdajci nov gost, od vseh glasno in veselo pozdravljen in istotako odzdravljajoč: ta je bil upravitelj bližnje hribovske fare, gospod Tomaž; drugače ga nihče ni klical, ni imenoval.

Ker ga bomo večkrat srečavali v povesti svoji, treba, da se malo natančneje seznanimo z njim. Gospod Tomaž je imel nekaj preko trideset let; majhen, prijaznega, okroglega lica, iz katerega je zrlo dvoje iskrih, modrih oči živo v svet; na temenu so mu bili lasje že redki, toda vsa zunanost njegova je bila še mladostna, gibčna, in ako si govoril pol ure z njim, si znal, da je ta duhovnik veseljak, ki spoštuje pošteno prepričanje vsakoga in čigar razum diči širše obzorje, nego se obično nahaja med sovrstniki njegovimi.

V gosposko družbo je rad zahajal in po sosednjih gradovih so ga bili mladci in starci veseli, kadar je prišel. Zgovoren, dovtipen, pameten in vesel je imel za vsakoga kaj; prav tako je bil sam vsakomu nasproti do skrajne meje gostoljuben in pritoževati se mu ni bilo, da nima gostov; toda zameril je vselej, ako

se znanec, mimo njegovega farovža idoč, ni oglasil vsaj za trenutek.

Orjaški sivobradi ranocelnik je gospoda posebno čislal, akoprem ga je časih do dobrega oštel ali celo osmešil; pa gospod Tomaž je imel vedno v kleti kaj izbranega, in zdravnik je poznal vsa vina, ki so bila tam zastopana, in jih je umel ceniti.

Kadar je gospod Štupa — tako se je podpisaval namreč naš zdravnik — sedel trezen ali celo malo vinjen pri Vodetu, in je bilo drugo njegovo notranje orodje od želodca do vranice v redu, je dejal vselej, če se je govorilo o gospodu Tomažu: »Oh, to je pameten — far!« Ako je pa večer prej prebil veselo v Tomaževem farovžu in drugega dopoldne popravljal svoj notranji život s kislimi jetrcami in najkislejšim cvičkom, ki ga je imel Vode, potem si je sezal v svoje redke sive lase in vzdihoval: »Oh, to je preklet — far!«

Ko je torej vstopil gospod Tomaž, so se ga oveselili vsi, posebno pa Vid; zakaj ožja rojaka sta bila, tudi Tomaž s Štajerskega doma, in srednje šole sta končala skupaj. Odkar je užival Božan gostoljubje na Dvoru, sta se bila videla že nekolikokrat.

»Kakor nalašč! Kakor bi Vas bili klicali! Gospod Tomaž — sedaj boste Vi sodili! Pa ne gremo še! Kavoj le spravite!« je vpil Štupa in gladil namizni prtič poleg sebe, vabeč duhovnika, naj sede tja. A ta je šel med sodnika in Vida.

»Prepirate se, kajne?« je vprašal dobrovoljno.

»Kolega moj se uri v slabih dovtipih,« omeni medicine doktor.

»Slabi dovtipi, slabi dovtipi! Kaj je to? Jaz pravim, da je vse to nepotrebno, ti politični boji, ti shodi volivcev, to vpitje in kričanje: Jaz sem Slovenec, živio Slovenci, in —«

»Stran z Nemci! Kajne?« se je oglasil pogrogljivo medicinec.

»Da — da, in z nemškutarji! He, he, he,« hiti kirurg.

»Oprostite, gospod Štupa — Vi ste — nemškutar!« deje duhovnik.

»No, no, to se pravi, Vi me poznate! Jaz se tej novi slovenščini nisem učil! Prestar sem —«

»Pojdite, pojdite, gospod Štupa! Vaš kolega tu, gospod doktor, umeje in piše popolnoma pravilno slovenski, dasi je — Nemeč!«

»Da — Nemeč!« pritrdi odločno oni.

»Ka-aj — Nem — — no, bodisi!« deje resignirano ranocelnik, ali videlo se je, da je le zaradi višjega dostojanstva tovariša svojega požrl drugo besedo, ki mu je bila na jeziku.

»Gospodje, bokal je prazen!« omeni gospod Tomaž. »Manica, gospodična Manica!«

»No, ta bode lep!« je brenčal ranocelnik, a se vendar zadovoljen naslonil ob mizo.

Vid se je bil ves čas zlobno smehljajal, ali zinil ni nobene besede. Sedaj stoprv v trenutnem

molku, ki je nastal, ko je postavila Manica bokal starine na mizo, je posegel v razgovor:

»Vedi, Tomaž! Menili smo se o bodočnosti našega naroda in o realnih nádejah, ki so nam tu mogoče: o književnosti, o blagostanju svojem — skratka o tem, kaj moramo in česa nam je smeti pričakovati — kako daleč nam je smeti iztezati roko, da se nam ne poreče: šovinisti ste in sanjači! In tu trdi gospod doktor, ki pravi, da je Nemeč, da nam ni rešitve! Prej ali slej izginemo brez sledu, in oni bastardirani rod, ki zraste iz spojenja nemškega in slovenskega življa tu na naših tleh, bode le pričal o večnem prirodnem zakonu, da je takšno spojenje namen, nalog, pogoj obstanku, ohranitvi in razvitku vsega življenja!«

»Z gospodom Tomažem sva že govorila o tem!« je pridel mirno medicinec.

»Gospodje — kaj je to, izpijte — izpijte — tu imamo boljšega!« je silil gospod Tomaž.

»Prav tako!« je pritrdil sodnik; »kaj bi se spajali — rajši se napajajmo!«

»O joj!« je viknil Pavel in udaril z dlanjo po mizi.

»Bravo, bravissimo!« je klical Štupa, »he, he, he, to je izvrstno! Bog živi gospoda sodnika!«

Vstal je in držal preko mize kozarec, ob kateri so jeli vsi trkati.

»Kilav dovtip!« je šepnil učitelj sosedu pisarju, a oba sta potem klicala: »Bog živi!«

»No — Vid — ali ne boš izpil? Tu imamo že drugega!« je silil Tomaž.

Doktor Božan se je udal. Imel je izprva nekaj hudobnega na jeziku, toda ugledavši vse vesele obraze okrog sebe, ne izvzemši medicincevega, je storil kakor drugi in izpraznil kozarec zlate starine.

»Glej ga, glej,« je klical zopet gospod Tomaž, »ali ne poješ več? Čakaj, kaka je pa tista študentovska, ki si jo napravil še v mladih letih? Oj, stoj, ko smo še Vodnika in Prešerna čitali — — tedaj si ti popeval:

Menišec bil je nekdaj mlad,
Ki pel je rad in pil je rad
In živel dobre volje.

Postaral se je, osivel,
Pil vedno še je, vedno pel,
Bil vedno boljše volje.

Pa ko je bela smrt prišla,
Dejal je: »Oh, tam bomo ga,
Tam bomo zlate volje!«

Tomaž je pel s prijetnim svojim glasom in ves zbor je pritisnil za njim. To je bil pa le početek in za tem se je vrstila pesem za pesmijo — — —

Pozno v mraku je bilo, ko so mestni gospodje sedali na voz; imeli so vina in petja dovolj in Štupa, ki se je zadnji pomašil na svoj sedež, je ječal malodušno: »Joj, joj, jutri, kaj bode jutri?« — — —

Pavel je vabil duhovnika, naj gre ž njima v grad; saj mu ni bilo preodrok. Tomaž je privolil. Ko so odhajali, je ujel Pavel še enkrat Manico za roko, Tomaž pa, to zapazivši, je vzkliknil v šali preteč: »Oha, oha, stojte!«

IV.

V gradu so bili po večerji vsi dolgo skupaj v biblioteki. Tudi gospod Tomaž je ostal; domov je imel kake tri četrti ure hoda, in pred polnočjo se mu ni nikdar mudilo.

Vid je bil nekako nezadovoljen nocoj; o popoldanski družbi dozdej ni bilo mnogo govora, šele ko so v biblioteki jeli pušiti, je sprožil Pavel misel nanjo. Majorju so bili vsi gospodje znani in s smehom je le povprašal:

»I, kaj pa gospod Štupa? Ali je bil pijan?«

»Ej, gospod major,« — je omenil doktor Božan, »nam se tam zunaj v tujini, na Dunaju vendarle bolje godi; če pomislim — ta družba tukaj, in pa tam, kako imam tam lahko na izbiro — pametne, trezne ljudi, rojake seveda, s srcem — z oduševljenjem — tu na deželi pa ste vezani na vsakoga, kdor vam slučajno pride v bližino!«

»Prav tako; toda tam imate boljše ljudi izmed naših — drugi bi morali poginiti, in kar imate slabših, s temi itak ne občujete!«

»In mi merimo domače odnošaje« — —

»Po kopitu, ki si ga v svojih večernih shodih ustvarjate in rezljate!« se je smejal major.

»Pa oduševljenejši ljudje so vendar tam zunaj!« je vrgel Pavel vmes, katerega lice je gorelo še od popoldanskega vina.

»Oh, gotovo, kar vas je mladičev!« je dejal oče njegov z dobrohotno ironijo. »Vi popravljate in preosnavljate svet, vi, nadeja naša! In kadar se vam vidi potrebno, poseči v časa kolo ali rdečo črto zapisati v knjigo zgodovine, tedaj napravite — komers — kajne in potem imenujete nekaj častnih družabnikov, in če treba, jim čez štirinajst dni to čast zopet vzamete. Ali ni res tako, gospod Tomaž?«

Ta se je glasno smejal tembolj, ko je videl, da se Pavel jezi.

»In vendar smo le mi tisti, ki bi dali vse — vse, zadnjo kapljo krvi za narod svoj!« je vzkliknil ognjevito mladi dijak.

»Pavel, Pavel!« je šepnila gospa Lorica, »ne razburjaj se tako!«

»Jaz sem Hrvat in Avstrijec!« je dejal major resno; »v teh mejah se suče izpovedanje moje.«

»In jaz sem Slovan, samo, edino le Slovan,« je kričal Pavel.

»Uči se, potem bodi, kar hočeš!« je zavrnil major hladnokrvno, ali takoj mu je bilo skoro žal, in je dejal mehko: »No, saj učiš se — toda pameten bodi, pameten!«

»Oh, tu tiči vse! Gospod major, tu smo na pravem mestu!« je hitel Vid; »pamet, pamet! Kaj menite, da ta sodnik, s katerim smo pili danes skupaj, da ni pameten? Toda kje je njegovo oduševljenje za narodni naš napredek? Sedaj je uradnik — hvala Bogu, da je še samec, sicer bi se še diplomatičneje stiskal in ključil. In vzemite nasproti mu onega doktorja zdravnika, ki pravi, da je — Nemec. Kako odločno to trdi, kako ponosen je na to, in vsi vemo, da je malo nemške sókrvce v njem! In pa naposled ta ranocelnik — Štupa! Ta petrefakt iz starih kranjskih časov! Glej, Tomaž, hotel sem danes iznova sprožiti resen pogovor, ko si prišel ti; a ti si ga sam preprečil — in kako zadovoljni so bili vsi razen tistega — Nemca! In sedaj bi tudi sam dejal: res je, res je — ni je nadeje, ni ga upanja za nas! Danes dvesto let ne bode Slovenca več na svetu!«

»A Slovan bode tu!« je kričal Pavel.

»Da bi bil! Ali tu bode nemški živelj gospodaril!«

»Ta je hud pesimist, gospa milostiva!« se je obrnil gospod Tomaž k majorki.

»Oh, pustite takov pogovor!« je pritrdila ona; »povedite rajši, kaj ste danes novega pozvedeli od mestnih gospodov.«

»Da, da, čudna je naša mladina!« je dejal stari Lukič skoro bolj zase in puhal goste oblake izpred sebe.

»Preobračati hoče, kakor je to vselej bilo in bode — preobračati,« je povzel zopet Tomaž besedo; »pa moči nima — in vedite, kaj je njeno znamenje? Površnost, grozna površnost! Oprostite, gospod Pavel!«

»in reci še: vere nima!« se je smejal pogrogljivo doktor Božan.

»Da, da, to je hotel reči gospod Tomaž!« je pritrjeval Pavel zadovoljno.

»To se mi niti vredno ne zdi izgovoriti, ker sem prepričan o tem, gospoda!« je zavrnil duhovnik resno.

»Jaz je nimam!« reče še Pavel, toda major se s strogim licem obrne vanj:

»Molči, Pavel!«

»Gospodje, čaj je pripravljen!« je dejala gospa Lorica.

In — se je li vsak zbal daljšega enakega pogovora, ali je resna beseda majorjeva vplivala, ali pak so hoteli ustreči želji majorkini — menili so se sedaj le še o sodni komisiji, koliko so izpili, kako se je vedel ranocelnik, in ko je Pavel celo dvakrat začel govoriti o Manici, mu je zapretila majorka šaljivo s prstom: »Ti, Pavel, ti ne boš hodil mnogo k Vodetovim!«

»Naj hodi rajši na Grič — gospa milostiva!« je menil Božan.

»Oh, tja pa menda Vas vlečejo tiste oči — guvernantine!«

»Ne, ne, verujte mi!«

»Oj, to stvar moram pa jaz enkrat malo poinšpicirati!« se je zasmel gospod Tomaž . . .

Ločili so se — Vid pa je hotel duhovnika še nekoliko spremiti. Noč je bila tako jasna, vabeča.

Šla sta nekaj časa ob Krki, potem pa zavila v stran na pogorski kolovoz.

»Vid,« je dejal hipno duhovnik, »ali res ne veruješ ničesar?«

»Sem li to dejal?«

»Raz lice sem ti čital!«

»Ne, ti me nisi umel! Jaz verujem, da je nad nami božje bitje . . .«

»In drugega nič?«

»Posledice si izvoli in izberi, kakor hočeš! Jaz ti vse pustim, kar vi učite — toda jaz ne verujem!«

»V Boga vendar, to si dejal!«

»Da, toda s tem ti bodi dovolj!«

»Ne more, ne sme biti dovolj! — Kaj misliš o duši, o večnem življenju?«

»Pusti me, prijatelj!«

V duhovniku je sedaj vse kipelo; navzlic vsemu svojemu ravnanju, ki se je marsikomu njegovih tovarišev zdelo posvetno in morda nepravilno, je bil oduševljen za vero in svoj poklic; in sedaj se ga je lotila še vroča želja, temu nasprotniku priti do živega, do konca, kjer ne bode mogel več dalje.

»Zakaj?« je dejal navidez mirno, »jaz bi le rad zvedel, kaj devate vi, ki študirate tam

zunaj, ki pijete učenost védroma, kaj devate vi na ono mesto v srcu, kjer je nekdam stal zlati uk naših mater, trdna vera z vsemi tolažili, kakor jih ima le ona. Ako si vrgel vero in vse njene pripadke čez plot, kaj si del na njeno mesto?»

Doktor je izprva malo osupel, a potem lahko nasmehnivši se dejal: »Ti li nisem dejal, da verujem v Boga, v božje brezkončno, večno bitje? Da se nam to bitje razodeva v vsem življenju, v vseh prirodnih pojavih, v vekovitem zakonu, ki vlada svetu! Vse to je večno, vse te proste snovi, čas, prostor, svet — vse — in časne so le prikazni, ti pojavi stvarstva, kakor jih gledamo, čutiimo, kakor smo sami!«

»Oh, oh, Vid!« je vzkliknil duhovnik.

»Kakor hočeš!«

»In kaj je nasledek vsega? Odkod jemlješ potem napotek pošteno živeti, storiti to, kar je dobro, varovati se — greha, no, ne greha, tega ne poznate — reciva — hudodelstva?»

»Ha ha, le reci: plena, tatvine, razkošnosti, ali kar hočeš!« se je smejal Božan.

»Da, da, tako jel!«

»Tudi to je ustanovičeno v prirodnih zakonih. Kakor je zorel človek v milijonih in milijonih let do današnje dušne visočine, tako so zoreli ž njim kot pogoj obstanka njegovega oni zakoni, ki urejajo medsebojno življenje — vse gole posledice boja za obstanek.«

»In vse to ti tako trdno veruješ, da si zavrgel vse drugo, kar ti je ostalo iz mladih let — celo materino molitev?«

»Ne bodi siten — dragi moj! Povedal sem ti žel!«

Tomažu je rasla srčnost, uvidevšemu, da je prijatelju nekaj neprijetno.

»In kaj pa — Vid — dovoljuj še eno, potem ne govorim dalje! Kaka tolažila imaš v stiskah, v nesreči, kadar si sam s srcem svojim — če mi je pač smeti tako reči?«

»Razum svoj in zavest, da moram izpolniti svoj tek — tako ali tako!«

»Torej se ne braniš niti udarcev?«

»Kaj bi ne? Celo pes se jih brani!«

»Pa potem, potem — po smrti . . .?«

»Tomaž, pustiva to — drugikrat — če hočeš!«

»Ne, ne, dragi moj, le eno mi še povej! Kadar boš na smrtni postelji, bolan, sam, brez nadeje, da ozdraviš, in pri vsi zavesti — kaj boš storil? Se boš li izpovedal?«

Obstala sta na razpotju, na desno je tekla steza proti Tomaževi fari, na levo krajša pot nazaj na Dvor.

»Lahko noč, Tomaž!« je dejal doktor.

»Čakaj, govori odkrito!« je silil duhovnik prijazno in skoro malomarno, kakor je to naj-umestneje, kadar treba izvabiti kočljivo izpoved.

Božan je bil nenadoma jako resen.

»Ne vem!« je rekel počasi in ponovil: »Ne vem! Človek je tedaj — slab — slab! — Pa sedaj imaš menda dovolj?« je pristavil.

Preko duhovnikovega lica je šinila neka tiha zadovoljnost in pritrnil je:

»Da — dovolj — bodi dovolj! Lahko noč!«

Doli v globokem kolovozu je Vid en pot postal in udaril z lahko šibico, ki jo je vihtil v roki, po rdeči prsti ob bregu.

»Neumnost!« je siknil med zobmi.

V.

V nedeljo popoldne je bilo napovedanih mnogo gostov k Lukičevim. Pri fari, kateri je pripadala graščina, se je praznovalo žegnanje, in ta dan se je obhajal, kakor okrog po vaseh, tudi gori v gradu.

Z Griča so se pripeljali vsi v dveh velikih kočijah, z Vrbljenja, tudi ne ravno oddaljenega gradu nizdolu ob Krki, sta prišli dve postarni gospodični in dva nečaka njiju, oba vojaška gojenca, ki sta pri tetah pobijala čas svojih počitkov. Tudi zdravnik Štupa, nazivan od vseh »gospod doktor«, se je oglasil, in pozneje popoldne so pričakovali gospoda Tomaža.

Krasen dan je bil in vsa družba se je razveseljevala na vrtu za gradom. Pavel je bil pred nekaj dnevi dobil pri Vodetu dva potujoča godca ter ju najel za nedeljo in ta dva sta izkušala svojo umetnost; ves mladi svet je plesal po

travi pod košatimi jablani, starejši so pa sedeli ob pogrnenih mizah na drugem koncu vrta. Major je igral s Podgorsko, vdovo Hahnovo in s starejšo vrbljensko gospodično obični whist, gospod Tomaž pa je pozneje zbral zdravnika, majorko in drugo Vrbljensko k taroku.

»Četvorko bomo plesali, četvorko!« se je glasilo raz zeleni odstavek, in godca sta izkušala po svojih močeh introdukcijo.

Guvernanta je bila, ki je klicala to na ves glas in pristavila: »Kaj ne, gospod pl. Lukič, Vi ste tako ljubeznivi, da ukažete četvorko?«

»Česar želite!« je hitel Pavel, ki je bil hvaležen guvernanti, da se ne briga mnogo za Zorko, nego bolj za doktorja Božana.

»Oh, kako sitno!« je vzdihnila podgorska Ema, ki je ravno z mlajšim vrbljenskim kadetom sela na klopico v senci leskovega grma.

»Zakaj?« je vprašal sedemnajstletni mladenič, meneč, da je on kaj nerodnega zinil.

»Oh, tako prijetno je na tej klopici! Odpočije se lahko!«

»Res, prav prijetno! Pa potem lahko —«

»Da, po četvorki prideva semkaj!« meni resno Ema.

»To je krasno! Po četvorki se tu vidiva!« je ponovil on in jo vedel k drugim, ki so se že uvrščali. Bilo jima je kakor ljubimcema, ki dogovorita prvi sestanek. In kadet je bil tudi že res ves v ognju za Emo; ves popoldan je ni

izpustil in premišljeval je le, kako in kje bi ji razodel to svoje čuvstvo; srčan je bil, samo malo okoren, in sedaj se mu je pokazala nenadoma najugodnejša prilika; kako lepo, idilično, tam na klopici pod leskovim grmom! Če ji položi roko okoli pasu in jo poljubi, niti videl ga ne bode nihče; tri goste veje so zakrivale oni kotiček. Med četvorko je ogledal kakor porojen general vse pozorišče in je bil tako zamaknjen, da niti besedice ni zinil.

• Ema ga je morala zdramiti.

»Zakaj pa ne govorite ničesar?« je šepnila Podgorska.

»Oh — pozneje, gospodična, pozneje!« je dejal kadet ravnotako in ves rdeč v lice. In Ema se je takisto zardela.

Tudi drugi so se bili našli, kakor bi drugače ne moglo biti: Pavel in Zorka, Vid in koketna guvernanta, starejši vrbljenski kadet in Klara; ostali gospodični podgorski in brat Markec so se morali sami zabavati in so uporabljali priliko po svoje. Sedaj so plesali vsi štirje tudi četvorko, ali vtem je vedel Markec dobiti kaka jabolka ter jih je metal poredno med plesavce; posebno guvernanta mu je bila priljubljen smoter in se ni menil za njeno karanje.

»Na, na, le gleda jih!« je šepnila štirinajstletna Roza mlajši svoji sestrici, »za naju se nihče ne briga! Oh, le čakaj! Nocoj še povem vse mami!«

»Prav imaš! Jaz res ne vem, čemu sva tukaj?« deje mlajša.

A tu sta jela godca igrati veselo koračnico kot finale, starejši kadet je ukaze svoje jel kričati še glasneje in tudi te dve nezadovoljni plesavki sta veselega, vročega lica skočili v kolobar, katerega je velel napraviti reditelj.

»Kako lepo! Kako veselo!« je vzkliknila Roza.

»Oh, še enkrat, še en pot!« je prosila mlajša sestrice.

Četvorke ni bilo ni konca ni kraja, in v glasnem smehu sta celo Ema in njen častitelj pozabila klopice pod leskovjem.

Godca sta prva omagala; »oh, oh!« so vzdihnili vsi in par za parom je jel šetati.

»Ne, Klara, ti ne bodeš sedela v travi! Vroč ti je,« je vzkliknila Ema.

»Res je tako, gospodična!« je pritrdil Vid; »rosa bode kmalu tu.«

»Oj, tamle je klopica!« je vzkliknila Klara in skočila kvišku.

»Oj — ta je moja, ta je najina!« vikne Ema in steče naprej, njen kadet pa za njo. Zasela sta klopico prej, nego je bilo Klari možno dospeti tja.

»Pojdem pa v travo!« se je zagrozila Klara.

»Kakor hočeš!« je odvrnila Ema trmasto.

»Ne, gospodična, izprehod je tako lep, pojdiva tu dolí,« je silil Klarin spremljevalec.

Odšla sta na drug konec vrta.

»Vam je li vroče?« je vprašal mlajši Vrb-ljenski, ker ni vedel in našel umestnejšega uvoda.

»Grozno! Vam tudi?«

»Tudi!«

Potem je nastal dolg molk; naposled se je zaletel kadet:

»In — in še bolj — tu pri Vas, gospodična Ema!« je šepetal in izkušal ujeti nje roko.

Ona mu je levico pustila, z desnico pa pritisnila pahljačo k ustnom. Zrla je k tlom, a ni si mogla kaj, da se ne bi za trenutek ozrla po strani vanj.

Mladeniču je zrasla srčnost. Stiskal ji je roko in šepetal:

»Ema, gospodična Ema, jaz Vas ljubim — jaz te ljubim — Ema!«

In ker se mu je zazdelo, da čuti lahek pritisk nje roke, se je sklonil naglo in ji pritisnil poljub na ustna.

Ali zdajci zazveni za njima glasen smeh: »Hi, hi, hi, hihi!« in razposajeno lice mladega Markca se prikaže iz leskove gošče. »No, čakaj Ema, to povem guvernanti, kako sta se milila — ej, ta se bode smejala!«

Ema je stala bleda kakor zid pred njim in ni besedice ni mogla črhiniti. Kadet pa je jezno zgrabil dečka in ga postavil pred sé na klop.

»Kaj me stiskaš tako?« je kričal Marcec.

»Molči!« je sikal oni; »molči, če ne! —« Zaeno je pomembno mignil z roko.

»Čakaj, sedaj pa gotovo povem! Ti me ne bodeš tepel — ne!« je večal Markec ves srdit. A nikogar ni bilo blizu, da bi ga bil čul.

Sedaj je Ema posegla vmes.

»Molči, Markec, ljubi Markec moj! Če bodeš molčal, dobiš sladkorja — veliko sladkorja — kolikor ga bodeš hotel!«

»Kdaj?« je vprašal bratec oprezno.

»Kadar bode moj teden.«

Na Griču sta oskrbovali starejši deklici vsaka po en teden domače gospodinjstvo.

Markec je bil navidezno zadovoljen in je obljubil molčati. Izprva se mu je tisti poljub, ki ga je bil zasledil, zdel samo smešen in vreden, da se raznese domačim; ali sedaj se mu je jelo svetiti, da je to nekaj, kar ni prav, in čutil je, da ima Emo v svojih rokah. Da pa navzlic nasprotni slovesni obljubi ob prvi priliki pove vse, kar je videl, to je bilo že tako sklenjeno v njem. Ema je tudi to slutila, in ostali večer ni bil več vesel zanjo. —

Igravci so se bili naveličali kvartati in gospa Loricca, ki je imela dozdej mnogo opravila, zakaj morala je vedno pogledovat v kuhinjo in nadzirat, da so bili gostje na vrtu z vsem oskrbeni, kakor mora to biti, kadar se praznuje žegnanje, se je pridružila sedaj tudi mladim ljudem. Eden si je zmisлил, da bi »lovili slepo miš«, in majorka je bila takisto pripravljena stopiti v kolo. Zgodilo se je, da je Vid, ki je moral dva-

krat »loviti«, obakrat ulovil gospo Lorico; saj ni bila več toli brzonoga kakor deklice. Vsa vzhičena pa je v drugo izjavila, da ne mara več; čutila je, da nekaj ni prav. Drugi, ki so stali ob kraju in gledali, so se smejali, le vrbljenski gospodični sta enkrat nalahko med seboj zašepetali. Podgorski mladi svet je hotel poleg zdravnika Štupe tudi gospoda Tomaža dobiti v kolobar in stalo ga je mnogo truda in odločnosti, da se je ubranil. Končno je bilo ukazano, da se morajo ohladiti, in potem se odpeljejo. Vse oporekanje ni pomagalo.

Major je prisedel za ta čas h gospe Hahnovi. Ona je imela že ves popoldan svoje oči vedno le ob Zorki, kolikor je mogla, in je z zadovoljstvom opazila, da je Pavel nje zvesti spremljevalec. Vse drugo je ni brigalo, le majorja bi bila rada malo od strani potipala, kako bode pač on sodil o tem razmerju. Sedaj je bila morda prilika; zaeno je videla, da sta šla Pavel in Zorka v cvetličnjak.

Major ji je prišel nevede kar naproti.

»Veselje imate s svojo hčerko, gospa milostiva,« je dejal in gledal za mladim parom. »Tako vesela, živa in lepa!«

»Vi mi laskate, gospod major,« je zavrnila Ana pohlevno, ali zardela se je od samega veselja; »vendar srečna sem, da jo imam! Kako pridna je tudi in dobra — dobra —!«

Umolknila je in čakala, kaj poreče major.

»Jaz ji želim dobrega moža!« je dejal oni.
»I, to je, to; da bi bil dober! Mož se dobi, ali dober, to je druga. Pa — saj je še mlada!«

Zdaj sta prišla Pavel in Zorka zopet iz cvetličnjaka in da ni bilo tako mračno, videla bi ona dva, kako rdi deklica v lice; na prsih je nosila menda ravno sedaj utrzan nagelj, in tako molče sta stopala oba drug poleg drugega, da bil vsak bližnji opazovavec iz tega zgovornega molčanja lahko spoznal, kako polni sta obema duši in srci.

Starejša gospodična z Vrbljenja je pristopila k majorju.

»Kako prijazen, lep par je to!« je dejala s poizkusom govoriti in nasmehniti se šegavo, kolikor moči.

»Saj res!« je pritrdila Ana, major pa je s smehom omenil: »Škoda, ker je Pavel še tako mlad! Kaj mislite, gospa milostiva?

»Hm, premlad? Bolje, nego prestar!«

»Eh, jaz mislim, mož mora biti petnajst do dvajset let starejši od žene, potem je pravo razmerje! Nasprotno se premala razlika pozneje preveč — razširi! Ha-ha!«

»Vi sodite po sebi, gospod major! A ni vsakdo tako srečen!« meni vdova Ana.

»Eh, eh, ničesar se ne ve, ničesar!« pristavi z zlobnim naglasom vrbljenska gospodična ter gleda ostentativno okoli, kakor bi koga iskala.

Major sam ni vedel, zakaj mu pogovor zdaj ni bil po volji, dasi ga je on sukal vedno na smešno stran.

»Ste li kaj izgubili?« vpraša naglo Vrb-ljensko.

»Oh, ne! Gospa majorka — kje je? — Čas bode, da se poslovimo! Z doktorjem, z Vašim dunajskim doktorjem je šla tod okoli grada!« pravi gospodična.

Majorju to tudi ni bilo všeč, toda kazal je malomaren obraz.

Gostje so se jeli zbirati; ponoči se gospe niso hotele voziti.

Vidu se je vtem nekaj pripetilo, o čemer si ni bil nikdar pozneje v svesti, kako se je pač naključilo.

Danes ga je bila v tej veseli, mladostni družbi pustila vsa obična resnoba. Plesal in skakal je z drugimi, šalil se, govoril neumno, kakor si je pozneje sam dejal, in bil naposled res popolnoma razpoložen, učiniti kakšno pravo budalost. Guvernanta je koketovala ž njim in on ji je kmalu povoljno odgovarjal. Toda ves popoldan ni imel prave prilike ujeti le en poljub, dasi je, izkušen mož, vedel, da mu je gotov, ako le hoče. Morda ga ravno zadnje spoznanje ni storilo podjetnejšega.

Zvečer je videl, da je odšla guvernanta v grad, in vedel je, da imajo vsi svoje plašče, klobuke, solnčnike in druge stvari spravljene v

sobi poleg biblioteke. Videl je, da je odšla sama in slutil, da gre po oblačila. Drugi so stali v raznih gručah na vrtu, on pa je mahoma sklenil iti za njo. Pred gradom se mu pridruži majorka, ki je hotela še v kuhinjo.

»Naročit grem še nekoliko potic in sladkarij, da jih deklice vzemo s seboj!« je dejala in tako sta šla skupaj do grajskih vrat, kjer je Božan postal, dasi je videl, kako je uprla ona za trenutek pogled vanj.

Nameraval se je izprva vrniti na vrt, toda guvernanta mu je prišla zopet v misli, in ker je menil, da je majorka v pritlični kuhinji, je šel v prvo nadstropje proti biblioteki. Nekoliko korakov dalje je bila njegova soba, in zato se ni moglo videti nikomur čudno, da je tu hodil.

Vrata v biblioteko so bila napol odprta, v sobi sami pa temno kakor na mostovžu zunaj; vendar je ugledal Vid blizu vrat žensko podobo in hitro vstopil.

»Oh, vendar sem Vas našel!« je šepnil in objel žensko okoli pasu ter pritisnil gorak poljub na nje ustna. Čutil je, da se mu je ona hotela izviti — a le za trenutek — potem pa ga objela in mu vrnila poljub.

Vtem pa se začuje raz stopnice guvernantin glas:

»Klara, Ema, Roza, pridite vendar!«

Vid je strahoma odstopil.

»Ostanite!« je dejala ona, katero je ravno sedaj objemal, in on je spoznal gospo Lorico. Še enkrat se ga je oklenila in on — nje skoro ne vede, kaj počenja. Prijel se je ob predalnik, zavrtelo se mu je in sram ga je bilo. Majorka pa je bila že izginila in zaprla duri za seboj. Doktor je slišal velik šum in glasen govor iz sobe poleg biblioteke, odprl naposled vrata in šel tiho v svojo sobo. Vzel je vrhno suktnjo in prišel zopet na vrt. Nihče ga ni videl, niti iskal; le guvernantā se je sedaj, prišedša iz grada, sukala na vse strani, da bi ga ugledala, in potem pritekla k njemu, moleča mu že izdaleč roko k slovesu. Vid je bil pa zdajci strašno okoren in lesen, niti vedel ni, bi ji li tudi podal roko ali ne.

Poslavljanje je trajalo dolgo; obetali so vsi, da se snidejo kmalu zopet na Griču ali v Vrb-ljenju — konji so nemirno topotali po ostrem pesku; a tudi temu je bilo konec in odpeljali so se.

Mesec je pokazal svoj prvi krajec izza vzhodnih hribov in med lahkim šumenjem Krke, ki se je prijetno razglašalo po dolini od gorenjega jeza nizdolu, je odmevalo klopotanje konj, ki so vlekli kočije po gladki cesti.

»Mi pa še ne gremo in — ne gremo!« je vzkliknil Štupa, ki je stoprv sedaj oživel.

»Dobro, dobro! To je prav!« je dejal major, in vendar je zvenelo nekaj iz njegovih besed, kar je pričalo, da mu to ne bode nič kaj ljubo.

Pavel, Vid in gospod Tomaž tudi niso pri-
trdili.

»Pojdimo v vas k Vodetu!« je silil Pavel in
vsem je bilo prav tako.

»Pa vendar — en kozarec šel!« je silil major
vljudno in šel k mizi na vrtu, kjer je majorka
ukazovala služkinji. Natočil je kozarce, vsakdo
je vzel svojega, trčili so in izpili do dna.

»No, še enega!« je klical major malo boljše
volje.

Vtem sta se ujela Vid in majorka s pogledi,
toda on je povесil oči. Še vedno ga je bilo sram.

Štupa je govoril kratko zdravico, kakor jim
je bil priučen mnogim in mnogim, in izpraznili
so iznova kozarce.

Ko so korakali vsi štirje — major je ostal
doma — po dolini, je pričel Pavel peti in tako
so veselo romali do Vodeta.

Stari Lukič pa si je vžgal lulo in šel ne-
kolikokrat po vrtu gori in doli.

»Ti, Lenora,« je dejal nenadoma, »ali se
ti ne vidi, da Pavel preveč gleda za ono — ono
— Zorko?«

»Ne da bi vedela,« je zavrnila majorka; ali
moža ni pogledala.

»To bi bilo nespametno!« je končal on.
Pazil ni niti, kako zamišljena, vzburjena je žena.

Pri Vodetu so našli štirje znanci takozvano
»kamro« prazno in to so zaseli. Dasi niso bili
žejni, vendar so pili, kakor bi bila to edina njih

naloga. Manica je sedela pri drugi mizi, čakaje, da je bil bokal prazen, in je prinesla polnega.

Pavel je prisedel k nji ter hotel nekaj tiho govoriti ž njo.

»Zakaj niste dopoldne prišli? Lahko bi bili!« je dejalo dekle in se nekoliko odmeknilo.

»Ne, Manica, ne!« je hitel gospod Tomaž; »jaz sem danes vse videl, Pavel ima drugo, nikar mu ne verjemite!«

»Molčite, gospod Tomaž! Kaj ste videli?« deje Pavel.

»Oj — vse, vse!«

»Saj vem, vse vem!« je dejala Manica sukaje konec namiznega prta med prsti.

»Semkaj pojdite — Manica! Prosim!« se je oglasil Vid.

Pristopila je k njemu in hotel ji je položiti roko okoli pasu.

»No, sedaj pa še ta! Tega se varujte, gospodična Manica, ta ima tudi že svojo!« se je smejal gospod Tomaž.

»Haha, torej ostajam le še jaz!« se je grohotal ranocelnik.

»Vi ste pa za zadnjo uro!« je vzkliknila deklica s smehom, in vendar ji je bilo nekaj drugega skoro bliže. Hitela je iz sobe.

»Oh, ne!« je zakričal Štupa, »za tisto je pa gospod Tomaž!«

Smejali so se, veselili, govorili, modrovali, šalili se v svoji brezmejni lehkomiselnosti in

lehkoživosti, in najglasnejša sta bila Pavel in Vid. Obema je tičalo nekaj v prsih, v srcih, dejala bi bila sama, da v grlu, čemur je bilo treba dati duška; in drugega duška nista našla nego prisiljeno veselost, petje, šalo in kozarec vina na kozarec!

Odšli so pozno, in tedaj sta postala Vid in Pavel še nekoliko med vrati. Tudi Manica je bila tu.

»Poljubi jo!« je velel Božan tovarišu, in ta je res izkušal uloviti deklico. A zaman!

»Na Grič pojdite po poljubel!« je hitela Manica, in Pavlu se je zdelo, da je jezna.

Zaprl je vrata za seboj in skočil za Vidom.

»Jutri bodeva pa spala!« je dejal dohitevši ga, in potem do doma nista več govorila; vsak je premišljal zase današnje dogodke. — — —

Na Griču pri Podgorskih pa se nocojšnji večer ni končal tako veselo, kakor je bil potekel dan. Markec ni mogel čakati, da bi mu molčanje rodilo kaj sadu v obliki sladkorja. Že med potem — vozil se je pri materi z vdovo Hahnovo in z najmlajšima sestricama — je razodel vso skrivnost, ki mu je težila nežno srčece. Strogost gospe Podgorske se je lotila vseh drugih, in naposled je bila kriva vse nezgode — guvernanta, da ni dovolj pazila na deklice.

»Seveda! Popolnoma umevno!« je pristavila Podgorska z jeznim postranskim pogledom.

Ema, Roza in najmlajši sestrici so spale skupaj z guvernanto v eni sobi. Mlajšim je spanec kmalu zatisnil oči; Ema pa je še enkrat skočila iz postelje in hitela h guvernanti. Da sta bili obe karani, to ji je še bolj zvezalo. »In vendar ga ljubim,« se je ihtela Ema.

Guvernanti pa je bil tudi jok najbližji, ko se je domislila ukaza in pa, da je bil doktor Božan naposled tako razmišljen in nebrižen.

VI.

Ono noč je Vid domov prišedši takoj legel v posteljo, ali zaspati ni mogel. Sedaj še mu je vse temno in nejasno plesalo po glavi, in menda najbolj zaradi obilo použitega vina. Sklepal je o marsičem, a skleniti ni mogel ničesar gotovega; naposled je vendar trdno zaspal.

Ko se je prebudil, se je žarilo in hladen piš je prihajal skozi odprto okno. Kakor malo-kdaj, tako je bil danes skokoma iz postelje. »Kaj se je zgodilo včeraj?« Ta misel je bila prva, ki se ga je lotila, in planil je kvišku. Opravljal se je, kakor bi se mu, Bog zna kam mudilo in stoprv, ko je imel že klobuk na glavi, je stopil k oknu in zrl v dolino kakor vprašuje: »Kam — kam sedaj?«

Nad Krko je ležala lahka meglica; po orehah v bregu so se hripavo prepirale pisane šoje.

»Kam?« je vprašal nehote poluglasno.

Doktor Božan je bil mož, kakor jih, čeravno ne pogostoma, vendar toli nahajamo med sabo in ki so v skupini svoji poteza v znaku našega časa ter našega ožjega narodnega razvitka. Pošten, odkrit, resen — ne samo zato, ker je to bilo ukoreninjeno v njegovem značaju, ampak tudi zato, ker se mu je pošten, odkrit, resen biti — časih potrebno zdelo, torej po premissljevanju in z namenom. Tu je stal v morali svoji na dveh stališčih: stori dobro, ker je dobro — dobro; in: stori dobro, ker to je Bogu všeč! Kako pa je mislil o Bogu — to smo že čuli. Očito je tudi, da mu je oni fatalistični materializem, ki se mu je zdel v življenju najprikladnejši kašipot, bolj vzgojil in razširil najgrše svojstvo, ki se nas že tako drži ter se bode na veke držalo našega žitja kakor koža života: — egoizem, sebičnost. V nji je sicer videl on le prirodno posledico in tudi pogoj uspešnemu »boju za obstanek«, a to tudi tedaj, kadar ji je trebalo dati grše, primernejše ime. V dejanjih svojih sploh ni bil premissljen, ali kadar je bil, je ravnal po teh načelih. In reči moremo, da je bila ta izobrazba le sad one proste, samosvoje poti, po kateri je od nekdanj hodil. Doma porojen v kmetski hiši, dasi imoviti, je stal in hodil vendar od mladih nog sam brez duševnega voditelja; sam si je izbiral, kar mu je ugajalo v učenju, in sam si je bil potegnil črto, po kateri mu je bilo iti. Da je bil vztrajen, se umeje samo ob sebi pri takih ljudeh;

nosil je tudi, in to je takisto povse umevno ob taki vzgoji, samo eden — in če smemo tako reči — abstrakten — ideal v prsih, ljubezen do svojega rodu; toda iz tega mu je prav tista že označena sebičnost rodila in gojila dober kos delomornega pesimizma.

S Pavlom sta bila prijatelja, iskrena prijatelja, dasi je Vid mladega tovariša v vsem nadziral. Kaj ju je združilo, o tem si Vid sam ni bil v svesti in težko bi bil to komu mogel razložiti. Zdelo se mu je samemu, da sta le zato drug za drugega, ker umeje Vid otročarije Pavlove, vtem ko Pavel prenaša zbadljivost in sarkazem Vidov in mu je v vsem skoro podložen.

In v kakšnem razmerju je stal sedaj nenedoma mlademu svojemu prijatelju nasproti? Poštenost mu je velela, da je lopov, odkritost — da je hinavec, resnoba — da je glumač in vse skupaj mu je dejalo, da je to, kar je storil — podlo, brez kraja in meje — podlo.

Pretesno mu je bilo v sobi. Hitel je vunkaj, hitro kakor tat se splazil po stopnicah in vunkaj — le vunkaj v hladno jutro, v gozd, kjer ga ne bode videl nihče! Tam pod gostolistnimi bukvi je jel postajati in nanovo premišljati.

»Pijan si bil!« si je dejal dva — trikrat. »Pa kaj si more ona misliti? Da sem nje iskal, njo hotel poljubiti, ravno njo in ne one druge? In zakaj mi je ona vrnila poljub?« In tu je v

duhu predenj stopila vitka podoba lepe majorke, in zdelo se mu je, kako vabeče, omamljujoče se upira vanj nje veliko modro oko.

»Ne, ne, takov izdajavec ne morem, ne morem biti! Odpotovati, to je edini pomoček! Še danes odpotujem!«

Potem pa je iznova jel ugibati, ali je bilo njegovo ravnanje res podlo, kaka je krivda njegova; in ta boj, to sklepanje in to sanjarjenje o lepoti gospe Lorice — vse se je čestokrat ponavljalo. A čimdalje je trajal ta boj, tembolj je lezlo nekaj na površje, izprva prikrito in večkrat odbito, ali potem le bolj in bolj, in naposled je zmagovalo: to je bil Vidov egoizem.

Poldne je zazvonilo, ko se je zdramil vrhu gore nad Dvorom pod senčnato bukviyo ležeč.

»Odpotovati ne morem, ne smem!« je dejal sedaj. »Kaj bi ugibali, kaj bi si mislili? In — končno? — Pameten bōdi, Vid, in — pazi! Dozdaj še nisi bil nepošten! In to je vse naposled — usoda!«

Tako si je utešil vest, skočil kvišku in kakor zadnjič v onem jarku po rdeči prsti, tako je udaril sedaj s paličico po zelenem mahu in potem po nizki bukovi veji, govoreč skoro glasno: »Oh, ne bodimo neumni!«

Domov prišedši je srečal prvo na stopnicah — gospo Lorico. Zardel se je kakor šestnajstleten mladenič, toda ona ga je smehljaje pogledala in na njegov nemi pozdrav glasno klicala:

»Lepe reči to, gospod doktor! Vi si menda tudi glavo zdravite kakor Pavel! Toda Vi v zraku, on v postelji!«

Vtem je pa že prihajal Pavel, in Vid mu je hitel naproti; bilo je, kakor bi se bal majorke.

»Zakaj me nisi klical?« je vprašal Pavel navidez malo čemerno, »to je silno nespametno — tako dolgo ležati!«

»Da si le zdrav!« je menil Vid in šel v svojo sobo, opraviti se za obed. —

Popoldne sta se prijatelja izprehajala po ozki soteski nizdolu ob Krki. Imela sta vsak svojo puško s seboj in spremljal ju je stari majorjev prepeličar Črt. Loviti nista imela pravega namena, nego hodila sta le kar ob bregu na senčni strani ter tuintam zalazovala šoje in zlatovranke, ki so sedale po vrbah in hrastih. Krasen vodomec, ki je tanko kričeč vzletel iz rakitovja in premeril reko skoro dotikajoč se gladkega, mirnega površja, ju je zvabil, da sta oba hipno strelila nanj; pes je ves ognjevit planil za njim v vodo, a ptič je zdrav sedel na ono stran.

»Ga li vidiš — na oni beki?« je hitel Pavel.

»Ne!« je zavrnil Božan.

»Tam pod skalo — na desnem robu!«

»Da, sedaj ga vidim.«

»Čakaj, jaz strelim še en pot!«

»Predaleč je preko reke!«

»Ni predaleč!«

Vtem je že zagrmel pok iz Pavlove dvocevke.

»Nisi ga pogodil; saj sem trdil, da je pre-daleč? Črt, tukaj, tukaj, nazaj!«

Pes je že zopet plaval po Krki in se le nerad vrnil na breg.

Pavel je vrgel puško v travo pod košat jesen ter sam legel tik nje. I Vid je storil tako. Ležala sta drug poleg drugega in zrla gori v višnjevo nebo, kjer je sever nalahko premikal bele ovčice.

»Vid! Danes nisem spal!« je dejal zdajci Pavel in se napol vzklonil kvišku. »Pisal sem — nji; včeraj sva se dogovorila.«

Zardel se je malo pri teh besedah.

»Včeraj? Kdaj?« je vprašal Vid, toda genil se ni.

»Zvečer — v cvetličnjaku! Ti si bil . . . ne vem, kje si bil tedaj!«

»Ha-ha!«

»Čemu se smeješ? Kje si bil?«

»Tebi se smejem! Kje sem bil? Na vrtu — a ti nisi drugega videl nego cvetličnjak od znotraj — in še tega ne, nego samo rdeča ustna svoje Zorke.«

»Ne šali se, Vid!«

»I — saj se ne!«

Vtem se je tudi on vzklonil napol kvišku in se ozrl v mladega prijatelja.

»Si li močno zaljubljen — Pavel?«

Oni se je vrgel zopet na hrbet in razprostrl roke.

»Toda čemu vprašujem? Samo eno — kaj poreko oče? Kaj meniš?«

Pavel je molčal.

»In, in . . .«

Vid je mislil še nekaj vprašati, ali beseda mu ni hotela raz jezik.

»Oh — mati — meniš?« je vzkliknil Pavel.

»Nič, nič, prav jima bode, prav jima mora biti; toda jaz sem še tako mlad! Kaj hočem sedaj? Tajno mora ostati.«

»Oj, to je najvabljiveje! Sedaj se vendar še ne moreš vesti kakor ženin, in preden pride do tega, pozabiš lahko še desetkrat Zorko in . . .«

Pavel skoči jezen kvišku.

»Vid!« je vzkliknil očitajoč.

»Ne huduj se; lezi nazaj v travo!« je dejal oni z mirnim glasom in okrog usten mu je igral zlobni zasmeh, katerega se je Pavel najbolj bal. A ubogal je ter zopet sedel.

»Tvoja ljubezen je kakor lipov cvet: dehteča, omamljujoča, ali pravega sadu ni pričakovati. Ti si premlad, in ona je prestara! A lepa je pa vendar — lepa . . .«

Pavel je molče poslušal; pravega ugovora ni znal.

»Si li kdaj — ljubil, Vid?« je vprašal hipno.

»Oh, Bog zna, kolikokrat!«

Pavel se je neverno nasmehnil.

»Tako ne, kakor ti sedaj! To je preneumno — oprosti — meni se tako vidi! A kaj pa je

ljubezen — spolovna ljubezen? Nekaj takevega kakor lakota! In lačen si, dokler nisi kruha sit! Pojdi, pojdi s tistim govoričenjem o nedosežnih vzorih, s tistim svetobolom — veruj mi, to je sama gola histerija. Takšne pojave gledam in sodim jaz samo s patološkega stališča.«

»In pesniki? Pesniki ljubezni?«

»Poet že sam ob sebi ni navaden, normalen človek.«

»In ti si časih sam — popeval?«

»Haha, meniš li, da sem jaz — navaden človek?« se je smejal doktor.

A zdajci je bil na nogah ter je zgrabil puško. Stari Črt je bil porabil počitek svojih gospodov in je jel na svoj račun tekati in vohati po visokem, z grmičevjem obrastlem bregu in spravil je res šator jarebic kvišku, ki so v tem trenutku z glasnim vriščem vzletele preko prijateljev.

»Da bi te —! Tu leživa in prazno slamo mlativa, jarebice naju pa poslušajo!« se je jezil Božan in gledal za pticami, ki so sele na drugi breg. »Sedaj še za njimi ne moreva!«

Pavel je nasvetoval, da bi se kopala. Prostor je bil za to pripraven in voda globoka. Kopala sta se že večkrat tu in vedela, da v tem kraju ni vrtincev. Oba sta dobro plavala.

Mladi Lukič je pel in zvižgal veselo pred sé in se potem razpravljen zatekel po bregu ter planil z glavo naprej v vodo. Vid je šel mirnejši v njo.

Zabavala sta se dalj časa v hladni vodi, a Vid je imel prvi dovolj. Pavel pa je sredi reke zasledil skalo, ki je bila pa tako globoko pod površjem, da mu je stoječemu na nji sezala voda do vratu.

»Hojohoj!« je klical na breg, »na skali stojim.« In zaukal je na ves glas.

Božan se je obrnil k njemu in se smejal mladostni veselosti tovariševi.

A kaj je bilo to?

Pavel je dvignil obe roke, zakričal na ves glas in izginil pod vodo.

»Se li šali?« je mislil Božan in vendar skrbno gledal nekoliko trenutkov na mesto, kjer se je Pavel potopil.

Sedaj se je zopet pokazal na površju, a mahal je kakor nevešč plavač z obema rokama okoli sebe in kričal: »Pomagaj, Vid, pomagaj!«

Potapljal se je.

Božan je skočil brez pomisleka v vodo in bil s tremi silnimi sunki na mestu, kjer je ravno iznova izginil Pavel. A Vid ga je še ujel pravočasno in potem z mnogim trudom napol nezavestnega spravil na suho. V lovski torbi je imel nekoliko žganja, in to je kmalu okrepčalo Pavla. Klopotal je z zobmi od razburjenosti in od silnega mraza.

»Vid, to je bila — smrt! To je bila — smrt!« je jecal na glas.

»Umiri se! Sedaj si na suhem!«

Dal mu je še požirek žganja.

»Pa kaj ti je bilo tako nenadoma?« je vprašal Vid.

»Skala se je odkrušila pod menoj — prišlo je tako nepričakovano — zdelo se mi je, da me je nekdo potegnil v dno — in plavati nisem znal — kar pamet sem bil izgubil!«

»Da, da, strah te je omamilo! Opravi se, opravi, hladno je že!«

»Doma ne smeva povedati tega! Preveč bi se prestrašili!« je omenil Vid, ko je bil gotov. Pavel ni zinil besedice.

»Molčati treba! Saj ti je že dobro — ali ne?« je nadaljeval oni.

»Dobro, dobro!« je pritrdil sedaj Pavel, dasi je bil še bled v lice kakor svež vosek.

»Vid!« je vzkliknil zdajci, da se je ta zopet skoro s strahom obrnil vanj. A tu se ga je bil mladenič že oklenil in ga stisnil k sebi. »Hvala ti, Vid, ti si mi rešil življenje! In tako blag si — za roditelje se bojiš — tako nesebičen — niti zahvale nečeš!«

»Ne bodi nespameten!« je zavrnil doktor ostro in se nestrpno oprostil objema. »Pojdiva, da se malo ogreješ!«

Dasitudi je Božan kazal tako odurno zunanost, je bil vendar v srcu srečen, vesel, zadovoljen. Zdelo se mu je, kakor bi bil ravno plačal Pavlu velik, nadležen dolg.

Majorju se je videl Pavel zvečer nenavadno zamišljen in malobeseden in on je deval to vse na rovaš Zorke. Danes je bil skoro prepričan, da je sin res zaljubljen, in to ga je storilo jako slabovoljnega. Tudi Vid je bil drug kakor navadno in se je skrbno ogibal majorčinih pogledov. Ko je legel spat, je bil pa sam s seboj zadovoljen.

VII.

Na Griču je hodilo vse svojo vsakdanjo pot. Dasi sta prijatelja z Dvora prihajala mnogokrat, sta bila vsem že tako domača, navadna, da se je vsem le čudno, nenavadno zdelo, ako sta izostala. Ravnotako se je videlo vsem umevno, da Pavel občuje največ z Zorko, kakor bi to ne moglo biti drugače.

Sama sta bila ljubimca redkokrat. Nekoč ob deževju, kadar so se zabavali vsi v gorenjih grajskih sobah, je igrala Zorka na klavirju v veliki zadnji sobani pod stranskim stolpom. Pavel je stal poleg; druge deklice pa so bile stekle nekoliko sob naprej za Vidom, ki je učil novo igro z zastavkami. Tudi obe gospe, Podgorska in Hahnova, sta bili ondi.

Pavel se je nagnil k deklici, jo poljubil na ustni in vprašal: »Mi bodeš li pisala jutri?«

»Saj ti pišem sleherni dan!« je dejala smeje se.

»Vem, vem; pa jutri moraš zopet!«

Prijel jo je za roke in potegnil kvišku, k sebi.

»Me li ljubiš tako, kakor jaz tebe?«

»Oh, ti, ljubček, ljubček ti moj!«

Izpustil jo je, sela je zopet na stol in jela ubirati po klavirju, toda oči je imela uprte vanj, v njegove, in on je položil roko svojo okrog njenega tilnika.

Emu, ki je od onega dne, ko se je bil njen prvi ljubezenski poizkus tako žalostno končal, vedno z neko skrivno zavistjo gledala Zorko in Pavla, je bila prva zopet v sobani.

»Vidva ne znata drugega, nego pri klavirju sedeti,« je dejala imenitno in s posebnim naglasom ter sela poleg Zorke. »Čakaj, igrayva skupaj! Tam je tudi dolgočasno!« je pristavila in potem sta si obe zbrali skladbo, da sta igrali štiriročno.

Zorka je namežikala veselo Pavlu, a on ni bil tako dobre volje.

Gospa Ana se je vtem tudi vrnila k tej mali družbi, in Pavel je hitel k nji. Kakor je ta mladi, pa malo lehkomiselni in lahkoživi mož ljubil Zorko z vsem mladeniškim ognjem, tako je spoštoval in čislal njeno mater. Niti v mislih, niti v sanjah bi se mu ne bilo zazdelo, da ona podpira njegove namere le iz sebičnih, po materini ljubezni narekovanih ozirov, ali bolje za to, da preskrbi svoji hčeri boljšo prihodnost, da jo spravi v varno zavetje. Videl je v nji le mater, ki ljubi tistega, katerega ljubi njena hči.

»Jaz bi Vas morala okregati, gospod Pavel,« je dejala polkovnica jako prijazno in posebno naglašala familiarni nagovor »gospod Pavel«, »zakaj niste bili tam pri nas? Doktor nas je nekaj prav lepega naučil.«

»Ne zamerite, gospa milostiva, a jaz sem bil rajši — tu,« je dejal mladi Lukič naivno.

»Oh, čakajte malo, gospod pl. Lukič!« je velela gospa Ana in sedaj naglašala skoro slovesno »gospod pl. Lukič«, potem bolj šepetala: »jaz bi želela, da govorite s svojimi roditelji, z gospodom očetom. Vi gotovo umejete, da tu tajnosti niso umestne, in kaj poreko o meni?«

»Vem, vem, umejem, gospa milostiva!« je hitel Pavel, malo rdeč v lice in očitno v zadregi. »Pa — prilike ni prave, toda govoril bodem kmalu — jutri — ali — pojutrišnjem,« je pristavil koncem po kratkem premišljevanju.

»Ljubo mi bode! Čim prej, tem bolje!«

Polkovnica se je lotila drugega predmeta, in to v vidno zadovoljnost Pavlovo.

Vid se je vtem zabaval z drugimi in zlasti gospa Podgorska ga je bila vesela, da je pozabila ono malo nejevoljo, ki jo je imela zadnjič nanj zaradi guvernante. Kakor navadno, so se jeli zbirati v veliki dvorani okrog dolge mize. Kmalu je Klara, ki je imela sedaj »svoj teden«, postavila nanjo kavo, penjeno smetano, nekoliko sladkarij, medu in sadja, in za gospode stekle-

nico vina; naključilo pa se je, da sta vtem Vid in guvernanta zaostala v stranski sobi.

»Sedaj ali pa nikoli!« si je mislil Vid, ki je hotel danes rešiti, kar je zamudil pred štirinajstimi dnevi. Objel in poljubil je guvernanto, dasi se je navidez branila ter šepetala: »To je grdo, to je neodpustno — gospod doktor!«

A on jo je držal za roke in vprašal potihoma: »Me li ne ljubite?«

V odgovor mu je dala sedaj sama gorak poljub, akoprem ji on o svoji ljubezni niti besedice črhnil ni.

»Kdaj bi mogel govoriti z Vami — s tabo?« je silil Vid.

»Ne vem, nikjer, nikdar nisem sama!«

»Pridem — kamor in kadar hočeš! Na konec sveta!« je sklenil ognjevit.

»Bodem mislila — morda bode možno,« je šepnila guvernanta. »Kako lep večer bode nocoj!« je dejala glasno obrnjena v okno, zakaj v sosednji sobi je bil čuti lahek korak in mala Roza je pritekla klicat ju k drugim.

»Kako Vam je vroče!« je vzkliknila hudobna Ema ter prijela guvernanto za roko.

»Oh, doktor zna tako veselo pripovedovati, zabavati,« je zavrnila guvernanta odločno.

»Seveda! O vremenu sta govorila, o lepem večeru« — je oporekala Roza. »Saj sem čula vse!«

Glasi smeh, ki je nastal v vsi družbi, je bil obema prizadetima prav po volji. —

Večer je bil res krasen, ko sta prijatelja jahala domov. Mesec je ravno pogledal izza vzhodne gore in s polnim svitom obseval gladko, belo cesto. Lahka sapica je vršala kakor vedno po grmovju ob reki, od one strani pa, kjer se je Krka ognila v širok ovinek in je na plitvih mestih rasla visoka trstika, vedno gibajoča svoje rjavkaste lati, je zazvenel časih tanki krik tukalic, igrajočih se po trstju.

Vid je veselo zvižgal pred sé, Pavel pa nekaj premišljeval. Pustila sta konja v koraku.

»Kaj mi je storiti, Vid?« je pričel mladi Lukič in nehote pritegnil levico, da je konj obstal.

Doktor ga osuplo pogleda.

»Polkovnica želi – hoče, da razodenem očetu —«

»Aha! No, jako pametna žena, praktična, politična, previdna . . .«

»Ne govori tako, Vid! Meni se vidi jako ljubezniva in če pomisliš, da jaz resno mislim o zaroki in najini ljubezni, potem mi ne preostaje nič drugega, nego govoriti z očetom.«

»Pa govori!«

Vtem sta jahala že dalje.

»Stoj!« je velel mladi Lukič. »Govori ti — Vid!«

»Jaz ?«

Doktorju se je ta misel zazdela tako gorostasna, da je tudi nehote skrčil roke in noge

in je njegova sirasta kobila storila legak skok z vsemi štirimi ter obstala potem poleg Pavlovega lisca.

»Zakaj bi mi ne storil te usluge?« je silil oni.

»Ker se mi zdi preneumno!«

»Vid, ti me žališ!«

»Jaz pravim, da je nespametno, ako se že zdaj vežeš. Dragi moj! Enoindvajset let imaš jedva — pomisli — enoindvajset — in kaj nameravaš? Pet, šest let zaljubljen biti, čakati, grliti in potem ženiti se? Ti še nisi mož — kaj veš o življenju? Mlad dečko si — ne zameri! — pošten dečko, rad te imam — a ženiti se, vezati se sedaj za vse življenje? Budalost!«

Izpodbodel je kobilo in oba sta zdirjala po gladki cesti.

»In kaj bodo rekli oče, ako jim prinesem jaz to novico?« je nadaljeval Božan. »Če pač hočeš, govori sam; ti opraviš več. A zdi se mi, da že slutiš, kako slab bode sprejem!«

»Bojim se res, da ne bode prav!« je zavrnil Pavel malodušno.

»Pusti torej! Slušaj moj svet! Molči in ne vprašuj doma. Zvedelo se bode tako ali tako! In če hoče ljubezniva tvoja bodoča tašča na vsak način razjasniti svoj položaj, naj stori to sama. In, veš li še, kaj sem ti pravil o ljubezni? Oh, glej, že sva pri Vodetu. Manico morava pogledati!«

Jahala sta že čez most in onkraj pred krčmo poskakala raz konj. —

Kadar sta pozno dospela domov, ni bilo nič videti ni majorja, ni gospe. Oba sta že spala. Pavel pa je jel v svoji sobi nanovo premišljovati, kaj mu je storiti. Vidovega vpliva se ni mogel popolnoma otresti, na drugi strani pa je ta mladi mož gorel v takem ognju prve ljubezni, da ni umel, niti mogel umeti Božanovih razlogov. Nocoj se je tudi z Manico mnogo zabaval in si dejal, da mu je deklica všeč; mislil je takisto, da ji enako ugaja on. In tu mu je bilo Božanovo modrovanje po volji. Ljubezen — za kratek čas! A če se je domislil Zorke, vzplamtelo je nekaj blažjega, višjega v njegovem srcu, in tedaj se mu je videl Božan kakor pravcati Mefisto, katerega se ne more odkrižati.

Preden je zaspal, je sklenil, da vsekakor drugega dne razjasni očetu svoje razmerje.

Ali prišlo je drugače, da mu ni trebalo tega.

VIII.

Za lepim večerom je prišlo krasno jutro; le ostanki goste megle, ki so se dvigali še semtertja iz ovinkov globoke soteske, so spominjali deževja prejšnjih dni.

Major je zgodaj vstal, si ogledal kosce, ki so zarana začeli kositi otavo po bregu nad Krko, in se je po zajtrku pušeč izprehajal po širo-

kem prostoru pred gradom. Spomnil se je, da pride danes »pot« Jurica.

Ta Jurica ali bolje »pot«, kakor so ga nazivali vsi po stari navadi, je bil mož posebnega posla. Promet po cestah, v katerih obližju se vrši naša povest, ni bil takov, da bi si človek mogel omisliti vse potem javnih prometnih pomočkov; pošta je bila daleč in drugi vozniki tudi niso vozili vsak dan v mesto. Kar se torej ni moglo dobiti tem rednim potem, vse to je priskrbel in prinesel Jurica, ki je zahajal vsak teden po enkrat in če je bila sila, tudi po dvakrat v mesto. Posel njegov je bil sicer skromen, kakor le moči. Prvi dan je povprašal pri boljših gospodarjih, po gradovih in farovžih, je li treba česa prinesiti; drugi sosedje, katerih ni štel med boljše naročnike, so prihajali sami k njemu z naročili. Drugega dne je zarana odrinil v mesto, se vrnil pozno v noči domov in tretji dan je zopet raznašal in oddajal naročnikom, kar jim je bil prinesel. Pošten je bil in natančen in navidezno zadovoljen z vsakim darilom in plačilom, katero je prejel za svoje delo. Navidez — samo! Za hrbtom pa je rad zinil kako pikro in ostro besedo, ako se mu je zdelo, da je dobil premalo. In še eno slabo svojstvo je imel: molčati ni mogel, ako je zvedel o kaki skrivnosti, in posebno tedaj je bila izkušnja najhujša in nepremagljiva, kadar je v svojem uradnem poslu dobil kako skrivno naročilo. Seve — to so bile časih

zaljubljene reči, in če se jih je na kakov način iznebil, je storil to — kakor je sam dejal — »naj bode v imenu božjem!« S tem si je do dobrega potolažil vest.

Danes je bil dan, ko je moral priti »pot« po naročila, in major je imel več takih, tako tudi majorka za svoje gospodinjstvo. Kakor skoro vselej, takisto se je tudi danes Jurica prigugal oprtiv s košem in kratko pipico med zobmi točno ob osmih na prostor pred gradom, pozdravil pohlevno gospoda ter povprašal, bode li zanj kaj naročil.

»Otava se bo pa lepo sušila — in se bo!« je pristavil z zadovoljnim smehom in iztrkaval pepel iz pipe »púšpanke«.

»Če ne bo zopet kaj deževja!« je menil major malomarno in narekoval potem Jurici, kaj naj prinese zanj iz mesta. Pot je izvlekel zamazan kos papirja in kratek debel svinčnik, obliznil ga dvakrat ter potem vestno z velikimi, nerodnimi črkami napisal čudne, samo njemu umne besede, poleg katerih je postavil potrebne številke, ki naj bi tudi samo njemu umno značile mero in ceno naročenih stvari. Denar, ki mu ga je zanje porinil major, je spravil v veliko listnico.

»Sedaj pa pojdi še h gospe!« je velel pl. Lukič.

Jurica se je obotavljal. Vteknil je natlačeno, a nevžgano púšpanko v levi žep, obesil koš na desno ramo in nekolikokrat poizkusil pokašljati.

Major je dobro poznal ta znamenja, se obrnil strani in zazvižgal Črtu.

»Gospod!« je pričel Jurica in sladek smehljaj mu je legel okrog obratih usten; »gospod, tam doli za lazom leži nekaj drobnih vejic — no, v košu bi jih nesel domov — od tistega hrasta so, ki ste ga oni dan posekali za gred v hlevu; bi li smel vzeti tiste vejice?«

»To niso vejice, tudi ne veje; to so debla, kaj boš ž njimi? Nesti jih ne moreš, peljati bi jih moral!« je menil gospod pl. Lukič ter se nasmehnil dobrovoljno.

»I, jih bom pa odpeljal, ako ukažete!«

»Ne, potrebovali jih bomo sami; tam doli bomo jez popravljali, in tam bodo — kakor nalašč!«

»Ej, saj jih nečem zastonj! Plačam, ali pa — pridem kosit — drugo leto — na seno; tisto ni tako lahko kakor otava. Ali pa pojdem nekolikokrat zastonj v mesto!«

»Ni treba!« je zavrnil major in odhajal. Vedel je, da Jurica ne bi prišel niti kosit, niti ne hodil zastonj v mesto.

»I, no, jaz sem le mislil, da ne boste potrebovali tistih vejic; ako pa so doma potrebne, potem seveda. — I, kaj pa tisto rakitovje za Krko — gospod?«

»Zdaj ne zmrzuješ! Čakaj, na zimo bodeva govorila!«

Jurica je potegnil še levo naramnico náse in se obrnil proti grajskim vratom.

»Mladi gospod so gori — seve —« je dejal napol vprašuje, napol prepričan, da je tako.

»Da, gori!« je odgovoril major, a zdajci ustavil korak. »Kaj pa bode?«

»Ej, nič! Naročili bodo morda kaj!«

Graščak je poznal vse Juričeve slabosti in navade in zato tudi sedaj takoj vedel, da teži neka skrivnost potovo občutno srce. Stopil je nazaj k njemu ter velel:

»Kaj imaš? Povej, govori!«

»Hm, hm!« je mrmral Jurica in stopal zaporedoma sedaj na desno, sedaj na levo nogo; »no, pa za božjo voljo, ne povedati! Dostikrat ste mi dobro storili, gospod, pa vem tudi, da boste molčali. I — pa saj tudi ni nič takega!«

»Povej, pa ne blebetaj toliko!« je silil graščak nejevoljno.

»I, pisma imam tu, dvoje pisem!«

»Pokaži!«

Jurica je z levim očesom premeril vsa tostranska grajska okna, potem pa šel počasi v senco pod lipo. Tam je izvlekel iz listnice dvoje pisem in obe, vedno »hm, hm« mrmraje in sramežljivo smehljaje se, pomolil majorju. Ta je pogledal naslova in z glasnim smehom vrgel pismi Jurici v roko.

»Ha-ha, za oba gospoda! Odkod pa je to?«

»Z Griča!« je šepnil Jurica in se tudi smejal.

»Nesi ji, kamor ji imaš nesti!« je dejal major malo osorno in odšel proti dolini.

Jurica pa je stopil v grad.

»Preklicana dečka!« je godrnjal major sam v sebi. »Pa še ta doktor! Vedel bi pa vendar rad, s kom si dopisujeta. No, čakaj!«

Krenil je proti cesti in se šetal potem ob Krki; vedel je, da se Jurica todkaj vrne.

A solnce je bilo že visoko na nebu in graščak je stal s slamnikom v roki pod košato jelšo in si pahljal vroče čelo, ko se je vrnil Jurica. Kosci so bili redovjè že preobrnili.

»Kaj sem pravil, da se bo dobro sušilo — in se bo!« je govoril pot zadovoljno.

»Ali si opravil v gradu?« je vprašal major.

»Opravil, gospod!«

»In tisti — tisti dve pismi?«

»Oddal!«

»Ha-ha, neumnosti, otročarije!«

»I — no, mladi ljudje! Takega je dosti na svetu!«

Jurica je vžigal púšpanko, težko vlekel iz nje in vtem nadaljeval:

»To pa rečem — dosti sem že znosil takega — blaga; no — slabo ni! — To pa rečem: če Vodetu prinesem stot soli, mi bode dal osem grošev, pa morebiti kozarec vina, Martinec tam doli pa mi da za stot usnja dvajset krajcarjev — no, vse je dobro, kar se dobi — to pa rečem, takšno blago, takšno pismo, to je najboljše; tista Vodetova Rezika, ki je na Gorenjskem omožena in se ji dobro godi, mi je dala časih za takšno

pisemce, ki ga ne čutim, ako ga nesem — po celih šest grošev!«

»Kdo ji je pa pisaril?«

»Ej, sam ne vem! Pri žolnirjih je bil, ki so tu svet merili. Pa zdaj se ji dobro godi, omožena je dobro, otroke ima, bogatega moža —«

»Kaj pa Manica?« je vprašal nehote major malo radovedno.

»Ta pa ne, ta pa ne! To pa rečem — zanjo pa še nisem nesel pisma!«

»Saj bi bila tudi nespametna, ako bi ti katero zaupala — Jurij!« je rekel gospod Lukič ter osorno velel: »Pokaži, kje imaš pismi, ki ji neseš na Grič!«

Jurica je hotel izprva tajiti, a videl je, da sedaj z majorjem ni mnogo opraviti.

»I, ker je že znano, naj pa pokažem,« je mrmral in pokazal graščaku pismi.

Ta je pogledal naslova in potem zopet s posiljenim smehom vrnil lista Jurici.

»Neumnosti, otročarije,« je ponavljal čestokrat.

Šel je počasi proti domu in mahal s svojim slamnikom. Zdajci se obrne.

»Ti, Jurica, čuješ?«

»Kaj — gospod?«

»Tiste veje, tista hrastova debla — tam doli za lazom — saj veš — tisto le poberi!«

»Hvala, hvala Vam! Bom pa kaj storil za to!«

»Vraga boš storil!«

Tako sta se razšla. Jurica vesel in zadovoljen, major pa sedaj čemeran — in jezen.

»Doktor naj pač ima guvernanto — toda Pavel, Pavel s Hahnovo — to bi utegnilo biti še resno — in to bi bilo neumno — kletu neumno!«

Tako se je jezil korakajoč v klanec proti gradu.

IX.

»Pavel, pojdi z mano! Govoril bi rad nekaj besedi s teboj!« je dejal stari Lukič svojemu sinu, ko so po opoldanskem obedu vstajali od mize.

Pavel in doktor Božan sta se začudena ozrla v majorja, a prvi je le dejal: »Tako, takoj!« in odložil vžgano smotko. Božan pak je šel v svojo sobo. Major je bil tudi že zunaj in Pavel se je obrnil k materi ter vprašal:

»Kaj pa je, kaj se je zgodilo?«

»Ne vem, ne znam!« je zavrnila ona tudi začudeno.

Pavel je na to hitel za očetom.

Ta je prišedši v svojo sobo postavil vžgano pipo na mizo, nalašč zato pripravljeno, vteknil roke v žep in se naglo obrnil k vstopivšemu sinu.

»Pavel, take neumnosti so prav odveč, nepotrebne in nepoštene! Kaj hočeš?«

Govoril je to naglo, kar bruhoma ter niti pogledal ni sina, nego oči upiral v tla.

»Kaj pa?« je vprašal Pavel malodušno; nekova prirojena slutnja ga je učila pravo.

»To dopisovanje — z ono — z ono — z ono — Hahnovo! Čemu vse to? Kaj bo iz tega? Pusti dekleta v miru!«

»Oče, jaz jo ljubim!«

Pavel je dejal to mirno, vendar ne več tako malodušno, kakor je bil prej povprašal. Čutil je, da mu rase pogum.

»Ljubiš? Pavel — pomisli, kaj bo iz tega? Kaka razmera? Nobena razlika v vajinih letih — kaj hočeš kdaj ž njo?«

Ta razlog je bil Pavel čul že iz Božanovih ust, zato ni prav nič vplival nanj.

»Nezmisel to! Že zdaj misliti resno na — ženitev morda? Vsaj jaz sodim, da si pošten in da pošteno misliš?« pravi Ivo, sedaj ravno nasprotno trdeč, kar je bil izprva rekel.

»Da, pošteno — oče!« je pritrdil Pavel.

»Pošteno, pošteno!« je rôjil stari major in jel stopati po sobi gori in doli. »Ti še pošteno misliti ne moreš, ker si premlad, preneumen, preotročji —!«

»Oče!« je vzkliknil Pavel.

»To razmero bom končal! Ne, ti jo boš končal, sam moraš konec storiti — jaz zahtevam to!«

Sin je umolknil.

»Čakaj da mirno govoriva!« je povzel zopet major. »Ti si mlad, priden, vesten, pred seboj

imaš jasno, odprto pot v življenje, in glej — Pavel, Pavel —«

Zdajci se je stari omečil in govoril potihoma, skoro šepetaje:

»Glej« — je dejal počasi, »o tebi mislim in sanjam, da boš še do posebnega zrasel! Najin edinec si — nikar ne varaj upanja mojega!«

»Oče, zakaj bi ga varal, ako ljubim Zorko?«

»Ker si boš s tem uničil prihodnost svojo! Študiraj, uči se, pripravljaj se, da boš kdaj kaj veljal med nami. Ne veš li, kaj je moja najljubša misel? Videti te kdaj med onimi, ki so prvi v domovini naši. To dosežeš le, ako vse svoje sile posvetiš tej nalogi. Če se pa hočeš že zdaj vezati na žensko — kje bodo tvoje misli, kje tvoja volja? Čakaj, da bodeš mož!«

Pavlu je sililo nekaj v oči kakor — solze. Tiščalo ga je v vratu, da ni mogel ziniti besede. Bil je mehak, rahločuten, a sedaj se mu je zdelo, da mu treba tudi stanovitnosti, trmo-glavosti.

V vsem boju pa se mu je kazala Zorka tem milejša, tem ljubša, čimbolj so se množile ovire, da jo dobode.

»Saj lahko čakam, oče! Kolikor časa zahtevate! To me ne bo motilo v študijah; to bo še bolje, zakaj imel bom gotov smoter pred seboj!«

»Ne, ne, nikdar ne!« je zagrmel sedaj major v silni razburjenosti; »a jaz ne maram, da bi se

ta — Hahnovka kdaj šopirila tu ob meni! Čuješ li? Tega nečem! Pameten bodi, Pavel! Ti boš dobil dve ženski v hišo, obe skupaj nimata ničesar, stara bi le hčer rada spravila v gorko zavetje; — kaj ljubezen, ljubezen — ti si zaljubljen — da, ali oni dve sta samo interesirani, samogoltni.«

Stari Lukič je bruhal to iz sebe in tekal semtertja.

Pavel je trdovratno molčal. Pri zadnjih očetovih besedah se je burno zgenil, toda zinil ni besedice. Ljubil in spoštoval je očeta nad vse in sam si ni bil nikdar v svesti, da bi moglo to nasprotje, ki se je sedaj borilo v njem, namreč ljubezen in spoštovanje do očeta in ljubezen do one deklice, biti tako bridko, tako bolešno v svojem boju.

A kaj je bilo to?

Major je bil zdajci sam ves mehak.

»Prosim te, Pavel, obljubi mi eno: da se ne zavežeš z nobeno besedico, nobeno —! Obljubi mi! Ali si morda že zavezan?«

»Ne, nikakor ne!« je zavrnil sin z jasnim licem.

»Torej — Pavel!«

Stari je položil roko na sinovo ramo in se sedaj prvič ozrl v njegovo oko; ali oče je povesil pogled svoj. Nekaj je zmagovalo v njegovem srcu in to je bilo jasno videti, da je zmagoval — oče.

Pavel je bil vrl, dober, odkrit — toda dokaj lehkoživ in lehkomiseln. In uprav ta lehkomiselnost je bila tu zaveznik očetov.

»Ne bom — brez tvojega dovoljenja!« je dejal potihoma nekoliko trenutkov potem.

»Hvala ti — Pavell!« je odgovoril major in se obrnil k oknu, da skrije solzo, ki mu je silila v oko. — —

Mladi Lukič je odšel, ne da bi več izgovoril besedo. K Božanu ni hotel, ampak v svojo sobo se je zaprl, vrgel se znak na posteljo in dolgi dve uri zrl tako v pisan strop nad seboj; zazdelo se mu je časih, da mu neznosna bol sili v srce, da ni prav to, kar je očetu obljubil, toda potem si je dejal, da ta obljuba vendar ne pomenja ničesar, zakaj — vezati se, tega ne sme, a ljubiti jo sme še vedno — to deklico, katere milina mu je polnila dušo. Ali — Ana! Kaj poreče gospa Ana? Ako ji razodene resnico, potem ne more, ne sme več tja; molčati pa, tajiti, legati se — to je vse nemožno.

»Ali jo pa res ljubim tako, da bi dal zanjo vse življenje svoje, vse — dušo — vse — kar imam, kar premorem?«

Ta misel ga je hipno navdala.

Pa udušil jo je zaeno. O tem ni hotel pre-mišljevati. Rekel si je potihoma, skrivno in potem skoro glasno: »Da! Ljubim jo tako!« vendar po volji mu nista bila misel, niti odgovor. Nesrečna ljubezen, vsa poezija, ki tiči v nji in

o kateri je tolikrat čital in sanjal, na drugi strani pa junaštvo, ki podira zapreke, vse je mahoma vstajalo pred njim, in ko je hotel vzklikniti: »Da, da, tudi jaz bom tako ravnal — moja mora biti!« — je palo vse na kup, ves pogum, vsa energija, in ta mladi, krepki, lahkoživi in lehko-miselni Pavel je iztegnil roke in zdihnil: »Ne morem, ne smem!« — Tako je ugibal dolgo, dolgo; a čimdalje je to trajalo, tembolj temni, tem manj odločni so bili ti pojavi in ko je Vid pozno popoldne potrkal na njegova vrata, je skočil brzo in skoro zadovoljen raz posteljo in hitel odpirat.

»Vrbljenska kadeta sedita pri Vodetu in pijeta! Poslala sta po naju,« je dejal Božan in se vprašuje ozrl v tovariša.

»Prav tako! Pojdiva doli!« je silil Pavel in iskal po kotih paličice in klobuka, pa menda bolj zato, da bi skrtil rdeči svoj obraz tovarišu.

Vid je opazil to, toda ni hotel povpraševati.

»Osedlajva konja,« je menil doktor, »jaz bi šel še malo dalje; vrnem se kmalu!«

»Oh — dobro, dobro!«

»Morda bi šel ti tudi?«

»Jaz — na Grič — ne, jaz ne grem danes!«

»I, na Grič tudi jaz ne pojdem —« se je smejal Božan, »ostanem v onem gozdiču pod Gričem!«

»Dobro zabavo!«

Ko sta dirjala proti Vodetu, je vprašal vendar Vid: »Si li govoril z očetom?«

»Govoril!«

»In?«

»Ej — molčiva danes; — jutri, če hočeš! Huj, lisec!«

Pavlov konj je planil v skok in v malo trenutkih sta bila pri Vodetu, kjer sta sedela oba kadeta v družbi že pijanega Štupa.

Vid je urno jahal dalje; Pavel pak je prisedel k onim trem.

»Pride kmalu! Kobili treba malo pota!« je izgovarjal mladi Lukič prijatelja.

Ko se je vrnil Božan, je bila že temna noč.

Štupa ni več govoril, nego le še meketal ter Pavla pital z gospodom baronom. Kadeta sta silila v Manico, Pavel pa je venomer natakal in napival vsem z odkritim namenom, upijaniti jih do dobrega. Le časih, če se mu je zdelo, da hoče eden ali drugi kadetov Manico objeti, se je ozrl malo jezno tja ter velel: »Pijmo!« Sam je imel že težko glavo.

Božan je takoj umel Pavlovo namero in vrlo pomagal. Ranocelnika so spravili spat v gorenjo sobo, kadeta sta se pa odpeljala z Vodetovim vozom; njiju hripavi dvospev se je razlegal po dolini, in na vrtu ostali trije — Božan, Pavel in Manica so se glasno smejali.

»Sedaj pa še ti pij, Vid!« je silil Pavel ves razvnet.

»Ni treba siliti!«

»Kako si se imel?«

»Nič, bedarija! Ni je bilo!« je zavrnil Božan, zapazivši, da Manice ni več pri mizi.

»Ha-ha! Čudno!«

V Pavlovih besedah je zvenelo neko skrivno veselje ali škodoželjnost, češ — tebi se tudi tako godi.

Doktor se ni zmenil za to, nego pričel pogovarjanje s starim Vodetom, ki si je bil velel prinesiti svojo na večer obično črno kavo na vrt ter prisedel k prijateljskemu.

Pavel pa je zapazil Manico na drugem koncu vrta ob ograji, obrasteni z gostim vinskim trsom. Temno je bilo tam in le zvezdic svetloba je brlela skozi listje.

»Kaj premišljuje?« je dejal stopivši k deklici.

»Ničesar! Kaj čem premišljevati?«

»Da smo tako nerodni, tako pijani — danes!«

»Saj Vi niste!«

»Skoro! Oh, ne — nisem — Manica!«

Prijel jo je okoli pasu in potegnil k sebi.

»Manica — me li res ne ljubite? Jaz te imam rad, tako rad, Manica!«

»Pustite me — saj imate drugo!«

»Nimam je več — to je vse pri kraju, vse končano!«

»Kdaj?« je rekla deklica in nekoliko odstopila.

»Ne vprašuj, Manica! Vse je končano! En poljub, srce moje, samo en poljub!«

Dala mu ga je res, in prsi so se ji dvigale od same radosti in razburjenosti.

Ko se je Pavel vrnil k mizi, je izpraznil v dušku svoj kozarec, Božan pa se mu je sredi pogovora z Vodetom zlobno nasmehnil.

X.

Lepi dnevi prijaznih počitkov so potekali prijateljema naglo kakor ura. Nekoliko tednov še in treba bode jemati slovo od zelenih, tuintam malo rumenkastih brd in goric, treba se bo ločiti od rdečih usten mladih deklic, okrog katerih se je poleg petja, lova in pitja, ob izletih in tudi ponočevanju sukalo življenje teh mladih mož.

Polkovnica Hahnovka je bila nenadoma s hčerko odpotovala. Dejala je, da jo rodbinske razmere silijo k temu, da je prejela brzojavko, in vse prigovarjanje sestrične Podgorske je bilo zaman. V istini pa je bila povod temu naglemu odhodu odkrita izpoved Pavlova, kaj in kako sta govorila z očetom o njegovi razmeri z Zorko. Pavel je sicer kolikor moči odločno, ali v istini vendar malodušno trdil, da Zorke ne pusti — prejšnji večer je bil prebil zopet do polnoči pri Vodetu — in je zagotavljal, da se oče premisli, da mu ljubezni ni prepovedal, a da le ne dovoljuje »sedaj še« resne obljube — toda polkovnica je dva dni potem odpotovala, in Pavlovo

pismo, ki je kmalu potem dospelo na Grič za Zorko, je vrnila Podgorska s hladno opazko, da sorodnic ni več tam. Na Dvoru se Hahnovka niti poslovala ni; Podgorska jo je opravičevala z nujnostjo Aninega posla, akoprem ni povedala, kakov je ta posel. Major si je veselo mel roke, kadar je bil sam, s sinom pa o tej stvari ni črhnil več besedice. Le gospa Lorica je znala o vsem, vendar v nji ni bilo videti posebnega zanimanja.

Doktor Božan je tudi že pogostoma govoril o vrnitvi na Dunaj in venomer prigovarjal majorki, naj pride s soprogom po zimi tja, kar je gospe Lorici jako prijalo. A Ivo ni obljubil ničesar. Vobče pa majorka ni tolikrat obračala svojih oči za Vidom, in dasi sta bila mnogokrat sama, vendar ni bila govorjena nobena beseda, ki bi pričala o prvotni koketeriji med njima.

Nekoč sta se Vid in Pavel odpravila še na pohod h gospodu Tomažu. Bilo je v četrtek — ta dan je bil duhovnik skoro popolnoma prost nujnega posla — in kakor že rad nanese slučaj, sta se namerila tam prav pred farovžem na ranocelnika Štupo.

»No, ta bo pa lepa!« je vzkliknil ta po svoji navadi ter ropotal po stopnjicah naprej klicat župnika.

Gospod Tomaž je imel vedno vsega dovolj in vedno najboljšo voljo tako gostoljubno, kolikor moči, ustreči vsakomu.

»Sedaj pa kaj pametnega povejte, gospod Štupa!« je dejal župnik po obedu, katerega je velel v naglici napraviti svojim gostom, ter natočil vino iz »tretjega soda«; iz »prvih dveh« so ga bili pokušali in pili že med obedom.

»Čakajte, kadar bomo pri petem,« se je grohotal ranocelnik.

»Tedaj že ne boste mogli pametno govoriti, gospod doktor,« se je zasmejal Pavel.

»Sté li že kdaj čuli neumno besedo iz mojih ust?« se je jezil oni.

»Nikdar, nikdar!« so trdili vsi, in gospod Tomaž je iznova napolnil zdravnikov prazni kozarec.

»Stojte, gospodje, da boste zadovoljni z menoj!« je nadaljeval Štupa in vžigal smotko. »Snoči sem bil v mestu in tam sem zašel med same narodnjake; pri Pircu smo sedeli, nekoliko gospodov profesorjev, trije uradniki, gospod notar in odvetnikov koncipient in — sam ne vem več, kdo je bil še navzočen! Prav dobro smo se imeli!«

»Koliko ste izpili?« je vprašal Vid s hudobnim naglasom.

»Jaz? Jaz? Tega jaz tudi ne vem. Drugim pa tudi ne gledam v grlo. Toda — dobro smo se imeli.«

»Kaj je bilo — takega?« vpraša Tomaž.

»Čakajte, potrpite — vse pride na vrsto!« je menil ranocelnik in iznova vžigal ugaslo smotko. »Poleg nas je sedelo nekoliko mladih

gospodov — sami študentje, visokošolci so bili — kakor Vi, gospod pl. Lukič!»

»Ali ste jih poznali?»

»Seveda, seveda! Pa to je vseeno! Pri naši mizi je nekdo omenil, da se danes tam na Štajerskem nekje, v Ljutomeru menda, praznuje posebna slavnost.«

»Oh, Vid, glej, pozabila sva!« je vzkliknil mladi Lukič in skočil kvišku.

»Hehehe!« se je grohotal kirurg; »ravnotako je bilo, ravnotako!«

»Kaj?» deje gospod Tomaž.

»Tam v mestu je bilo ravnotako! Hehehe!« Štupa je hotel počiti od smeha.

»Lehko še pošljeva v mesto!« je silil Pavel; »tu se bo dobil kakšen dečak, ki poteče tja; sedaj je še zgodaj.«

»Dobro!« je menil Vid in Pavel je hitel vun.

»A kaj je vendar?» je silil župnik, ki vsega ni mogel umeti.

»Brzjaviti morava tja — pozdrav! Dijaško veselico imajo!« je odgovoril Božan in napol obradoščen gledal ranocelnika, ki je med vednim smehom izpraznil naglo dva kozarca.

»Hehehe, tako je bilo tudi tam! Pozabili so, in ko so z naše mize čuli glas o veselici, so hitro jeli pobirati po groših, da bi dobili in sestavili brzjavko. Eden je bil med njimi, tisti dolgi medicinec Hudobrdnik, tistega so taksirali, da mu je treba dati cel belič, ker ima tako dolgo

ime — zakaj podpisali so se vsi — in potem so se kregali in psovali — hehehe! »Živela Slovenija! Živela vzajemnost!« so brzojavili.«

Gospod Tomaž se je smejal; Vid pa je jezno nagrbnčil čelo.

»In kaj ste storili vi narodnjaki pri svoji mizi?« je vprašal porogljivo.

»Mi? Hehehe! Mi smo tudi hoteli brzojaviti! Koncipient je sprožil misel, in eden profesorjev je pritrdil, a drugi je dejal: Kaj bomo tam med temi mladiči? Uradniki so izjavili, da se ne podpišejo, in notar je koncem predlagal, naj rajši igramo »sveto resnico.«

»In Vi?«

»Jaz sem bil prvi za »sveto resnico!«

»In potem ste pa pili in pili in — «

»Hehehe! — in peli smo koncem vsi skupaj, študentje tudi z nami, tisti dolgi njim na čelu, in klicali smo: »Živela Slovenija!« Pa jaz nisem Slovenec! Nikari tega ne mislite! Hehehe!« je končal ranocelnik.

»Živela Slovenija!« je zavpil Vid in udaril s kozarcem ob mizo, da se je razletel na drobne kosce.

»Miruj, Vid!« je vzkliknil duhovnik skoro strahoma.

»Miruj, miruj!« je klical Božan in planil od mize, Pavel pa, ki je ravnokar vstopil, je obstal med vrati; »miruj in poslušaj in gledaj, kako podlo je vse — kje so naši vzori? — «

»Ti, Vid, in — vzori?« je dejal počasi gospod Tomaž.

»Da, jaz — in enega imam — vse drugo je nič; pa ti, ti — Tomaž — saj imaš ti tudi samo enega — pa moj ni!« je pristavil Božan.

»Kaj pa je vendar?« je vprašal sedaj Pavel ter pristopil k mizi.

»Nič, nič, gospod baron! Hehehe! Jaz ne vem, kaj so vzori! Tu sedite in pijte! Živela Slovenija!«

»Živelal!« je vzkliknil mladi Lukič; »tako sem tudi sedaj brzojavil.« —

Zadnji prizor je bil vendar slabo vplival na vso družbo; pravega veselja in radostnega razgovora ni bilo več in Vid in Pavel sta se kmalu odpravila domov. Štupa bi bil še rad sedel, a ker nihče drug ni hotel, in je župnik tudi dejal, da jih spremi do Dvora, so odšli vsi.

XI.

Doma na širokem prostoru pred gradom je ogledoval major dva mlada, iskra konja, ki mu ju je bil prignal na prodajo konjar Tinček, znan mešetar iz sosednje vasi.

Ko je dospela ona družba z gospodom Tomažem na čelu, so sedlali ravno visokega sirca z majorjevim sedlom. Mladi konj takega očito še ni nosil, zakaj hrpal je in se spenjal, da sta ga mešetar in hlapec imela dovolj opravka krotiti, držeč ga ob uzdi. A vsi domači so bili

konj vajeni, in tudi gospod Tomaž je imel rad iskro kobilo v svojem hlevu, zato se nobeden ni bal, da bi mogel konj kaj storiti, razen ranocelnika Štupe. Ta pa — vino mu je bilo že zdavnaj izpuhtelo — se je stisnil med grajska vrata in je šepetal gospe Lorici, ki je sedela na kameniti klopi poleg:

»Oh, ti konji, ti konji, to so mrcine! Jaz bi ne sedel nanj! Celó vozim se nerad s tujim, neznanim konjem!«

»To Vam je pravi slavonski konj!« je govoril konjar Tinček in udaril sirca nekolikokrat po iztegnjenem, lepo ukrivljenem vratu. »Gospod major, na vsem Dolenjskem mu ga ni para.«

»Sedla še ni vajen!« je dejal major.

»I, kaj pa da ne? Isker je, isker, zato se obotavlja! Videli bodete, kako nosi!«

»No, zasedi ga!« je velel lvo.

Konjar se je naglo ozrl na vso konjevo opravo, je li v redu, vzel vajeti v levico in bil skokoma v sedlu. Po nekaj skokih je bil sirec krotak kakor jagnje in Tinček ga je vodil z vso svojo umetnostjo po širokem prostoru.

»Lep konj!« je šepnil major napol zase, napol obrnjen v Pavla in Vida, ki sta stala poleg.

»Čiste noge ima, in kako se nese!« je pri-trdil gospod Tomaž, kateremu je prizor jako ugajal.

»Jaz premalo umejem o tem!« je menil Vid in se obrnil k majorki, ki je tudi z zani-

manjem zrla na lepo žival. »Se li ne bojite, milostiva?«

»Oh, jaz? Kaj bi se bala?«

»Mrcina je, mrcina!« je rekel Štupa in stopil za dva koraka nazaj za vežne duri, ker je Tinček jahal ravno proti njemu.

»Tega kupimo, oče!« je silil Pavel.

»Čakaj!« je zavrnil Ivo. »Tu doli jahaj, Tinček, do Krke, do velike ceste in nazaj!« je velel konjarju.

Ta je storil tako in dirjal nizdolu po grajski cesti.

Vsi so šli za njim na rob planote, odkoder se je lahko videla vsa cesta.

Tinček je dobro opravil; tam, kjer je tekla grajska pot v veliko cesto, se mu je bil sicer konj ustavil za trenutek — takoj naprej, nekoliko sežnjev daleč je molela velika bela skala kvišku — a konjar je naglo obrnil sirca in potem najprej v kratkem kolopu, pozneje v lahnem diru spel proti gradu.

Vse je bilo zadovoljno; celo Štupa, ki je sedaj stal za široko lipo, je kimal: »Mrcina je lepa!« Major je šel nekolikrat okoli konja, velel privzdigniti sedaj to, sedaj ono nogo in pogledal še enkrat zobe.

»Daj mi bič!« je velel Pavlu.

Ta je nosil navadno kratek jahaški bič s seboj.

»Pustite mene!« je silil Pavel ves v ognju in strasti, da bi sam poizkusil konja.

»Ne, pozneje!« je zavrnil major.

Majorka je stopila bliže in vprašala:

»Mu je li upati?«

»I, kajpa, Lorica!« se je smejal Ivo.

Tudi ona se je nasmehnila. Nobenemu niti v mislih ni bilo, da je kaj nevarnega v tem, ako Ivo poizkusi jahati tega konja.

»Jaz bi ne sedel nanj!« se je oglasil edini Štupa.

»Vi pa na nobeno kljuse ne sedete, kajne?« je zavrnil s smehom Ivo, in vtem je bil že v sedlu.

Major je bil vešč jahač, in pod njim je kazal konj, noseč ga po širokem dvoru, še mnogo jasneje svojo prirodno lepoto. Premerila sta nekolikokrat prostor gori in doli, a potem ga je vodil Ivo po poti nizdolu proti veliki cesti. Staremu oficirju je mladostni ogenj prešinil žile, ko je sedel zopet na mladi iskri živali — svojih je bil preveč vajen — in njegov ogenj se je prijel tudi mladega konja.

Proti veliki cesti, kjer se je grajska pot že bolj vzravnavala, je spustil major konja v iztegnjen dir in gledavci zgoraj na robu dvorišča so zrlji z veselim občudovanjem za njim.

A kaj se je zgodilo zdaj! Krik, glasen, nepopisen vzklik iz vseh ust je zazvenel gori z roba.

Konj je bil s svojim jahačem pridirjal do velike ceste in tam še nekoliko skokov dalje,

kjer je napol v ovinku skrita zamolela hipno ona bela, visoka skala kvišku. Tu se je konj v divjem skoku vrgel na desno na okoli, in major, nepripravljen in nevešč tej konjevi plašljivosti, je pal, preobrnivši se v zraku, na ostro kamenje pod skalo.

»Joj — Jezus — Marija!« je bila vzkliknila majorka in se po nekaj korakih, ki jih je hotela storiti za drugimi, ki so vsi hiteli, tekli nizdolu, zgrudila nezavestna na tla.

Oni pa so, ne da bi kateri izpregovoril, tekli doli, najsprednji Pavel.

»Oče, oče!« je zajecal, dospevši do majorja, in padel poleg njega na kolena. Vid je bil drugi, za njim pa Tomaž in ranocelnik. Konjar Tinček se ni zmenil za vse, nego tekel za konjem, hlapec pa je ostal pri onih.

»Oče, oče!« je vpil Pavel, ranocelnik pa je, sam bled kakor pobeljena stena in tresoč se kakor trepetlika, iskal žilo ponesrečencu.

»Je li mrtev?« je vprašal duhovnik, in tudi njemu se je tresel glas.

»Mrtev!« je dejal zdravnik in še en pot s palcem potegnil krvavo trepalnico raz majorjevo oko, ki ni več videlo.

»Mrtev!« je ponovil sedaj skoro tako, kakor bi bil v uradu, in otrkaval prah s kolen, ker je bil pokleknil na cesto.

Vid pa je stal za korak ob strani, tudi on bled, prestrašen in nem in upirajoč oko v krvavo

lice nesrečnega majorja; vtem pa mu je vzhitel pogled nehote, nevede v stran gori proti belemu gradu, kjer je ravno sedaj popoldansko solnce tako jasno odsevalo od širokih oken grajske kapelice.

XII.

Bilo je leto pozneje.

V hladnici pred griškim gradom je sedela v glasnem razgovoru mala družba, broječa troje oseb. Bili so to sami znanci naši.

Gospod Tomaž je predsedoval na gorenjem koncu mize in držal drobno knjižico v rokah; pred njim je stala steklenica vina, iz katere mu je polnila kozarec leva sosedinja, Podgorska Klara; na drugem koncu mize je šivala Hahnova Zorka, ki je bila že nekoliko časa na Griču.

Leto dni, odkar jih nismo videli, se ni bil nobeden znatno izpremenil; edina Klara je bila vzcvela kakor nagelj čez noč. Imela je sedaj sedemnajst let, in sijal je od nje ves oni polni kras, ki diči dekliško mladost, kakor jutranja rosa sveži cvet.

»Kako lepo čitate, gospod župnik!« je dejala Zorka in položila šivanje v naročaj.

»Jaz ne čitam lepo,« se je smejal gospod Tomaž in privzdignil svoj kozarec; »pesmi same so lepe!«

»Da, da, tako lepe!« je zdihnila Klara.

In zakaj imajo te narodne pesmi takovo posebno moč do srca?» je vprašala Zorka.

Duhovnik je malo časa molčal.

Večkrat se je bil v zadnjih dnevih mudil v tej družbi, zlasti odkar sta ga bili prosili gospe, in posebno deklici, Zorka in Klara, da ji seznanijo nekoliko s slovensko književnostjo. Slovenski so sicer govorili vsi, a kakor se to v nas ob ženski vzgoji vsak dan lahko opazuje, pravega jezika ni znala nobena, in slovenska književnost jim je bila bolj tuja nego katerakoli.

Izgovorjeno željo je jel gospod Tomaž takoj in radovoljno izpolnjevati. Prihajal je na Grič, kadar je utegnil, in tu so čitali slovenske knjige.

»Zakaj nam sezajo te pesni tako do srca?» je ponovil duhovnik po kratkem molku. »Menda zato, ker izražajo najbolje, najpristneje obče človeško, prirodno stran žitja našega. Tu ni nič umetnega, nič narejenega; — to je resnično, pristno, kri od naše krvi!«

»In napevi! Kako primerni so ti! No — jaz čujem časih fante peti — o mesečini hodijo tam doli po cesti! Jaz si besed brez napeva in narobe niti misliti ne morem!« je menila Klara.

»Seveda! Napevov in besed v narodnih pesmih nam ni smeti ločiti. Saj sta se tudi oba, napev in pesem — oba zaeno porodila.«

Rekši je listkal gospod Tomaž po svoji knjižici.

»Oh, čitajte nama še eno!« je prosila Klara.

Duhovnik je sam imel ta namen in je pričel
s svojim prijetnim, zvonkim glasom:

Rofhlin in Verjanko.

»Kak hozhe bit', kaj hozhva frit' ?
Ti fi premlad fe oshenit',
Jes fem preftara fe moshit'!«

»»Le mati omoshite fe,
Vsamite, kogar hozhete;
Le húdiga Rofhlina ne,
Ki velik moj fovrashnik je:
Je brata in ozheta vbil,
In komaj fim mu jes ufhel.« —

Al mati nizh ni marala,
Rofhlina vsela hudiga,
Verjankovga fovrashnika. —
Svezhér s njim grede v hrambo spat;
Verjanko gré pod okno stat —
Je v hrambi govorila màt':
»O fhkoda, fhkoda sa blago,
Ko sdaj fe rasdelilo bo!
Kaj pravim tebi, ljubi mosh!
Tam v zherni gori, v tamni gofh',
Študen'z pod búkvo vidil bofh.
Ti rezhem fe sa bukvo fkrit',
Verjankota fkrivej vmorit' —
Še jutro bolna bom ftorila,
In finu rekla, govorila,
De boljſhi meni pred ne bó,
De pila merslo bom vodó,
Ki v zherni gori fe dobó.
Šin me je vbogal vselaj rad,
K študenzu hozhem ga poflat'!«
Pretiho gré Verjanko ftran',
Beféde njene v ferz' ohran':

Ko je prifhel spet beli dan,
Verjanko k mater' v hrambo gré,
In rezhe ji beféde té:

»Kaj pravim, ljuba mati vi!
Vifoko fonze she ftoji;
To vafha fzer navada ní,
De b' tako dolgo v poftlji bli!« —

»»Šin ljubi, bolna fim hudó,
Oh, boljshi meni pred ne bó,
De pila merslo bom vodó,
Ki v zherni gori se dobó.««

Šin vsel je v roko kangljizo,
Pripafal fi je fablizo,
Je djal na ramo pufhizo,
Po vodo fhel pod bukvizo. —

»Kaj jemljefh, ti, oroshje, fin?
Šaj v zherni gori ni sverin,
'S deshêle sbeshal je Turzhin.«

»»Peroti ptizhiza ima,
Plavote ribiza ima,
Junak s oroshjem se obdá.««

Verjanko gre pod bukvizo,
V Rofhlina sproshi pufhizo —
Odpre mu shile s fablizo,
In v svojo belo kangljizo
Natozhi vrozhe fi kervi.
S njo k materi domu hiti,
Befede take govori:

»Sheleli piti finovo,
Sdaj nate kri Rofhlinovo!«

Ko je duhovnik prihajal do zadnjih vrstic,
se mu je malo tresel glas, tako se je bil s svojimi
čuvstvi vglobil v to pesem; in ko je končal, je

bilo nekoliko trenutkov tiho v hladnici. Klara je bila sklenila roke in se naslonila ob mizo.

»Kako lepo!« je zdihnila.

Zorka pa je bleda v lice in s solznim očesom srepro zrla v čitatelja in po kratkem molku vzkliknila:

»Oh, kaka misel, kaka misel! Rošlini še žive!«

Duhovnik se je osupel ozrl v njo.

»Dajte mi knjižico, gospod župnik! Jaz moram to še enkrat čitati, pa — sama!«

Vzela mu je knjižico iz rok in stekla iz hladnice.

»Kaj je gospodični?« je vprašal Tomaž pol skrbno, pol radovedno.

Tudi Klara je izprva začudena gledala sestrično. A sedaj je brzo lahka rdečica zalila nje lice in vstala je nehote.

»Oh, nič, nič!« je hitela. »Morda je silno ginjena, ker ste tako krasno deklamovali!«

»Veseli me le, da še Vi niste tako ginjeni, če ne bi sedaj že sam sedel v tej hladnici,« se je šalil župnik.

Klara se je tudi smejala ter prisedla zopet k mizi.

Gospod Tomaž je bil prepameten, da ne bi znal, da je tu zadel ob nekaj zasebnega, skrivnostnega, a bil je tudi dovolj socialno omikan, da ni dalje povpraševal. Slučaj pa, ta zlobni kovar, je hotel in provzročil, da je bil župnik onega popoldne še enkrat malo v zadregi.

V hladnico sta prišli gospe Podgorska in polkovnica Hahnova.

»Kje je Zorka?« je vprašala gospa Ana.

»Oh, čitat je šla neko — pesem! Takoj se vrne!« je hitela Klara in pogledala po strani duhovnika z migljajem, da ne bi govoril dalje in natančneje o tem.

Gospod Tomaž je ta migljaj popolnoma razumel, dasi je bil vedno radovednejši. Govoril je o letini, o vremenu, o suši, ki sedaj preti, in o deževju, ki je minilo, a zdajci je preskočil na predmet, ki je v takih pogovorih med bližnjimi znanci na deželi ravnotako običen, kakor vprašanje po vremenu — na sosede!

»I — Lukičevi pridejo domov!« je dejal nagloma.

»Oh — domov?« je menila gospa Ana Hahnova z malo zategnjenim glasom.

»Da, da!« je pritrdila Podgorska in odtrgala pero s trte, ki je obrastala hladnico. »Čula sem že o tem prihodu!«

»Jaz se veselim Pavla!« je omenil duhovnik odkritosrčno.

»Klara! Gledi vendar, kje se mude drugi!« je velela Podgorska.

»Oh, ne skrbi — Helena!« je hitela polkovnica; »tam v dolini za bregom se igrajo; tako prijetno je danes, tako prijetno!«

In s tem je bil razgovor vnovič pri — vremenu. Gospod Tomaž pa je zopet spoznal,

da tudi ta struna, ob katero je bil sedaj udaril, ne ugaja gospema.

»Da bi se pes obesil! Kje vendar tiči ta zajec?« si je mislil in obšla ga je volja, kakor onega, ki je hotel z glavo skozi zid.

»Pa kje je vendar sedaj Vid, doktor Vid Božan?« je vprašal svojeglavno in v tihi slutnji, da imenovanje onega privede gospe do jasnega odgovora.

»Ne vem!« je hotela reči Podgorska.

A polkovnica ji je preprečila odgovor.

»Oh — gospod župnik, Vi ste vendar tako iskren prijatelj temu — temu — doktorju —« je hitela gospa Ana, in čutiti je bilo, da bi mesto »doktor« rekla rajši nekaj drugega, »tako iskren prijatelj, da Vam je vendar znano, ali mora biti znano, da pride tudi on z Lukičevima!«

»Ne, nikakor ne, gospa milostiva!« je dejal župnik odkrito.

»Jaz moram vsekako za dekletil!« je omenila polkovnica in odšla naglo iz hladnice.

Graččakinja je poizkušala spraviti drug pogovor v tir, toda zaman.

Gospodu Tomažu so razne misli rojile po glavi, in porabil je priliko, ko so se vrnile mlajše hčere Podgorske, da se je poslovil.

Na poti domov je počival navadno pri Vodetu. In tako tudi nocoj, akoprem ni bilo družbe.

»Doktor Štupa še pridel!« je dejala Manica.

»I, kaj pa je z Vami? Bo li zaradi Vas prišel?« je menil duhovnik skoro skrbno.

Manica je bila res bleda in upadla.

»Oh, k — meni? Saj nisem bolna!«

»Bolni ste, bolni, Manica! Nikdar še nisem tega tako zapazil kakor nocoj.«

»Nič ni, nič!«

Šla je po vino za župnika.

Vtem je prišel istemu zopet prejšnji pogovor na Griču v spomin in kakor nalašč, dasi brez vsakega namena, je vprašal vrnivšo se Manico:

»I, kaj pa Lukičevi? Veste li, da pridejo domov?«

Manica je za trenutek še bolj prebledela, potem pa ji je naglo šinila kri v lice.

Tukaj gospod Tomaž ni bil tako oziren, kakor prej v gradu, in zasmeljal se je na ves glas.

»Aha! To je menda Vaša bolezen? Stojte, Manica!« je klical za deklico, ki je hitela iz sobe.

»Preklicani Pavel! Povsod zadenem, koder ga imenujem.«

Manica se ni vrnila, dokler ni prišel Štupa, ki je bil res kmalu tu. Potem pa je sedela v prvi sobi. Tu je čula ves pogovor onih dveh.

Župniku nocoj ni bilo treba spraviti Lukičevih tretjič v pogovor, zakaj Štupa je sam loputil na ves glas:

»Joj, joj, gospod Tomaž! Kaka novost, kaka novost!«

»I, kaj vendar?«

»Kaka novost, hehe! Majorka Lukičeva se bode omožila!«

»Kaj to čudnega? Prestara še ni!«

»Prestara ni — toda — ampak — koga bode vzela?«

»Koga?« je dejal Tomaž že radovedno.

»Tistega doktorja, tistega Vašega prijatelja, tistega Božana — ali kako se mu je pač reklo — ki je mene tako rad zbadal!«

»Kaj? Vid Božan vzame majorko?« je vzkliknil župnik.

»Oh, ne on nje! Ampak ona — njega!« je godrnjal Štupa.

»In Pavel?« je vprašal nehote duhovnik.

»Pavel — Pavel — ej — kaj hoče Pavel?« je mrmral ranocelnik. »Tega so poslali potovat po svetu, da se malo razvedri!«

Sedaj je bilo Tomažu skoro jasno, zakaj je imenovanje Lukičevih one na Griču tako neprijetno zbadlo. Možitev majorke bode preprečila Pavlovo ženitev, ali jo vsaj odrinila za dolgo, dolgo časa. Pa te misli ni izgovoril. Rešetala sta z ranocelnikom še dolgo to novico, in tako je Tomaža zavzemala, da ni opazil Manice, ki je prišla zopet v sobo k njima in ki je bila sedaj vsa izpremenjena: rdeča v lice in pripravljena, vedno smejati se.

Stoprv, ko je župnik odhajal, se je domislil prejšnje šale ter dejal med vrati:

»No, ste čuli to novost, ste li čuli?

»Da, da! I, zakaj bi se majorka ne možila?»

»Oh — Vam je prav?»

»Kaj bi mi ne bilo? Vendar čula sem prej vse drugače —«

»Kaj ste čuli?»

Pa Manici je bilo že žal, da je ono izpregovorila.

»Oh, nič, nič!« je vzkliknila in hitela veselo nazaj v sobo.

»Čudna dekleta!« je mrmral Tomaž, ko je korakal po gorskem svojem potu. Mislil je Zorko in Manico.

XIII.

Nekoliko dni prej, ko je gospod Tomaž tako smolo imel s svojimi ugibanji in svojo radovednostjo, se je vozila krasnega popoldne mala družba, broječa tri osebe, po prelepem blejskem jezeru. Dva gospoda sta veslala, krepko in zategnjeno, kakor je to moči mladim, vajenim rokam, v zadnjem koncu pa je sedela lepa, temno opravljena gospa in držala krmilo ob vrvicah.

Čemu bi čitatelju dalj zakrivali, da sta bila to Lukičeva in Vid Božan?

Pavel je sedel materi nasproti in nekova njegova radost, ona čista mladeniška radost, posledica hipnih, veselih duševnih vtiskov, je odsevala tudi na licu gospe majorke.

»Vid, poprimi!« je velel Pavel in posegel z vesli v večji polukrog.

Dohtar je ubogal in majorka se je veselo smejala, ko je njih čoln prehitel v trenutku dva, tri druge.

»Takov čoln moramo dobiti na Krko!« je menil Pavel.

»Zakaj ne? Veslal bodeš lahko na Grič!« se je šalila mati.

»Ko bi jezov ne bilo!« je omenil Vid. Dejal je to napol v šali, napol skoro resno; mladi Lukič je potegnil vesli kvišku.

»Da, da — jezovi!« je ponovil potem mehanično za prijateljem; a takoj je bil zopet vesel.

»Oh, mama, to ni vse nič, to jezero, ta vožnja, te gore! Ob Reni, tam bi morala biti z menoj, tam, tam — oh tam —«

Povedati ni mogel, ni znal, kar je hotel; a peti je pričel ono znano Heinejevo pesem o »Loreley«. Vid je pel za njim, gospa Lorica pa je nemo zrla v modro-zelene valčke, ki so vstajali in ginili za vesli . . .

Treba je, da povemo tu nekoliko več o tem, kar se je bilo v minulem letu v krogu teh naših znancev zgodilo.

Po majorjevi smrti, ko so bili že minili hudi dnevi prav bridke žalosti, so prišle osobito na vdovo vse one materialne skrbi in oni opravki, katerih doslej ni bila vajena in ki so posledica

skoro vsaki smrti v imoviti rodbini. Gospodarsvene stvari, razprave s sodiščem, urejevanje imetja in kar je še toliko velikih in nadrob- nih vprašanj in opravkov, vse to je sililo namah na neizkušeno vdovo. Sorodnikov ni imela, tudi po rajnem možu ni bilo drugih nego ona in sin. Kaj čuda torej, da je, in to spora- zumno z lehkoživim Pavlom, predlagala prijatelja njegovega, doktorja Božana sovarihom, kar je nadvarstveno oblastvo tudi potrdilo.

Kakor smo že omenili, sta bila rajni major in njegova žena soprosetnika dvorske graščine. Očetova polovica bi bila imela sedaj po njegovi smrti pripasti edinemu sinu Pavlu. Drugega imetja, to je takega, ki bi se bilo zapisalo v inventar, po enoglasni izpovedbi vdove in sova- riha major ni bil zapustil, akoprem se je med znanci in sosedi dovolj govorilo, da je bil prinesel rajni pl. Lukič precejšnjo dedščino po svojem očetu semkaj na Dvor.

Pavel se za vse to ni mnogo pobrinil. Štu- diral je zopet na Dunaju in tam večkrat zaha- jal k polkovnici Hahnovi, ki je bila sedaj zopet prijaznejša in pustila razvijati se razmeri med Zorko in mladim študentom. Znala je, da je bila zazdaj izginila glavna ovira in da bode lahko preskrbela hčer, kakor si je želela. Saj je moral biti Pavel kdaj edini dedič vsemu Lukičevemu imetju!

O zapuščinski razpravi, o ceditvi in o vseh teh sodnih opravkih ni znala in tudi ni čula

ničesar, in tako tudi ni vedela, da predlagata Lukičeva, mati in sin, in sovarih Božan nadvarstvenemu sodišču, naj se prisodi majorjeva zapuščina vdovi proti temu, da izplača po sodni cenitvi odločeno dedščino sinu Pavlu; in ta vsota ni bila velika, ali mladi Lukič se v svojem lahkoživju tudi za to ni zmenil.

Take so bile stvari, ko je končal Pavel svoj poletni semester na vseučilišču, in ga je mati Lorica, ki je bivala zadnji čas pri njem na Dunaju, poslala potovat po Nemškem.

Vid Božan se je bil v zadnjem letu tudi nekoliko izpremenil v svojem občevanju z mladim Lukičem. Nekako očetovsko je hotel ravnati ž njim, kar se je Pavlu sedaj popolno prirodno zdelo. Tega je le zavzemala Zorka in sanjal je le o tem, da kmalu konča svoje študije in se potem oženi. Na materialno stran tega vprašanja ni mislil in tudi one očetove prepovedi na dan pred njegovo smrtjo se ni več rad spominjal. Rekel si je časih:

»Ej — ljubiti jo — tega mi oče ni prepovedal!«

Manico pa je bil skoro pozabil. Le sedaj na potovanju, katero je izvrševal prav po dijaško, in če se je mudil v vaških krčmah in po poetičnem receptu šalil se in napival tam »krčmarjevi hčerki«, tu mladi točajki, tedaj mu je nehoté silil v glavo in srce spomin na prijazno Vodetovo kamrico in zlatolaso Manico.

Odpeljal se je bil z Dunaja sredi julija meseca v Švico in potem romal peš, kadar se mu je ljubilo, ob Renu nizdolu; novcev je imel dovolj in zato je živel in potoval prijetno.

Po njegovem odhodu se je Vid še pogosteje nego prej oglašal pri majorki, ki je bila ostala na Dunaju, urejala še ž njim vred svoje stvari ter se hotela preseliti za nekoliko tednov na Bled, kjer bi pričakovala Pavla, da bi se potem ž njim vrnila za ostale počitke na Dvor.

Gospa Lorica se je bila v zadnjih mesecih skoro pomladila; dasi pet let starejša od Vida, jo je moral imeti vsak mlajšo, in celo polkovnica Hahnova, s katero sta se večkrat shajali in katera ni imela osebnih simpatij do majorke, nego le zasledovala osebne namene, je zrla časih z začudenjem v cvetoče lice vdove Lukičeve.

»Da, da, čas hitro celi rane!« je dejala doma svoji hčerki in čestokrat pristavila: »Posebno, ako niso globoke!«

Bilo je teden pred majorkinim odhodom na Bled.

Dež je lil in majorka je sedela proti večeru sama doma v svojem lepo opravljenem stanovanju in čitala časopis. A ne pazno; zakaj mnogokrat je položila list v stran in zamišljeno zrla skozi odprto okno vun na široko cesto, kjer so venomer hodili in tekali ljudje in drdrali vozovi.

Sredi takega zamišljenja jo zdrami zvonec in hišna ji naznani doktorja Božana.

Sprejela ga je prijazno, srčno kakor vselej in kmalu ji je sedel nasproti ob mizi pri oknu. Pogovor jima je tekel okoli vsakdanjih opravil, in Vid je tožil, koliko ima posla — bil je še vedno odvetniški kandidat — ter končno zavidal majorki potovanje, ki ga je nameravala nastopiti.

»Zakaj ne pridete k nam — letos —?« je vprašala Lorica.

»Sedaj ni mogoče!«

»A pozneje — jeseni, preden se vrneva s Pavlom zopet semkaj!«

»Morda! Pa menda bode tudi treba zaradi končne zapuščinske ureditve!«

»Ah! To so grozni posli!«

»Pa — za Vas, milostiva, jako ugodno rešeni!«

»Hvala Vam, gospod doktor; hvala! Le Vam jo morem dati! Pavel je še tako mlad; najbolje, da imam jaz še vse v rokah!«

»Gotovo, gotovo! In Vi ste popolnoma — prosti sedaj in zlasti potem, ako se zadnji naš predlog sprejme!«

»Menda ga ne bo sodišče zavrnilo?« je vprašala majorka skoro boječe.

»Ne lahko! Cenitev je podlaga vsemu, in po tej se bodo ravnali!«

»Hvaležna sem Vam nad vse!« je rekla Lorica in pomolila doktorju svojo malo, mehko roko preko mize.

Ta je isto vljudno in skoro iskreno poljubil. Pogledala sta si v oči, za trenutek samo, a globoko in živo.

Božan je še vedno držal majorkino desnico, katero mu je pustila.

Vstal je zdajci od mize, in tudi ona je nehote isto storila; tako sta si stopila bliže.

»Gospa milostiva, odpustite mi, toda molčati ne smem, ne morem več —«.

Gospa Loricca se je zardela, a oči ni povesila. Vedela je pa, kaj ji bode rekel doktor. Saj je v njenih prsah plamtela že davno divja strast za tem lepim možem in zdelo se ji je, da se tudi on trudi zanjo le zaradi nje. Enkrat se je moralo pojasniti med njima, in ta trenutek je bil sedaj prišel.

»Molčati ne smem, ne morem več;« — je ponovil Vid, »ljubim Vas, gospa milostiva, in sedaj — sedaj me sodite!«

Govoril je to z mehkim glasom in nalahko uklonil glavo, kakor bi pričakoval ostre besede.

Majorka ni odgovorila, nego čakala, da on upre svoj pogled v njo; in ko je Vid to storil, je zazrl dvoje velikih, modrih oči, iz katerih mu je naproti gorel ogenj, ki ga le oni pozna, kdor ga je že sam gledal.

Objela sta se in poljubila, in potem je vedel Vid Loricco k stolu nazaj ter sam sedel poleg nje, držeč njene roke v svojih.

Govorila sta mnogo; malo tako, kakor dvajsetletni ljudje, ki ljubijo vprvič, malo tako, kakor resen mož in izkušena žena. Preteklost in sedanjost in prihodnost — vse se jima je vrstilo.

Temno je bilo, ko se je Vid poslavljal. Ime prijateljevo dozdej ni bilo prišlo iz njegovih ust, toda sedaj, obrnjen že napol k vratom, je vzkliknil zdajci:

»In Pavel? Mu bodeva li pisala?«

Lorica je nekoliko pomislila, a potem rekla:

»Ne, še ne, počakajva, da se vrne. Sedaj naj še tajno ostane!«

In tako je ostalo njiju razmerje tajno in je bilo tako še vedno onega dne, ko sta se vozila oba po blejskem jezeru s Pavlom vred, vrnivšim se pred malo urami s potovanja.

Mati in sin sta se bila pozdravila pristrčno in odkrito, in skoro tako oba prijatelja, dasi Vid navzlic navadni svoji gotovosti ni našel v prvem trenutku pravih besed, ko se je Pavel začudil, in sicer veselo začudil videti tudi njega tukaj. A sovarih je bil njegov prijatelj in svetovavec hiši in rodbini — kaj čuda torej?

»Materino in tvojo stvar bodemo končno uredili!« je dejal Vid, ker se je Pavel malo spominjal, da se je že pred njegovim odhodom o tej zapuščinski stvari nekoliko besedovalo; tudi ni bil daljšega razpravljanja željan.

Peljali so se okrog otoka.

»Tu je najglobokejel« je dejal Vid in kazal v temnozeleno vodo na zahodni strani otoka. Oba sta potegnila vesli iz vode.

»Koliko meri globočina?« je vprašal Pavel.

»Ne vem!« je zavrnil Vid in nepremično zrl preko Pavlove rame v majorkino lice.

Mladi Lukič je jel čoln gugati in storil je to s tako silo, da sta majorka in Vid namah glasno zavpila.

»Kaj tudi ti — Vid?« se je smejal Pavel.

»Kakov si? Časih se nisi bal? Kaj se bojiš sedaj?« In zagugal je vnovič čoln.

Sedaj sta ga oba karala, mati in Vid; bila sta res nejevoljna.

»Kakova sta vidva sedaj?« je menil Pavel in zmajeval z glavo; pa vzel je zopet vesli v roke.

Vid je stanoval na drugi strani jezera nego vdova Lukičeva. Po večerji, ob kateri so bili skupaj, se je poslovil Vid naglo, češ, da je utrujen; pri slovesu sta si z majorko sporazumno namignila.

Tudi gospa Lorica je šla kmalu potem s Pavlom v svoje stanovanje. Nocoj je hotela sinu razodeti, da bode kmalu žena Božanova. Storila je to brez ovinkov, naglo in jasno, celo odločno, kakršna še ni bila skoraj nikoli.

In Pavel?

Sprejel je materino izpoved izprva čisto odkritega, veselega srca; a takoj mu je leglo

nekaj čudnega vanje: spomin, podvojen živ spomin na očeta in misel, da mu bode sedaj ta Vid, prijatelj njegov, tovariš v njegovih dobrih in slabih dejanjih, kar jih je bil dovršil v zadnjih letih, sodrug v premnogih budalostih in narobe v pametnih korakih — da mu bode sedaj ta Vid Božan, o katerem je mislil, da ga pozna bolje nego samega sebe — postal drugi oče, mož ljubljene matere, očim njegov!

»Kaj praviš, Pavel?« je dejala gospa Lorica in tudi sin je čutil, kaka prikrita razburjenost je zvenela iz teh poluglasno izgovorjenih besed.

»Prehitro, prenašlo je to prišlo!« je dejal po kratkem odmoru.

»Ni li doktor Božan prijatelj tvoj?« je vprašala gospa Lorica.

»Najboljši, kar sem jih imel, kar jih imam!«

»In vendar — ?«

»Kaj — vendar?«

»— Ti ta moj korak ni po volji?«

»Mama!« je vzkliknil Pavel in stopil k materi. »Kaj bi mi ne bil po volji? Toda prehitro je vse prišlo, umeti ne morem, misliti si ne morem Vida — svojega očeta!«

»Zakaj ne?« je silila majorka.

»Zakaj ne? — Poznava se tako dobro drug drugega, — in kakor ga ljubim, kakor sem mu prijatelj, vendar ti mamica in — Vid, vaju ne morem dati skupaj, ne morem si vaju misliti, da bi bila mož in žena — mati in oče meni!«

»Zakaj ne?«

»Ne vem, ne vem —!

Hodil je po sobi gori in doli.

Majorka pa je potegnila z robcem preko oči.

»Mama, mama!« je vzkliknil Pavel in postal pred njo, »saj ti želim najboljše, največje sreče in sem vesel, tako vesel; pa ne povprašuj danes, ko si mi tako nagloma razodela to skrivnost. Nocoj ne morem —.«

»Jaz ne bodem zatisnila očesa,« je zdihnila majorka.

»Mama, saj ti pravim, da mi je prav,« je hitel Pavel; »le umeti ne morem — umeti —«.

»Prav ti je, Pavel? Si li zadovoljen?«

»Zadovoljen, zadovoljen! Bog ti daj obilo sreče!«

Govoril je to prav iz dna srca ter stisnil in poljubil materi roko.

Pa ko sta šla vsak v svojo sobo, je bilo vendar nekaj novega, nekaj neumevnega, nekaj neprekoračnega med njima. Majorka je dolgo bedela, a zaspala je naposled in v zadnji njeni misli ni bil sin Pavel, ampak ženin Vid. Pavlu pa so šumeli po glavi renski valovi in blejsko jezero, mati in Vid, Zorka in Manica in Krka s svojimi jezovi in svojimi skrivnostnimi tolmoni — toda zaspal je mnogo prej nego mati njegova —

Drugega jutra ga je zbudil Vid, prišedši že na vse zgodaj. Božan se je hotel šaliti, a bil je

silno nemiren in razburjen. Pavel je vstal naglo in sredi opravljanja skočil k prijatelju ter ga prijel za rame.

»Ti veš?« ga je prehitel Božan.

»Vem, vem! Varuj mi mater, gleda, da bode srečna!«

Segla sta si v roke, in mladi Lukič se je oklenil prijatelja, ki ni vedel, bi li položil svoje roke onemu okoli vratu. Šele, ko ga je Pavel poljubil, se mu je izvil počasi iz rok, mu obrnil hrbet in stopil k oknu. Pavel sam pa je bil toliko ginjen, da je le hitel zopet opravljati se ter skrivati svoj čut, ki mu je kipel na dan kakor vroč vrelec.

»Kaj bode danes?« je vprašal čez nekoliko časa Vid od okna sem.

»Kar hočeš — kar hočeta!« je menil Pavel.

»Najel sem voz! Peljimo se v Bohinj k Savici!« je predlagal Vid.

Pavel je šel povprašat mater in se v malo trenutkih vrnil z odgovorom, da je zadovoljna s tem izletom.

Uro pozneje so se hoteli odpeljati.

Vid je hitel uredit še zadnje, kar je bilo treba, Pavel pa je pisal Zorki na Grič. Dolžan ji je bil še popis potovanja zadnjih dni in naj-novejše, namreč: materino zaroko z doktorjem Božanom. Pisal je o nji tako, kakor je sedaj sam mislil: lehkomiseln, lehkoživo, dobrovoljno

in veselo. Mladi mož ni znal, kakov mejnik je usajal s temi vrstami med se in med Zorko.

Majorka je imela še priliko na kratkem potu do voza, ki jih je čakal ob jezeru, srečati znano rodbino, kateri je predstavila doktorja Božana kot svojega ženina, ter sprejeti burna častitanja, ki so pa prav s svojo burnostjo pričala, da ista zakriva le obče in veliko začudenje. Ko so se naši izletniki vrnili zvečer iz Bohinja, je vedelo vse blejsko letovišče o tej novi zaroki, fama pa je poleg Pavlovega pisma že nesla to vest daleč, daleč doli na Dolenjsko.

XIV.

Vroč poleten popoldan je bil, ko je dvorska kočija zopet po dolgem prenehljaju ropotala čez most pri Mlinu. Od rejenih, starih konj je kapal pot, in kočijaž Tine je vrgel žejen pogled proti Vodetovi krčmi, kjer se je v vežnih vratih prikazala rumenolasa Manica, vsa rdeča v lice.

V kočiji sta sedela majorka in Vid in pred njima Pavel, ki je veselo vihtel klobuk proti Manici. Videlo se je, da se je ta hip še bolj zardela. Majorka je smeje se požugala s kazavcem sinu.

»Pavel, Pavel, meni se nekaj vidil« je dejala napol resno, napol šaljivo.

»Kaj se ti vidi, mama?« jo je vprašal oni, a zatajiti in prikriti ni mogel svoje rdečice, ki mu je silila v lice.

»No, no, nikar ne povprašuj!« je zavrnila gospa Lorica.

Vidu pa je legel znani njegov ironični smehljaj okrog usten.

Na mestu, kjer je zavila stranska pot proti gradu, pod ono sivo, usodepolno skalo, je stal majhen spomenik v obliki obeliska. Majorka je potisnila robec na ustni, ko so se mimo vozili, a Pavel in Vid sta snela klobuka. Izstopili pa niso.

Na prostoru pred gradom jih je pričakovala vsa mala družina, kolikor je je bilo sedaj pri gradu, in nad vrati, z zelenjem olepšanimi, se je svetil od pozlačenega papirja izrezan pozdrav: »Dobro došli!« Na malem odstorku za gradom je pastir vžigal topiče, da je glasno odmevalo po daljni soteski. Veselo je bilo vse; potniki, da je bilo že konec dolgotrajni vožnji; družina, ker je vedela, da bode nocoj nekoliko pijače.

V zadnjem trenutku se je prikazala še dolga, suha postava ene onih vrbljenskih gospodičen, ki smo ji že nekoč videli na Dvoru. Gospa Lorica jo je bila pismeno prosila, naj pride za čas Božanovega bivanja k nji na Dvor, in postarna gospodična je sprejela ta nalog tem rajša, ker se ji je dozdevalo, da se bode na Dvoru več novega zvedelo nego v Vrbljenju, in saj je bila Loričina zaroka sama ob sebi dovolj, da je zavzemala vso radovednost, pozornost in vse jezike sosedov.

Pozdravi so bili naglo zvršeni in potem je šel vsak svojim potem.

Pavlu je bilo nocoj prepozno, da bi še jahal na Grič, šetal je nekoliko časa okoli, a kmalu je sedel na Vodetovem vrtu poleg Manice. Vid pa je doma zabaval obe dami.

Mladi Lukič je bil, korakajoč preko Vode-
tovega dvora, zapazil lep dvovpréžen voz, po-
rinjen ob hišni steni pod širok napuščak. »Aha,
kakov židovski agent,« si je mislil sam v sebi
ter ne meneč se dlje za to prikazen, šel na vrt,
kjer je srečal prav ob vratih Manico, nesočo dva
vrčka piva v rokah.

»Joj, Manica, tu sem vendar že!« je vzkliknil
mladi mož.

Vsa v zadregi, rdeča v lice, ni vedela, kaj
bi dejala. Tudi roke mu ni mogla dati, zakaj v
vsaki je nesla vrček.

»Tu ste, tu ste! No — le čakajte, gospod
Pavel! Tako dolgo Vas ni bilo!«

Hotela je mimo njega, a vendar ni storila
koraka naprej.

»Manica — me imaš li še kaj rada?« je
šepnil Pavel veselo, ljubeznivo in prijel nalahko
deklico za obrazek.

»Ali me imate — Vi?« je vprašala napol
šegavo, napol resno.

»Vi?« je ponovil Pavel.

»Kako pa naj rečem?« se je šalila deklica.

»No — til!« je zavrnil Pavel.

Vtem je ona stekla v hišo.

Kmalu je bila zopet pri njem ob mizi pod košatima orehoma.

»Kdo je pa nocoj pri vas?» je vprašal Pavel nagloma, spominjajoč se one kočije pod napuščakom. Vrtil in sukaj je vtem novo cigaretko ter ni zapazil Maničine zadrege.

»Dva gospoda iz Krajine!« je dejala in drgnila konec namiznega prta.

»Iz Suhe — Krajine?» se je smehljajal Pavel.

»Oh — da ste tako poredni!«

Ozrla pa se ni vanj.

»I — zakaj — poreden?»

»I — zato!«

»Kaj li nista iz Suhe Krajine?»

»I — seveda!«

»Torej vendar! Manica — reci, govori, ali me imaš še kaj rada?»

Prijel jo je obtem za roko in potegnil k sebi. Ozrla se je naglo na desno in levo, a nikogar ni bilo za ograjo, nikogar v obližju.

»Poljubi me!« je dejal Pavel.

»Ne vem, če smem!« je rekla deklica.

»Nihče ne vidi! Očeta ni, mamice tudi ne — nikogar — torej —!«

»Kaj pa — Zorka?» je vprašala ona, toda videti je bilo, da je tudi to ime, ta misel le pajčevini enaka meja med njenimi in Pavlovimi ustni.

»Manicá-á!« je zazvenel glasan klic očetov tam izpred hišnih vrat. Vodè je sedel v kamri z onima gospodoma iz Krajine ter sedaj klical

deklico in po svoji navadi polagal zategnjen naglas na zadnji zlog hčerinega imena.

Izprva ni odgovorila.

»Manicá-á!« se je glasilo zopet tamkaj izpred veže.

»Le en — samo en poljub!« je šepetal Pavel.

Pa deklica je že hitela vun iz vrta.

Namesto nje je prišel Vodè in prisedel k mlademu Lukiču.

Povpraševal je o njegovem potovanju, govoril o letini, o minuli suši, o otavi, katera obilo obeta, in o vinstvu, ki se bode toliko obneslo. Tudi Vodetova žena je prišla na vrt in razgovarjali so se prijazno, dasi bi bil Pavel oba in še kaj drugega povrhu zamenil za Manico. Te pa ni bilo blizu, tako, da je naposled mladi Lukič vendar vprašal po nji.

»Dva gospoda sta notri, he, he!« se smejal je Vodè in vžigal konec svoje smotke. Videlo se je, da bi rad še nekaj zinil, a da mu vendar ni šlo raz jezik.

»Ej, beži, beži! Prismodije so to!« je mrmrala mama.

»Ej, za Manico je prišel vprašat eden — in drugi pa ž njim za mešetarja! Kaj pa bode ž njo — premlada je in, in —«

»No, kaj pa še?« je vprašal Vodè ženo ki je ponehovala v govoru.

»Premajhna je zanj, če že hočeš!« je dejala mati silno nejevoljna.

»Bode pa zrasla!« se je šalil krčmar.

»Prismodije!« je godrnjala Vodeška in šla z vrta.

Pavel je ves čas prav osupel molčal; prav mu ni bilo, kar je čul, dasi mu ni sezalo globoko v srce; ali Manice, ki ga tako rada vidi, te bi bilo vendar škoda!

»Kdo pa je ta ženin?« je vprašal sedaj Vodeta.

»Tam iz Strug sta oba gospoda. Ženin je trgovec — čakajte, kako se pač piše — no, sedaj se pa še ne spominjam več!«

In Vodè se je res trudil in mučil, da bi se spomnil imena hčerinega snubača.

»Pa kaj bodele storili?« je vprašal Pavel.

»Ne vem; bomo pač pogledali!«

»In Manica?«

Zadnje vprašanje je stavil Lukič po kratkem pomisleku in skoro bolj tiho.

»Saj veste, kake so ženske, če jim moža pokaže!« se je smejal krčmar.

Vstal je in po svoji navadi veselo zvižgaje odšel v hišo.

Manica se je kmalu vrnila k mladeniču. Bilo je že temno na vrtu.

»Ali ga bodeš vzela, Manica?« je vprašal Pavel in potegnil deklico k sebi.

»Kaj hočem? Ali ga ne smem?« je dejala pol v joku, pol v smehu.

»Jaz ti ne morem braniti, ako sama hočeš!«
je šepetal Pavel.

»Sama hočem?« je ponovila ona in nekaj očitajočega je zvenelo iz teh dveh besedi. Odstopila je za korak.

»Pojdi semkaj! Me li ne ljubiš? Dej — poljubi me!«

»Hočem li vedno tukaj ostati?« je vprašala ona namesto odgovora.

A on je stal že poleg nje in ji poljubljal solze raz lice. Počasi se mu je izvila iz rok. Nekaj je bilo med njima, nekaj nevprašanega, pa vendar nekaj povse jasnega, česar pa se nobeden njiju ni upal lotiti. Ona ne, ker je bila nje ljubezen resnična — on ne, ker mu je bila ta ljubezen le za kratek čas. To vprašanje je bilo: »Ali me bodeš ti hotel vzeti?« Ona se je istega sramovala, on se ga je pa bal.

Ko je Pavel odhajal, stala je ona kočija še vedno pod napuščakom, iz Vodetove krčme vun pa je poleg drugih tujih glasov zvenel tudi hripavi govor dohtarja Štupe.

XV.

Ko je drugega dopoldne jahal Pavel mimo krčme, namenjen k Podgorskim na Grič, je pozdravljal Manico, stoječo na pragu, toda ustavil se ni. Tudi deklica se ni ozrla za njim, nego se vrnila naglo v hišo.

Pavlov sprejem na Griču pa je bil povse čuden in nenavaden. Podgorska dekleta so ga obsipala — razen Klare — z vso ljubeznivostjo, mladi Markec ga je hotel samo zase — gospa Podgorska je bila taka kakor vedno, in polkovnica nasprotno hladna in mrzla kakor slana, ki je pala bila to septembrovo jutro, Zorke ni bilo videti izprva in Klara, katera se je vedla, kakor bi ji tudi nekaj ne bilo prav, je dejala, da ono glava boli.

Dopoldne so hodili mladi ljudje okoli in se zabavali z različnimi igrami; tudi guvernanta je bila še vedno tu, in le-ta je v hipu, ko nihče drug ni mogel čuti, povprašala Pavla, kje se mudi doktor Božan.

» To je ženin moje matere! « je zavrnil Pavel resno, in ona se je ugriznila v ustni.

Pavel je zastonj gledal, od katere strani pride Zorka. Ni je bilo, in le Klara, ki je največ hodila ž njim, je menila, da jo mora glava hudo boleti. Dasi je bil mladi Lukič v skrbeh radi nje, vendar si ni mogel kaj zato, da je bolj in bolj občuduje gledal Klaro. Do vprašanja: katera je lepša — Klara ali Zorka? — ni prišel, ampak to deviško, mladostno obličje in ta prirodna, zdrava naivnost, ki sta mu sevali naproti, to mu je bilo zopet nekaj novega. Zorka, v mestu vzgojena, mestno izobražena — tu pa nekaj, kar se mu je zdelo domače, sorodno, in tako pristno kakor prvi sneg.

A proti poldnevi je vendar prišla Zorka, in sedaj Pavel ni videl, ni iskal več Klare. Pozdravila sta se veselo, burno, a mladeniču se je vendar takoj videlo, da ono nekaj teži, ali pa je bolna. To zadnje je sama trdila.

Po opoldanskem obedu pa je Pavla zdajci pozvala polkovnica Hahnova.

»Le nekoliko besed, gospod pl. Lukič!« je dejala in njega je obšel čut kakor tedaj, ko mu je bila velela, naj govori z očetom. Tudi to se mu je čudno zdelo, da nihče, nihče izmed vse družbe dozdej ni omenjal materine zaroke, izvzemši ono skoro nesramno vprašanje guvernantе.

Šla sta v malo stransko sobo poleg obednice.

»Kaj mislite o svoji razmeri do Zorke, do hčere moje?« je vprašala polkovnica naglo in skoro ostro.

»Jaz? Kaj mislim?« je jecal Pavel ter iskal v svojem spominu, kdaj in kje bi se bil morda kaj pregrešil.

»Vi me menda ne umete, gospod pl. Lukič?« je nadaljevala ona.

»Ne! Res, da ne!« je pritrdil on odkrito.

»No — jaz Vam bodem položaj razjasnila. Sedite vendar, sedite!«

Pavel je dozdej še vedno stal pred njo kakor karan učenec. Sedel je v stol nasproti gospe Ani.

»Glejte, gospod pl. Lukič, Vi ste mlad, pošten mož; a meni se vidi, da ste silno lehkomyiselni!«

»Gospa milostiva — !« je hotel oni oporekati.

»Le potrpite; pritrdili mi bode!« je hitela ona trdovratno. »Vi ljubite Zorko, vzeti jo hočete za ženo, kajne?«

»I — seveda!«

Pavel ni vedel, kaj bode iz tega. Vest mu je jela nekoliko očitati, da je polkovnica zvedela kaj o — Manici, in silo tesno in vroče mu je prihajalo.

»Pa kdaj hočete to storiti?«

»Kdaj? Kadar končam študije, gospa milostiva!«

»Kaj pa bode Vi tedaj, takrat — ako smem vprašati?«

Pavel je čutil porogljiv naglas, ki je zazvenel iz zadnjih besed. Odgovoril ni, nego le vprašuje uprl oči v gospo.

»Jaz mislim namreč — kakšno bode Vaše materialno stanje tedaj, kadar končate študije in se hočete oženiti?«

»Jaz menim, da imam nekaj premoženja.«

»Oh!«

»Moj oče — jaz sem vendar dedič njegov!«

»Dovolite, gospod Pavel,« — danes ga polkovnica še ni bila s krstnim imenom nazvala — »dovolite, da Vas vprašam o tem. Mati Zorke sem, in pristoja mi pravica do takega vprašanja!«

»Gotovo!« je hitel Pavel.

»Vam je li znano, kolik je Vaš delež po očetu?«

»Ne, res ne, gospa milostiva!«

Nasmehnil se je sam pri tem, kakor bi bilo vse to tako nevažno, da ni vredno govoriti o tem.

»Jaz sem si to pač mislila!« je dejala gospa Ana skoro bolj zase. Potem pa je nadaljevala resno in skoro ostreje kakor prej: »In se tudi niste še vprašali, kake posledice utegne imeti možitev Vaše matere, kar se tiče Vašega deleža, imetja Vašega?«

»Ne, ne — tudi ne!« je hitel Lukič, a sedaj ves v mislih; tudi smejal se ni več; daniti se mu je jelo.

»Potrpite, jaz Vam v malo besedah razjasnim vse!« je rekla Ana. On se je z obema rokama uprl ob stol in nemo zrl v polkovnico.

»Meni so vse Vaše razmere prav dobro znane,« je nadaljevala ona, »in zato Vam s polnim prepričanjem lahko rečem, da ste osleparjeni, grdo osleparjeni!«

»Kaj? Kdo?« je vzkliknil Pavel.

»Kdo? Vaš famozni prijatelj, doktor Božan, gotovo ni bil zadnji pri tem delu!«

»Božan? Ni mogočel!«

»Le poslušajte! Po smrti očeta Vašega se ni našlo nič drugega imetja njegovega, nego polovica domačega Vašega posestva, ker te polovice ni bilo moči odnesti. Drugega ni bilo nič

tu, dasi je bil Vaš gospod papa imovit, bogat mož. Potem se je polovica posestva, ki je imela biti Vaša, jako nizko cenila, nekoliko tisoč menda, in sedaj — no, Vi ste pravnik, Vi morate to bolje umeti nego jaz — sedaj predlagata Vaša variha, da se Vam izplača teh par tisočakov, Vaša gospa mama pa prevzame še drugo polovico posestva. Tako ste Vi kmalu popolnoma na suhem, in premeteni Vaš prijatelj bode pač skrbel, da si, preden se oženi, zagotovi tudi svoje materialno stanje. Kaj, ko bi mu hotela Vaša gospa mama zapisati dvorsko graščino, menite li, da se je bode branil?»

»Stojte, stojte, gospa milostiva! To je preveč!«

Pavel je bil skočil kvišku in tekal sedaj po sobi gori in doli.

»In Vi, gospa milostiva, tega prej niste znali?» je vprašal zdajci.

»Ne; kako bi tudi! Ko smo zvedeli novost o zaroki Vaše gospe matere, smo jeli premišljovati, in sestrična moja je pozvedela po odvetniku svojem v mestu vse to, kar sem Vam tu povedala.«

»Pa kaj! Če je tudi to tako, ako je delež moj tudi tako majhen — kaj de to?» je vprašal Lukič ter postal zopet pred polkovnico. Stara lahkoživa nrav je že predirala.

»Kaj de to?» je ponovila gospa Ana z zategnjenim glasom. »Toliko, da Vi na ženitev niti misliti ne morete. S čim bodete ženo živili?»

»S pridnostjo in z delom! V nekaj letih sem lahko samostalen, bodisi odvetnik ali notar ali morda uradnik!«

»Ne, gospod pl. Lukič — jaz želim, da bode Zorka bolje preskrbljena. Jaz vsekako zahtevam imetja! Pa kdaj bi bila potem — po Vašem mogoča ženitev?«

Pavlu se je zdelo, kakor bi ga kdo z mrzlo vodo oblival. Nekaj, kakor stud in gnus, mu je jelo polniti dušo.

»Zorka li ve kaj o tem?« je vprašal naglo.

»Nekoliko! A to ve, da mora biti konec vajini razmeri!«

Pavel je dirjal iz sobe.

Polkovnica se je posmehnila za njim in pred zrcalom stoječa popravljala si svoje goste, malo sive lase.

»To bode pomagalo, mora pomagati! Majorka se ne sme omožiti! In naposled, četudi moj manever izpodleti — odvetnik ali notar — dasi brez podedovanega imetja — tudi še ni najzadnje! In ta Pavel bi bil pokoren zet!«

Nasmehnila se je še en pot sama sebi v zrcalu in z zadovoljnim licem šla iskat drugih.

Vtem je bil Pavel našel Zorko v nje sobi. Glavo je tiščala v roke naslonjene ob mizo, pred njo pa je ležala odprta knjižica.

»Ti veš, Zorka, ti znaš vse!« je vzkliknil mladi Lukič.

Ona je prikimala, ali rok ni vzela z lica. Pavlu se je zdelo, da se joče. Potegnil ji je ljubo roke narazen in videl, da ima res objokane, rdeče oči!

»Pa kaj hočeva storiti?« je vprašal on skoro obupno.

»Tvoja mati —« je pričela Zorka, toda končala ni.

»Da, mati moja!« je dejal on, kakor bi bil uganil, kar je hotela deklica povedati.

»Ali je ne moreš pregovoriti?«

»Ne vem!« je dejal on, a videlo se je, da premišljuje nekaj čisto drugega.

Oba sta umolknila.

»Dej, reci Zorka,« je vprašal Pavel zdajci, »si li ti tudi enega mnjenja z materjo, s tvojo mamo?«

»Katerega?« je dejala ona, izognivši se takoj odgovora.

»No, da ne moreva čakati, dokler bodem jaz popolnoma samostalen, in da se brez imetja itak ne moreva, ne smeva vzeti.«

»Mati tako hoče!« je rekla Zorka in stiskala svoj robec med rokami.

»In ti?« je silil mladenič.

»Jaz, jaz — oh Pavel!«

Oklenila se ga je okoli vratu in ga poljubila, ali on s tem odgovorom vendar ni bil zadovoljen. Danes je bilo vprvič, odkar sta se poznala z Zorko, da se mu je zazdelo, da je ravno ona popolnoma pod materinim vplivom in da danes

ni tako odkrita, kakor je bila vedno dozdej. Pa nje poljub mu je pregnal vse te misli.

»Kaj torej storiti?« je vprašal zopet on, skoro bolj sebe nego deklico.

»Poizkusi ti pri materi svoji!« je dejala ona potihoma.

Zopet je vstala nekova tiha sumnja v mladeničevem srcu, in ozrl se je naglo v Zorko. Pa ko mu je tako pogled ušel preko mize, je ugledal odprto knjižico in zgoraj z debelimi črkami tiskan naslov pesmi: »Rofhlin in Verjanko«.

Ostrmel je za trenutek. Kaj vse mu je šinilo zaeno v glavo!

»Kdo ti je dal to?« vpraša in glas mu je zvenel skoro hripavo.

»Gospod Tomaž!«

»Oh, on, hahal!«

Tudi sedaj je tekel enkrat gori in doli po sobi.

»Jaz moram domov!« je dejal naglo.

»Kaj hočeš?«

»Poizkusiti hočem!«

Še en poljub, in malo potem je dirjal na čilem svojem konju po beli cesti proti domu.

»Kaj bode storil?« je vprašala popoldne polkovnica svojo hčer.

»Ne vem,« je zavrnila ona skoro žalostno.

»Oh, pojdi, pojdi! Saj ti ne uide!« je mrmljala mati.

Slučaj je hotel, da je istega popoldne zadela gospa Hahnova v vrtu za gradom ob domačo guvernanto, ki je bila danes izvenredno redkobesedna in slabovoljna. Povod do prvega vprašanja je tičal že v tem nje stanju in beseda je rodila besedo. V kratkem času je znala polkovnica, kaj teži gospodično, namreč isto, kar je bolelo gospo Ano: možitev majorke Lukičeve. Guvernanta je danes zlasti pekel zbadljivi odgovor Pavlov na nje preneglo vprašanje in ko je sedaj polkovnica tako kakor mimogrede vprašala, si li nista dopisovala z doktorjem Božanom, je pritrdila ona takoj in malo potem je tudi že kazala pisma radovedni gospe Ani.

»Oh, nesramno, perfidno!« je vzkliknila polkovnica v navideznem srdu, dasi ji je od veselja utripalo srce.

Guvernanta se je pripravljala, da bi malo zajokala.

»Gospodična, pustite pisma meni!« je velela gospa Ana jako energično. »Jaz bodem diskretno ravnala ž njimi, toda — pomagati Vam hočem.«

»Oh kako?« je vprašala še ona.

»No, le pustite, pustite! Zaupajte mi, bodemo videli! Jaz Vam hočem pomagati! Toda tiho, le tiho o vsem!«

Vtem je imela polkovnica že pisma v žepu, in ko si je guvernanta otrla solze iz oči, tudi one ni bilo več na vrtu.

XVI.

Gorak južen veter je pihal po soteski, skozi katero je dirjal Pavel na svojem liscu, nebo se je nalahko oblačilo in tudi nad Krko je ležala tanka meglica: pravi znaki dolgotrajnega deževja.

Ko se je mladi Lukič bližal mostu in Vodecovi krčmi, mu je šinila hipno, pa tudi le hipno misel v glavo, da ostane tamkaj. Nalašč, nalašč, ker je vse njemu nasprotno, ker so povsodi zapreke, ker ga vse jezi — le — Manica ne! Toda tudi — ta! Izpodbodel je konja onikraj mostu in šinil mimo krčme, ne da bi se ozrl na dvorišče. Tam pa tudi nikogar ni bilo.

A čimbolj se je bližal rodnemu gradu, tembolj ga je zapuščala in mu ginila prvotna srčnost, tembolj mu je ugašal zubelj one strasti, ki so ga bili zanetili tam na Griču. »Je li vse to resnica?« se je vprašal, ko je izpustil konja v korak navzgor proti Dvoru. Vedel je, da nocoj Vida ni doma, zakaj odpeljal se je bil na vse zgodaj v mesto opravljat njegovo, Pavlovo in Loričino stvar. Mati bode torej sama, kolikor jo bode pustila vrbljenska gospodična, ki Pavlu ni povsem ugajala.

Pred gradom je vrgel vajeti hlapcu in na prvih stopnicah že zvedel, da vrbljensko gospodično glava boli, in da je gospa — namreč mati Lorica — sama v svoji sobi. Vrhu stopnic je

postal; ugibal je, bi li šel takoj k materi ali pozneje. A odločil se je naglo: — krenil je v svojo sobo. Tam tudi ni našel miru; hodil je gori in doli, vrgel se v naslanjač in zopet na postelj, naposled začel pušiti. Potem je brskal med knjigami, ki so ležale v velikem predalniku, vse v groznem neredu. Našel je, kar je iskal, stopil k oknu in tam jel čitati knjižico. Mračilo se je že.

»Da, da, da — tako je! Jaz sem Vrjanko in on je — Rošlin!« Tako je vzkliknil in potisnil čelo v obe roke. »Pa — mama? Ne, ne, to ni mogoče!«

Sedel je v naslanjaču in zrl pred sé tja vunkaj v mračni večer. Nekaj čudnega se je godilo v njegovem srcu, v duši njegovi, tam v središču, kamor se steka, kjer se spaja in odkoder izvira vse, kar kažemo v svojih dejanjih.

Ne nazaj, ampak naprej je gledal.

»Kaj mi je storiti?«

To je bilo edino vprašanje, edina namera, ki je ležala pred njim. Odgovor na to mu je bil tudi povsem jasen. Videl je v Božanovem ravnanju nezvestobo, umazano sebičnost in neodkritosrčnost — kaj pa mati misli o tem, koliko deleža je nji pripisati, o tem soditi in premišljevati, mu je branilo vse čuvstvo, vsa ljubezen, ki jo je gojil do nje ves čas od otroških do poznih mladeniških let.

»Torej Vid, edini Vid, ta je kriv!« Veroval je dozdej, do danes v njegovo poštenost, ali danes so mu tudi to vero vzeli, in dvojiti ni mogel o resničnosti vsega, kar se mu je bilo povedalo.

»Kaj torej?«

Pavel je bil od očeta svojega sprejel ob vzgoji mnogo njegovih nazorov, njegovega duha. Tu mu je bil odgovor zato lahek: dvoboj! »Jaz ali on — Rošlin in Vrjanko!« je vzkliknil, vrgel ono knjižico dvakrat, trikrat po mizi in hotel zopet vunkaj na sveži večerni zrak.

»A mati? Kaj pa mati?«

Postal je zopet sredi sobe in premišljal.

Nekaj trenutkov potem je trkal na vrata h gospe Loricu in na nje dokaj prijazen odziv vstopil.

Majorka se je prestrašila, ugledavši svojega sina; tako bled, razburjen, vzhičen je bil; in niti očesa ni dvignil k nji, nego srepó je zrl k tlom pred sé, ko je govoril, ali bolje — odstavkoma bruhal iz sebe:

»Mama, to ne more biti, ne sme biti — ne sme se zgoditi!«

»Kaj pa!« je vzkliknila gospa Lukičeva.

»Tvoja — tvoja možitev! Jaz ali on — Vid ali jaz!« je vpil Pavel in tekal gori in doli.

»Jaz te ne umejem, Pavel!« je dejala majorka navidez jako mirno, pa glas se ji je vendar malo tresel.

»Vidva me hočeta oslepariti — me bodeta osleparila!«

»Pavell!«

»Da, tako je!« je klical sin trdovratno in kakor bi si bil v svesti, kako grozno očitanje je bil vrgel materi v lice.

»Pavell!« je vzkliknila ona še enkrat in geniti se ni mogla z mesta pred stolom, raz kateri je bila vstala pri prvih razburjenih besedah sinovih.

On pa je začel naštevati vse krivice, kakršne so se mu dozdevale tedaj, kakor mu jih je bila polkovnica navela, in ki so vse imele svoj temelj v misli, vcepljeni mu ta dan, da mu brez znatnega imetja ni misliti na svojo ženitev — na Zorko. Iz lehkoživega mladeniča se je izpremenil zdajci v napol hladno računajočega — moža — pa iz besed njegovih sta zveneli, raz lice sta mu odsevali vendarle mladostna strast in vroča nejevolja. Povedal je vse, kar je znal in mogel, da je delež njegov premajhen, da je bila cenitev prenizka, da je pokojni oče več zapustil, da on ne bode ničesar imel, da bode vse Božanova, da bode sam moral od hiše, z očetovega, z materinega doma — — a tu je zdajci umolknil.

»Ne, ne, ne grem, ne pojdem!« je vzkliknil skoro zopet naglas. »Jaz ali on! In ti, mama, bodeš odgovarjala za to!«

Držal je že kljuko na vratih, da bi odšel.

»Čakaj!« je velela majorka. Dvojen strah jo je bil obšel, vedela je, kaj namerava sin; dva

toka, vsak od nasprotne strani drveč, sta se borila v nje srcu — ljubezen do otroka, do sina in ljubezen do onega čudnega moža, do Vida, ki si jo je bil osvojil vso.

»Kaj hočeš?« je vprašala po kratkem molku. Sin ni odgovoril.

»Kaj nameravaš?« je ponovila mati.

»Jaz vidim samo en pot pred sabol!« je dejal Pavel osorno.

»In ta je?« je vzkliknila majorka.

»Ti povprašuješ? Saj si bila vendar žena — vojakova!«

»Pavel!«

Ta zadnji vzklik je zvenel tako očitajoč, a zazvenela je poleg svoja obtožba.

Zgrudila se je v stol in si zakrila obraz.

Pavel pa je izpustil kljuko ter stal roke sklenivši sredi sobe.

»Kdo ti je vse to povedal — kdo ti je vsadil to sumnjo?« je vprašala hipoma majorka in razkrila svoj obraz.

Sama ni znala, da se je s tem vprašanjem spela nad sina, kakor zmagovavec nad premaganca.

Pavel ni odgovoril.

»Reci, povej, kdo ti je vse to tako lepo narisal?« je hitela gospa Lorica, uvidevši svoj uspeh.

»Čemu to? Kaj de to?« je menil Pavel, izognivši se neposrednjemu odgovoru in skoro malodušno.

»Ni treba, da odgovarjaš — omenil si prej ono, ono Hahnovo — ono Zorko! No, meni je dovolj, ako mislim na polkownico! Toda spomni se — Pavel, kako je pokojni oče mislil, kako je on govoril o nji in o Zorki!«

»Pokojni oče je ni tako poznal —« je zavrnil Pavel, pa besede so mu zastajale.

»Tu ni drugega nego sebičnost! Varuj se, varuj se!«

»Sebičnost?« je vzkliknil sin — »in isto očitajo tebi in Vidu!«

»Ker so sami goli egoisti, sebičneži!«

»No, ti tako grdo sodiš o njih?« je vzhitel Pavel in samemu je prišla zdajci grda, strastna beseda na jezik; »ti tako sodiš one — pa vedi! Ta Vid, ta Vid Božan — ti meniš, da te ljubi, da ti je zvest — pa povprašaj griško guvernanto!«

To je bil silen, krut udarec!

»Kaj — kaj veš o nji in njem?« je zajecala majorka. Vsa kri ji je bila izginila z lica.

»Povprašaj njo ali pa — njega!« je dejal Pavel in hitel iz sobe.

Pozno na večer in že v dežju se je pripeljal Božan iz mesta in ves začuden gledal, da ni nikjer luči za okni, da vse že spi. Šel je takoj počivat.

Pa majorka in njen sin vendar nista spala. Ona je bedela v temni sobi, premišljevala in jokala, ukrepala in dvojila, ali do trdnega sklepa se ni mogla speti, niti udušiti bolestne dvojbe;

s Pavlom je bilo istotako; nekaj mu je tičalo v srcu, kar je glodalo in jelo in kar mu ni pustilo počitka — miru; to ni bilo kesanje — zavest, kako naravnost je bil nastopil nocoj svoj pot, pa kako krivo, kako neplemenito je končal prvotni svoj namen.

XVII.

Vso noč je lil dež in močen jug ga je zanašal z velikim šumom na zaprte veternice Pavlove sobe; oddaleč se je čulo votlo bobnenje narastajoče Krke, ki je drvila kalne valove čez jez. Ob tej godbi je Pavel naposled zaspal; a komaj se je danilo, je že odpiral veternice ter čemeren, nejevoljen pogled vrgel po dolini, ki je bila že napol pod vodo.

Opravil se je naglo in jel potem pisati list; kmalu je bil gotov, dasi mu vrste in besede niso hotele prav izpod peresa. Zapečatil je pismo ter ga naslovil z doktor-Božanovim imenom. Naročil je hišni, naj odda list Vidu, ko bode vstal, sam pa je ogrnil plašč — dežnika ni hotel — in odšel z doma, ne da bi povedal komu, kam je namenjen.

Vid je danes nenavadno dolgo ležal v postelji. Utrujen nekoliko po včerajšnji vožnji je spal delj nego sicer, in potem mu je dež tudi tako prijetno udarjal ob veternice in zdolaj pod kapom v jarku je čopotal curek, ki je lil raz streho — da res ni bilo drugače možno, nego še

enkrat zaviti se in obrniti proti steni. A spal ni več, nego le z odprtimi očmi sanjal. Prijetno, mirno življenje se mu je kazalo v bližnji prihodnosti; vzel bode bogato, lepo ženo; da je pač starejša od njega, kaj de to? Ali jo ljubi? Oh, tistega mladostnega, neumnega, divjega in strastnega, boleznega in presladkega, nesrečnega in zopet tako neskončno srečnega čuvstva in stanja, ki mu pravimo: ljubezen — tistega on ni poznal. Nekoč morda, pred mnogimi leti — toda tisto je bilo pozabljeno, pokopano! »Morda pa vendar tudi sedaj?« se je vprašal hipno in se domislil vitke Loričine postave, nje modrih oči, lepega, pravilnega lica in nje toplih poljubov.

»Jaz mislim, da jo res ljubim!« je dejal poluglasno in potem je sanjaril dalje, kako si bode v kratkem ustanovil svoje odvetništvo in imetje njegovo se bode množilo in množilo. Vsega bode imel dovolj!

In Pavel?

To vprašanje ga je nanagloma izpreletelo. Sklonil se je kvišku. »Eh — Pavel! Dečko je mlad, izkusi naj nekoliko, in potem — saj bode imel dovolj!« Tako je ugibal, sklepal in recimo naravnost — tudi tolažil samega sebe, kakor je bil že s tem utešil nekoč Loričine pomisleke. —

Ko se je opravił, je nameraval iti k skupnemu zajtrku in tam pozdraviti nevesto svojo; saj tako je bilo doslej dogovorjeno. A našel je samo vrbljensko gospodično.

»Lorico glava boli!« je rekla ona s čudnim naglasom, da je Vid nehote privzdignil glavo.

A ugledal je vtem pred sabo zapečaten list na njem pa Pavlovo pisavo in svoj naslov. Kakor bi slutil nekaj nenavadnega, ga ni hotel tu odpirati, ampak je vteknil list v žep, pil svoj čaj in izkušal zabavati póstarno gospodično. Ali nič pravega ni prišlo v tek, in Vid je kmalu odšel. V svoji sobi je naglo razgenil Pavlovo pismo.

Tu je čital:

»Pišem ti, Vid, ker v tem položaju ne morem govoriti s tabo. Ti stojiš med menoj in mojo srečo. Zvedel sem vse — vse, pravim ti! Jaz nečem izpregovoriti, kar mislijo, kar trdijo drugi ljudje. Jaz se tudi dozdam za vse ono nisem pobrigal, kar je po vsi pravici moje in le moje imetje; ti me bodeš umel. Zato sta nama sedaj odprta le dva pota, tebi eden — meni, ako ti nečeš na prvega — drugi! Ti ali jaz! Če nimaš poštenja za prvega, imel bodeš, imeti ga bodeš moral za drugega!«

Potem je stalo nekoliko dolgih pomišljajev v pismu in za temi:

»Jaz ne morem več! Stori, odloči se, pa — mati naj sodi!

Pavel.«

Vid je dvakrat, trikrat prečital list. Obledelo mu je lice, a krog usten mu je legla ona znana njegova sarkastična poteza.

»Neumni dečko!« je siknil poluglasno, potem pa še enkrat prebral pismo.

»To so mu babe vcepile na Gričul«

Stal je v odprtem oknu in dež, od vetra gnan, mu je škropil v lice.

»Kaj namerava, kaj hoče?« je mrmral pred sé.

V lipi so padale debele kaplje z veje na vejo, z lista na list, čez dvorišče pred gradom je tekel širok curek deževnice, iz doline vun pa je bobnela široka rumenobarvana Krka.

Vid je pozvonil hišni.

»Kje je Pavel?« je vprašal kratko.

»Ne vem,« je dejalo dekle; »gospod so odšli, ne da bi povedali kam!«

»In gospa?«

»Bolni so! V postelji so!«

To je vedel že prej, ali mislil je, da je Lorica vendarle vstala.

»Torej ona tudi že zna vse to!« si je mislil sedaj. »No, Pavel menda pri Vodetu sedi in čaka, kaj bom ukrenil! Zaeno se lahko zabava — neumni dečko!«

»Opoldne me ne bode domov!« je zaklical še naglo za odhajajočo hišno; ta sklep mu je prišel kar tako zviškega.

XVIII.

Pavel je bežal pred Vidom; sniti se ni hotel ž njim, a pravega pribežališča v bližini tudi ni imel. Da bi šel k Vodetu — ne, za to ni bil razpoložen. Vendar je potreboval nekoga, s komer bi mogel govoriti o sebi in o svojcih; kako bi

mogel Manici kaj takega praviti! »Pa morda ravno nji?« se je vprašal zdajci. A zavil je s pota navzgor v hribe; h gospodu Tomažu ga je vleklo!

Rumen potok je drl po ozkem kolovozu in z golih ilovnatih bregov so cureli še vedno večji pritoki vanj; gorak, neprijeten veter pa je stresal robidovje in brinje po pustem pašniku nad kolovozom.

Mladi Lukič danes ni bil več takov kakor včeraj. Včeraj le ljubezen, misel na Zorko, na ženitev — danes pa je vladala v njem le skrb za — imetje, za bogastvo. Ne to, da mu je nedosežna ona lepa deklica, Zorka, ampak navdajala ga je samo misel, da mu hočeta mati in Vid vzeti, kar je in mora biti njegovo — grad in vse, kar se ga drži. In prav tam, koncem rjavega, ilovnatega kolovoza, kjer sta nekoč gospod Tomaž in Vid rešetala vprašanje o boju za obstanek, tam je Pavel malo postal in si oddehnil. Pot navzgor po blatu in po vodi ga je bil utrudil.

»Za svoje se borim, za svoj obstanek!« si je dejal in skoro jezno vrgel čez ramo plašč, ki mu je bil zdrknil raz njo.

Gospod Tomaž je začuden gledal mladega prijatelja. Ali ker je povse naravno slutil nekaj nenavadnega, ni stavil nobenega vprašanja, ki bi merilo na to, kaj pomenja ta poset.

Pa Pavel je začel sam pripovedovati, vse od kraja do konca, kar mu je težilo dušo.

Duhovnik je bil malo v zadregi, kako bi odgovarjal, kaj bi svetoval.

»Danes ostanete pri meni, gospod pl. Lukič!« je dejal, kakor bi iskal časa in odmora, da premisli, kaj bode ukreniti.

Pavel je zadovoljno prikimal, in ko je župnik naročil, kar je bilo potrebnega v dnevnem redu za nepričakovanega gosta, sta sedela dolgo skupaj v prijaznem razgovoru. Lotiti pa sta se morala zopet Pavlove stvari.

»Jaz ne bodem sodil ali kazal, tako mora biti ali tako,« je dejal gospod Tomaž ter natočil mladeniču kozarček slivovke, ki mu je morala premočenemu in utrujenemu najbolje prijati, »pa recite to ali ono, gospod Pavel — ljudje, slabi ljudje smo vsi. Največji junak je oni, ki samega sebe najbolje premaguje!«

»To je teorija!« je menil mladi Lukič.

»No — čakajte — stopiva prav v življenje, govoriva konkretno in če hočete, prav hladno, mrzlo o slučaju Vašem. Ali morete tako?«

»Hočem!«

»Dobro! Vaša gospa mama se hoče možiti, Vi se hočete ženiti. Materini poroki ni ovire, Vaši pa je glavna — oprostite, da imam v mislih še druge — mladost Vašo, mladost, in tako dalje — torej glavna ovira Vaši ženitvi je materina možitev, ker zaradi nje izgubite nadejo na — večje imetje. Tako sem Vas umel!«

»Da, tako je!«

»In to misel imajo oni, ki Vam bi dali sicer nevesto?«

»Menda!« je dejal Pavel nemirno.

»Vi je nimate, to vem! Pa svet, življenje Vas bode še poučilo. Stojte, gospod Pavel! Kaj, ko bi se Vid odpovedal vsemu imetju, doti matere Vaše; ko bi Vam vse to pustila, kar pravite, da je Vaše, mora biti Vaše; ko bi si Vid s svojim odvetništvom ustanovil sam svoj dom? Ako Vam vsem vlada edina ljubezen, zakaj bi to ne bilo mogoče?«

»Ljubezen, ljubezen!« je ponovil Lukič, ne da bi odgovoril na ono vprašanje, ampak kakor bi hotel sam povprašati, kaka ljubezen, katera ljubezen naj bi bila to — ki bi imela tako moč.

Župnik se je malo nasmehnil, ali ko je hotel iznova izpregovoriti, so se odprla vrata in v sobo je vstopil, ali bolje v vratih je obstal — Vid Božan.

Župnik je bil prvi, ki je izpregovoril; Pavel je bil planil kvišku in stopil k oknu, ne da bi se ozrl v prišelca.

»Ej — Vid? To je dobro!« je hitel gospod Tomaž in vlekel Božana v sobo. Vzel mu je dežnik iz rok in klobuk ter oboje obesil v kot za peč.

»Mislim sem, da si sam!« je rekel doktor kar tjavendan.

»Oh — ako Vaju motim —?« je vzkliknil Pavel in hotel vunkaj.

»Ne! Ostani, Pavel! Ravno prav!« je dejal Vid, preden je še župnik posegel vmes. »Kaj hočeš od mene?«

»To veš sam!« je zavrnil pl. Lukič in sklenil roke na prsih.

»Ne razgovarjajta se!« je silil duhovnik. »Sedita — ti semkaj, Vid, in Vi — tja, gospod Pavel; govoril bodem jaz.«

Oba sta storila, kakor bi se ne bilo moči upirati temu povelju ter sedla na odkazana stola.

»Čuj, Vid!« je pričel gospod Tomaž; »z gospodom Pavlom sva bila prav v sredini vprašanja, katero visi med vama. Veselim se, da sta oba zašla semkaj k meni, tu se bode dalo rešiti vse. Jaz ne bodem iskal okolišev, udaril bodem kar na sredo. Ali se ne moreta oba ženiti?«

»Zakaj ne?« je zavrnil Vid skoro s posmehom.

»Tu ne gre za ženitev!« je dejal Pavel osorno.

Duhovnik je razumel nasprotje.

»Torej za imetje?« je rekel kar naravnost.

»Da, to je!« je vzkliknil Pavel.

»Oh — tako?« je vprašal Božan.

»No — sedaj ti je znano, Vid!« je pritrdil župnik.

Vid Božan je sedel dober korak od mize, držal levo nogo čez desno in na kolena sklepal obe roke; gledal je skozi okno v meglen deževni zrak.

»Govoril bodem jasno,« je dejal po kratkem molku, in glas njegov je bil rezák, pa skoro tih. »Jaz naj torej odstopim, kaj ne, Pavel — pa samo zato, da bode polkovnica Hahnova imela lepo, prosto domačijo! Saj ona ti je vse to ubila v glavo!«

»Ne — ona! Jaz hočem domačijo!« je zarpil Pavel.

»Kdo ti jo brani, kdo ti jo jemlje!« je dejal Vid.

»Ti!« —

Župnik sam se pozneje ni mogel več spominjati, kako ostre besede so pale na to od ene in od druge strani. Le to je znal potem, da je opoldne imel samo enega gosta pri sebi, in ta ni bil tisti, za katerega je naročil kosilo, ampak drugi, Vid, ki je bil prišel pozneje.

Pavel je takoj ostavil župnijo.

Popoldne je župnik spremljal starega prijatelja do onega blatnega kolovoza, kjer je še vedno drla umazana voda nizdolu po kolesnicah.

»To je boj, samo boj za obstanek!« se je nasmehnil Vid, kakor bi hotel nalahko v nekoliko besed spojiti vse dogodke današnjega dne.

»Grd in krut je!« je zavrnil resno župnik Tomaž; »jaz ga ne tajim! Toda nekaj imamo, česar se oklepamo« —

»Kaj meniš?« ga je ustavil Božan.

»Ljubezen!«

Ločila sta se in doli v globokem kolovozu je Vid zopet kakor nekoč pred dobrim letom postal in zavihtel svoj dežnik proti rdeči prsti v bregu.

»Ljubezen? Neumnost!« je hotel reči in naposled tudi rekel.

Prišel je domov v dvojbah in negotov sam s seboj, kaj mu je storiti. Vprašal je po gospe Lorici, toda dejali so, da je še vedno bolna. Vrb-ljensko gospodično je srečal na hodniku, ali ta se ga je hotela skoro očitno ogniti; tako se je potisnila v stran ob steno. V Vidovi sobi pa je ležal na mizi majhen zavitek z njegovim naslovom.

»Oh, danes imamo pa pošto v gradu!« je dejal nekako dobrovoljno, ugledavši napis, pa vendar nekoliko premišljal, preden je razvil papir. Zapazil je bil takoj Loričino pisavo. Iz zavitka je palo nekoliko pisem, ki jih je bil pisal nekdanj guvernant na Grič. Poleg pa — nič, prav nič drugega, dasi je dvakrat, trikrat prebrskal vse liste.

»Nič! Torej — nič!« je mrmral sam v sebi.

Pogledal je po svoji navadi še nekolikokrat skozi okno, premeril sobo in v kratkem je bil gotov s svojim sklepom, gotov tudi z delom, ki se ga je bil lotil: s svojim potnim kovčegom.

Pol ure pozneje je stopil v Pavlovo sobo; mladi mož je ležal znak na postelji in še vedno ugibal, kaj mu je storiti.

»Pavel, jaz grem,« je rekel Božan lahko, mehko, skoro dobrodušno, da bi mu njegov sarkazem ne bil sijal z lica.

Oni se je vzklonil napol kvišku; spoznal ni, kaj pomenjajo te besede.

»Z Bogom!« je rekel Božan in se obrnil k vratom.

Vendar še en pot je postal.

»Polkovnice nikari ne jemlji v hišo!« je dejal zbadljivo, in potem, kakor bi mu bilo žal teh besedi, pristavil: »Stori pa, kakor hočeš! — In mater svojo mi pozdravi! Vse drugo uredimo pismeno!«

Zaprl je vrata za sabo, preden je Pavel vedel, kaj se je bilo zgodilo. Začudeni hišni je velel, naj mu pošlje kovčeg do Vodeta, sam pa je krenil peš tjakaj. Doli pri spomeniku ob cesti je postal in pogledal nazaj, kakor tedaj poleg mrtvega majorja, gori na beli grad, ki je pa tičal nocoj zakrit v lahki deževni meglici.

»Prav — kakor — Basarov!« je dejal sam v sebi, in potem ga ni drugega nič zanimalo na poti, nego rjava, visoka, napeta, bobneča Krka, ki je sezala do cestnega brega.

Pri Vodetu je videl Manico in nje ženina, ki se je bil danes zopet pripeljal iz Strug, da dobi končni odgovor — »da« ali »ne«! In — »da« je bilo že gotovo. Manica je imela solzne oči, oče Vodè je pušil dolgo smotko, ženin je bil pa zgovoren, kakor vsak vatlar.

Božan je dobil takoj voz, kovčeg njegov je bil tudi že tu, in ko je Manici, ki ni vedela, kaj pomenja ta nagli odhod, pomolil še z voza doli roko, se ji je zdelo, kakor bi bil dejal: »Manica — potem pa pamet!« —

XIX.

Mnogo nam ne preostaje več, toda zanimanju čitavcev in staremu običaju smo dolžni še povedati, da vse osebe, ki so nastopile v zadnjih naših dogodkih — žive še dandanes.

Gospa Lorica se ni možila, pač pa nje sin; vendar ni vzel Hahnove Zorke, temveč ko je končal študije in uvidel, da je prijetneje, ako je imetja dovolj, biti graščak — zasebnik, nego s peresom in s pravicami služiti svoj kruh, je ostal doma in vzel Podgorsko Klaro.

»Da Zorke ni mogel vzeti« — bode kdo vprašal.

Ost, naperjena Vidu in Lorici, je bila na dveh straneh brušena.

Gospod Tomaž je že davno dekan in ima drugo faro; vesel je pa še vedno in gostoljuben kakor malokdo; poleg tega pa ve, da svet ne stoji na suhi črki svetega pisma, ampak na vročem krogotoku človeškega žitja. Doktor Štupa je takov, kakršen je bil, le »pót« Jurica pravi, da mu sedaj še psa ne da, da bi ga zdravil.

Manica se je omožila, in če prihaja iz Strug domov v Mlin na očetov dom ter privaja s seboj

dvoje krepkih dečkov, tedaj je veselje v Vo-
detovi hiši:

Vid je znan odvetnik; nastanil pa se ni na
domači zemlji; dobro se mu godi; in kjer se mu
dobro godi, tam je zastavil šator svoj. In vsi,
kar jih imamo tu, vsi imajo še vedno vsak svoj
roman, ki se plete, ki teče, ki razveseljuje ali
boli srce, ki kali ali bistri spoznanje — kakor
solnce ali oblak široko reko, ob kateri smo
jih videli.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

JANKO KERSNIK

ZBRANI SPISI

BRATEL NA TRAH VALSTEL

JANKO KERSNIK

LUCIFER M.

BRATEL NA TRAH VALSTEL

PLAVIČKOVÝ PÍSMA

ZALOŽIL I. SCHNEIDER

JANKA KERSNIKA ▲ ▲ ▲

▲ ▲ ▲ ZBRANI SPISI

UREDIL DR. IVAN FRIJATELJ

ZVEZEK III.

SEŠITEK II.

V LJUBLJANI 1904 ▲ ▲ ▲

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

ANNALS OF THE ENTOMOLOGICAL SOCIETY OF AMERICA

VOLUME 44

NUMBER 1

MARCH 1953

NUMBER 1

ENTOMOLOGICAL SOCIETY OF AMERICA

WASHINGTON, D. C.

JARA GOSPODA

FOVEST

I.

Kakor bi bil ravnokar kdo ustrelil skozi okno v družbo, tako je bilo nekega zimskega večera v zadehli gosposki sobi Kračove krčme v Grobljah. Izprva je vse obsedelo mirno, brez sape, potem pa so se čuli glasni vzkliki »A — a — a!« in »Ej, ej, ej!«, celó »Oj, oj, oj!«; nekateri so skočili s stolov, drugi so obsedeli letargiško ali strmeč, večina pa je klicala na glas: »Pokažite, pokažite vendar! To je novost, to je nekaj!«

In nesrečnik, ki je provzročil ves ta nemir in vso razburjenost, je stal med vrati in vihtel v desnici najnovejšo številko uradnega lista, ki jo je ravnokar prinesel s pošte.

»Dajte sem!« je kričal notar, očito najglasnejši v družbi; »dajte sem, Minče! To treba videti črno na belem!«

Minče, krčmarjev sin, mlad, velik fant inteligentnega lica, položi smehljaje list na mizo in ponovi besede, s katerimi je nekoliko prej tolikanj razburil vso večerno družbo:

»No, le čitajte! Novi naš sodnik je Andrej Vrbanoj. V zadnjem telegramu se bere tako.«

»Vrbanoj? Ej — ej!« zakličeta sodni adjunkt in notar zaeno.

»Vrbanoj? Kdo je to, kaj je, kje je?« vikajo davkar in njega kontrolor, učitelj in dva trgovca, ki sta navzlic dnevni konkurenciji vendar sleherni večer prijateljski sedevala skupaj pri Kraču, in vrhu tega šuma in vrišča se je slišalo še radovedno vpraševanje dveh oskrbnikov z bližnjih graščin, ki tudi nista vedela bolje uporabljati večernih ur nego ob grenkem pivu in sumnem vinu, ki so ga točili oče Krača.

Samo dva póstarna moža, poštar in okrajni ranocelnik, ostala člana vse družbe, sta gledala z manjšim zanimanjem ves ta prizor. Poštar je iztrkal svojo lončeno pipo in segel po novem tobaku, doktor pa, kakor so ga sploh nazivali, je zaklical na glas po novem kozarcu pive.

Notar je vtem glasno prečital telegram v uradnem listu. Vpraševanja pa le ni bilo konca, in ko je po kratkem molku pristavil: »Oj, fin mož je ta Vrbanoj! Dobro ga poznam, pa ti tudi, Pavel?« — se je ozrla vsa družba radovedno v njega in v adjunkta, kateremu so bile namenjene zadnje besede.

»Kaj bi ga ne poznal? Najin součenec je?«

Pri tem pa je nekamo zamišljeno užigal smodko, ki mu je ugasnila v zadnji minuti, ko se je razpravljala ta novost.

»Srečo ima, srečo! Tako mlad sodnik!« je pristavil nehoté.

»Sedaj ste pa vi na vrsti,« vrine doktor besedo v hipni molk, med katerim vsakdo zase razmotrava nekamo pikri glas, ki je zvenel iz zadnjih adjunktovih besed.

»Je li oženjen?« vpraša davkar pohlevno.

»Kaj še?« ga zavrne notar; »štiriintrideset let ima, lep je, velik, pameten, samo proti ženskam nekoliko —«

»Kaj?« vprašajo vsi razen adjunkta.

»I, ne vem, kako bi dejal — nekoliko, nekoliko — neroden!«

»Glej, kakšna prilika se ti nudi!« vzklikne doktor in potrka davkarja na rame; »to bode nekaj tvojim trem gospodičnam! Kako hvaležno, takega moža učiti občevanja z ženskami!«

Glasen smeh je sicer zazvenel po tej zabavlji, toda vse je preveč obhajalo ugibanje o novi osebi, ki jo je vrgel slučaj v ta ozki krog, da bi se kdo dalje mudil pri tem vprašanju.

»Je li pevec?« vpraša učitelj, porabivši kratek odmor v razgovoru.

»Bas — drugi bas — oh, kakov bas!« pritrди notar.

»Kaj pa — politiško prepričanje?« de je eden izmed trgovcev.

»Naroden, naroden — hud narodnjak; tu se bode uradovalo le slovensko!« hiti notar,

ki je docela prevzel nalogo interpreta, ker je adjunkt trdovratno molčal.

»Kje bode stanoval?« vpraša poštar navidezno malomarno, toda na licu se mu vendar posveti nekovo skrivno, zvito veselje.

Osem oči se sreča hkratu; zakaj tudi oče Krača je nekoliko prej stopil v sobo in obstal za učiteljevim stolom.

Spogledali so se pa štirje gospodje: oče Krača, ki je imel svojo hišo in prazno stanovanje, oba trgovca, ki sta tudi imela svoji hiši in takisto prazni stanovanji, in notar, ki je bil v istem prijetnem in zaeno neprijetnem položaju.

»Hm — stanovanj dosti!« reče kontrolor.

»Na izbiro!« pristavi oče Krača.

»Saj se dobi tudi soba z zajutrkom vred!« méni davkar.

»In s postrežbo!« se roga doktor in potrka prijatelja davkarja vnovič na rame.

»Ančka!« zakliče poštar, ki je z zlobnim svojim vprašanjem provzročil to napeto situacijo, »še pol četrtinke!«

»To je osminka!« méni učitelj.

»Pa je lepša — taka polovica!« ga zavrne poštar.

V tem praznem in vendar tuintam kakor z ostrimi šili podstavljenem govoričenju prinese Ančka poštarju zahtevano vino.

Bila je to črnooka in temnolasa deklica, nekako pri osemnajstih letih, srednje, vitke rasti

in živega, veselega vedenja. Z očetom Kračem je bila v daljnem sorodstvu in pri njem že več let, odkar so ji umrli roditelji. Ljudje so si pripovedovali, da hrani Krača zanjo tudi nekoliko imetja; gotovega pa ni znal nihče. Ančka je bila v hiši vse zaeno: domača hči, dekla, rejenka in točajka.

»Novega sodnika dobimo, Ančka,« zakliče adjunkt, ki se je zdajci nekamo oživel; »lepega fanta — samec je, in glejte, semkaj bode hodil vsak dan, vsak večer — za to bodemo že mi skrbeli!«

»Oj, to me veseli!« deje deklica koketno in nagajivo; »saj ste vi vsi tako hladni, tako mrzli, in vi posebno, gospod adjunkt!«

»No, ta je lep! Odkar sem tu, vam govorim o svoji ljubezni, pa vi — vi —«

»I seveda!« reče deklica, toda izpod črnih obrvi se ji zalesketa nekaj nepopisnega, kakor resnoba in zasmeh, kakor očitanje in malomarnost — vse zaeno.

Družbi nocoj ni bilo do tega razgovora, novi sodnik je tičal v vseh kotih. Dognali so skoro, kar je bilo še treba vedeti: odkod je, da je kmetski sin, da ima nekoliko podedovanega imetja, nekaj daljnih sorodnikov, da se časih bavi tudi s pisateljevanjem, in kar je bilo glavno, da se tudi ni še nikdar — poizkusil ženiti. Da je bil samec, to je izvedela družba že prej.

»Zaljubljen je bil pa vendar!« reče notar, toda zdajci se ujame njega oko z adjunktovim, in dasi drugi umolknejo in radovedno čakajo, kako bode nadaljeval notar zanimivo svojo pripoved, vendar ne reče več nego: »Ej, to je bilo že davno! Pozabljene reči, saj veste, zarjavelo železo — pa, pustimo, pustimo — morda pove Andrej sam kdaj nekoliko več o tem. Ali to vam rečem« — in pri tem izprazni svoj kozarec — »to pa vam pravim, fin mož bode to, samo nekoliko neroden — pri ženskih!«

»Prijatelj davkar! Nič ne bode!« vzklikne doktor, in pri glasnem smehu pomaga tudi davkar ob svojih troških.

Okoli enajste ure se je jela prazniti gosposka soba. Zunaj v prvih dveh sobah je še vpilo in razgrajalo nekoliko sejmarjev, ki so se vračali z mestnega sejma in tukaj skleпали do sedaj še nedognane kupe in pogodbe, kričali in šepetali, pri vsem pa pili in trkali s kozarci.

Oskrbnika sta se, sedaj ta, sedaj oni, bavila z Ančko, sedečo pri peči v prvi sobi. Mračno je bilo tam, in pivci pri mizi so bili preveč vtopljeni v svoje krave in vole, da bi bil kdo pogledal tja na klop. Tam pa je sedaj ta, sedaj oni obeh oskrbnikov hotel imeti poljub od deklice. Dobil ga nocoj ni nobeden. Minče je šel nekolikokrat mimo njih in osorno velel:

»Ti — tam notri nimajo vina!«

Toda ko je Ančka postavila vino tja pred adjunkta in notarja, je sedla zopet nazaj na klop v prvi sobi, in eden oskrbnikov je bil zopet tukaj.

Naposled je odšlo vse, samo ona dva v gosposki sobi, adjunkt in notar sta ostala sama v živem razgovoru, ki se je šele zdaj vnel med njima in čigar predmet je sezal daleč daleč nazaj v leta njiju prvega prijateljstva, v ono dobo, ko je cvetel v mladeniških srcih »lipov cvet« prve ljubezni, poln vonjave, vendar brez sadu. In vse te spomine je nocoj provzročila le ona suha tiskana novost v uradnem listu, da je novim sodnikom v Groblje imenovan Andrej Vrbanoj!

II.

Bilo je petnajst let prej.

Pod niskimi vrati enega onih gradičev, ki jih srečavamo v prelepih, z bukovino porastlih dobravah dolenje Kranjske malone vsako četrtnko ure, se je zbrala precejšnja družba gospode s kmetov: tri póstarne gospe, dva tudi že sivolasa gospoda, pet ali šest gospodičen, med njimi tri pod dvajset, ena pod trideset, ena ali dve pa nad trideset let; mimotega pet ali šest gospodičev, ki jih je bilo skoro vse po dobi uvrščati med dvajseto in petindvajseto leto.

Na Veselki tako imenujejo ta gradič, je bilo že dolgo obično, da se je tam zbirala sosednja

gosposka mladež v prelepem poletnem času, ko je bila prilika uživati zlasti dijaške počitke. Studiozov je bilo povsod, bodisi v sosednjih gradovih, ali pa v kmetskih hišah, in ženska mladina, kolikor je ni ostalo že letoindan v domači hiši in šoli, je prihajala tudi iz mest k sorodnikom in znancem. Pri Orlovih na Veselki so bila vedno gostoljubna vrata odprta na stežaj.

Lahka septembrska megla se je dvigala nad šentrupertsko dolino, in od gosto obrastlih gozdnih robov so odmevali zadnji zvoki župnega zvona, ki je pel sedmo jutrnjo uro.

»Tine, kje imaš Sivčka?« zavpije bradat gospod, ki je stopil za drugim, nekoliko sivolasim tovarišem ravnokar iz veže

»Je že tukaj!« zakriči širokopleč hlapec, goneč od hleva sem dolgouha, osedlanega z dvema, na vsako stran pripetima košarama.

»Kje je vino? Kje kruh, kje pečenka?« nadaljuje oni in nemirno maha z veliko gorjačo po zraku. Bil je, da ga takoj predstavimo, graščak z Veselke, gospod Orel.

»Vse je pripravljeno, vse je tu, papá!« hiti ena izmed onih gospodičen, ki smo o njih dejali, da so bile pod dvajsetimi leti. Pri tem že nosi steklenice, zavitke in razno drugo robo klopi pred gradom ter sklada vse v košari na oslovm sedlu.

»Jaz pomagam!« se oglasi poslužno eden izmed mladih gospodov.

»Jaz tudi!« se odzove nekaj drugih.

Vesela gneča se napravi okrog osla in klopi, vtem pa gospod Orel polagoma pozdravlja sedaj tega sedaj onega.

»Kje pa je moja pipa, pa moj tobak?« vzklikne hipoma.

»Ah, pipa, tobak! Gori v sobi je še!« odgovori deklica, očitno najmlajša izmed vseh. Štela je morda komaj trinajst let.

»No, glej — ti krempelj!« zakriči graščak na videz nejevoljen, toda iz vseh besed mu vendarle zveni očetovska ljubezen in dobrodušnost. »To je tvoj referat, Maruša, in ti —«

Vtem pa je bila nekoliko dolgočepeta deklica že v veži in na stopnicah in za malo trenutkov tudi zopet pred gradom z očetovo pipo in velikim mehurjem, polnim tobaka.

»Kje pa je Pepe — stric Pepe?« vikne gospod Orel.

»Odšel je že! Napove nas gori pri Slamarju, da bode mogoče kaj skuhati!« reče ona gospodična, ki je ravnokar spravila košari v red.

»Tega tudi ni treba! Zakaj mu nisi velela, naj počaka? Ti, Juljka, ti tudi ne misliš in ne veš, česa je treba! Stric bi nam lahko Sivčka vodil!«

»Oh ne, tega bodem jaz!« zakliče takoj pet ali šest glasov.

»Jaz ga bodem!« pravi najglasneje Maruša. Držala je osla že za brzdo.

»No — kje pa je — ?« vzklikne graščak sedaj še enkrat poluglasno in pogleda zamišljeno okolo sebe; »no, torej pa — odrinimo!«

Polovica družbe je že korakala vkreber proti obrastlim brdom, vstajajočim za gradičem. Gospod Orel je bil le iz stare svoje navade ponovil tisti »Kje pa je ?« in ker ni imel v tem trenutku nobene želje več, je nastopil sedaj mirno z gospemi in svojim póstarnim tovarišem pot za drugim mladim rodом, ki je hitel dalje z obloženim oslom na čelu.

Vtem se mi lahko zložno seznanimo še z nekaterimi udi te družbe, ki si jih doslej še nismo mogli ogledati.

Moški spremljevalec graščakov je bil umirovljen stotnik, molčeč gospod, ki drugih ni niti kratkočasil niti vznemirjal. Stanoval in živel je več let pri Orlovih, udeleževal se kot »pasiven član« vseh zunanjih nastopov te družine, kazal se časih tudi koristnega pri nadziranju hlapcev v hlevu in skednju, sicer pa je bil bolj »samosvoj« gospod.

Izmed gospa je bila ena soproga Orlova, tiha, drobna ženica, ki je že navsezgodaj v polnem miru preskrbela, da je stalo vse, česar je bilo treba naložiti Sivčku, pred gradom na klopi, naročila tudi hlapcu, da opravi dolgouha, in odposlala strica Pepeta. Potem pa je vzprejemala v pritlični sobi poleg veže točno prihajajoče goste: gospo Golovo z dvema hčerama, gospo pl. Ma-

lijevo s hčerko in sinom in še več mladih gospodov, večinoma študentov, bivajočih na počitkih v bližnjem trgu ali sosednjih selih in gradičih.

Namenili so se danes na Kremen, dokaj visok hrib na vzhodu domače doline, čigar vrhunec diči majhna podružnična cerkev. Tudi kapelan je bil naprošen, da jim bere mašo tam gori, toda obetal je, da jih že pričaka pri cerkvi, ker mu je bil z doma pot tja priležnejši.

Počasi se je pomikala družba po gorskem kolovozu; bukev in kostanj sta širila svoje košate veje na desni in levi strani; pot pa je robilo leskovo in glogovo grmovje, iz katerega je sedaj tu, sedaj tam zletel vznemirjen kos ali pa vzplapotala plaha taščica. Mladi ljudje spredaj so hiteli naprej po dva, trije ali štirje skupaj, a sedajinsedaj se je zaklicalo za njimi, da nikar tako urno. In potem so čakali sprednji smejoč in glasno govoreč, da so starejši prikorakali za njimi.

Maruša je tirala obloženega osla, ki so mu vrhu polnih košar nadeli še razne zavijače in vrhnje suknje.

Poleg Maruše je stopal eden mladih gospodov, ki bi ga bil vsakdo spoznal na sto korakov za vseučiliškega dijaka kmetskega rodu.

»Gospodična, pustite vendar meni tega osla!« je dejal, ko se je po kratkem postanku družba zopet pomikala dalje.

»Ah, kaj še! Ta je moj! Oh, ti Sivček, ti si moj!« zavrne deklica napol nejevoljno, napol šaljivo.

»Utrudilo vas bode to tiranje! Glejte, saj ne sluša ta neumna žival, in pot je čimdalje slabša!«

»Nič se ne bojte, gospod Vrbanoj,« odgovori deklica; »jaz ga že vem krotiti.« Rekši nalahko udari po oslovem hrbtu z leskovko, ki ji jo je nedolgo urezal spremljevavec. Dolgouhec res skoči nekoliko dalje, tako da ga dohitita šele po kratkem teku, dočim se smeje in kriči zaostala družba za njima.

Vrbanoj, kakor ga je nazvala Maruša, prime uhanca za brzdo.

»Pa bi bil res skoro ušel!« sopne Maruša.

Potem korakata molče drug za drugim, Vrbanoj bolj skrbeč za žival, nego je očitno treba, Maruša pa poluglasno pevajoča za njim. S šibico je dražila in gladila osla po hrbtu.

Bila sta kakih petdeset korakov pred drugimi in za malim ovinkom pota, ko se zdajci oglasi Maruša:

»Zakaj pa ne hodite z Juljko, gospod Vrbanoj?«

»Zakaj?« ponovi oni, ne da bi se obrnil.

»Zakaj, da, zakaj? Sicer do sedaj ste bili vedno ž njjo!«

»Ako ni bilo drugih, ki so boljše kratkočasili gospodično Juljko!« méni oni suhotno.

»Hihi! Oh ta Juljka!« se zasmee deklica.

»Zakaj? Sedaj zopet vprašam, zakaj?« se nasmehne tudi Vrbanoj in napol obrne k mladi deklici svoje lice, kažoče lahko rdečico.

»Jaz bi ne povedala«, deje deklica nekoliko počasno, »ali ta Juljka je poredna, zlobna — vi ne veste, kaj mi je storila!«

»Ne, res ne!« deje Vrbanoj napol začuden, napol radoveden, kaj ima pač ta otrok na srcu.

»Seveda ne veste! Toda povem vam: zapreti me je dala — tri ure zapreti! V gorenji sobi sem morala biti včeraj tri ure, in ukazala je, da moram tisto neumno nemško pravljico — oh, saj sama ne vem, kaj je — zapisati najprej francoski potem pa slovenski. Pomislite — tri ure sem pisala — no, pa kako? Maščevala sem se — tako grdo sem pisala — oh, kako grdo!«

»Pa zakaj ste bili zaprti?« vpraša Vrbanoj obradoščen.

»Prav po nedolžnem! Včeraj zjutraj sem bila doli na tratini pod gradom, in Sivček, ta-le osel, se je pasel tamkaj; tako lepo je bilo, pa sem ga zdajci zajahala, in zdirjala sva po cesti proti vasi. Tam naju pa je srečal naš župnik, jaz sem se smejala, on pa ne; on je šel prav tedaj k nam — no, in potem me je Juljka zaprla. No, pa le počakajte, še nekaj vam povem!«

»Kaj pa še?« reče Vrbanoj z glasnim smehom.

»Nič več se ne bodeite smejali! Vi ste tudi tako neumni, da Juljki vse verjamete —«

»Hvala lepa!« zine Vrbanoj in se zopet zardi.

»Da, da, vse verujete in da — oh, kaj mislite, da ne vem? Da ste najrajši blizu nje? Ali neumni ste, ko mislite, da je res tako dobra, kakor se hlini! Tri ure zaprta za nič in tisočkrat nič!«

»Hej, halo, ho!« kričé zadaj.

»Hej, halo!« odgovori Vrbanoj, ne da bi ustavil Sivčka.

»Naj le vpijejo,« se zasmije Maruša. »Čakajte, da vam vse povem!«

Vrbanoj je bil resnično radoveden in zato je gonil osla naprej.

»Se li spominjate, ko smo bili zadnjič v Rakitni, tam v onem gozdiču — slepo miš smo lovili — in potem ko smo šli domov, ste bili vi z Juljko — jaz sem vse videla — saj je šla z menoj samo ona stara Golova gospodična, ki tako slabo vidi — nihče drug ne hodi z menoj — in tam sem videla, da ste vi dali Juljki rdeč nagelj — kaj ne? Recite, da ne!«

Vsi trije, Sivček na sredi, so stopali sedaj drug poleg drugega, ker je bil pot širok, in Vrbanoj se ni mogel obrniti tako, da bi ne bilo videti izdajne rdečice na njega licu.

»Menda, menda!« reče glasno, sileč se na smeh.

»No, vidite, tako je! Dali ste ji rdeč nagelj, zvečer pri slovesu pa ji je gospod Pavel, ta, ki je pri Malijevih na počitkih, vaš prijatelj, dal

tudi nagelj, toda — belega. In veste li, kaj je storila ta Juljka, ki jo imate za tako dobro? Tisti beli nagelj je vteknila v kozarec vode in ga ima še vedno na oknu ter ga hodi duhat vsak večer, predno gre spat. Vašega pa ni nikjer!«

»Kam ga je dela?« vpraša Vrbanoj skoro nehote.

»Kam? Zavrgla ga je, kaj drugega — jaz ne vem, nisem je videla. Vem le to, da vsak večer duha tisti beli nagelj.«

Vrbanoj stopa tako hitro, da ga Sivček in Maruša komaj dohajata.

»I — gospodična Maruša,« povzame naposled, »vaša gospodična sestra vendar lahko stori s takim nageljnom, kar hoče! In morda so ji beli — ljubši?«

»Diše vsi enako. Zakaj ni takisto vašega dela v kozarec, ali pa — samo vašega?«

To zadnje je rojilo po glavi tudi Vrbanaju.

»Danes ji ne smete dati nobene cvetice!« veli Maruša.

Spremljevavec bi bil skoro odgovoril: »Saj jih ne bodem!« Toda dejal je po kratkem molku in z nasmehom:

»Oh — danes ne bode nikjer dobiti nageljnov!«

Maruša je izlila očitno ves žolč in vso jezo, kar se ji je bilo kuhalo v srcu.

»Počakajva drugih!« je menila in trgala kraj pota šopek rdečih korčkov.

Vrbanoj pa je, kakor bi ne znal drugače dati duška nekemu tesnemu čuvstvu, jel klicati nazaj: »Hoj, hola, hoj!«

»Vama se pa tudi nekamo čudno mudi!« povzame spremljevalec Juljčin, ki ju je došel prvi.

»Vam se pa nič, gospod Pavel!« ga zavrne Maruša jezično. »Nate, gospod Vrbanoj!«

Rekši mu ponudi nabrane cvetice.

»Hoho, to je zato, ker Sivčka goniš, Andrej!« se zasmije Pavel.

»Da, da,« pohiti Vrbanoj in vtakne šopek za klobuk. »Jako hvaležno delo to, kakor vidiš — hvala lepa, gospodična Marušica; midva se pač umejeva in poznavava — kajli?«

S to šalo je zatrl svojo zadrego in okornost, ki ga je obšla ob prihodu onih dveh.

»Ali nimate nobenega nageljna, gospod Pavel?« se zasmije Maruša z otroško-zlobnim izrazom.

»Maruša! Primi Sivčka in pazi na pot!« veli Juljka, ki se je vtem sklonila v breg ob kolovozu, utrgala nekoliko korčkovih cvetov in jih vteknila za pas. Vsa družba je bila tudi že skupaj, in Maruša je zaklicala:

»Hi, Sivček!«

»Sedaj pa jaz pomagam!« se oglasi eden izmed gospodov, ki so stopali z drugimi zadaj, in zapusti svojo družico, eno Golovih póstarnih gospodičen.

»Ne, ne, Tinče!« mu brani Maruša; »vi ste preneusmiljeni! Vam ga ne pustim!«

Tinče, sin pl. Malijeve, tudi dijak in sošolec omenjenih študentov, pa si ni dal braniti. Kot sosednji otroci — Malijevi so imeli tudi gradič blizu Veselke — bili so si on, sestra njegova Veronika, ki je šetala zadaj z mlajšo Golovo, in Orlovi hčeri od mladih let sem prav tako domači kakor njih roditelji. Oče mu je umrl šele pred nekaj leti.

»Kako so veseli! Da, taki smo bili mi nekaj! Pa če treba, smo tudi še sedaj, kaj ne, kapitanuš?« reče gospod Orel, korakajoč v zadnji vrsti. Stotnik odgovori samo nalahko: »Da, da!«

»Kaj ne, Lizka? ponovi Orel in s kljuko svoje gorjače potrka na rame svoji gospe, stopajoči s pl. Malijevo in Golovo pred njim. Gospe so baš razmotravale zadnje novosti, ki so krožile o malem življenju v njih soseščini.

»Oh, ti pa ti, Mate! Pa ne tepi me tako kruto!«

»To je zgolj ljubezen!« reče gospod Mate in se obrne v breg, čudeč se košatemu kostanju, ki je ravno tu s silnimi vejami kipel čez kolovoz.

»Ali je to drevo, kapitanuš, ali je to drevo!«

Oba nekoliko postaneta, gospod Orel pa segne z levico pazno pod desno pazduho in potegne iz žepa ploščato, vendar obilo steklenico in obrnivši vso pozornost od kostanja na skrbno zamašeno steklenico, šepne tovarišu: »Ti, kapitanuš!«

Oba nekolikokrat dobro potegneta.

»Izvrstna slivovka!« pohvali se Orel poluglasno, stotnik pa le molče prikima.

In tako so potovali v hladnem jutru proti vrhu. S posameznih ovinkov pota se je že videlo skozi gosto vejevje gori na belo cerkvico kremensko.

III.

Svetiljka pod stropom Kračeve gosposke sobe je že slabo brlela; gost tobakov dim ji je jemal zadnjo moč, toda adjunkt in notar sta še vedno vztrajala.

»Tine, kje pa je sedaj Juljka?« vpraša zdajci adjunkt Pavel.

»Glej, ravnotako radoveden sem bil sam pred nekaterimi dnevi! Ne da bi ne bil vedel, kaj je, ampak vprašal sem, kje je in koliko let ima sedaj? Tebi je itak znano, da je šla po Orlovi smrti Veselka pod boben. Gospa je kmalu umrla, Marušo je vzel tisti suhi kapitanuš, in oba živita, ne vem, ali dobro ali slabo doli na Dolenjskem. Saj veš, kako smo se tudi mi razpršili po svetu — vsi znanci in sosedje in sorodniki — moja sestra Veronika biva sedaj v Galiciji z možem majorjem, ki ga je vzela po neumnosti, Golovi pa šivarita v Ljubljani — stari gospodični, kaj hočeš? Drugo starejše je pomrlo, in tudi izmed mlajših nekaj! Ej — kje so vsi, kar nas je bilo tedaj na Kremenu!«

»Pa Juljka?« ponovi adjunkt.

»Oh, Juljka! Pozabil sem skoro! Pravil sem pa, da sem bil minule dni nekoč tudi tako radoveden kakor ti danes.«

Notar Valentin pl. Mali je imel navado ob svojem pripovedovanju, da je sezal daleč nazaj in naokrog v minulost in sedanjost, predno je izustil tako utemeljen odgovor.

»Vedi, prijatelj«, je nadaljeval počasi, zažigajoč novo smotko, »tam v Zagorici napravljajo novo šolo, in treba je bilo delati pogodbe, in mimo vsega — župan neče, župnik neče, krajni šolski svet neče — no, pa o vsem tem govoriva kdaj drugič! Prošnjikov učiteljev je tudi že nekaj — vsaj govori se o njih —«

»Pa vendar — Juljka?« hiti Pavel.

»Ne bodi tako nestrpen! Juljka je tudi med njimi. Učiteljica je tam nekje na Krasu, in pravijo, da prosi službe na novi šoli v Zagorici.«

»Ah!« vzklikne adjunkt napol neverjetno!

»No, ako te še kaj zanima, podam ti jutri tisti imenitni učiteljski šematizem, iz katerega se lahko uveriš tudi o natančni starosti naše Juljke. Glej, tu sem bil radoveden, kar sem že prej podarjal — in našel sem, da je Juljka že davno prekoračila trideseto leto. Kako hiti čas!«

Oba sta zamišljeno molčala nekoliko trenutkov.

»Čudno, čudno — Juljka in —« deje prvi adjunkt.

»— Vrbanoj!« pristavi z glasnim smehom lahkoživi notar. »Kar se je zamudilo, popravi se lahko sedaj. Zagorica in mi nismo tako narazen, in stara ljubezen ne zarjavi! Da je le pri tebi zarjavela!« pristavi z nekoliko zlobnim naglasom in postranskim pogledom na svojega tovariša.

»Ha — jaz sem že prestar!«

»Nesrečnež, toliko kakor jaz, ali recimo: eno, dve leti mlajši od Vrbanoja!«

V molku, ki je zopet nastal, je bilo čuti le tikanje ure v prednji sobi in dihanje Ančke, ki je bila zaspala pri peči.

»Toda kako je bilo vendar tedaj na Kremenu s teboj in z Juljko in z Vrbanojem?« vpraša notar resno.

»Nič ni bilo!«

»Vem, da ni bilo! A nekaj je bilo vendarle! In pozneje sta se razšla, vsi ste se razšli: ti in Vrbanoj in Juljka in vidva! Kako je vendar to, kako se je to zgodilo?«

Oba sta bila sedaj v položaju, ko se človeku odpira srce in jezik, ko stopa na dan čisto in resnično čuvstvo, ki ga ne more več odeti noben ozir in noben pomislek.

In vendar je v Pavlu, kar se tiče onih nekdanjih dogodkov, prevladalo še nekaj kakor sramežljivost.

»Ej, neumnost, neumnost!« je hitel; »toda vedi, Tine, lična deklica je bila ona Orlova Juljka!

Nekoliko tako — navzgor, kar pa ne škodi, ako je omejeno, pritem pa duhovita, da smo se je kar bali; saj si jo poznal sam!«

»Oh, kolikokrat sem bil v zadregi! Toda — mladi smo bili —«

»In takrat na Kremenu! Ali se še spominjaš, kako si pritiral onega osla pred Slamarjevo hišo, kako je Maruša klicala in tekla za teboj, da nikar ne trpinči njenega sivca, kako je oni ‚Nebodigatreba‘ in vendar ‚Povsodtreba‘, oni izpiti stric Pepe kuril na ravni pod cerkvijo in pekel krompir, kako smo mi z onim kapelanom — gospod Blaž je bil menda, in sedaj pase ovčice tam v idrijskih hribih — kako smo ž njim vred lovili slepo miš? Ali se še spominjaš?«

»I seveda! Pa tudi to mi je še v spominu, da smo zdajci, ko smo pojedli krompir in mrzlo pečenko ter pili tisti cviček, ki je bil zaradi imenitnosti zabit v starodavne šampanjske buteljke — da smo hipoma pogrešili tebe in Juljke in Vrbanoja. Tudi strica Pepeta ni bilo nikjer, dasi se po navadi ni genil od steklenic, dokler so bile polne. Pozneje ste prišli vsi, toda vsi ste bili nekamo razvneti, samo stric Pepe ne, in pozneje, pozneje — oh, nikdar več nismo bili tako skupaj! Ti si odšel skoro, menda v nekaterih dnevih, in Vrbanoja tudi ni bilo več videti! Vsak je imel svoj izgovor; naša dekleta so ugibala toinono, ali gotovega ni vedel nihče. I jaz sem hodil tedaj drugam; kaj mi je bilo do tega, koga in kako

ljubijo drugi, sam s seboj sem imel dovolj in s svojo — no, kaj bi govoril! Danes je moja žena, in srečen sem in vesel, da jo le vidim!»

Rekši natoči Tinče svoj kozarec in ga dvigne, a Pavel ga ujame s svojim.

»Bog jo živi!» vzklikneta oba.

»Da, da, takrat na Kremenu!» povzame Pavel naglo; »saj nisem pravil še nikomur — kaj bi tudi? Zaljubljen sem bil — tako — no, tako, kakor je sploh človek v onih letih. Sedaj se mi vidi kaj takega nemogoče. Preneumno bi bilo tudi! Tačas pa je bilo lepo! Vi ste skakali okrog žerjavice, in kapelan Blaž vam je pomagal z gabrovim ključem vleči krompir iz pepela. Stari gospod Orel je tlačil svojo pipo, oni kapitanuš pa je kazal gospem po bližnjih gričih planote in mesta, odkoder bi se najbolje streljalo na sovražnika, ako bi prikorakal po šentrupertski dolini. Juljka in jaz sva hodila okolo cerkvice, čitala na belih stenah imena in napise, kar so jih pustili tamkaj obiskovavci po staroslavni šegi — menda sva se tudi ovekovečila sama — in potem sva krenila v breg na vam nasprotni strani. Bukve in smreke so rasle tam, in iz mahu in listja so gledali rdeči zvonci korčkov. Juljka jih je trgala, jaz pa nisem gledal ni cvetic ni na pot pod seboj, niti goste veličastne šume okrog naju; videl sem le ono vitko ljubeznivo deklico, in najsi mi je nasmehoma velevala: ‚Pomagajte vendar, da prineseva več cvetic tja gor‘, — na-

brati nisem mogel večjega šopka! Vzdrnilo me je le, ko je rekla: „Sedaj bode dovolj, vrniti se morava!“

»Stala sva tedaj — še danes bi našel mesto — na ostrem ovinku gozdnega pota, pod katerim se je odpiral globok jarek z globokim prepadom na desno in levo stran, vodeč v širo dolino; pred nama na nasprotni strani onkraj doline pa je vstajalo zopet visoko gosto obrastlo gorovje. Juljka se je hotela obrniti v breg nazaj na najkrajši pot k vam drugim. Ali tedaj sem jo prijel za roke in govoril — danes ne vem več, kaj, in morda tudi nisem vedel, kaj govorim; toliko pa vem, da je bilo takrat vse resno in resnično, strastno in kipeče prav iz dnu srca. Ako bi mi velela, naj se vznak prevrnem v prepad, ki je bil za menoj, gotovo bi se bil — toda danes, danes, haha — kako brezumno se mi vidi vse to! In ona, Juljka, je stala pred menoj, rdeča, povešenih oči, niti genila se ni, niti poizkusila oprostiti svojih rok. Dasi tedaj nisem mislil o tem, ali tisti trenutek mi je šinilo navzlic duševni moji razburjenosti nekaj v glavo, o čemer sem premišljal šele pozneje; prevzela me je misel: Ti, deklica — ti ugiblješ! Ti tehtaš!

„Gospod Pavel“, je rekla mehko in hotela pristaviti še nekaj. A bilo ji ni več mogoče, — zakaj — Andrej Vrbanoj je stal poleg naju.

„Haha!“ se je zasmel hripavo, v lice pa je bil blede kakor nova stena.

Izpustil sem Juljčine roke, in kakor se mi dozdeva, nisem prebledel, ampak če je bilo mogoče, zardel sem le še bolj in v grlu sem čutil potrebo, oglasiti se tudi z nekakim ‚haha!‘

‚Gospod Pavel je danes silno ljubezniv, kakor ni bil nikoli!‘ reče Juljka, in videl sem, kako se takisto sili na posmeh. ‚Gori nas gotovo čakajo‘, pristavi in v tem že steče po strmi stezi vkreber.

Obrnil sem se za njo, ali Vrbanoj me je siloma potegnil nazaj. Govoril ni ničesar, toda oklenil se me je kakor maček. Tudi jaz nisem zinil besede. Ob strmem prepadu sva krčevito držala drug drugega, oba mladostno močna, oba v divje vzbujeni, nebrzdani strasti! Toda njega strast je bila silovitejša od moje. Zdelo se mi je, da me hoče pehniti v prepad. In v tem tihem ruvanju, ko sem jaz le silil od robu, — danes še me izprehaja mrzla polt — v tem se je zdajci prikazal, meni kakor angel iz neba, stric Pepe in naju razdružil. Tistega pijanca — saj veš, bil je brat, ponesrečen brat gospe Orlove, bivši častnik — nikdar nisem rad videl, ali tedaj — — — no, ljubi Tinče sedaj veš tisti dogodek!

Prišli smo vsi zopet h kremenski cerkvi, razvneti, kakor si rekel, toda molčali smo o tem, kar je bilo. Saj je imel vsak dovolj vzrokov, samo stric Pepe ne; a tega je menda potolažila Juljka. Ko smo se vračali domov, sem govoril in hodil samo z Marušo ter pozvedel iz nje blebetanja, da je bilo nekaj ljubezni med Vrba-

nojem in Juljko. Drugega ti ne bodem pravil. Odrinil sem od vas in tvoje gostoljubne hiše, Andreja tudi menda ni bilo več na Veselko. Pozneje pa smo itak hodili vsak svoj pot.«

»Mladostne neumnosti!« meni Tinče.

»Res; toda semper aliquid haeret — in tudi taki, recimo, smelo-otročji dogodki puščajo viden sled za vse življenje. Takrat sem bil zaljubljen — da rabim vulgaren izraz — res zaljubljen — potem pa nikdar več tako.«

»In Andrej?«

»Ne vem! Slišal sem, da se ogiblje ženske družbe, kar itak sam veš!«

»No — ako pride Juljka v Zagorico?« se pošali notar.

»Naj pride; z Andrejem ali s komerkoli se zaradi ženske ne bodem več tepel! Ančka, Ančka — plačam! A še skoro za vas bi se ne tepel, Ančka, ali ni res?«

»Res!« reče Ančka in si mane zaspane oči. Vedela pa ni, kaj je trdil adjunkt v svoji šali; ta pa takisto sam ni znal, da mnogokrat tudi taka ali enaka lehkomiselnina in brezpomembna beseda govornika postavi na laž!

IV.

Oče Krača je stal sredi ceste ter se kakor vojni general oziral na desno in levo stran po hlapcih in pomagačih, ki so ob cestnih jarkih postavljali dva mogočna mlaja. Mrak je že legal na dolino.

»Škarje naprej!« je velel krčmar, in hlapci ob desnem in levem mlaju so potisnili za nekoliko korakov naprej velikanske drogove, ki so obpeti z debelimi verigami sredi obeh obeljenih smrek podpirali težki drevesi. Tako se je za nekaj stopinj dvignil vsak mlaj, tičeč s spodnjim koncem v globoki jami. Eden je že stal navpično, drugega pa so obkolili na glasno krčmarjevo povelje: »Škarje okrog!« in ga potiskali vzpored s prvim prav tedaj, ko se je adjunkt Pavel pridružil gospodi, ob cesti gledajoči ta redki in zanimivi prizor.

»No, oče Krača, kaj takega bi si ne bil mislil, da ste tako pozorni in ljubeznivi, ko niti ne veste, kakšen bode naš novi sodnik!«

Oče Krača je debelo pogledal in napol odprl usta, zinil pa ni ničesar.

Za adjunktovim hrbtom je poštar iztrkaval pipo in pokašljeval napol glasno.

»Kaj — sodnik?« vpraša Krača naposled, ko nihče drug ne reče ničesar.

»Ej, nocoj pride sodnik Vrbanoj«, odgovori adjunkt Pavel, »in vi kot župan in vaša ali naša občina mu vendar napravljate ta slavolok?«

Krača je bil pameten človek in je takoj razumel ves položaj.

»Da, da!« je dejal; »to bode kar za — dva! Ti Minče, čuj — glej ga, saj nima ušes — Minče! Deska mora na levi strani nekoliko višje!«

Tako zapovedovaje se umakne kar za dvajset korakov od drugih.

Poštar je še vedno kašljal, davkar pa, ki je stal s svojimi hčerami blizu adjunkta, se je smejal naglas.

Pavel je zrl na desko, ki naj bi vezala slavo-
volokova stebra, in čital na srebrno-zlati podlagi
pozdrav, sestavljen od belo-modro-rdečih črk:
»Mir tej hiši in vsi fari!«

»Kaj pa je to?« vzklikne naglas, in njega
lice ne kaže prav nič onega duhovitega sijaja,
ki ga je značil vselej, kadar se je živo razgo-
varjal.

»Bog vas je dal — ali še ne veste?« za-
grohota se davkar, in njega hčere mu takisto
pritrdijo.

»Kaj?« deje adjunkt, »to je za kakega žup-
nika, ne pa za sodnika!«

»I seveda!« meni poštar nekamo sramežljivo.

»Ta napis mora izginiti!« se jezi adjunkt.

»Ne, ne«, ga tolaži poštar, dočim se smeje
vsa družba, »saj ta napis ni odločen sodniku-
ta je za župnika, ki se nocoj popelje tu skozi
v Babino polje!«

Sedaj se takisto adjunkt zasmije navesglas.

»No, morda bode pa tudi umesten pozdrav
našemu sodniku!« vzklikne dobrovoljno in po-
izkuša zatreti hudomušni izraz, ki mu sili na
lice. —

Zvonovi župne cerkve grobeljske se oglase.

Veliki zvon poje veličastno svoj enakomerni »bëm—bàm«, in vmes pritrkava spretni cerkvenik s srednjim in malim zvonom, nekoliko časa s tremi udarci v presledku med zvoki velikega zvona, potem s petimi, naposled s sedmimi. To je bila vselej njegova največja umetnost! Saj je bilo pa tudi treba dovolj telesne moči, zdravih prsi in krepkih rok. In vselej, kadar je prestopil iz mirnejšega udarca v hitrejši udarec, poknili so na griču poleg cerkve trije topiči, zaporedoma užgani po vestnem in izkušenem pomočniku cerkvenikovem.

Adjunkt Pavel je mnogokrat trdil, da ni klerikalec, in je to svoje mišljenje hotel dokazati ob raznih prilikah. Zato je tudi sedaj naglo odšel od slavoloka in krenil proti Kračevi krčmi.

Skoro v veži se srečata z notarjem Tinčtom, ki je že zaprl pisarno in sedaj radovedno čakal dogodkov, ki naj bi bili uprav zgodovinsko znameniti Grobljem in okraju.

»Vrbanoj bode mislil, da je slavolok zanj!« se zasmije proti adjunktju.

»Jaz sem tudi mislil!« meni Pavel. »Vedel bi pa vendarle rad, bode li Krača babinopoljskega gospoda vzprejel oficialno, kajli?«

»Beži, beži! Liter vina bode postavil predenj in pojal Ančko po hiši, češ, sedaj to, sedaj ono, koncem pa se bodeta z gospodom dogovorila zaradi tedenskega mesa in — vzprejem bode kon-

čan. Ti — ah, stoj, stoj! Juljka je tukaj. Prav sedaj se hoče odpeljati.«

Pavel je veselo poslušal prvo modrovanje notarjevo, ob njega zadnjih besedah pa se je zgenil.

»Tukaj? Kaj dela tu?«

»Dekret ima! Dekret za Zagorico! In še nocoj se odpelje tja. Niti k moji ženi ni hotela danes, skoro pa pride zopet semkaj.«

Adjunkt se zavrti v polukrogu in je že nekaj korakov od hišnih vrat, ko ga prisili veseli notarjev klic, da se vrne.

»Pavel, Pavel! Gospodična Juljka Orlova!«
Poleg Valentina res stoji Juljka.

Častiti čitatelji naj oprostite, ako precej ne najdejo natančne fotografije te novodošle osebe. Znano jim je, da je že prekoračila trideseto leto svoje dobe, in edino to je morda tako prevzelo nekatere, da bi ne verjeli novo predloženi sliki. Reči hočemo le to, da se Juljki ni poznalo tistih trideset let ali kolikor jih je že imela.

In prav to je provzročilo, ako ni prihajalo iz hipne zadrege, da je adjunkt Pavel, ves zardel ter viharno pozdravljajoč in gospodični stiskajoč roko izustil neumestne besede: »Oh, gospodična — po tolikih letih, po tolikih letih se vidimo iznova!«

»No, pol stoletja vendar še ni!« deje Juljka nasmehoma, dočim vendar naglašuje svoje besede nekoliko zlobno.

»Na ma se pa skoro tako dozdeva, odkar namreč nisva videla v a s«, reče Valentin.

»Vi pa vi! Oh, recite, kolikokrat ste se me spominjali?« očita Juljka napol resno.

Od ceste sem se začuje ropot dveh koleseljev, in majhna gneča se naredi tamkaj.

»Tukaj je — novi župnik babinopoljski!« vzklikne Pavel, porabivši to ugodno priliko, da si zopet dobi prejšnje duševno ravnotežje.

»Čula sem, da pride nocoj«, deje učiteljica; »toda moj voz je tudi že pripravljen. Z Bogom, gospodal!«

»Oh, kaj že? Kaj tako hitro?« reče Pavel.

»Nocoj pač! — Da se skoro vidiva, gospod Valentin! Priporočite me svoji soprogi in oprostite!«

V tem že sede na enovprežni vozič ter vravnava kovčeg in nekaj škatelj poleg sebe. Voznik, širokopleč kmetski fant, z dolgo smotko v ustih, udari po konju, in zdajci zdrdrata z dvorišča.

»Uboga deklica!« reče adjunkt.

»Zakaj?« meni Valentin. »Videti je zadovoljna!«

Delj govoriti ni bilo moči, zakaj s ceste je prihajala velika družba, in pozdravljali so se kar vprek.

Novi župnik, »gospod Frančišek«, kakor ga je nazival oče Krača, ž njim njega kapelan, ki se mu je pripeljal naproti, župnik grobeljski

in nekaj imovitih gospodarjev iz Babinega polja, oče Krača in njega sin, davkar in poštar, oba trgovca grobeljska — vsi so bili skupaj. Sedaj je še prihajal učitelj, ki je zamudil vzprejem, ali bolje rečeno, prihod gospodov.

»Tu si nekoliko odpočijemo!« meni gospod Frančišek, ko se predstavijo drug drugemu, in skoro potem sedi vsa gospoda, duhovna in posvetna, v znani zadehli sobici.

Razgovor se izpočetka ni mogel prav razviti — vreme je bilo skoro obdelano, setev in žetev tudi, politike se sedaj še ni hotel nihče lotiti, starih skupnih znanstev ni bilo najti, in šele ko so prišli pótem nekovega skrivnostnega prirodne ga zakona na red dohodki in plače te ali one župe, te ali one javne službe, se je vnela jako živahna razprava. Vendar tudi to je zdajci ustavil Kračev Minče, stopivši v sobo z glasnim vzklikom:

»Sodnik je tukaj!«

Zaeno je vrgel na zadnjo klop v kotu debel plašč, dežnik in kovčeg, ki ga je prinesel z voza.

Sodnik Vrbanoj pa je bil tudi že med vrati, ko so vstajali adjunkt in davkar, notar in poštar in drugi razen duhovnikov, da ga pozdravijo.

Bil je po svoji zunanosti res takov, kakršnega sta ga že nekoč opisala adjunkt in notar: velik, krepak, moškega, resnega vedenja in vendar v vsem svojem gibanju nekoliko neroden. Izprva ni vedel, komu bi najprej segel v roke, toda ko

je pozdravil — in sicer prav prisrčno in prijazno — Pavla in Valentina, je opravil tudi hitro z drugimi in sedel ob gorenji konec mize poleg domačega župnika.

»Ali nisi videl mlajev?« se pošali Valentin, »saj si takoj vedel, da —«

»... niso namenjeni meni!« pristavi Andrej.

»Prislužite si jih, prislužite!« reče gospod Frančišek sladko, vendar z zasmehujočim izrazom na licu.

»Vi si jih menda tudi še niste, častiti gospod, niti tu niti v Babinem polju!« vrne takisto Vrbanoj, in glasni smeh posvetne gospode, ki zazveni po njega besedah, priča, da med njo in onimi tremi duhovniki ni posebnih simpatij.

Učitelj je poštarju zadovoljno šepnil na uho, toda oprezno in tako tiho, da ga je poštar komaj slišal: »Ta je pa srčan, ta se jih ne boji!«

Gospod Frančišek je hotel jezno odgovoriti, toda domači župnik je segel v besedo s pomirljivo opomnjo:

»To je že taka navada pri nas — ti mlajil!«

»In lepa!« pritrdi Vrbanoj in s tem tudi izgine iz družbe bojeviti duh, ki ga je vcepil gospod Frančišek z zabavljivo svojo opazko. Sicer je bil novi babinopoljski župnik še vedno take volje, da bi piknil tega ali onega, in je tudi imel radovoljnega pomočnika v svojem kaplanu, ki bi bil sedaj silno rad govoril le o slovenskih li-

beralcih; toda domači župnik ni dopuščal, da bi se razgovor poostril.

Ena prilika pa se je vendarle še ponudila gospodu Frančišku, da je pomogel svojemu jeziku do sijajnega uspeha.

Nesrečni poštar je namreč zdajci začutil potrebo, poseči v debato in izpregovoriti o novem predmetu, ki je od njega v svoji nekoliko zlobni naivnosti pričakoval mnogo zabave.

»Kje pa imate svojo kuharico, he, he, gospod župnik?« je vprašal, kakor bi se hotel nekoliko pošaliti.

»Jutri pride v poštnem zavitku; prosim, da se mi dostavi ekspresno!«

Smeh je bil sedaj ves na župnikovi strani, in poštar, rdeč kakor kuhan rak, od same jeze ni vedel kaj odgovoriti.

Takšna je bila zabava naše gospode prvi večer ob prihodu Vrbanojevem.

Ko sta se ločili obe stranki — duhovniki so skoro odšli — je stresel poštar svojo jezo s poluglasnim vzklikom:

»Ej, pravega ptiča so dobili tja gor v Babino polje, ta jih bode učil kozjih molitvic, ne pa božjih!«

In rekši je pomenljivo namignil s cevjo svoje pipe.

Zunaj pa je sedal gospod Frančišek s kapelanom na voz in še prožil roko grabeljskemu župniku v slovo. Ko pa je zaropotal voz z dvo-

rišča, je vzdihnil gospod Frančišek in se obrnil k poslužnemu kapelanu, zaničljivo rekoč:

»Ej, gospod Luka, nocoj sva pa — med koprive padla!«

V.

»Zakaj se pa ne oženiš?«

»I, zakaj se pa ti še nisi?«

Ti vprašanji sta bili naglo izpregovorjeni drugo za drugim. Prvič je vprašal sodnik Vrbanoj, drugič adjunkt Pavel. Drugo vprašanje je bilo odgovor prvemu; nato je pa zavladal molk v mali družbi, ki je sedela nocoj kakor skoro sleherni večer pri okorni mizi v Kračevi krčmi.

Sodnik se je bil popolnoma udomačil in je tudi že poznal — kolikortoliko — dobra in slaba svojstva onih, ki mu je bilo ž njimi občevati dannadan; počasi pa je spoznaval tudi one, ki so mu prihajali blizu le po svojih pravnih opravilih. Ali to spoznavanje je bilo sila subjektivno spričo tega, kako se je bila vršila njega izobrazba.

Kmetsko vzgojen, gimnazijsko poučen, na vseučilišču pa posvečen vedi za kruhoborbo — vtem še duhomorno vojaško leto — ni zahajal nikdar v kroge, kjer vlada blažilna moč izobrazjenih ženâ, in sicer zato ne, ker ni imel prilike niti volje, da bi zahajal kam drugam. Dobro se mu je godilo po njegovem mnenju le tedaj, kadar je dobil ob praznikih od nekega starega strica nekoliko goldinarjev. Te je zapravil v družbi

enakomiselnih tovarišev, bodisi na nedeljskem izletu ali v kavarni, odprti vso noč. To je bilo takrat, ko je študiral na vseučilišču. Pozneje pa je bilo drugače. Stričevih podpornih goldinarjev ni bilo več; plača, ki jo je dobival v prvih letih svojega službovanja, je bila sicer majhna ali vendar tolika, da mu ni bilo treba stradati. Seveda je moral ščediti, in to ni bilo težko. Vstajal je ob sedmih, nekoliko se izprehajal, šel potem v urad, opoldne zopet k obedu v skromno predmestno krčmo, potem za pol ure v kavarno in nato zopet v urad do šeste ali sedme ure zvečer. In potem? Pol ure v kavarno pogledat najnovejše večerne liste in nato zopet v staro, toda ugodno krčmo na predmestju, kjer je vitka točajka Nežka tako resno in skrivnostno povedala, kaj je nocoj svežih jedil in kaj jih ni. Tam je sedelo več kolegov, in v živahnem razgovoru o dnevnih dogodkih so minevali večeri. Zapeli so časih še kako pesem, o posebni priliki poklicali »štefan« vina, toda nad vsemi je že ležalo tedaj nekaj kakor tesnoba, ki stiska vojaka pred bojem. In boj, pravi boj za obstanek, za prvo službo — za avanziranje, ta boj je bil še pred njimi, in dasi niso znali — skoro že med njimi!

Potem je prišlo prvo stalno imenovanje. Vrbanoj je prišel za adjunkta k majhnemu sodišču južne Kranjske in bil tam več let. Uradnega dela je bilo dovolj, izvun urada pa nobene take družbe, da bi se smelo reči: Vrbanoj se je učil

v nji; ne, sam je oddajal od svojega. Ondi je prebil med učitelji, trgovci, davčnimi uradniki in sploh ljudmi, ki so bili glede izobrazbe za dobro stopinjo pod njim, na katere pa je bil v vsem neuradnem času in občevanju navezan, skoro ves svoj prosti čas ter se privadil tudi nekovi vznesitosti, češ: »Vendar sem boljši od vas vseh in več nego vi!« Kakor je raslo to prepričanje, takisto je čimdalje bolj mrzil druge boljše gosposke družbe. V obližju je stanovala v prijaznem gradiču plemenita obitelj, ki je vedno rada vzprejemala sosednjo gospodo; Vrbanoj je bil ondi samo enkrat, ali potem se mu je zdelo vse — preošabno; razloga temu ni vedel, tičal pa je ta razlog zanj edino le v tem, da je prišel v družbo, ki mu je imponirala s svojo splošno in družabno omiko. —

»Zakaj se pa nista oženila že oba?« je dejal tretji v družbi, notar Valentin, ki se je sleherni večer shajal s prijateljema. »Danes je bila Orlova Juljka tukaj — glejta, to bi bilo nekaj!«

Zasmejali so se vsi trije; Pavel in Andrej sta vzela oba hkratu kozarec v roke in izpila kratek požirek, Valentin pa je vnovič zažigal svojo pipo.

»Danes je bil menda glavar, okrajni glavar tukaj!« reče Vrbanoj.

»Uradni dan je bil!« meni Pavel.

»In Juljka se mu je predstavila kot zagoriška učiteljica,« pristavi Valentin. »No, gledal jo

je izvestno kakor — pravil ali trdil ne bodem, kako — pač pa, kakor že zna, kadar je v zadregi! Saj vesta oba in spominjata se, da je naš okrajni glavar poznal Juljko že tedaj, kakor mi vsi trije. Samo tega ne vem, je li bil takrat z nami na Kremenu? — Oh, seveda! Kakšen božji volem je bil! Med drugimi se je šetal, mi se nismo brigali zanj, mlajši je bil od nas, doma pa tam na sosednji graščini, in mogočnega strica je imel, plemiča, in sam je takisto plemič —«.

»Saj si ti tudi!« se zasmije Vrbanoj, kakor bi hotel odmekniti razgovor drugam.

»Ali kakov?« deje Valentin. »Meni vse plemstvo ni pomagalo ničesar!«

»Onemu pa je!« reče Pavel.

»Juljka je potem prišla k moji ženi in pravila, kako ljubeznivo se je vedel glavar. Kako lahko je to! In če pomislim na nekdanja leta — tedaj ga je gledala Juljka kakor preprostega otroka, in sedaj —«.

»Dejal bi, da ga tudi sedaj ne gleda drugače,« meni Pavel resno.

»Hoho!« se zasmije Vrbanoj, in to tako zaničljivo, da onadva kar osupneta. Sodnik je že vedel, da biva Orlova Juljka v tem okraju, toda daljšega pomenka o nji še ni bilo v tej družbi. Tudi so se bili vsi trije že prijateljski razgovarjali o svojih dijaških letih in o življenju na počitkih, samo onega dogodka na Kremenu, ki je bil o njem pripovedoval Pavel Valentinu, ni ome-

nil nihče vpričo sodnika. Valentin je bil prvi, ki se je z nocojšnjo opazko doteknil tega kočljivega spomina.

»Ančka, ali zopet spite?« zakliče Vrbanoj v prvo sobo, zakaj onadva sta umolknila po njega zadnjem zasmehu. »Ančka! Pridite semkaj!«

Deklica pride in hoče vzeti steklenico, da jo vnovič natoči. Vrbanoj jo prime za roko, z desnico pa okolo pasa in jo potegne k sebi, rekoč:

»Midva sva še — drug za drugega! Kaj ne Ančka?«

Deklica ne odgovori ničesar, ampak se mu naglo izvije; Valentin se smeje, Pavel pa jezno gleda ta prizor.

»Taka deklica, to bi bilo še nekaj!« nadaljuje Vrbanoj po Ančkinem odhodu. »Videti je nepokvarjena, pridna, lepo lice ima, in pa, in to je glavno: nič tistega gosposkega, česar še opisati ne morem, tistega, kar mi je tako zoprno.«

»Vzemi jo! Zakaj je ne vzameš? Vse prste si oblizne!« se poroga Pavel, ali tako, da nekaj kakor jeza zveni iz njega besed.

»Samo čudim se, da je še ti nisi, ko jo vendar poznaš že toliko časa!« ga zavrne Andrej.

»Saj si lahko premislim!«

»Ko bi vaju ne poznal, prijatelja, dejal bi, da se šalita,« se oglasi notar; »ampak v vajinih besedah tiči nekaj, iz česar skoro sklepam, da

bi se res dolgo ne upirala, nego se ženila, prav resno ženila pri tej-le neumni puncu.«

Pri teh besedah se vrne Ančka z vinom.

Sedaj jo Pavel, nikar da bi odgovoril Valentinu, prime okolo pasa; toda Ančki je bilo nocoj vse preveč; prav nejevoljno odpahne Pavlovo roko in odide iz sobe.

»Glej to je usoda takih deklic! Iz roke v roko! In najsi je še tako dostojna in poštena, vendarle je cvet, ki ga svalkaš po rokah!«

»Oh, kje pa najdeš sveže cvetove?« ga zavrne Vrbanoj cinično. »Toda pustimo to!«

In vsem trem je bilo tako prav; menili so se o drugih rečeh, a tudi ne več dolgo; prejšnji prizori in govori so ostavili nekaj neprijetnega, kar se nocoj ni dalo več izbrisati.

VI.

Dobrega pol leta pozneje je grobeljski župnik v nedeljo zjutraj med prvo mašo z lece oklical prvič, drugič in tretjič gospoda Andreja Vrbanoja in gospodično Ančko Kračevo ter povabil vsakogar, ki bi vedel o zadržku namerjanega zakona, da se zglesi v postavljenem obroku.

Ta novica je udarila poslušalcem siloviteje na uho nego evangelij o poslednji sodbi; vse je bilo presenečeno, gospoda in kmetski ljudje; samo Matižarjeva Katra, ki je sleherno nedeljo klečala ob stranski izpovednici in bila zamaknjena edino v pobožnost in v pokoro grehov

svojih, se ni menila za lahni šum, ki je nastal po cerkvi. Ko je odšel župnik z lece in se opravljal v zakristiji za sv. mašo, je vse stikalo glave in šepetalo. Davkarjevim trem gospodičnam, sedečim v klopi pred oltarjem, je zastajala sapa, toda napele so ustna, češ: »To smo že vedele — kaj pravega dobi!« Poštar in poštarica sta se pogledovala, kakor bi jima trebalo zdajci odpraviti trgovinskega ministra z »ekstra pošto«; oba grobeljska trgovca, ki sta prihajala v cerkev navadno tedaj, ko je župnik završeval svojo propoved, in sta potem le pazno poslušala oklice in oznanila, sta bila zmožna v prvem trenutku samo ene misli: »Kje bode kupoval?« ali takoj sta ležnivo zatrjevala drug drugemu: »Oh, to sem že davno vedel!« — Notarjeva gospa, ki je imela svoj sedež pod leco med dvema kmetskima gospodinjama, ni mogla najti v svoji molitveni knjigi začetka sv. maše in je brskala zadaj med litanijami; najrajša pa bi bila ušla domov zbuditi soproga, zakaj Valentin je bil len, ni hodil k maši in je spal, dokler ni moral v pisarno. Da Vrbanoja in Ančke danes ni bilo v cerkvi, to je umevno, saj tisti po krajevni navadi ne gre v cerkev, kogar »mečejo z lece«; adjunkt Pavel pa tudi ni bil vsakonedeljski obiskovavec, in prav danes so ga radovedneži pogrešali. Učitelj, ki je oskrboval službo organistovsko, se je razgovarjal tako živahno s svojimi pevkami o najnovejšem dogodku, da je pozabil pedalov, ko je pozvonil

zvonček ob zakristiji, oznanjajoč mašnikov pristop, ali tudi to je bilo brez pomena, zakaj cerkvenikov pomočnik, ki je vlekel mehove, je šepetal, pozabivši svoj posel, vedno še z davčnim eksekutorjem, ki mu je bila naloga peti bas v cerkvenem zboru. Med kmetskim ljudstvom po cerkvi pa je šlo od ust do ust: »Oh, ta Ančka, ta ima srečo!« — »Ta Krača, ta jo zadene!« — »No, sedaj bode pa še bolj vihal svoj nos!« — »Škrice si bode napravil!« — »Od samega bogastva ne bode vedel, kje bi se popraskal, kadar ga zasrbi!« — »I kaj bogastvo? Šteti bode moral, šteti; saj je dolžan tisti Ančki« — »Pa pri sodišču — tam bode opravil, kar bode hotel; jaz bi se ne pravdal ž njim, če bi imel sto prič!« — »Beži, beži, še manj bode opravil! Škric je škric — tlačil bode Krača samo zato, da bode lepše videti!«

Tako je šumelo od ust do ust, od ušesa do ušesa, in šele ko so po naporu cerkvenikovega pomočnika zapele orgle, se je poleglo šepetanje. Po končani maši pa je hitela govornica z ljudmi na vse štiri strani. —

Adjunkt Pavel je čakal, da dobi svojo kavo. S kavo vred mu je prinesla strežnica tudi najnovejšo novico o sodnikovi zaroki. Kakor vobče ni bil vaje govorniti s strežnico več, nego je bilo neizogibno treba, tako tudi danes ni črnil besedice, ampak pazno je vlival kavo na sladkor v čaši. Stoprv, ko je dekla odšla, je pogledal po

golih stenah svoje sobe, na umazana tla, potem se ozrl na pajčevine v kotu nad pečjo in nato, smotko užigajoč, stopil k oknu, kjer je imel razgled na dokaj širno ravan, po kateri se je vil med sivim vrbovjem in košatimi jeseni majhen potok. Zadaj je vstajalo zeleno gorovje, prostrano in valovito; tu in tam so se z obrastlih brd lesketale bele stene posamičnih hiš. Prizor je bil lep, in jutrnje solnce ga je še bolj krasilo.

Pavel pa je le nekoliko trenutkov gledal prijazna sela, ki so se mu v solnčnem odsvitu smejala tako ljubko.

»Tu en dom, tam zopet drug, tu žena in otroci, tam zopet prav tako!« — To je izustil skoro glasno. »In sedaj ta Vrbanoj!« je pristavil nehote. Obrnil se je od okna in nejevoljno bacnil par neosnaženih čevljev izpod nog.

»Zavidam mu je ne, te - te Ančke!«

To je še mislil, ko je pil svojo kavo. Nekamo jezno je postavil čašo na mizo.

»In pa — da nikomur ni zinil besedice!« To mu je sedaj najbolj vrelo po glavi, ko se je odpravljaj z doma.

V pisarno prišedši, najde pismo Vrbanovo, v katerem mu sodnik naznanja, da ima za nekaj tednov dopust in da njemu izroča uradno nadomeščanje. Ko se zvečer oglasi pri Kraču, tudi Ančke ne vidi ondi; odšla je bila v mesto in za nekaj tednov se vrne s potovanja — soproga sodnikova. Tako so zvedeli vsi naši znanci, pijoči

nocoj pri Kraču na zdravje in srečen zakon obeh zaročencev.

Umevno je, da se je skrivaj mnogo šepetalo, ugibalo in zabavljalo; kadar pa je izprožil kdo napitnico, oblizano in nališpano po visokozvenečih frazah o iskrenem častitanju in prijateljstvu, je vpilo vse križem: »Živela!« in: »Na mnoga leta!«

Očeta Krača ni bilo doma, odpeljal se je k poroki, ki bi se zvršila drugi dan; Minče pa je po očetovem in ženinovem naročilu točil vino zastonj, kolikor ga je hotela gosposka soba, hlapcem in vaškim fantom pa je postavil polno vedro na dvorišče.

VII.

Pozno je bilo, ko sta se vračala Pavel in Valentin domov. Za njima so iz odprtega okna Kračeve krčme hrumeli neubrani glasovi divjega zbora, ki je mučil nocoj že tretjič »Zagorske zvonove«, tam iz nasprotne dobrane, kjer so odšli po stranskih stezah grobeljski fantje v sosednjo vas, pa je odmevalo njih ukanje.

Pavel in Valentin ves dan nista bila skupaj in zvečer v krčmi se tudi nista mogla izgovoriti o današnjem dogodku, tako važnem za grobeljsko družbo; vedno je bil kakov sosed vmes z vprašanji in opomnjami.

Sedaj sta bila sama.

»Kaj praviš ti?« vpraša prvi Valentin.

»Radoveden sem, kaj ti meniš!« se izogne Pavel.

»Bedastoča — največja bedastoča! Le ne vem, kam se je zagledal! V tiste črne oči, v ta tanki život? Vrag ga vzemi, ako bi ne dobil ženske s temi svojstvi in poleg tega vsega drugega, česar je treba takemu možu. O denarju ne govorim — on je, kar se tiče potrebščin, skromen mož in se bode vedno ravnal po razmerju, kakršno zmore, ampak ženske izobrazbe je treba! Kaj bode s to neumno punco, ki se je naučila pisati in čitati za silo, ki sešteje nekaj števil, kadar jih je treba napisati s kredo na vrata, ki ti zna prinesiti dobro spenjeno pivo, češ, da je vselej sveže, kadar se ji natakanje posreči; ki pa pozna vsaj v mislih vse tiste javne in skrivne grehe teh krčmarskih beznic, ki se moramo po njih klatiti, ako hočemo govoriti drug z drugim — kaj bode s tako ženo?«

»Kdo bi trdil, da taka žena ne more osrečiti moža, kakršen je Vrbanoj?«

Pavel je dejal to nekamo lehkomiselnno, samo da je nasprotoval prijatelju, ki se je bil nenavadno razgrel.

»Ti tega sam ne veruješ — sicer bi —«

»No, kaj bi sicer?« hiti Pavel.

»Sicer bi jo bil ti prej vzel nego Vrbanoj!« konča razburjeni Valentin.

Njegov tovariš se posiljeno nasmehne — na ta argument mu ni bilo najti hitrega in od-

ločnega odgovora. Obstaneta na mostu, ki se tu vzpenja nad potokom, šumečim v globokem jarku pod njim. Lunini žarki se odsvitajo iz belih pen, ki se goste doli med razjedenim kamenjem.

»Da sem odkritosrčen, dragi moj,« zine zdajci Pavel, »moram reči, da bi mi bila ta deklica všeč; zakaj tudi ne? Toda — tako — kar za ljubezen! Za ženo bi je ne maral!«

»No, vendar!« deje notar malone zadovoljno. »In zato pritrdiš tudi ti, da je ukrenil Vrbanoj nekaj prav neumnega, nekaj, kar je odločilno zanj in za vso njegovo prihodnjost! In kakor sodim, ne bode to korak k njegovi sreči!«

»Zakaj bi ne bil?«

»Pomisli, Vrbanoj ne bode vedno sodnik tu pri nas, in njega Ančka tudi ne bode vedno taka lepa vitka deklica, katero poljubiti mora biti posebna slast. Golobje življenje med štirimi steni prestane — morda že takoj! Andrej brez dvojbe še avanzira; svetovavec bode, morda pride še više; v večjih mestih bode služboval, in tam mu bode treba ožje družabne dotike s kolegi, vrstniki in njih družinami: kako bodo gledali to neveščo točajko, ki do tedaj že izgubi vse, kar ima sedaj lepega in prikupnega: mladost in črne oči, šegavost in vitko rast, ki pa se ne bode znala obračati na desno ali levo in ne bode vedela odgovora, kadar bodo skrite pušice letele nanjo v družbi, ki je ne bode štela enakopravne po izobrazbi, bodisi splošni, bodisi samo družabni.«

»Napačno sodiš, dragi moj!« zine Pavel nekamo živo; »koliko jih poznaš tudi ti takih ženâ, ki kar naravnost na laž postavljajo tvoje modrovanje. Mlada žena je zmožna vsake izobrazbe; taka bode, kakršno si vzgojiš!«

»Ako me ljubi! Ako me tako ljubi, kakor sanjamo mi časih o ženski ljubezni, in če ji je poleg ljubezni, ki mora biti čista, brez vsakega egoizma, vcepljena v srce kal tistega ponosa —«

»No — kakšnega?« se zasmije Pavel naglas, ko Valentin nekoliko prestane, ne da bi končal stavek. »Menda si pri koncu s svojim modrovanjem?« pristavi ironično.

»Imenuj oni ponos, kakor ga hočeš, samosvest, vzgojo, nrvnost —«

»Čakaj, pomagam ti!« deje Pavel smehoma; »imenujem ga kal tistega pravega ženstva, ki ga iščemo tako zaman!«

»Prav praviš!« pritegne Valentin resno. Našel ni izraza pojmu, ki je pa vendar še obema, dasi sta ga imenovala, plaval nekamo temno pred očmi.

Bila sta že pred notarjevim stanovanjem.

»Ne jezi se! — Videl bodeš, kako imenitna gospa bode še ta Ančka! Škoda — sedaj je ne smemo več objemati!« deje adjunkt cinično.

»Ti bi jo sedaj morda še rajši nego prej!« pravi Valentin nekoliko nezadovoljno, »in to menda navzlic svoji izborni teoriji o vzgoji ženâ po njih soprogih!«

»Spat pojdi, spat, Tinče, in tiho hodi po stopnicah — petelin bode skoro pel!« pravi adjunkt smehoma in krene proti svojemu stanovanju.

VIII.

Imeniten dan se je bližal Grobljanom.

Več mesecev je že propovedoval župnik ob raznih prilikah z lece, da bode letos prav sto let, odkar je bila ustanovljena domača fara, in da je treba kar najslovesneje praznovati ta spomin. Njega besede niso padale na kamenita tla, zakaj kmetsko in trško prebivavstvo, ki se navadno ni štelo med našo gospodo, je bilo takoj silno vneto za posebno proslavo te stoletnice. Očetje in žene, vsi so bili edini in tudi popolnoma zadovoljni s tem, da bode s slovesno božjo službo, s pokanjem topičev in z »ofrom za cerkvene potrebe« vse opravljeno; zvečer potem seveda godba v krčmah, nekoliko plesa za mlade ljudi, starim pa zajamčena pravica, da se nekoliko napijo.

Pri gospodi pa župnikov poziv tudi ni ostal glas vpijočega v puščavi. Trebalo ji je res že posebne prilike, da stopi iz svojega vsakdanjega gibanja in da vsakdo pokaže, kaj in kako zna tudi tedaj, kadar ne gledajo nanj samo domače oči.

Ampak slavnost farne stoletnice bi bila premajhna, da je ostala samo med cerkvenimi stenami in se končala zvečer v zadehli krčmi s pretepom domačih in tujih fantov; prvo je za župnika, drugo je za kmeta, za gospodo pa ne

ostaja skoro nič. Ali kakor vselej v kritiških slučajih, tako se je oglasilo tudi tu več rešivcev, ki so izvirne svoje ideje vrgli med kritiški ugibajoče občinstvo.

Učitelj se je spomnil, da grobeljska šolska mladina še nima svoje zastave, dasi jo imajo že davno vse sosednje šole; notar Mali pa, ki je poleg svojih uradnih opravil čutil vedno neutešljivo potrebo, da se je vtikal v vse možne druge javne posle, je presenetil nekega večera družbo pri Kraču s predlogom, da je o priliki farne stoltnice ustanoviti — gasilno društvo.

Razgovora je bilo veliko; o šolski zastavi ne toliko, zakaj tu se je vsakdo z majhnim doneskom odkupil enkrat za vselej; predlog o gasilnem društvu pa je provzročil obširno razpravo.

»Kje dobiti denar?«

»Kje člane?«

»Vse, vse — ako se le hoče!«

Tako je šumelo po Kračevi sobi. Vrbanoj ki je bil nocoj izjemoma posetil družbo — zakaj odkar je bil oženjen, je prihajal le malokdaj v krčmo — je vrgel sedaj in sedaj v razgovor ironično opazko, ki ji pa ni bilo pravega odziva. Vsi so smatrali vprašanje o gasilcih za jako resno in se stvarno razgovarjali jako živo.

Le adjunkt Pavel je trdovratno molčal in vlekel ob svoji pipi.

»No, ti pa ne zineš nobene — seveda, ker pripadaš pravim kočarjem — danes tukaj, jutri

tam!« se razvname zdajci notar. »Skoro bi ti želel, da ti zgori tisti tvoj kovčeg s tremi pari nogavic! Morda si ga celo zavaroval za cel tisočak?«

»Ne jezi se, Tinče!« se zasmije Pavel; »jaz često ugibljem kaj drugega. Gospoda slavna, usojam si vas opozarjati na drugo važno stvar,« pristavi z zlobnim naglasom, »ki se pa tiče vprašanja, ki ste ga že rešili, kakor mislite!«

»Kaj? Kako? Katero?«

»Jaz menim šolsko zastavo!«

»No, ta je vendar srečno pod kapom!« deje davkar.

»I seveda! Denar je tu, zastava se tudi hitro kupi — blagoslavljala se bode tudi — ampak —« Adjunkt hudomušno prestane.

»No, kaj — ampak?« hiti učitelj.

»... kumice še nimate — kumice je treba!« pristavi Pavel hladno.

Ta opazka provzroči za nekoliko trenutkov splošen molk.

»Kumice, ki zabije prvi žebelj v banderišče, ki podari lep svilen trak, z zlatom in srebrom pretkan in prevezan, ter ga pripne na banderišče, potem pa pogosti šolsko mladino — te je treba, gospoda moja, o tem se razgovarjajmo!« Tako je modroval Pavel nekamo svojeglavno.

»To je lahko dobiti,« deje notar.

»Ne vem, ne vem,« meni dvoječ doktor-ranocelnik; »ta čast velja nekaj desetakov; ne vem, ne vem!«

»Res je,« pristavi poštar in ziblje glavo; »šestdeset, sedemdeset — morda sto goldinarjev!«

»Kaj bodete ugibali, gospodje?« se oglasi Vrbanoj; »tukaj nimate izbirati — k notarjevi gospe pojdite; Tinče, ki si itak preveč služi, bode že plačal!«

»Kajpada!« ga zavrne notar napol smehoma napol nejevoljno; »jaz vem za boljšo kumico: sodnikovo gospo! Domačinka je, najmlajša med našimi gospemi in žena najvišjega dostojanstvenika, kar jih imamo v trgu — živela kumica: gospa Vrbanojeva!«

»Živela!« pritrdijo sodrugi, toda v vsem vzkliku ni nič odkritega, nič veselega.

Davkar se je spomnil svojih treh hčera in njih tihe jeze na Ančko, poštar še vedno ni mogel pozabiti, da je bila prej točajka, Tinče je pa s svojim predlogom hotel biti zlobnejši, nego se mu je posrečilo, zakaj tudi on se še ni mogel prav privaditi Ančki kot sodnikovi soprogi. V medsebojnem pogovoru jo je še vedno silno težko nazival »gospo«. Trgovca, ki sta nocoj tudi sedela v družbi, sta sicer kričala navesglas in pritrjevala predlogu, pod mizo pa sta se tiho sporazumljena dregala s kolena.

Vrbanoj se je napol protivil; toda videti je bilo vendar, da mu ta misel ugaja. Učitelj pa je ves vnet venomer hitel: »Vi dovolite, gospod sodnik, da naprosim prečastito vašo soprogo — kaj ne, da dovolite?«

Doktor je pritrjeval: »Seveda, seveda!« v tem pa po stari navadi trkal davkarja na rame in v svoji zlobni šali pristavil: »Glej, prijatelj, takšna čast gre samo gospem, samo gospem!« Davkar mu je odgovoril samo z divjim postranskim pogledom.

Pavel se je pri tem izvrstno zabaval; govoril ni, toda videl in čul je vse dejanje in besedovanje ob miznem okrožju in čutil tiho zadoščenje. Bil je sploh čudna zmes lehkoživega in vendar resnega, nebrižnega in vendar strastnega človeka. Podoben je bil plavaču, ki je vaje trdno in vestno plavati blizu brega, ki pa, kadar ga služajen val potisne proti sredini reke, ni zmožen misliti več na breg, ampak samo na to, da plava dalje — dalje na površju — brez misli, koliko časa mu bode vztrajala moč.

Z Vrbanojem sta bila na videz dobra prijatelja; toda enaka službena leta in poleg tega uradna podrejenost njegova sošolcu sodniku, oni prizor iz dijaških let, različni nazori — vse to je storilo, da je bila ta prijateljska vez silno tenka. In skoro po Vrbanojevi poroki je Pavel — sam ni znal ni kdaj ni kako — pogrešal Ančke; pri Kraču mu ni več godilo, drugje še manj; zato je ostal sicer zvest stari privajeni mizi, ampak vesel je bil le tedaj, kadar je vrgel preporen predmet v družbo, dasi se sam ni rad spuščal v boj.

Čutil je tudi, da mu boljša polovica let, prisojenih mu po človeški previdnosti, polagoma

poteka; on pa še vedno tako sam — tako sam! Da se še ni oženil, to je bilo pri takem značaju popolnoma umevno. Dasi se žensk ni bal, ampak lahkoživo in nebrižno pričel tuintam majhno ljubezen, premišljal in presojal je vendar vselej resno in tehtno, kako bi bilo moči ženo in potem — otroke rediti in vzgajati, poleg tega pa svojemu životu dajati vsega, česar je vaju. In račun je bil vedno pasiven. Tako je trdno in vestno plaval ob bregu samčevem, slučajnega valčka pa še ni bilo, da bi ga odnesel proti sredini.

Ko se je Vrbanoj oženil, je udarila Pavlu misel v glavo, da bi bil on takisto lahko vzel to — Ančko. In samoljubje, ali nekovo drugo čuvstvo, tajno in neopisno, mu je dejalo, da bi Ančka imela morda njega rajša nego Vrbanoja. Sedaj, ko je bila izgubljena zanj, se mu je zdela tem vabnejša, in to čuvstvo mu je raslo od tedna do tedna, od meseca do meseca.

Vrbanovej zakon je bil doslej srečen. Praznovati jima je bilo skoro obletnico svoje poroke, in Grobljani, ki so imeli izprva silno veliko govoriti o tej »jarogospodski« Ančki, so utihnili polagoma. Semtertja se je še vnel razgovor o novem klobuku, ki ji ga je kupil sodnik za praznike in ki ga je ona — čudom se je bilo čuditi — nateknila na glavo prav tako, kakor je moralo biti. Davkarjeve gospodične so tudi prav vesele pripovedovale, da gospa sodnikova, ko jih je pose-

tila, ni vedela, ali bi sedla na desno ali na levo stran njih zofe, ki je bila, kakor so čestokrat poudarjale, pokrita z najnovejšo moderno preprogo. Samo izkušenosti davkarjeve Evfemije se je posrečilo Vrbanojevo privedi na pravi prostor tako, da nihče ni zapazil nje nerodnosti; pol ure pozneje pa je vedel to v Grobljah vsakdo, kdor je imel le količkaj razsodnosti v takih važnih rečeh.

Za nekoliko mesecev pa tudi teh in enakih pravljič ni bilo več. Ančka si je pridobila dobro prijateljico — Valentinovo soprogo. Nihče ni vedel, tudi gospe sami ne, kako je to prišlo, saj je imela pl. Malijeva celo nad deset let več od Ančke, in notar tudi ni kaj rad videl te njiju razmere; toda navzlic vsemu je bila gospa Vrbanojeva malone vsak dan pri Valentinovi soprogi, in to pogosto občevanje z mirno, izobraženo ženo ji je bilo najboljša šola. Prav iskreno pa vendar nista mogli občevati; nekova nevidna stena je bila med njima.

V zadnjem času je tudi adjunkt Pavel večkrat prihajal k notarjevim. Bistro oko gospe Malijeve je skoro zapazilo, da se ti poseti vrše najgotoveje tedaj, kadar je bila Vrbanojeva pri nji, in da se Pavel ni nikdar izognil priliki, spremiti jo domov. Govorila je o teh opazovanjih tudi svojemu soprogu, toda Valentin jo je zavrnil malone osorno: »Beži, beži! Mogoče, da ravna tako zgolj iz nagajivosti, ali pa mu je dolgčas!

Resnega ni nič; ti Pavla ne poznaš; sploh pa — čemu hodi ta Vrbanojka zmerom semkaj?»

»Meni ugaja; nepokvarjena, dobra stvarca je to!« pravi ona.

»Haha!« se zasmije Valentin; »ti tudi poznaš še malo žensk, draga moja!«

»Gotovo ne toliko kakor ti,« deje soproga nekoliko zbadljivo, »in tako temeljito znanje bi me tudi ne zanimalo! Kar se tiče Ančke, no, tu si ti morda kaj bolje poučen —«

Valentin se sedaj zasmije navesglas.

»Saj veš, kako sem prej sodil in kako sodim še sedaj o tej Vrbanojevi ženitvi! Toda jaz sem eden tistih ljudi, ki jih je lahko prepričati. Bog ti daj srečo, ljubica moja, da vzgojiš iz te Ančke kaj posebnega, nji v prid, Vrbanaju v srečo! Pavlu pa ne podtikaj slabih nakan!« — —

»Jaz tudi mislim, da je gospa Vrbanojeva najprej poklicana za ta častni posel,« je rekel adjunkt prav resnega lica, ko je potihnil prvi šum. Valentin ni vedel, kako in zakaj se je v tem trenutku spomnil ravnokar omenjenega razgovora s soprogo. Vse ga je dirnilo nekamo neprijetno.

»Bodemo videli!« izpregovori v tem sodnik in v teh besedah je bila tudi zagotovljena njegova in Ančkina udeležba pri namerjani slavnosti.

Valentin vendar ni mogel mirovati.

»Torej — blagoslavljanje šolske zastave, zabijanje žebeljev, slavnostni govor —«

»Tega bodeš ti govoril,« zakriči adjunkt.

»Četudi!« deje Valentin.

»Potem ustanovitev gasilnega društva — banket —« pristavi Pavel.

»Zvečer pa bal paré — v rokavicah in brez rokavic! Prosim gospod učitelj, da ne pozabite nobene učiteljice našega okraja — vse je treba povabiti — deklet imamo premalo!« se pošali notar.

»Čuješ li, prijatelj davkar?« vzklikne doktor in zopet potrka svojemu sosеду na rame; »deklet imaš premalo, tega ti ni še nihče rekel!«

»Ne vem, ali si pil preveč ali premalo?« se razhudi davkar, dočim se drugi glasno smejejo.

»Premalo, premalo!« se zagrohoče ranocelnik, »zakaj če bi bil preveč — saj veš: in vino veritas — tedaj bi tudi jaz navsekriplje trdil, da imaš tudi ti preveč — deklet!«

Davkar si ni mogel več pomagati; hudomušnemu sosеду je vrgel debelo psovko v uho, da jo je slišal samo ta, a mož-doktor je imel trdo kožo in se ni menil za take malenkosti.

»Da mi zagoriške učiteljice ne pozabite!« sili poredni Valentin, »jaz ji bodem še posebe pisal.«

»Dobro, dobro!« se razveseli Vrbanoj.

Pavel je storil, kakor da je preslišal zadnji opazki.

»Pa gospoda Frančiška iz Babinega polja! Kaj ne, gospod poštar?« vzklikne naglas.

»Vrag ga vzemi!« zagodrnja le-ta; in ko odmeva smeh vse družbe od štirih sten, pristavi še v duhu s postranskim razkačenim pogledom na zlobnega adjunkta: »In vas ž njim!«

IX.

»Hitite, kolikor hočete, ujamem vas!«

»Ne ujamete me! — Nikdar ne!«

»Oh, gotovo!«

Z brzim skokom je bil preko nizkega jelševega grma tikoma pred njo, ki je prihitela okrog ovinka rebri, ki se je čez njo podila vsa družba.

Oni so se drevili na nasprotno stran, ta dva pa sta stala sedaj sama v temni senci mladega gozda, tihega in dehtečega, kakršen se kaže le na jasni večer poznega poletja.

»Imam vas!«

»Ne, nimate me še! Pustite me!«

Jezno je razpela svojo pahljačo in si hladila vroče lice; a takoj je hotela mimo njega smukniti v grmovje nizzdol.

Ali on je bil urnejši. Ujel jo je okoli pasa in pritegnil k sebi.

»Kazen treba plačati!« je sopnil.

»Pa tam gori — vpričo vseh!« je vzkliknila ona in ga udarila s pahljačo po licu ter se mu izkušala izviti.

Oba nista znala, kako razvneti sta.

»Ančka!« je šepnil on, in ker mu ni imela moči braniti, jo je pritisnil k sebi in jo poljubil na ustna.

»Pustite me, gospod Pavell!« je zaklicala sedaj glasno, in ko jo je izpustil, se vendar ni genila z mesta, nego z rokami si je zakrila obraz in glasno zaihtela.

»Sram vas bodi! Pustite me! Kaj sem vam storila, da tako ravnate z menoj?«

Tako je šlo očitaneje bruhoma vanj, on pa je stal poparjen, nem pred njo.

Toda zdajci se ojači in govori kakor glu- mač na odru:

»Storili — storili mi niste ničesar! A vendar — nesrečen sem, ker sem vas izgubil! Ne veste li že davno, da vas ljubim, da nimam drugih misli, drugih željâ nego edino na vas, le vas — Ančka!«

»Haha!« se je zasmejala napol veselo, napol trpko; »zakaj mi pa tega niste prej povedali?«

»Prej?« je dejal Pavel in ponovil mehaniško: »Prej — kdaj prej?«

Gospa Vrbanojeva si je naglo otrla solze in stopila na stezico, ki je tekla tu pod smrečjem in robidovjem.

»Vrniva se! Pogrešali naju bodo!« je velela hladno, Pavel pa je korakal molče za njo. Tikoma pred njima izza roba se je že glasil govor in smeh drugih.

Skoro so bili vsi skupaj. Vrbanoj je držal učiteljico Juljko za roko, učitelj je bil ujel no-

tarjevo soprogo, in Minče je neusmiljeno tiral eno mlajših davkarjevih deklic. Trgovca in več študentov, ki so sedaj uživali svoje počitke, so si bili privojevali takisto večinoma vsak svojo družico, le zadaj v grmovju je še težko sopihal en samec: naš poštar, ki se je bil tudi podal v to nevarno igro, uprizorjeno po enem mlajših gospodov.

»Hej, hej, gospod poštar! Ali vas je kap zadela?« je vzkliknil adjunkt Pavel, ki je ravno prispel do družbe ter naglo našel predmet, ki je hotel nanj obrniti pozornost drugih.

»Oh, preklicano! Jaz nisem več takov, da bi prekopicaval kozle kakor vi!« je zagodrnjal poštar v svojem grmu. Bil je brez družice, in ker je šla igra na to, da si vsak izmed igravcev ujame eno izmed udeleženi gospâ in gospodičen, ki pa jih je bilo po eno manj nego gospodov — pričakovati mu je bilo obične kazni.

Le-ta in vse druge, kar jih je izviralo iz te igre, so se zvršile potem slovesno na skupnem zbirališču. —

Nocoj je bilo pred večerom farne stoletnice, in že ves popoldan so porabili naši znanci za majhen izlet na bližnjo trško gorico, kjer se je kratkočasila družba ob pečenem krompirju in suhi svinjini, ob vinu in pivu, glasovih velikanske harmonike, ki jo je vlekel trški organist, in ob raznih igrah, ki jih je uprizarjal sedaj ta, sedaj oni. Zvečer pred odhodom so hoteli užgati še velikanski kres. —

»Kaj ti je? Ali ti ni dobro?« vpraša Vrbanj svojo soprogo, zapazivši jo prav tedaj, ko je bilo treba zapaliti ogenj, slonečo zadaj planote ob debeli hruški. Ondi je bila nekoliko prej zbrana večja družba, ki je pa sedaj pohitela vsa tja blizu velikega kupa smrečja in trhljadi, nagrmadene ob griču; odtam se je odpiral najširši razgled.

»Glava me boli! Pa bode skoro bolje!« deje ona malomarno.

»Preveč si se utrudila!« meni on in hoče oditi.

»Da se le ti nisi!«

Nekov čuden naglas v teh besedah je povzročil, da se je Vrbanj zopet naglo obrnil.

»Jaz? Kaj hočeš s tem?« pravi malone osorno.

»No, kaj neki? Kaj se bodeš delal? Saj veš, s kom se trudiš ves popoldan! Mene nisi lovil, mene, ampak tisto — tisto staro devico, tisto — učiteljico si ujel, tisto si moral ujeti!«

»Ančka, ne bodi brezpametna!« jo zavrne Vrbanj napol smehoma, napol nejevoljno. Ako-tudi si je v prvem trenutku rekel, da je res nekoliko zanemarjal svojo ženo, vendar ga je silno neprijetno zadel glas, s katerim je izrekla svoje očitanje. Nekaj sirovega je zvenelo iz njega; tako vsaj se mu je dozdevalo.

»Le pojdi, pojdi zopet tja; težko te že čaka!« hiti Vrbanjka.

Sodnik je kratek trenutek premišljal; toda jeza ga je prevzela.

»Vedi se vendar tako, kakor se spodobi!« je dejal, kakor bi karal porednega dečaka.

A tukaj je slabo naletel.

»Kakor se spodobi — spodobi! Seveda, to je vedno tisto očitanje! Kakor bi se ne trudila storiti vsega, kar hočeš, kakor bi ne pazila vedno na to, da govorim tako sladko, tako ležnivo, tako olikano kakor davkarjeve gospodične — kakor bi se ne trudila ravnati tako kakor druge gospel! Zakaj — čemu si me pa vzela? Nisi li vedel, kakova sem, kaj znam?«

Vse to je kar bruhalo iz nje, tiho, poluglasno, a zato tem siloviteje edinemu poslušavcu.

»Molči!« je velel Andrej in se malone plaho ozrl proti glasni družbi, sredi katere je sedaj vzplamtel prvi zubelj ob visoki grmadi.

Eden izmed gospodov se približa hruški.

»Milostiva gospa — kje pa ste? Andrej, kje pa imaš gospo?« zakliče naglas. Bil je adjunkt Pavel.

»Pravi, da jo glava boli,« odgovori sodnik.

»Oh, mislim, da bode skoro bolje!« vzklikne živo Vrbanojka in se oklene Pavlove roke, ki ji jo je bil naglo ponudil. Tako odideta k ognju, sodnik pa malomarno žvižgaje za njima.

S tem žvižganjem je hotel utešiti razburjenost, ki ga je obšla. Nekamo neumeven, toda silno bodeč mu je bil še vtisk, ki so ga napra-

vile zadnje besede Ančkine: »Zakaj — čemu si me pa vzel?«

Vendar ni utegnil premišljati o tem.

Tukaj pred njim je plapolal velik ogenj proti jasnemu, z zvezdami posejanemu nebu, in sedaj in sedaj se je utrgal kos plamena, švignil nekoliko pedi kvišku in ugasnil v dimu, ki se je krožil naširoko nad grmado. Mladi ljudje zapoje veselo pesem, tam ob strani pokne nekaj topičev, in v občem oduševljenju dvigne učitelj svoj kozarec ter napije kumici šolske zastave, ki jo bodo jutri blagoslavljali.

Adjunkt prinese urno kozarec in ga potisne Ančki v roko.

»Živela kumica!« zazveni iznova, organist potegne ob harmoniki: »Mnoga leta živela!« in ves divji zbor zapoje za njim.

»No, Andrej, ali ne bodeš trčil?« vzklikne notar Valentin, ki je bil spričo raznega popoldanskega veselja že ves rdeč v lice.

»Gospod sodnik — z menoj tudi!« se oglasi poleg Vrbanoja Juljka, zagorska učiteljica.

»Kozarca nimam, kozarca!« hiti sodnik.

»Na, tukaj je moj!« izpregovori Ančka, stoječa nekoliko korakov pred njim, in mu ponudi čašo, ne da bi se ozrla v družbo, ki je obstopila soproga

Andrej je trkal in pil.

Skoro je bilo po velikanskem kresu; v žareči kup je vrgel naposled pijan študent nabasan

topič, da se je glasno kričeč vse razbegnilo; potem pa je pok in zasvit razpršene žerjavice naznanil, da je konec današnji veselici.

X.

Drugega dne se je vršil vzpored natanko in točno, kakor je bilo določeno. Nekoliko malotnih nezgod tudi ni izostalo. Pri veliki maši so trški pevci, pomnoženi z nekaterimi manj izurjenimi dijaki, »vrgli« slovesni »benedictus« — kakor se pravi v pevskem žargonu — ker je eden vodilnih glasov za pol sekunde prezgodaj »udaril« vmes; pri zabijanju žeblicev v pozlačeni drog šolske zastave se je doktorju-ranocelniku pripetila nesreča, da se je spoteknil ob stopnicah, držečih na oder, in se moral oberóč ujeti, da ni položil vsega telesa na sirovo obtesane, z bršljanom preprežene deske, kar seveda ni povečalo dvojbene oduševljenosti, s katero je gledalo trško in kmetsko prebivavstvo vse slavnostno dejanje; in ko se je vršil osnovni zbor gasilnega društva, je pokazal takoj zli duh razpora svoje rožičke: osnovatelji so bili razdeljeni v dva tabora, v spodnje in v gorenje Grobljane, in vsaka teh dveh strank je hotela vse gospodstvo v društvu, ki se še ni porodilo. Koncem so se potlačili vsi s tem, da so današnje volitve le začasne, in da bode treba odločilno besedo izpregovoriti šele tedaj, ko bode društvo potrjeno po poklicanih oblastvih.

Zato je na večerno veselico prišlo naposled vse najboljše volje.

Veselica je bila v gorenjih prostorih Kračeve krčme. Nekoliko drugih gostilničarjev je sicer zabavljalo, toda ker oče Krača izredno požrtvovalno izpraznil celo svoje zasebno stanovanje, in ker je bila gospa sodnikova — ali kakor so ji drugi še vedno dejali — Kračeva Ančka — kot kumica šolske zastave danes prva odločilna oseba, je ukrenil slavnostni odbor, da mora biti tukaj — bal paré. Notar Valentin je tekal ves dan semtertja. Svoj dobro priučeni slavnostni govor je bil srečno zvršil, potem pomagal bodoče gasivce miriti in sedaj je z učiteljem, nekaterimi davčnimi uradniki, z ranocelnikom in enim trgovcem opravljal posle vzprejemnega odbora in rediteljstva za večerno veselico.

Vse je šlo gladko, in okoli devete ure so že plesali prvo kadriljo.

Sodnik je bil s soprogo že davno navzočen, in prvo kadriljo si je bil izprosil notar pri Ančki. Nocoj je bilo Valentinu eno, najsi je Vrbanojka taka ali taka, pozabil je vse predsodke in mržnje; bilo mu je le do tega, da se slavnost vrši toli dostojno, kakor je to mogoče v Grobljah. Med kadriljo šele se je prikazal adjunkt Pavel.

Postal je med vrati, kjer se je poleg slavnostnih gostov gnetla in tiščala tolpa Kračevih hlapcev in dekel, vsa zamaknjena v tuji ples, ki so ga mnogi izmed njih videli prvič.

»Zakaj tako pozno?« vpraša za njim Vrbanoj, sileč skozi gledavce. Prišel je iz sosednje sobe, kjer so si starejši gospodje s pivom gasili žejo.

»Še vedno prezgodaj!« meni Pavel mehaniški, toda oči ne more ločiti od gospe Vrbanojeve. Stala mu je ravno nasproti, živo govoreč s svojim plesavcem, toda izza pahljače je žarelo nje oko v Pavla. Vrbanoj tega ni zapazil.

»Kdaj začnemo pušiti?« vpraša očitno dolgočasen.

»Ne vem! Tinčeta treba vprašati; strog reditelj je!«

»Haha, je dejal, da šele ob enajstih! Ko bi se le kakov tarok dobil!«

Tako godrnjaje odide sodnik. Skoro potem je v stranski sobi kvartal z ranocelnikom in postarnim graščakom iz bližine.

Kadriljo je vodil eden domačih študentov, mlad jurist, tržanov sin, ki je nocoj prvič uvedel slovenski velelni jezik. Plesal je z davkarjevo Evfemijo, in ta okolnost je storila, da so bili vsa davkarjeva družina in njih znanci kar vneti za to novost. Semtertja se je kakova dvojica namuznila, sosebnost ženske, toda zgolj iz zavisti. Vobče pa je slovenščina ugajala plesavcem, ker je bila mnogim kadrilja deveta vas, francoščina pa vsem — deseta. Jurist-reditelj pa je bil tudi vzoren mladenič. Ves večer je pil samo kislavo vodo in bil trezen kakor podstrešna podgana v

pomladanski suši. Ali svoj posel je umel izvrstno in je takoj, ko je nastal najmanjši nered v vrstah, ukazal zopet nastopiti iz početka. Bilo je kakor v plesni šoli.

Valentinu je to jako ugajalo. Ves dan je imel druge misli in skrbi, tičoče se te velike slavnosti, in sedaj pri plesu ni vedel pravega predmeta za razgovor z Ančko. Ta četvorka in vsi slučajni dogodki med plesom pa so mu dali najbližje gradivo, in pedantiška strogost rediteljeva je provzročila, da je vso družbo naposled obšla nekova tajna, dobrodejna veselost. Tihi in glasni dovtipi so leteli tja in sem, in vse je bilo dobre volje.

Tudi Pavel je posezal vmes z opazkami; natikal si je rokavice, šepnil nekoliko besed sedaj tej, sedaj oni plesavki, ki se mu je bližala; vendar pa je nestrpno čakal, da bi bilo že konec četvorki. Čakal pa je dolgo, zakaj reditelj je uporabljal vso svojo vednost, ki si jo je bil nabral po dunajskih plesnih zabavah, da jo je kazal v zadnjem oddelku, in šele ko je oblastno zaklical neizogibni »chassé-croisé« — slovenščina ga je tu zapustila — so se oddehnili tudi drugi. Utrujeni so bili, toda le toliko, da so si želeli kratkega odmora za novo zabavo.

Ko so se uvrščali pari za izprehod po sobi, je prihitel Pavel k Vrbanojki.

»Tako pozno prihajate?« je dejala ona, kakor je bil rekel nekoliko prej nje soprog.

»Da, da, to je nemarnost, silna nebrižnost!« pristavi notar, otirajoč si pot s čela.

»Tebi je vroče, Valentin!« deje adjunkt, »dovoli, da spremljam gospo! Dovolite li?«

Ančka ne zine besede, nego naglo položi roko v Pavlovo. Valentin zadovoljen odide.

Vrbanojka je bila še vsa razvneta po končnem urnem plesanju in si je venomer pahljala vroče lice.

»Težko sem vas že čakala!« izpregovori hipoma, ko Pavel dolgo ne ve odgovora.

»Mene? Zakaj?« jo vpraša osupel.

»Povedati vam moram nekaj!«

Ne da bi odgovoril, krene Pavel iz kolobara, v katerem se izprehajajo dvojice, in pokaže na kotiček pri oknu, kjer je bila napravljena od smrečja in bršljana majhna lopa. Dva stola sta bila v nji. Vrbanojka nekoliko postane, predno vstopi.

»Vam li ne ugaja?« vpraša Pavel.

»Ne, ne — vendar bodisi! Le sediva semkaj — nalašč sediva!« šepne Ančka. Svoj stol potisne tako, da lahko zre po vsi dokaj širni sobani, Pavel pa se odmakne nekoliko v ozadje. Kot je bil kakor ustvarjen za tajen razgovor, ali prav zato je bil tudi popolnoma pripraven, da so vanj in v ona, ki sta si ga izbrala, leteli vsi postranski pogledi mimošetajočih plesavcev, in da so se ju tikale vse zlobne in zbadljive opazke.

»Kaj mi poveste?« prične Pavel, ko sodnikova gospa venomer gleda mimošetajoče dvojice, in to nekamo bojazno, kakor bi ji bilo že žal, da je šla v ta kotiček. In prav v tem trenutku pride mimo Orlova Juljka. Vodil jo je domači učitelj in ji pripovedoval o svojih učnih uspehih.

Vrbanojka se obrne, toda dobro čuti skoro pazne poglede onih dveh.

»Kaj ste dejali? Koliko šolskih zamud?« vpraša potem Juljka svojega spremljevalca. Preslišala je bila vse, kar je bil oni ravno govoril.

»Kaj ste dejali?« deje sodnikova soproga v tistem trenutku svojemu sosedu.

»Jaz? Ničesar! Čakam samo, da mi kaj poveste. Obetali ste mi vendar!«

»Da, da, povedati vam moram! Ali tajno je, tajno — a jezi me, grozno me jezi; pa vi bode te molčali!«

»Kakor —«

»No, le čakajte, saj vem, da bode te molčali! Ta Juljka, ta postarna gospodična iz zagoriških hribov, si je nekaj izmislila! Glejte, kako ste bili snoči nerodni, neumni.« —

»Gospa! Kdaj?« hiti Pavel.

»No — tam gori v gozdu, potem pa pri kresu!«

»Ne umejem vas!«

»Skoro me bode te umeli!«

Vrbanojka v tem utihne, zakaj oni učiteljski par se zopet bliža, in dasi ni bilo verjetno, da

more kdo čuti njiju tihi razgovor, vendar si ne upa izpregovoriti, dokler sta onadva blizu.

Pavel je to slutil in je naglas govoril o prelepih uspehih, ki jih ima in jih mora imeti nocojšnja slavnost.

Sedaj sta bila Juljka in učitelj že nekoliko korakov od lope, in Vrbanojka je zadovoljna opazila, da sedata v drugi kot k peči, ki je bila takisto zastavljena s smrečjem in zelenjem kakor ta lopa.

»I, glejte jo, to starikavo devico! Sedaj pa prav tako sedi za plotom, kakor je trdila —«

»Kaj je trdila?«

»I kaj? Pravila je danes, da sva se midva snoči tam gori poljubljala!«

»Vi se šalite — gospal!«

»Ne, ne, prav nič se ne šalim! Minče mi je povedal, in on izve vse; govorilo se je o tem, večja družba je bila zbrana — ti študentje, trgovci — stavila bi, da davkarjeve že vedo vse to!«

Glas se ji je tresel, in iskala je robca, da si otre solze, ki jih ji je silila jeza v oči.

»In — Juljka je izprožila to govorico?« pravi Pavel, ne da bi kazal kaj razburjenosti ali nejevolje.

»Da, da, Juljka! Ne vem, kaj je videla?«

»Videti ni mogla ničesar, slišati tudi ne, potolažite se Ančka!«

Ogovoril jo je nocoj prvič zopet z nje krstnim imenom, kakor je bil temu prej vaje.

»Pa vendar ste krivi vi — vsega govoričenja!« —

»Nikar ne mislite več na Minčetovo blebetanje! Čakajte, sam ga vprašam, potem pridemo stvari na kraj!«

»Ne, ne, Bog varuj! Minčeta pustite v miru! Obljubite mi!«

»Kakor velite! Toda, Ančka, najsi bi bilo to resnično —«

»Kaj resnično?«

»Da bi vas bil smel, da bi vas bil mogel poljubiti —«

»Pustite me!«

»Nikar ne vstajajte! Glejte v oni lopi pri peči so vedno oči odprte in zro semkaj v naju.«

Godba prične z mazurko.

»Milostiva gospa — ta ples?« konča Pavel prejšnji svoj opomin.

Plesala sta molče, ne da bi se ozrla drug v drugega; ampak sklenjene roke — nje desnica in njega levica — govorile so jezik, umeven vsakomur na prvi poizkus.

Čakalo pa je že več drugih plesavcev, ki so hoteli izkazati današnji »kumici« vso čast, kolikor so je mogli. Adjunkt je poiskal druge gospe in gospodične, a vse po natančnem predarku: je li plesati s to ali z ono? Kotiljon — brez tega bi bila vsa veselica ničeva — je plesal zopet z Ančko.

Med odmorom je bilo napitnic v izobilju; kjer so doslej starejši gospodje, tržani, gasivci in drugi pili pivo in vino ter kvartali, so uprizorili plešoči mladeniči naglo obednico; tu so imeli pečeni purani izprva največjo nalogo, potem pa se je pričelo nazdravljanje. Sodnik in njega soproga, notar Valentin z ženo in Juljko, Pavel, učitelj, davkarjevi in jurist-reditelj, so sedeli skupaj, in sedaj se je ravnalo vse tako, kakor bi ne bilo zavisti ali zlobnosti, mržnje ali hudomušnosti na svetu, ampak vse zgolj dobrovoljna veselost, nocoj pa le čuvstvo zadoščenja, da je vsakdo zastavil svoje moči v sijajen prospeh te veselice.

Po odmoru se je pričelo plesanje še živahneje nego prej. Ko so okoli treh zjutraj odhajali nekateri oddaljeni gostje, je spremil Pavel graščaka, ki je ves večer tarokiral z Vrbanojem, do voza.

Vračajoč se po stopnicah, sreča vrhu hodnika Ančko, ki je hotela v sobico, kamor so bili za ta večer postavili vso opravo iz drugih sob, slavnosti namenjenih; tam je imela tudi svojo garderobo; za druge gospe je bila le-ta pripravljena na nasprotnem koncu.

Nikogar ni bilo blizu; na steni je brlela gasneča luč, tam iz plesne sobe pa so zveneli glasovi divjega valčka.

»Ančka — sedaj pa vendar en poljub!«

»Ne, ne!« sopne ona in poizkusi uiti v sobico. Ali on je že tikoma za njo in zapre vrata za seboj.

»Ančka, Ančka moja, ali še vedno ne veš, da te ljubim?« šepne Pavel in jo potegne nase ter poljublja njen obraz.

In ona v svoji slabosti ne ve ugovora. —

Ko so se razhajali, se je žarilo nebo na vzhodu in hladen vetrič je valil lahko meglico čez travnike pod grobeljskim trgom.

»Lepo je bilo; prijetno, brez prepira — kakor ga imamo vedno!« je dejal Vrbanoj, poslovivši se od ostalih gostov, ki so krenili na drugo stran. Pavel je šel s temi.

»Lahko noč! Lahko noč! Dobro jutro!« zvenelo je od vseh strani.

Sodnik je ponudil svoji ženi roko, toda ni je vzela. Molče je stopala poleg njega in zrla v meglico, ki se je kobalila v ravnini in ji rosila tenčico nad obrazom. Tudi pod tenčico je bilo rosno, ali te kaplje so bile grenke, pekoče ...

XI.

»Kaj ti je — Anka? Ali si bolna?«

»Kaj če biti? Pusti me vendar!«

To je bil malone vsakdanji jutrnji razgovor pri Vrbanojevih, kadar je on po zajtrku vzel klobuk in palico, da odide v pisarno.

S tem je bil tudi razgovor končan; Andrej je zaprl duri za seboj, Anka pa je jela pospravljati po sobah.

Okolo poldne je pristopical Pavel po tlaku, ki je bil narejen od šiljastih kamenčkov, nabranih

na produ, ter se presledkoma raztezal ob hišah nasproti sodnikovemu stanovanju.

Vljudno je pozdravljal sodnikovo gospo, ki je stala skoro vselej ob tistem času pri oknu.

»Dober dan, milostiva gospa!« je zaklical s ceste. »Kako se imate?«

Ančka pa je prijazno odzdravljala.

»Ali ste že opravili v pisarni? Kako krasen dan je to!«

Tako je odgovarjala časih.

»Ali pač pridete zvečer h Kraču? Ste li namenjeni kam drugam?« je vprašal potem adjunkt.

»Ne vem, ne vem! Pa — da se vidiva!«

»Klanjam se!«

Tako se je vršilo skoro vsak dan opoldne.

Vrbanoj je prihajal pozneje domov, šele okolo ene ure; potem pa se tudi ni hitro vrnil v pisarno. Zvečer je šel rad na izprehod. Navadno je vzel Ančko s seboj, in kadar je ni, je prišel po izprehodu ponjo ter krenil ž njo vred v krčmo h Kraču. Tam je obsedel; doma nista kuhala večerje, ampak naročala sta si jo tukaj. Sodnik je tarokiral z notarjem in ranocelnikom, če pa teh ni bilo, z davkarjem in učiteljem ali s komer drugim izmed navadne družbe; soproga njegova pa se je razgovarjala sedaj s tem, sedaj z onim, navadno pa s Pavlom. Pustila je časih tudi vso

družbo in odšla gor v očetovo sobo — saj je Krača gospo imel še vedno kakor za domačo hčerko — in ondi je urejala krčmarju potrebne račune ali mu tudi pisala nujna pisma.

V tej sobi je bila zapadla Pavlovi strasti in svoji slabosti ono veselično noč ob farni stoletnici. In v tej sobi sta se sedaj pogostoma shajala. Pavel je pustil družbo v spodnjih prostorih in spremljal sodnikovo soprogo v gorenje sobe. Nikomur se to ni zdelo čudno ali neumestno, zakaj oče Krača je bil tudi zvečer navadno v gorenji sobi, ali pa je Minče tamkaj kolovratil po stopnicah; torej ni nikomur prišlo na misel, da bi opazoval te adjunktove shode s soprogo sodnikovo. Doli v gosposki sobi so mešali kvarte, in bori vinarji, za katere so igrali sleherni večer, so potovali iz skledice v skledico. Kako vesel je bil notar, če je zakričal dozdevno uspešen »kontra«, in kako radostno je zopet sodnik pobral novce, če je srečno ustavil naperjeni poraz!

»Kaj pa imate nocoj tako važnega?« je vprašal Pavel nekoč, stopivši v gorenjo sobo, kjer je oče Krača, stoječ ob pisni mizi, počasi narekoval nekaj tajnega Ančki, ki je s peresom v roki le napol slišala njega besede, pač pa tem boljše korake Pavlove.

Oče Krača zmigne z rameni, stresne nekoliko gorenji život in pravi malomarno: »Nekov lopov me hoče oslepariti ob hrastovini. Pa jaz se ne dam — in se ne dam!«

»Saj ne bode tako hudo!« meni Pavel in sede oblastno s tlečo smotko v ustih na malo zofo v kotu sobe.

»Za nekaj sto goldinarjev — to je dovolj!« zagodrnja Krača. »Jaz sem prodal po naši meri, oni pa hoče laško mero! Tukaj pa je razlika na kubik —«

»Pustite kubik,« se nasmeje adjunkt, »pišite mu, kako ste prodali!«

»Ančka, piši!« veli Krača in vtakne roke v žep; potem dvakrat, trikrat poluglasno zažvižga in prestopi sobo do vrat; tam se naglo obrne in deje napol proseče, napol pa, kakor bi vsa stvar ne bila vredna piškavega oreha:

»Gospod adjunkt! Morda ste tako dobri, da ji poveste, kako naj pero obrne?«

V tem pa tudi že odpre duri in stopi na hodnik.

Kratka tišina zavlada v sobi; ostala dva čujeta le, kako odhaja oče po stopnicah. Ko se pa zaloputnejo spodaj vrata v gostilniško sobo, skoči Ančka izza mize in steče k adjunktju.

»Pavel, Pavel, ali me res ljubiš?«

On pa jo molče stisne nase in srkajoč vso slast te nepoštene ljubezni, vleče vedno na uho, ali se ne čuje morda zopet korak na stopnicah ali pred vrati.

Navadno ni bilo nikogar več gor, in Pavel je šel mirno v spodnjo sobo, prej se še glasno razgovarjajoč z očetom ali z Minčetom, katerega-

koli je pač srečal na poti. Nocoj pa so zdajci zabobneli težki koraki Kračevega očeta po strmih, otlih stopnicah. Ko vstopi, že sedi Ančka pri mizi in se dela, kakor bi nekaj pisala, Pavel pa si užiga ugaslo smotko.

»Ti pa počasi pišeš!« deje starec in iztika po predalih bližnje omare.

»Gospa menda skoro dokončal« pravi adjunkt in počasi odhaja.

»Kaj naj še pristavim? Kakovo grožnjo morda?« hiti Ančka.

Pavel se vrne in deje nasmehoma: »Zapišite še, da bode v osmih dneh zarubljen, ako ni zadovoljen z našimi kubiki!«

»Tako je prav! To je dobro!« se razveseli Krača.

Ko adjunkt zopet stopi v spodnjo sobo, je vsa družba kakor navadno zatopljena v igro, tako igralci, kakor gledavci. Stoprv, ko jame eden vnovič deliti kvarte, se oglasi notar: »No, kje si pa ti zopet tičal, Pavel?«

»Svète, svète sem dajal!« meni adjunkt in izpije pol kozarca.

Trgovec pa, ki je sedel poleg sodnika, hoče z nogo dregniti nasproti sedečega davkarja, kakor bi se imela v čem sporazumeti, zadene pa ob Vrbanoja.

»Kaj je?« vpraša ta, pa le še bolj zamišljen v igro.

»Oh — oprostite, nič — nič!« se izgovarja trgovec.

Toda kakor so se srečavali z očmi — vsi razen sodnika, ki je vtikal kvarte v roko, in razen adjunkta, ki je naročal Minčetu, naj prinese vina — tako je hitela le ena misel od prvega do zadnjega; vsi so čutili, slutili, da, znali, kje je bil adjunkt in zakaj je bil tam, kjer je pač bil; samo eden tega ni čutil, ni slutil, ni znal; do sedaj je bil še vedno slep za to — Andrej Vrbanoj.

Časih se je celo zgodilo, da ni slušal soproge, ko je ob pozni uri tožila, da jo že glava boli, da je zaspana, da je čas iti domov.

»Počakaj nekoliko, da se še kaj razgovorimo!« je dejal navadno. Ako mu je pa sosebnou ugajalo v krčmi, se je obrnil do adjunkta in dejal v pošteni svoji naivnosti: »Pavel, spremi jo do hiše, saj vidiš, da se boji; mi pa rečemo še eno!«

In Pavel je potem spremil Vrbanojko.

Nocoj so šli skupaj iz krčme. Poslovali so se na cesti, in vsak je krenil proti domu, le Pavel je spremil notarja slučajno, ali pa, ker se mu ni še poljubilo iti spat; postala sta zopet na mestu, kjer sta razmotravala pred toliko in toliko meseci — dve leti je bilo skoro — je li Vrbanoj pameten ali neumen, da jemlje ono Kračevu punco.

Nocoj žene notarja, da ustavi korak. Pod njima šumi potok v globoki strugi, in kakor ono

noč pred dvema letoma, ko so praznovali Vrbanovo poroko, tako se penijo danes tam doli valčki med kamenjem, po nebu podi južen veter prozorne kosme oblakov, ki sedaj in sedaj zlezejo preko lune; iz daljne, gorenje soteske sem pa se oglašajo enakomerni udari fužinskih kladiv, napol zveneč, napol bobneč — kakor sladka nada — kakor temna grožnja!

»Kaj bode iz vsega tega?« vzklikne Valentin, obstavši pred svojim spremljevalcem.

»Kaj bodi?« ga zavrne ta in suče v roki svojo kljukasto palico kakor vreteno.

Vsak je dobro vedel, da je drugemu predmet tega razgovora jasen.

»Pomilujem tebe in Vrbanovo! Nesreča je to — zanj; zate pa je —«

Valentin je umolknil, kakor bi mu beseda ne hotela iz grla.

»No — kaj?« izpregovori Pavel počasi.

»Sramota — če že hočeš vedeti!«

»Sam pometaj pred svojim pragom in pusti tisto učiteljico v miru, ki je skoro sleherni teden pri tebi, kakor bi ti služila za pisarja!« vzklikne adjunkt v divji jezi.

»Pavel! Ne umejem te! Juljka prihaja k moji ženi in to niti pogostoma; jaz pa —«

»Ti — ti — — tebi so namenjeni ti poseti!«

Valentin se je zavedal, da sta brez krivice on in Juljka; vendar pa ga je v tem trenutku navzlic vsi razburjenosti prešinil spomin, da ga

časih ona Juljka res zanima, in morda bolj, nego bi smel ali mogel opravičevati pred strogim sodnikom, ali napriliko pred svojo ženo. Toda to so bila le čuvstva, ki jim ni dal nikdar duška.

»To je zopet — nesramnost!« je vzhitel, ampak v vsem vzkliku je bilo nekoliko neodločnosti, katero si je izkoristil njega nasprotnik.

»Kaj pa veš o meni in Vrbanojki? Da sem ji prijazen? No, jaz ne vem, kako prijazen si ti Juljki? Ti si se ž njo celo vozil do Zagorice, jaz z Vrbanojko še nikdar!«

Sedaj pa Valentin vzrase.

»Ponavljam ti, da je to govoričenje nesramno! Svoje občevanje z Juljko lahko zagovarjam povsod, ako bi bilo treba, tudi vožnjo v Zagorico, ako hočeš!«

»Pusti mene v miru, kakor bodem jaz odslej puščal tebe!«

Rekši se obrne domov.

»Prav tako!« sikne Pavel.

»Le glej, da te Vrbanoj kdaj ne nabije!« zavrne razsrjeni notar še enkrat.

V adjunktju zavre, da bi se vrgel za njim, toda premisli si.

»Prismoda! Čemu se pa vtika v moje stvari?« zagodrnja in udari po mostni ograji. Nato počasi odkoraka domov. Prišedši do sodnikovega stanovanja, ugleda gori še razsvetljena okna; toda vse je tiho. Nekoliko postane na cesti.

»Čemu jo je pa vzel — to Ančko?« deje sam pri sebi, kakor je bila rekla ona že nekolikokrat svojemu soprogu. »Jaz bi jo bil tudi lahko! — Pa morda je boljše tako!«

In s tem lehkomišelnim tolažilom počasi odide. —

Notar je legel prav slabovoljen spat.

»Na mojo dušo!« se je zarotil, »nikdar več se ne vtaknem v tuje stvari — in ako se ta dva bedaka skoljeta ali uničita — jaz ne črhnem ni besede več! Kaj mi do — enega ali drugega —? Juljke pa tudi nečem več v hišo! Da bi vrag te jezike!«

Hotel je še ženi povedati o nocojšnjih dogodkih, toda premislil si je in odložil stvar za drugič.

XII.

Davkarjevi so imeli nekaj sorodnikov v glavnem mestu, in kadar sta nanесли prilika in dobra volja teh sorodnikov, je prebila ta ali ona davkarjevih gospodičen nekoliko dni pri njih. Tam so izpraznovale svoje košare, polne grobeljskih novosti, in jih napolnjevale z mestnim klepetanjem, ki so ga potem trosile in razširjale do zadnje pičice po domači vasi, zabeljeno z dodatki, kakor sta jih porajali fantazija, v tem oziru vselej bujna, in malovaška zlobnost.

Evfemiji se je po dolgem času zopet ponudila prilika, da se je odzvala povabilu dveh tet v mestu. Ti sta stanovali skupaj, živeli skromno ob pokoj-

nini, ki jo je imela ena kot vdova nižjega uradnika, in ob stanarini, ki so jima jo plačevali podnajemniki treh sobic v njiju stanovanju. Bili so navadno iz krogov, v katerih se poedinci hitro menjavajo. Sedaj je stanoval tam trgovski potnik, ki je bil malo doma, zaseben zemljemerec in končno odvetniški pisar, izgubljen študent, ki je imel, kakor je sam dejal, vse študije, samo izpitov še ne.

Evfemijini teti sta časih te svoje gospode povabili na večerjo; sami sta kaj skuhalo ali spekli, gospodje pa so naročili pivo in vino. Taki večeri so bili davkarjevim gospodičnam veselje, kakršno so si sploh mogle misliti. Nebrižni in veseli, frivolni in premnogokrat tudi podli ton, ki je vladal tu, je ugajal družbi, in glede na izobrazbo teh ljudi tudi ni moglo biti drugače.

Ko je Evfemija nekoč ob taki večerji prodala vse zanimive novosti o grobeljskem sodniku in njega Ančki ter naslikala adjunkta Pavla, kako se izprehaja pod sodnikovim stanovanjem, ali pa celo spremlja Ančko domov, se je porodila tam tudi — sicer ne več nova, vendar pa vedno priljubljena misel, da bi se anonimnim potem obvestil slepi in gluhi Vrbanoj o tem, kar govore ljudje. Redakcijo je prevzel odvetniški pisar, kaligrafiško izvršitev zemljemerec, ekspedicijo po kakem oddaljenem poštnem uradu pa trgovski potnik; teti in Evfemija pa so si mele roke in kričale: »Oh, ali bode to dobro! Kako bode dobro!«

Krasnega jutra je bilo, ko je Vrbanoj, prišedši v pisarno, odpiral pisma, ki jih mu je bil ravnokar prinesel sluga s pošte. Bila so zgolj uradna, in ta je metal na kup, velevši slugi, naj jih odpravi zapisnikarju. Potem seže po časnikih, a tu leži pod zavitkom dnevnika še drobno pisemce. Naslov je njegov, napisan pa z ono lepo okroglo pisavo, kakršno rabijo tehniki na svojih načrtih.

Vrbanoj pogleda najprej v časopis, kaj poročajo zadnji brzozjavi, potem prečita prvi stavek uvodnega članka, nato šele seže po pismo.

Sluga še vedno uravnava zavitke in akte uradnih dopisov, in sodnik deje, malomarno odpirajoč svoje pismo:

»Prinesite mi današnji komisijski akt — ono pravdo gori v grobeljskih fužinah — sam pojdem tja!«

Vtem stopi k oknu in radostno pogleda proti temnosinjemu jesenskemu nebu.

»Krasen dan!« deje samzase, odhajajoči sluga pa, misleč, da je namenjen ogovor njemu, pristavi:

»Lepo je, lepo, samo burja se nekoliko sili!«

»Dajte, dajte urno oni akt!« veli sodnik. —

Ko se vrne sluga z zahtevanimi spisi, najde Vrbanoja sključenega v stolu pred pisalno mizo in strmečega na odprto pisemce.

»Tukaj so spisi!« deje sluga pokorno.

Sodnik ne odgovori, in sluga zre strahoma na njega blede, prepali obraz.

»Gospod — gospod sodnik! Vam je li slabo?«

»Kaj?«

»Vode? — Ali hočete vode?« hiti sluga.

Zdajci se vzdrami Vrbanoj kakor iz spanja.

»Nič, nič — le pojdite!« veli s hripavim glasom, osorno in zapovedovaje, kakor ga ni čul sluga še nikoli. Preplašen odide, zunaj v prvi sobi pa pripoveduje pisarjem, da je moral sodnik prejeti čudno pismo — kdo ve — kdo zna? In vse ugiblje, naposled pa si tudi vsi sporazumno namežiknejo.

V svoji sobi pa je Vrbanoj zopet strmел na list, ki ga je držal v tresoči roki.

Tukaj je bilo napisano tudi z ono okroglo pisavo, po kateri pisca ne moreš zaslediti:

»Prečastiti gospod sodnik! Ako si domnevate, da ste prvak v Grobljah, je to popolnoma upravičeno; zakaj dosedaj ondi še ni bilo nikogar, ki bi nosil takšno krono, kakršno pleteta vam Ančka in Pavel.

Z najodličnejšim spoštovanjem

Resnicoljub.«

»Kje je adjunkt? Kje je Pavel?« je vzkliknil Vrbanoj, ko je sluga odšel, in skočil kvišku. Potem pa je naglo premeril sobo, ne da bi stopil k vratom, in ponovil svoje vprašanje. »Ančka in Pavel?« je zašepetal, in potem so se mu silili v spomin razni dogodki, o katerih še ni premišljal: prvo seznanstvo z Ančko, opomnje Pavlove in

notarjeve, spremljevanje adjunktovo, sestanki pri Kraču, domači, mnogokrat tako neutemeljeni prepiri — vse mu je šumelo po glavi. Nato se domisli raznih zbadljivih opazek, katerih osti dosedaj ni nikdar umel, ne čutil, a sedaj — sedaj mu rasto v spomin — bujno in košato kakor koprive ob senčnatem zidu, in peče ga do dnu srca.

»Pa — saj ni res, vse to ni res! To je zgolj grozno obrekovanje — zlobnost, da ji ni enake!«

Tako se tolaži. Ali kadar vzame oni usodni list in vnovič čita njega vsebino, mu zopet vzkipi kri.

Dvakrat, trikrat je že postal pred svojo mizo, prečital list, vrgel ga divje nazaj na drug papir in potem zopet segel po njem.

Zdajci mu obstane pogled na spisih, ki mu jih je nekoliko prej prinesel sluga. Ustrezaje hipnemu nagibu, pozvoni in veli vstopivšemu slugi:

»Gospoda adjunkta prosim, naj pride sem!«

Nekoliko pozneje si stojita nasproti: sodnik, bled, trepetajoč od divje razburjenosti — adjunkt, malomaren in povsem radoveden, kaj pomeni ta redki poziv k načelniku sodnega urada.

»Na — beril!« pravi sodnik in vrže ono pismo na mizo, stoječo sredi sobe. Z zelenim prtom je bila pregrnjena, in na nji je stal med dvema vošččenima svečama težek železen križ s podobo Odrešenikovo. Tukaj so ob pravnih dnevih prisezale stranke in priče, in tu je ob prižganih svečah govoril sodnik vselej one že malone

doslovno priučene in privajene opomine, naj govori prisežnik resnico in nič drugega nego — resnico.

Pismo, ki ga je vrgel Vrbanoj iz rok, je padlo pod razpelo med svečnika, in adjunkt je nehote odtegnil roko, ko ga je že hotel prijeti.

»Kaj je?« vpraša osupel.

»Beri to — pravim!« veli Vrbanoj z glasom, ki mu skoro ni moči ugovarjati.

Pavel prečita list in ga nato hladnokrvno položi na mizo.

»Kaj je?« ponovi — potem pa pristavi, ko Vrbanoj le srepro gleda vanj: »Kaj hočeš od mene? Kaj hočeš na to — nesramnost?«

»Odgovori, je li res — ali ni res?«

Da je mogel Pavel v tem trenutku vzdikniti: »Ni res, to je laž, grda laž!« — ali da je dejal vsaj kaj podobnega — Vrbanoj bi ga bil objel v svoji prostodušnosti in pritisnil nase; adjunkt pa tega ni mogel reči. Pogledal je na steno, kjer je tikala stara ura, in dejal malomarno:

»Ali se brigaš za tako klepetanje — za take nesramne dopise?«

Kratka tišina nastane, toda predolga, da bi Pavel vedno gledal na stensko uro. Obrne se k sodniku, ali prestrašen odstopi za korak, ko ugleda njegov prepadli obraz.

»Torej je vendarle res!« šepne Vrbanoj.

»Ako tem veruješ« — hiti Pavel.

»Molči — lopov!«

Ta psovka je padla kakor skala skozi strop med oba. Vrbanoj jo je izbruhnil potihoma, da je ni bilo slišati v drugo sobo, Pavel pa jo je pobotal le z divjim sovražnim pogledom.

Vrbanoj stopi k pisalni mizi in vzame spise, ki mu jih je bil prinesel sluga.

»Gori pri fužinah — ono pravdo — današnjo komisijo — to opravite vi — gospod adjunkt! Evo vam aktov.«

Rekši vrže ves zavitek na zeleno mizo pred adjunkta.

Pavel se nekoliko obotavlja, ali bi segel po aktu ali ne; naposled vzame akt in odhaja.

»Počakajte!« vzklikne Andrej za njim, »ono — ono Kračevo Ančko tudi lahko vzamete kar s seboj; odslej je — vaša!«

Adjunkt se ne obrne, celo vrat ne zapre pre-naglo za seboj.

XIII.

V sodni sobi majhnega okrajnega sodišča na gorenjem Štajerskem je pregledaval lepega jesenskega jutra sodnik — poleg starikavega kancelista edini stalni uradnik temu sodišču — spise, ki jih je bilo danes rešiti. Opravka tu ni bilo nikdar preveč, in tudi danes je kazalo, da bode ves dopoldanski posel nekoliko kazenskih obravnav; razžalitve časti in vlačugarstvo, oni redni prestopki pred okrajnimi sodišči, ki se pa tudi rešujejo tako redno in sumariški, kakor se otepe snop prosa, kadar je letina dobra.

Sodnik v tem kotu, pozabljenem od drugega sveta, je bil naš stari znanec, nekdanji adjunkt Pavel; od dne pa, ko se je vršil oni burni prizor med njim in Vrbanojem, je minilo deset let.

Po onem dogodku sta se razšla, vsak na drugo službeno mesto, Ančka pa, ločena od svojega soproga, je šla zopet za točajko h Kraču.

Ta dva moža si drug drugemu nista bila segla za vrat, ampak končala sta vso stvar kakor navaden sodni spis. Vse, kar je bilo, je ležalo za njima, takisto kakor končani sodni spisi v zaprašeni umazani registraturi; srečala se od tedaj nista več, odkar sta se uradno ločila v Grobljah in zvedela sta drug o drugem le tedaj, kadar je bilo katerega ime v uradnem listu. Vrbanoj je sedaj svetovavec pri majhnem okrožnem sodišču, Pavla pa nahajamo tu v zapuščeni dolini gorate Štajerske.

»Dobro jutro, gospod sodnik!« zakliče mlad mož, pomolivši glavo skozi vrata.

»Oh, vi ste, gospod notar!«

»Pojdete li na lov?«

»Pojdem, pojdem, takoj po obedu; v krčmi se sestaneval Nekaj neumnih obravnav imam, pa vse to bode končano dopoldne!«

»Da se vidiva!«

»Z Bogom!«

Sodnik pozvoni in veli vstopivšemu slugi, naj pokliče pisarja in stranke. Obravnaval je naglo, časih nekoliko nestrpno, potem je dolgočasno

narekaval zapisnik, sodbo pa proglašil po običnem kopitu. Tako je odpravil stranke in meneč, da je že opravil svoj posel, je velel pisarju:

»Popoldne itak nihče ne pride; uredite te zapisnike in —«

»Še eno obravnavo imamo!« deje pisar.

»Še eno?«

»Da, da! Nekovo pritepenko so privedli orožniki danes v jutru. Tu je naznanilo orožnikov!«

»Pojdite ponjo! To bode hitro pri kraju!«

Ko odhaja pisar klicat slugo, da privede zaprto obtoženko, prebira Pavel ovadbo. Zdajci se strese, in beročemu obtiči pogled na mestu, kjer je zapisano ime zaprte ženske.

»Ana Vrbanojeva! Ana Vrbanojeva!« jeca predse. »Ne, ne, to ni mogoče! Bog zna, koliko jih je tega imena!«

Pri tem ne opazi, da mu poselska knjižica, priložena ovadbi, zdrkne na tla.

»Ana Vrbanojeva — Ana — Ančka!« deje vnovič in se prime za čelo. »Ne, ne, ona ne more biti, ne sme biti!«

Vtem ugleda knjižico na tleh in jo hlastno pobere ter odpre, iščoč mesta, kjer je zapisano domovinstvo, doba in vse ono, kar mora nositi dandanes služeč človek črno na belem s seboj, ker se mu vendar ne more in ne sme več vžigati na kožo.

»Ana — Ančka! Ona je!« vzklikne na glas in zatrepeče po vsem telesu.

Onemogel se zgrudi v naslanjač in zre srepo predse.

Kako prepal je bil videti sedaj ta mož s svojimi globokimi gubami na licu in redkimi sivimi lasmi, ki so mu medlo legali ob teme!

Sedaj vstopijo trije: ženska, pisar in sluga. Zadnji obstane pri vratih, pisar sede k mizi, ženska pa stopi pred zeleno mizo, za katero sedi sključen v naslanjaču in strmeč vanjo — sodnik Pavel.

Bila je Anka Vrbanojeva. Bledo, malone starikavo lice, obnošena, zanemarjena obleka, ogoljena potna torbica, ki jo je držala v rokah, rokavice z raztrganimi prsti — vse priča o nje bedi. Mraz jo trese, in zavija se tesno v svoj šal, čigar prvotne barve ni več moči zaslediti. Samo enkrat pogleda hlastno in boječe po sobi, potem upre svoje temno oko, ki sije iz njega še vedno nekdanji nepopisni žar, v sodnika predse.

Pavel sedi s hrbtom proti oknu, in lica njegovega ni lahko razločiti; tudi Ančka ga ne spozna. Šele ko začuje njega glas, ki pa je sedaj malone hripav in negotov, se stresne ter vnovič pogleda sodnika; a tudi sedaj ga ne spozna.

»Vaše ime?«

»Ana Vrbanojeva.«

»Imate let?«

»Enointrideset.«

»Stan?«

»Omožena.«

»Kje, kaj je vaš soprog?«

Toženka se nekoliko obotavlja, a potem reče povešenih oči: »Uradnik je.«

»Kakov uradnik?«

Zopet premišlja. Zdajci pa se trmoglavo, uporno vzravna in potepne šal še tesneje okolo ramen.

»C. kr. sodni svetovavec je,« reče trpko.

Pavel se ne zgane, pisar pa obsedi odprtih ust in pozabi pisati dalje. Strmeč pogleda sodnika, ali morda tudi ta ne dvoji več o očiti blaznosti te obtoženke.

»Zakaj niste pri njem?« vpraša oni mirno dalje.

Hotel je — moral je zvedeti vse, vse zgodbe zadnjih deset let v življenju te ženske, dasi mu je bilo, kakor bi si zasajal pri vsakem vprašanju oster nož v meso. Da, vest, vest! Sedaj je čutil, da jo še ima!

»Ločila sva se.«

»Sodno?«

»Ne, ne, kar tako — prostovoljno.«

»Ali vaš soprog zna za vas?«

»Menda ne,« deje ona z bridkim zasmehom.

»Kaj ste sedaj? S čim se bavite?«

»Točajka sem.«

»Točajka brez dela?«

»Da, brez dela.«

Za preiskavo in razsodbo je potreboval sodnik le še enega vprašanja: o krivdi, je li res

prosjačila, toda tega še ni hotel vprašati. Zvedeti je hotel še več.

»Kje ste bili zadnja leta, odkar — ?« Umolknil je nehote.

»Od kdaj?«

»No — odkar ste se ločili od soproga?«

Pogledala ga je začudeno, kakor bi instinktno čutila, da to vprašanje z vso obtožbo proti nji nima opraviti ničesar. Vendar odgovori polagoma:

»Izpočetka sem bila doma pri očetu — ne pri očetu — pri redniku, pri oddaljenem sorodniku, kakor sem bila prej, predno sem se omožila; pa oče — rednik moj — je umrl, mladi gospodar se je oženil, in nova gospodinja me je odpravila z doma. Služit sem šla s tem, kar sem znala, česar sem se do tedaj priučila — za točajko! Za kaj boljšega nisem bilal!«

Govorila je vse to pretrgoma, tresočih usten, odkrito, brez pridržka, samo nekov piker naglas je zvenel iz zadnjih besed; sploh pa se v vsem njenem gibanju, na nje licu, nje stasu ni kazalo nič podlega.

»Zakaj ste sedaj brez službe?«

»Bolna sem bila — saj sem šel Na Dunaju sem bila v bolnici, denarja nimam in tako moram, hočem peš proti domu!«

»Zatoženi ste, da ste prosjačili po hišah!«

»Ne po hišah; samo v eni krčmi sem prosila nekoliko juhe; to vendar ni kaznivo?«

»Da, kaznivo je!«

»Za Boga!«

Prijela se je ob mizo.

»Vam je li slabo?«

»Da, slabo, že dolgo! Mraz me stresa!«

Sodnik vstane, upre roke ob mizo ter prične s suhim, hripavim glasom: »V imenu Njega Veličanstva, presvetlega cesarja —« kakor to zahteva zakon od vsake sodbe.

Zatoženka ga posluša, kakor bi je vse to nič ne brigalo; saj tudi ne umeje vsega; stoprv na koncu, ko proglasi sodnik, da je zatoženka obsojena zaradi vlačugarstva na tri dni zapora in potem na prisilni odgon v domovino, se skloni preko mize in vzklikne: »Kaj, kaj pomeni to?«

Sodnik ji obrne hrbet in veli, korakajoč od mize: »Le pojdite!«

Prišedši do zida, se obrne, in sedaj pade vsa svetloba od okna nanj, nanjega ostarelo, a sedaj od silne razburjenosti zardelo, skoro mladostno lice. Vrbanojka omahne in se prime z rokama za glavo.

»Pavel — Pavel! Ti - vi ste?«

»Odvedite jo!« ukaže sodnik, in sluga in pisar, oba prepričana, da imata posla z blazno žensko, stojita ji že vsak na eni strani.

»Vi — vi!« je dejala med stisnjenimi zobmi in preteč dvignila desnico proti nekdanjemu ljubimcu, sedanjemu sodniku.

Potem odide s spremljevalcema.

Sodnik pa stopi v sosednjo sobo, tam se zgrudi na stol pred pisno mizo, upre glavo v roke, in grenke solze mu priteko med prste...

Popoldne ni šel na lov; pozno zvečer pa mu naznani sluga, da je ona ženska hudo zbolela — bržkone ima vročinsko bolezen, v deliriju je. Sodnik ukaže poslati po zdravnika.

Dva dni kesneje pride sluga k sodniku s poročilom, da je jetnica umrla za legarjem. Zopet dva dni pozneje so jo pokopali na vaškem pokopališču, tam v kotu ob zidu, kamor so devali berače in brezdomovince. Za pogrebom je šel samo eden: sodnik Pavel.

Ko je sedel zvečer potem v krčmi v navadni družbi med davkarjem, notarjem in domačim beneficiatom, je omenil zadnji zadovoljnega lica: »Da, da! Gospod sodnik, tako je lepo! To je krščansko! To je sedmo telesno delo usmiljenosti: Mrličje pokopavati!«

Pavel pa je le napol čul te besede. Zrl je skozi odprto okno v jasno jesensko noč; v tišino, ki je zavladala za trenutek v sobi, so šumeli valčki gorskega potoka, ki se je vil po jarku pod hišo, in iz doline so bobnela fužinska kladiva — prav tako kakor nekdam tam daleč — daleč — —!

OČETOV GREH

FOVEST

»Jaz sem gospod, tvoj Bog, goreč Bog,
ki pokorim krivico očetov na otrocih do
tretjega in četrtega rodu — — —«
V. knjiga Mozesova, V. pogl. 9. vrsta.

I.

Bilo je pred svetim dnevom.

V sodni sobi okrajnega sodišča se je vršilo zadnje dejanje v pravdi, po nje vsebini in formalnem teku skoro vsakdanji: prisega zatoženčeva. Navzočni so bili samo oni, ki so po zakonu za to poklicani ali upravičeni: sodnik in njegov pisar, zatoženec, ki mu je bilo danes priseči in tožiteljica, mlada, komaj dvajsetletna deklica, bleda in objokana, ki je imela pravico poslušati prisego. In še ena oseba je bila prisotna: drobno, rdečelično dete, ki ga je držala tožiteljica v naročju; venomer je radostno iztezalo roke proti užganima svečama na vsaki strani razpela sredi sodne mize.

»Ata, ata, ata!« je jecalo dete in se smejalo naglas; videlo je samo plamena nad svečama, ki sta se zibala; vse drugo v sobi je bilo — morda ne samo otroku — trdo, prazno, pusto, temno.

»Ata, ata!« je zvenel otrokov glas med temi stenami kakor zvonček v prazni cerkvi.

»Tiho!« veli sodnik, resen, postaren mož, in stopi za zeleno mizo. Pisar, dosedaj sedeč na drugem koncu, odloži pero in vstane, deklica v kotu pri vratih pa teši veselega, glasnega otroka.

Pred mizo stoji velik, krepak fant in zre nepremično v črni železni križ med brlečima svečama. Bled je v lice, toda razburjenosti ni poznati na njem.

»Bodeš li prisegel?« vpraša sodnik osorno.

»Bom!« deje oni z istim naglasom; čuti je, kakor bi mu ugajal takov strog, osoren ogovor, da se lahko tudi sam odzove tako.

»Oh, Janez!« vzklikne deklica v kotu pri vratih.

»Ata, ata!« se zasmije otrok.

»Miruj!« deje sodnik deklici, »poslušati smeš, govoriti pa ne! Če ne, pojdeš iz sobe!«

Deklica se nato še bolj stisne v kot.

»Ti hočeš torej priseči?« deje sodnik in vzame z mize zavitek sodnih spisov, majhen, tenak zavitek, kakor bi v njem ne mogla tičati bridka zgodba dveh, treh oseb.

»Hočem!« pravi zatoženec; »desetkrat, sto-krat — tisočkrat, če hočete!«

»Molči!« veli sodnik. »Samo enkrat je treba, da te potem hudič vzame!«

»Zato me pač ne bode!« zagodrnja fant, toda ne ozre se ni na levo ni na desno, ampak klobuk v rokah tiščeč, gleda srepo v tla.

Iz kota pa se čuje ihtenje dekličino in smeh otrokov.

»Ti bodeš prisegel!« povzame sodnik vnovič; »položi klobuk tja na stol in stopi bliže!« Prisegel bodeš, da nisi imel s to deklico ničesar opraviti, da ni bila tvoja ljubica, da nisi ti oče tega otroka! Poglej ga, poglej njo! Ali umeješ, o čem bodeš prisegel?«

Zatoženec se ne gane.

»Ali bodeš prisegel?«

»Bom!« deje fant trdovratno in odločno, pogleda pa nikamor, nego samo v tla upira oči, kakor bi štel žeblje v talnih deskah.

»Janez, oh Janez! Saj tega ne moreš!« zazveni klic iz kota.

»Ata, ata! Hi—hi!« se oglasi detetov smeh po sobi.

»Ta lopov bode res prisegel po krivem!« deje sodnik poluglasno svojemu pisarju. »Stopi semkaj! Sem pred križ in poglej na Križanega!«

Zatoženec stori tako.

»Oh, gospod, gospod sodnik — za grunt mu je, samo za grunt, ne pa zame, ni za otroka! Za grunt bode prisegel, da mu ne odide, pa — preklet bodi tvoj grunt in —«

»Tiho, dekle!« zakriči sodnik; »rekel sem ti že, da ti je le poslušati, sicer te odvedemo!

Ta-le tu — ta bode pa sam dajal odgovor, plačan bode morda že tukaj na zemlji, plačan pa bode gotovo tam na onem svetu! Poslušaj fante! Ti bodeš prisegel tu pred Bogom Vsemogočnim, Vsevedočim — prisegel bodeš čisto prisego, prisegel, da je vse do pičice res, kar izpregovoriš! Ako se zlažeš, pridemo ti na sled, zaprt bodeš kot slepar in sleparski oče bodeš tega otroka, Bog pa te bode kaznoval na tem in na onem svetu, in ne samo tebe, ampak ves tvoj rod! Ali bodeš prisegel?»

»Stokrat — če treba!« deje zatoženec s hripavim glasom.

»O joj, o joj!« — zasliši se bolesten klic iz kota in zatem: »Hi — hi!« ljubko, prijazno in veselo.

»Vzdigni tri prste desne roke! — Ne tako! — Prve tri prste!«

»Pisar pohiti k zatožencu in mu uravna na desni roki palec, kazavec in srednji prst. Sodnik pa narekuje prisego. Pisar je bil slučajno tako stopil poleg zatoženca, da je otroku v kotu zakril brleči luči, in dete je jelo na glas jokati.

»Tako gotovo, kakor mi Bog pomagaj!« konča sodnik, in prisezajoči zatoženec ponovi: »Tako gotovo, kakor mi Bog pomagaj!«

Zadnje besede prevpije krik otrokov.

»Sedaj pa podpiši!« veli sodnik.

Zatoženec okorno nariše črke svojega priimka pod zapisnik, ne da bi se mu stresla roka.

»Sedaj pa še ti,« deje sodnik deklici, »ker si poslušala!«

Ona stopi k mizi, pa ne ve, kam bi dela otroka, ki ga je dosedaj ves čas držala v naročaju.

»No, vzemi ga, vzemi ti — kaj se ga bodeš bal? Saj ni tvoj! Saj si prisegel, da ni tvoj!« veli sodnik zatožencu. »Svoje ga otroka se boj, ne pa tujega!«

Zatoženec stoji za trenutek kakor okamenel, potem pa stopi bliže, prime otroka s svojimi nerodnimi rokami in držeč ga daleč od sebe, ne ozre se v njega zdravo, rdeče lice. Deklica pa podpiše zapisnik. Potem vzame zopet mirno dete iz zatoženčevih rok in pravi:

»Janez, Boga si zatajil, otroka in mene! Ako ti midva oprostiva, — Bog ti ne bode odpustil!«

Iz sodne sobe sta šla skupaj, drug za drugim; takisto po stopnicah do vežnih vrat; molčala sta oba.

Zunaj na dvoru pred vežo pa krene on na levo stran, naglo korakajoč, ona pa postane in dvigne pest za njim:

»Še enkrat, Janez! Preklet ti in tvoj grunt — in pa — in pa — tista — ona — ki jo bodeš jemal!«

On ne zine besede, dete v nje naročaju pa maha z rokami in jeca: »Ata, ata!« . . .

Od bližnje cerkve sem zapoje prvi glas prazničnega zvona: »bim, bim, bim, bim, bim, bim!« oznanjaje — sveti večer . . .

II.

V Kopolju se dviga, tik državne ceste pričenši, strm, visok hrib peščen ob podnožju, a čimdalje skalovitejši, kolikor bolj se bliža vrhuncu. Tam pa leze zopet v majhno dolino in onkraj nje se iznova požene kvišku v dolg raven rob. Na severno stran pada v globok trnjavski graben, proti jugovzhodu pa se izgublja v lahko nagnjena brda; na oni strani je obrasel z gosto bukovino in temnim jelovjem, tukaj pa stoje ob peščenih plazih šopi borovcev, obkoljajoči obdelane njive, po katerih se maje o sv. Jakopu zlato klasje.

Ves ta hrib je Kačonovo posestvo in je bil svojina njega pradedov, odkar pomni še njegova stara babica, ki sedi sedaj gori v prostorni hiši za pečjo, poleti in pozimi ter uživa »živež«, trdo zaslužen izzamlada ob delu na polju in ob vzgoji otrok, ki so vzrasli na tem kosu zemlje.

Pa je tudi lepo tamkaj! Prostorna, zidana, toda s slamo krita hiša stoji sredi presedljaja med južnim in severnim gričem, gospodarska poslopja nekaj višje za njo, pred njo pa senčijo štirje velikanski kostanji širen prostor, obrasel s temnozeleno travo. Proti zapadu se odpira razgled na širo mengiško ravan, v katere daljnem ozadju se blešče gorenjske planine z orjaškim

Triglavom; proti severu se dviga Grintovec izza tuhinskih hribov, na jugovzhodu pa vidiš prijazno Limbarsko goro in lep del krasne moravške doline s temnoobraslo Javoršico v odzadju; in kadar v pozni jeseni in pozimi leži bela megla zdolaj do srede hriba, sije tu gori gorko, jasno solnce in iz belega meglenega jezera kipe daleč, daleč tja do notranjskega Snežnika le temni vrhunci višjih hribov kakor otoki iz morja.

Kačon je imovit. Dvajset repov goveje živine, dva para konj in do dvesto ovac preizumuje s krmo, ki rase na njegovih senožetih, in če je količkaj letine, proda lahko nad sto mernikov pšenice in do dvesto mernikov ovsa. In za oboje so se plačevale tedaj, ko še ni tekla železna proga preko Kranjske, in še ni tuje žito preplavljalo dežela, često druge cene nego dandanes. Poleg tega se je ob veliki cesti, ki se je vila pod Kačonovim domom, dalo vedno dokaj zaslužiti z vožnjo ali priprego. Kako živo pa je bilo vedno tamdoli na tej beli prog! Tovorni voz za tovornim vozom se je pomikal v eni vrsti dol proti Ljubljani, v drugi nasprotni pa gor proti Štajerski, in sedajinsedaj se je oglašal prijetni, dandanes že malone pozabljeni glas poštnega rogu: »Tràrà, tràrà, tràrà-ràrà«, in težka rumena kočija je oblastno in ošabno pridrdrala sredi ceste.

Občasu, ko se pričinja naša povest, še nikdo ni mislil, kako hitro bode konec vsemu

temu živahnemu prometu. Govorilo se je sicer, da namerjajo sezidati železno cesto za Savo, toda: »Kaj nas to briga?« je dejal nekoč stari Kačon, sedeč v Štrukljevi krčmi v Kompolju, »tam naj vozijo, kar hočejo, tukaj bodo pa vozili kakor sedaj. Saj je vendar z Vranskega ali iz Celja preko nas bliže v Ljubljano nego tam naokolo na Zidani most!«

Kačonova rodbina ni mnogobrojna. Za pečjo v prostorni hiši čepi letoindan njega babica. Ko se e porodil njegov oče, je štela jedva sedemnajst let, in štiriindvajseto pomlad pozneje so že nesli njega, današnjega gospodarja, gor k svetemu Tomažu v krašenjsko cerkev, kjer so ga krstili na ime farnega patrona; od tega dne pa zori sedaj že petdeseta jesen. Dvajset let je gospodar in babico je bil prevzel kot kos hišnega inventarja v svojo skrb, tedaj ko sta se mu tudi oče in mati izročila v skupno živitev. Oba sta umrla, babica pa je ostala, in danes kakor tedaj, ko se je umeknila pred petdesetimi leti novi, mladi gospodinji, spleta umetno kito od tanke slame, kakršna rase le po teh solnčnatih brdih. Kačonova žena, Barba, še živi, in takisto živita dva otroka, dvaindvajsetletni Janez in osemnajstletna Nežka. Dva hlapca, pastir in dekla spopolnjujejo družino.

Letina se je letos obnesla. Žito je že omlačeno in leži v shrambah pod hišno streho in na kašti, krompir pa v globoki kleti. Turščični storži

vise na dolgih drogeh ob visokih sprednjih stenah pri hiši in hlevu, od napušča do malih oken in obetajo mnogo dela za zimske večere, ko jih bode robkala vsa družina pozno v noč z železnimi krtačami in drsali.

Danes je Kačon v gozdu s parom volov, da odpelje drva domov; pod kozolcem jih koljejo sin Janez in oba hlapca. Mati, Nežka, dekla in pastir pa obrezujejo na drugem koncu repo in korenje.

Ostra burja piše preko Limbarske gore, in ženske so oblekle debele kočamajke; zakaj mrzlo je, dasi se upira gorko popoldansko solnce semkaj v južno stran kmpoljskega hriba.

Po kolovozu, ki drži mimo kozolca ob rebri v bližnjo vas Koreno, prihaja deklica z velikim jerbasom na glavi. Iz njega so videti lepo poviti kosmi tankega prediva, kakor so jih jemale časih predice domov, da so jih popredle v zimskih večerih.

Ko družba pod kozolcem ugleda prihajajoče dekle, utihne dosedaj glasni razgovor med ženskami; moški itak niso mnogo govorili, samo hlapec Peter je časih poluglasno klel grče v polenih.

»Zopet je tukaj!« šepne Nežka.

»Kdo?« vpraša mati Barba, ki še ni zapazila deklice z jerbasom.

Toda ko jo ugleda, ji zastane sapa.

»Dajte, dajte jo!« ščuva domača dekla z zlobnim nasmehom. »Kaj se hodi nastavljat!«

Starka stoji za trenutek kakor okamenela, in težka sapa jo premaguje. Potem pa stopi korak pred kozolec.

»Čemu pa hodiš vedno tod mimo? Kakšnih obresti pa iščeš tukaj?«

Tako kričeč dvigne pest proti deklici, ki prestrašena postoji. Vsa kri ji je izginila z upehanega lica. Hlapca sta v tem prestala delati in se drug drugemu muzala, češ, kaj bode iz tega prizora. Janez pa se ni ozrl ni na desno ni na levo, ampak klal poleno za polenom, da je letelo vse vprek.

»Pot tukaj je vsakomur prosta!« pravi dekle in hoče dalje.

»Kaj? Prosta? Čakaj, jaz ti jo že pokažem, ti — belokoža! Pokažem ti, kaj se pravi natolcevat i nedolžne ljudi, kaj se pravi v sramoto spravljati moje otroke!«

Rekši pobere debelo repo in jo na vso moč zaluči v deklico, ki omahne, da se ji zvrne jerbias z glave.

To pa da ženi še več poguma; urno skoči čez breg na kolovoz, da seže oni v lase, ki se je sklonila pobirat kosme.

Toda sedaj prihiti Janez.

»Mirujte!« zakliče. »Tukaj se ne bode nihče pretepal!« Rekši zavihti ročaj svoje sekire po zraku.

»Kaj? Še ti — tudi ti si takov bedak, da se daš grditi vpričo vsega sveta? Zate se potezam, zate! I no, pa reci, da je tvoja — potem pa pojdi po svetu ž njo beračit, kakor je ona že vajena!« se roga razjarjena žena.

»Jaz nisem nikdar prosjačila, nikar še pri vas!« deje dekle mirno in zadeva jerbas na glavo.

»Domov pojdi in mene pusti v miru!« pravi Janez z neodločnim glasom.

Godrnjaje se vrne starka pod kozolec, deklica pa izgine za kolovoznim ovinkom. Nekaj sto korakov dalje sreča Kačona, ki tira vprežena vola od brega, da ne zavozita čez rob. Morala je prav tik njega; starec pa je le še glasneje klical svoj: »O-o-ij, — o-o-ij, lejs — lejs!« ter tolkel vola z brinovim bičevnikom po rogeh. Ona pa je stopila za korak v breg, ne da bi se ozrla vanj ali v voz.

Ko pripelje gospodar svoj tovor pod kozolec, moški naglo zmečejo borove vrhače z voza, in nato se Kačon zopet odpravi v gozd. O prejšnjem dogodku ne zine nihče. —

Skoro se je zmračilo. Po večerji obsedi Kačon za mizo in tlači v svoj vivček tobak, ki se je dobil tedaj dober in po ceni od mnogih tihotapcev. Barba sede k peči, gori za pečjo pa čepi babica. Janez ima še opravila pri živini, Nežka pa v kuhinji.

»Če hoče imeti grunt, mora priseči!« deje Kačon hladnokrvno, nadaljevaje razgovor, ki sta

ga imela že pred večerjo z ženo v kamri, ko ni bilo nikogar poleg njiju.

»Saj bode lahko, tisočkrat lahko, jaz sem dobra zanj!« pristavi žena trdovratno in odločno, kakor bi nje besede ne bile namenjene samo možu, ampak še komu drugemu, ki bi dvojlil o njih resnici.

In ta tretji se je oglasil: devetdesetletna babica na peči. Odložila je dolgo slamnato kito in sklenila koščene roke.

»Poslušajta, zaradi resnice naj priseže, samo zaradi resnice, ne pa za grunt! Nikar ne govorita tako, ako vama je kaj do sina, otroka svojega! Nikar mu ne pomagajta Boga izkušati!«

»Kdo Boga izkuša?« se ujezi Barba. »Saj pravim, da lahko priseže; ona babnica si ga je kar izbrala, češ, ta se ustraši, pa takoj plača! Ej, pojdite vendar, mati, taka beračica — taka —«

»Nihče še ni povedal kaj napačnega o nji, razen te stvari!«

»No, vi jo še zagovarjate?« se razsrdi Kačon. »Kaj hočete, da bi jo jaz plačeval in redil nje zarod? Če hoče Janez, pa naj plačuje, ampak iz mojega grunta ne vinarja! Stenkov iz Vošic je tudi že vprašal po Nežki! Priden fant je in prinesel bi kaj s seboj; pa damo grunt zetu in hčeri; bedak pa pojdi, kamor hoče!«

»Tako govorjenje ni pravo!« se oglasi babica; »ako se je fant pregrešil, naj se pokori, naj plačuje! Saj bode iz svojega, ko bode imel

posestvo, ne pa iz tvojega. Pošteno pa bi bilo, da jo vzame, ako je bila res njegova! Ta grunt je pač takšen, da mu ni treba pomoči s tujo doto. Tvoj oče tudi ni priženil bogznakaj, Tomaž!»

»Zato sem pa jaz nekoliko prinesla!« se oglasi Barba samozavestno.

»Kajžarske hčere ne maram v hišo, pa je ne maram!« zakriči Tomaž in udari ob mizo. »I, kaj bi besedovali, mati — Janez sam trdi, da ona ni njegova, da otrok ni njegov — čemu torej govoriti o tem? Pravda je končana, sedaj je le še prisega. S to pa naj napravi fant, kakor hoče — kakor hoče!«

Govoril je to pomirjajoč, skoro malomarno; zdajci pa se iznova ujezi in zahrešči: »To pa rečem, če ne priseže, pa naj gre, kamor hoče! Na gruntu ga nečem, rajši gledam zeta na njem!«

»Toda kaj ne veš, Tomaž, da ga tako morda siliš v krivo prisego, in da bode tvoj greh prav tako silen kakor njegov?« se oglasi koščena starka izza peči.

»He, he!« se zasmije Tomaž posiljeno; »pojdite pridigovat v cerkev! Kaj vem morda jaz, je li otrok njegov? On sam ve, in zato je tudi vsa stvar njegova!«

Rekši odide do vrat; tam postane in seže na malo polico pod stropom, tipajoč po gobi in kresilu. Ko ukreše ogenj, vleče na vso moč ob vivčkovi cevi, da mu lezejo suha lica globoko med čeljusti. Duh tleče gobe se razširi po hiši;

potem šele se pokažeta dva oblačka tobakovega dima. Starka na peči vzame kito v roke, in tanka slama ji zopet hrešči med suhimi prsti.

»Korparjev Boštjan tudi ni bil snoči pri nas, da bi kupoval ovce,« prične Kačon, ko niti žena, niti babica ne izpregovorita; »Kobilčev sosed je, in tam imajo tudi nekaj primekniti nevesti.«

»Oj, vem, kaj je hotel!« se oglasi Barba malone kričaje; »pa ti nisi menda že tako opešal, da bi dal gospodarstvo iz rok; jaz pa se tudi še lahko gibljem, da mi ni treba čakati, ali mi bode mlada privoščila čašo mleka, kajli?«

»Kakor hočeš!« jo zavrne Tomaž in zaloputne duri za seboj.

V hlev stopivši vidi ob leščerbi, viseči na železnem kavljju ob steni, da Janez že leži v kotu pri steljnjaku; nekoliko od njega sta se iztegnila oba hlapca na svojih ležiščih. Vsi spe; konja še zobljeta, živina po plega.

Iz hleva prišedši še nekoliko postoji ter gleda gostosevce na nebu in tanke oblačke, ki jih podi gorenja burja pred seboj; tukajdoli je vse mirno.

»Lepo bode jutri!« zagodrnja, iztrkujoč svoj vivček.

Ko se nekoliko potem v kamri spravlja spat, deje še Barbi: »Doma je, nikamor ni šel!«

Ona ga pa že ni slišala.

III.

Proti korenski vasi se vije pot polagoma navzgor. Deklica, ki smo jo videli v onem bojevitim prizoru, je stopala le počasi in težko sopeč po rebri proti majhni leseni koči, postavljeni na tesno plan pred vasjo. Odtam leze grič v globoko izdolben jarek, onkraj pa stoji v lehno napetem bregu hiša pri hiši, kozolec pri kozolcu — vas Koreno; pod njo se širijo sadni vrti z neredno vsajenimi jablanami, tepkami in češpljevjem, raztresenim po rebri, kakor je hotelo samo vzrasti; zgoraj nad vasjo pa zvene čede ovac, ki se paso po solnčnih njivah.

Pred kočo odloži deklica svoje breme na tvalo pod kapom, sname svitek z glave ter odveže pisani robec, ki ga po hribovskem običaju nosi ovitega okrog las, da zakriva spredaj skoro vse čelo, zadaj pa seza do tilnika. Sedaj šele se pokaže vsa lepota nje lica, nenavadna, nevsakdanja. Iz fino vpodobljenega, sedaj nekoliko razgretega obraza ji zro temnomodre oči; goste, skoro svetlorumene lase pa nosi v dveh širokih, v drobne pramene spletenih kitah ovite okrog temena. Dvajsetega leta menda še ni izpolnila.

Ko si vnovič uravnava robec okrog las, se ozre nazaj po bregu in tja proti griču, ki zakriva Kačonovino. Bridek, malone jezen posmeh ji leže na ustna; toda ne dolgo, zakaj solze ji porose oči. Naglo jih otre s predpasnikom in

stopi čez dva okorna trama, ki nadomeščata stopnice, v odprto vežo, iz katere se vali gost dim.

Neprijazen pozdrav ji zazveni naproti.

»No, kje si pa spet brodila? Celo uro več nego treba! Otrok pa kriči, da se bode kar raztrgal — kaj meniš, da sem jaz zanj tukaj!«

Iz dima se prikaže zamazana starka, ki z dolgimi burklami v rokah suje in dreza v peč, ne da bi se ozrla v deklico.

Tudi ta se ne zmeni za mater — saj to je bila starka — ampak stopi urno v hišo, kjer sedi sredi na ilovnatem tlaku komaj enoletno dete, tiho in veselo se igraje z drobno ropotuljico, spleteno od vrbovine.

»Ata, ata!« zakriči, ugledavši deklico, mater svojo; to je menda vse, kar more jecati, a zato tem burneje izteza ročice proti materi.

»Oj, ti zlata moja Lenčica!« vzklikne ta, dvigne otroka k sebi in sede, poljubovaje ga, ž njim na klop pri peči. Niti jeze, niti bridkosti več, drugega ni videti ob nji nego veselje in sreča — materinska.

Toda dolgo se ne more kratkočasiti z detetom.

»Lenka!« zazveni osoren moški glas izpred koče. Deklica zopet posadi otroka na tlak in vrže v naglici še nekaj krp pod njega, da bi mu ne bilo premrzlo ter odide iz hiše. Zunaj je bil ravnokar starikav, sključen možiček, iz čigar čmernega, neprijetnega obraza so gledale majhne

oči prav lokavo in zlovoljno v svet, odložil težko butaro trhlega vejevja, očito nabranega po tujih gozdih, in si je sedaj otiral pot s čela.

»Stopi, stopi po kozo dol v log! Krhljačevega mladega sem videl tam onkraj lazečega — ta cigan bogatinski nam jo še zarubi, če jo ujame.«

Deklica je bila skokoma čez breg v mali šumi, ki seza spodaj v korenski jarek. Skoro se vrne, in velika, rjava koza primekeče za njo. Zapre jo v mali hlev, prislonjen na zadnji konec koč, in se odpravi v red devat predivo, ki je še ležalo v jerbasu na tnalu. Ko stopi ž njim v hišo, drži starec, sedeč na klopi, malo Lenčico med kolena in ji ponuja suho hruško.

Lenki se lice razvedri, ne reče pa ničesar.

Ko se dobro stemni, prinese mati večerjo: krompir v oblicah. Skoro ga pojedjo; dete zaspi na peči, starka vzame kito slame, Lenka pa kolovrat; oče, kočar Lukec, pa si zapali drobni vivček, pravitako kakor ob tistem času bogati Kačon v oblastni svoji stanici.

Kateremu je pač nocoj bolje teknil tihotapski tobak?

Dolgo je vladal molk v Lukčevi hiši, in drugega ni bilo čuti nego enakomerno brenčeče vreteno. Zdajci se oglasi Lukec in pomembno stisne lokave oči, česar pa ni moči videti ob negotovem svitu borove treske na čelešniku.

»Danes smo dobili razsodbo!« izpregovori starec in puhne dim predse.

Nihče se ne odzove, samo vreteno na kolovratu se suče nagleje.

»Priseči bode moral!« pristavi Lukec malone celo minuto pozneje.

»Pa naj!« se oglasi mati, prireže novo slamico in jo vtakne v kito.

»Če more!« reče starec in izza stisnjenih obrvi postrani pogleda na predico.

»Ta pa venomer goni kolo in suče tanko nit med prsti; a ti se ji vendar tresejo.

»Je li bilo treba vsega tega?« vpraša naposled.

Sedaj pa je bil ogenj v strehi kakor prav tedaj pri Kačonovih.

»Treba? Treba? Kaj bodem jaz redil tvoj zarod, ko iztežka živim sebe in mater? Oni naj plača, ker ima, ker je dolžan! Ker ni hotel izlepa, bode pa izgrda! Zakaj te pa ne vzame?«

»Ali jaz vem?«

Dejala je to kar tako brez pomisleka; zakaj vedela je dobro, zakaj je ne vzame in ne sme vzeti: ker je preuboga in ker sam nima dovolj moči, dovolj ljubezni do nje, da bi se postavil po robu očetovim zahtevam in da bi se odvedal imetju, gospodarstvu na kosu zemlje, kjer se je porodil.

»Tisti goldinarji, ki nam jih bode plačeval vsak mesec, bodo prav hodili nam vsem!« deje starec zopet prav zadovoljno in se lisiče zasmije.

»Jaz nečem vinarja, ne zase ne za otroka!«
vzklikne Lenka odločno in ustavi kolo. »Vi ste
tožili, pa vi jemljite, če dobite! Zase in za dete
bodem pač prislužila sama!«

»Tudi prav tako!« se poroga starec; »jaz
pa ne odneham! Zakaj bi bogatino kaj pustil,
kar mu ne gre! Žita ima v izobilju, zabele in
masti za dve leti v shrambi, mesa za dvajset
ljudi in za dve zimi v dimniku in štiri polov-
njake tolkovca v kleti! Kaj pa imam jaz? — Še
kozjega mleka ne, ko ga njegovo otroče izpije!
In ta — duša naj bi ne plačal?«

Tako kričeč vstane in stopi pred kočo.
Tudi on se tu zadovolji z vremenom in potem
zleze počasi tak, kakršen je — obut in opravljen
— v slamo nad kozjim hlevom in zaspi.

Mati je v tem odšla v kamro, Lenka pa
ostane z otrokom v hiši

Tam poje kolovrat še dolgo, dolgo v pozno
noč svojo enakomerno pesem, pri kateri mala
Lenčica na peči tako sladko spi.

Le enkrat prestane deklica, ko natakne
novo kodeljo na rogovilce. Iz doline se začuje glas
krašenjske ure, ki oznanja polnoč. Ali še nekaj
je čuti; vsaj dozdeva se ji tako: korak pred hišo,
pod oknom. Srce ji zatrepeče od razburjenosti,
veselja — nikakor ne — od strahu!

»On jel!«

Ta misel jo prevzame. Niti dihati si ne
upa, niti se ozreti proti oknu.

Toda zmotila se je; nič ni — burja piše okolo ogla, v hlevu pa je zaropotala koza.

Ni ga in ne bode ga več!

Kolovrat zopet povzame enozvončno svojo pesem . . .

IV.

Štirinajst dni po Sv. treh Kraljih se je pričelo na Kačonovini nenavadno gibanje. Korparjev Boštjan iz Hrastja se je oglasil dvakrat zaporedoma v tednu dni; govoril je vselej mnogo o slabi trgovini z ovcami, hodil tudi v hlev in tipal in ščipal mrkače po hrbtu in po ledju, potem pa obsedel nekoliko ur za mizo pri bokalih tolkovca in pušil Kačonov vtihotapljeni tobak. V nedeljo popoldne pa je prišla večja družba: stari Kobilica iz Hrastja, bahat in oblasten gospodar, žena njegova, drobna, sključena, zgovorna ženica, opravljena v bel kožuh in z belo pečo na glavi, in hčerka Jerica, mlada, rdečelična, krepkorasla deklica, ki ni mnogo govorila, tem pozorneje pa štela kokoši na dvorišču in teleta v hlevu. Tudi Korparjev Boštjan je bil v družbi in je zgovorno slikal vse vrline Kobiliceve Jerice, potem pa zopet opozarjal poslušavce na gospodarske ugodnosti Kačonovine. Očito je bilo, da se tu vrši ogled, ki mu bodi posledica poroka. Hodili so po hlevih in kaštah, po njivah in košenicah, od daleč si ogledali zarasle gozde in z višine naglo premerili travnike v dolini; znano jim je bilo itak, koliko stotov sena in otave se nakosi tamkaj.

Kačon je hodil z družbo in zadovoljno požiral laskavo hvalo, ki je zvenela njega posestvu iz ust Korparjevega Boštjana. Stari Kobilica je prikimaval, njega žena je tuintam izrekla svoje neodločilno mnenje, Kačonov Janez pa je večinoma nem stopal poleg Jerice.

Mrak je legal na zemljo, ko so se gostje odpravljali; zadovoljno prijateljsko pozdravljanje in glasni pogovori — vse je pričalo, da se je dosegel namen današnjemu posetu. Toda pri večerji, kjer so bili zbrani vsi Kačonovi, ni nihče omenil oglednikov; šele ko je odšla družina, je zinil Kačon v svoj vivček: »Pripravna je videti, prav pripravna!«

Odgovoril mu ni nihče; za nekoliko časa se oglasi babica na peči, ki je nocoj puščala kito v miru — saj je bil praznik — ter si le s koščenimi rokami podpirala velo lice: »Bog daj, da bi bila dobra! Meni se bode pa tudi treba umekniti!«

»Kam pojdete?« se zasmije Kačon.

»Dol k Sv. Tomažu — —!«

»Ej — čemu taka govorica?« deje gospodar nejevoljno; »stari ste pač, stari — sedaj bodemo pa vsi trije, vi in midva z Barbo — stari na gruntu!«

Hoče se nasmehniti, toda ne posreči se mu; babica in Barba zajokata, Nežka si otira oči, Janez pa gleda v tla in seza z rokami po žepih, kakor bi česa iskal.

V tem duševnem razpoloženju se tudi razidejo k počitku.

Odkar se je končala pravda z Lukčevimi, in je prisegel mladi Kačon, odslej starec nima več miru na gruntu; ne da bi ga drugi nadlegovali s sveti in predlogi, ali da bi se čutil prestarega, onemoglega za gospodarstvo ter zato hotel odložiti breme na mlajše rame — nikakor ne; ampak nekaj drugega ga je težilo vsako jutro, ko je izpregledal po težkem spancu in odkorakal v hlev gledat, kako je z živino; nekova čudna senca je hodila za njim, ko je gonil vola v gozd, nakladal butare in vejevje, ali kadar je pozno popoldne gledal po solnčnatih brdih, kjer je pod zmrzlo odejo čakalo njega žito tople pomladi, da vstane v rast in cvet.

Kadar je sedel v Štrukljevi krčmi, je vedno pazno vlekel na uho, kaj se govori pri sosednjih mizah; toda nikdar ni čul besede, ki se je je bal ali ki si je je — kdo ve — morda želed. Doma je ženi Barbí sleherni večer govoril, da se je naveličal grunta, sin naj sedaj poizkusi ž njim, saj ima dovolj let za ženitev in gospodarstvo. Onadva pa si pač toliko izgovorita, da jima ne bode treba stradati, niti drugje iskati strehe. O Janezovi pravdi ni bilo nikdar govora, vendar pa je prav ta in njen konec — Janezova prisega — ono strašilo, ki je sicer nevidno, pa vendar vsakemu domačinu prav čutno nočindan za petami!

V občevanju z Janezom je izpremenjena samo babica na peči, zakaj od sv. večera še ni izpregovorila besedice ž njim in tudi ni pustila, da bi jo podpiral, kadar je lezla dol na klop in potem na tla ali zopet narobe. Sedaj si sama pomaga, ako ji Nežka ne ponudi svojih rok.

Janez pa tudi ni več oni, kakršen je bil pred malo meseci; prej ravni život se mu je nekamo sključil, in hoja, govorica, oboje mu je dokaj neodločno, bojazljivo. Vedno je okrog doma, in tudi po noči, ki je vendar fantovska, se meče po trdem ležišču v hlevu, dočim hlapca vasujeta.

Nekoč je hotel babici potisniti stol pod noge, ko je lezla raz peč. Sama sta bila v stanici.

»Beži!« je vzkliknila starka in jezno uprla vanj sivo, bleščeče oko. Nekaj trenutkov je tudi on osupel zrl vanjo.

»Ne dotikaj se me!« mu zapove vnovič in stopa, opiraje se na kljukasto palico, počasi proti mizi. Janez pa odide iz sobe, nem, povešene glave, naravnost proti hlevu in tam se ozira, kakor bi si iskal dela, ki se ga dosedaj ni domislil. —

Po ugodnem ogledu je bila njega poroka s Kobiličevo Jerico dognana stvar. Pri »gosposki«, tedaj patrimonialni, so podpisali pisma, v župnišču oskrbeli oklice, in v ponedeljek pred pustno nedeljo, navsezgodaj — danilo se še ni — je mrgolelo že na Kačonovini ženinovih gostov, ki so se odpravljali na pot v Hrastje, na nevestin

dom. Ukaje je hitela vsa družba, ki ji je bil obili zajtrk očito dobro teknil, čez rebra dol proti veliki cesti, kjer so že čakali enovprežni nališpani vozički.

Tam nasproti na brdu pred Korenom, tam je v Lukčevi koči še gorela treska na čelešniku. Ženin Janez je za trenutek obstal na ovinku, odkoder se je videl svetel blesk te treske, sveteč skozi okence, ki je bilo menda odprto; saj bi drugače ta svit ne mogel biti tako čist in tako jasen. Janez je postal in se stresnil po vsem životu.

»Júhuhu-hú-u-ú!« je zaukal za njim tovariš-svat; in »júhuhu-hú-u-ú!« so povzeli drugi.

»Júhuhu-hú-u-ú!« vikne Janez in skoči, vihteč ovenčani svoj klobuk, kar nekaj sežnjev čez rob, preko rebri nizdol na bližnjico, po kateri se lovi vsa glasna družba.

Ukanje pa odmeva z brega v breg, z rebri v reber, in votlozateglo zveni tudi gor v Lukčevo kočo.

»Ali ga čuješ?« vpraša starka, prišedši mršava in zaspana iz svoje kamre ter sovražno pogleda hčer, ki sedi sključena in glavo v roke opiraje na klopi pri peči.

Vtem stopi Lukec v hišo in otrkava slamo, ki se še drži njegove umazane obleke

»Sedaj gredo ti cigani — bogatinski!« zagodrnja in otrebi tresko.

Dete na peči se zbudi in zajoka; ta jok šele vzdrami deklico, da vzame otroka v naročaj.

»Hudič — hudič!« sikne starec.

»Júhuhu-hú-u-ú!« zazveni sedaj že daleč iz doline. Tam za Limbarsko goro pa se polagoma rdeči nebo od jutrnje zore.

V.

Svatba je trajala nepretrgano skoro tri dni; v sredo pozno popoldne sta se pripeljala novoporočenca na Kačonovino, in velik del svatov ju je spremil semkaj. Ondi se je sedaj pričela nova pojedina, novo popivanje, novo petje že gluhih, zagrljenih glasov. Stari Kačon ni hotel, da bi se dejalo: »Tam pri Kobiličevih je bilo kaj več jela« in zato so kuhali, pekli in cvrli, kakor bi bilo treba pričeti novo svatovanje. Od goveje juhe, ki je prišla trikrat na mizo, od mastnih krapov do pečenega jagneta, potresenega s sladkorjem, s katerim se je završil jedilni list, je bilo zastopano vse, kar zmaga želodec — ustvarjen in še nepokvarjen za take zabave, in kar vzmore kmetska kuharska umetnost. Dva godca, eden s cimbalom, drugi s piščalko, sta pobirala zadnje svoje moči, da bi ustregla neumornim plesavcem. Ponoči pa so nastopili oglarji, fantje iz sosednjih vasi, ki so prišli na prežo. Starejšina, nevestin stric, jim ukaže nesti dva škafa vina na dvorišče, in stari Kačon zadovoljno prikima.

Okolo polnoči se vzpne divje vrvenje na vrhunec, tako da sedaj nihče ne vprašuje po drugem, ampak vsakdo leze, hodi in pleše, kakor mu vелеva trenutek, svoj nagib ali pa oslabela telesna moč.

Tedaj izgine ženin Janez izmed svatov. Dosedaj je izpolnil vse dolžnosti, kakor jih zahtevata običaj in dostojanstvo; jedel in pil je, kolikor sme in more ženin, odgovarjal in glumačil ob raznih nastopih, ki se redno vrše ob imenitnejših kmetskih porokah, izkratka — izigral je vso nalogo ženinovo, ki pa ob takih prilikah nikakor nima pomena junaške ali sploh prve naloge na gledališkem odru, ampak je slična oni, ki jo predstavlja glavni statist, ki mora stati lepo opravljen na odru in le tedaj ziniti besedo, kadar ga ogovori kdo izmed prvih glumačev.

Izginil je, in nihče ni opazil, da ga ni v družbi. Oni v hiši so morda mislili, da postaja med oglarji; ti pa se niso brigali zanj, nego delili vino iz škafov in ostanke jedil, ki so jih svatje nosili iz hiše. Nevesta in družica sta plesali na podu, in nobeni še ni bilo veselja dovolj.

V tistem času pa stopa gori čez reber pod Lukčevo kočo ženin Janez. Njega korak je skoro negotov, toda navzlic gosti temi ne izgreši steze. Pri Lukčevih nocoj ni luči.

Janez pa tudi ne išče te koč; nekoliko streljajev pod njo se razteza pod robom strme njive gosta šuma, zarastla z leskovjem in ivo;

iz nje kipe tuintam rogovilasti, razzebli hrastje. Ta šuma je Janezu dobro znana — kolikokrat sta se tu sešla z Lenko! V to samoto niti podnevi ne zabrede drug nego pastir, ki gre iskat izgubljene ovce, ali pa stari Lukec, če pride pobirat dračje in tudi sekat zelene veje. Ponoči pa se tu ni bati ni pastirja ni tatu ni radovednega izprehajavca, in to temmanj, ker že stara, ustno izročena pravljica pripoveduje o tem svetu čudne dogodke.

Sredi te šume se dviga holm, imenovan »Lepi hrib«, in tukaj najdejo časih čudna orodja, današnjim prebivavcem teh brd neznane, neumevne stvari: steklene žare, lončene svetiljke, slične železnim leščerbam, navadnim še sedaj po hlevih, zapestnice in od rje razjedena bodala, novce in fibule — in ustno poročilo pravi, da je tu stal nekoč paganski grad, in da ponoči ondi ni varno. Marsikateri Korenec trdi, da je videl opolnoči tamkaj bleščeče luči, drugi zopet, da je srečal v tej šumi čudno opravljenega, silnega orjaka, ki je z batino na rami korakal čez skale in ostanke nekdanjega zidu, ki so še videti; tretji pa je pripovedoval o velikanskem črnem psu, ki se mu ni hotel umekniti, dasi je s četvornikom zamahnil po njem; vsi pa so edini o tem, da se jim ježe lasje, ako jih vodi nujna pot vmraku ali ponoči preko »Lepega hriba«.

Ljubezen pa navadno ne pozna takega strahu, in zato sta tudi Janez in Lenka tukaj

na zasutih, košato obrastlih razvalinah nekdanje paganske naselbine dobila prostor, kjer nihče ni motil njiju sestankov. In doma? Kdo se je brigal pri Lukčevih za hčer, ko sta spala starec v slami na kozjem hlevu, mati pa v zadehli kamri; ali kdo je vprašal pri Kačonovih po Janezu, da je bila le živina opravljena, in da je bil zjutraj doma, ko je pričel oče pred jutrnjo zoro svoj izprehod po hlevih.

Dolgo, dolgo Janez že ni šel to pot, ki jo meri nocoj opolnoči; sam ne ve, čemu bega tod, čemu sili vedno dalje tja v šumo, na razvaline paganskega gradu; nevidna moč ga žene dalje, in srce mu utriplje, ne od bojazni ali strahu, ampak od hrepenenja, tako kakor nekdanj v poletnih nočeh, ko je iskal tu — Lenčke.

Dozdeva se mu, da jo mora dobiti tukaj; je li še sploh upravičen, stopiti pred njo, ogorčiti jo, o tem niti ne misli; tudi mu ves hrup, vse ukanje in glas piščali, ki zveni s Kačonovine, ne sega v uho; nič, nič — samo njo, samo Lenčko bi rad videl!

Sedaj prebrede goščo in stopi na majhen laz, po katerem še kipe malostni ostanki nekdanjega silnega zidu, prerastli z mahom in brinjem.

Z enega teh kamenov se dvigne temnoopravljena ženska.

»Lenčka!« vzklikne on in hoče k nji.

Res je ona!

Od ponedeljka, od jutra, ko ji je zazvenelo na uho glasno svatovsko ukanje, do nocoj je hodila in brodila okolo domače kočee, iskala vedno novih opravil, zvršila pa ni nobenega. Čula ni materinega izzivajočega očitjanja, ne očetovih robotih kletev, celo otrokov jok je ni popolnoma vzdramil: srd in bolest, čuvstvo silne krivice, ki se ji je storila, in časih tiha, čimdaljebolj rastoča želja po osveti, mnogokrat pa zopet spomin na srečne trenutke svoje ljubezni — vse to je vrelo v nji in ji ni dalo miru ni podnevi ni v tihi, brezkončni noči.

Ko je nocoj zazvenel glas piščali semkaj od Kačonovine ter je prihajalo svatovsko vrvenje tamkaj vedno burnejše in glasnejše, ni mogla več prebiti doma.

»Dol grem!« sklene hipoma; »še enkrat, le še enkrat. Njega ne bode, priti ne more, in saj — ga ne maram, ne maram ga več videti!«

Ko ležeta oče in mati, zavije otroka še varneje v debele krpe, da se ne bi zmuznil s peči, ugasi tresko, obleče kočemajko in pohiti nizdol čez zmrzli breg.

»Še nocoj — nocoj zadnjikrat!« so ji šepetala ustna. Vedela je, da bode sama tam na razvalini, a šla, hitela je, kakor bi jo čakal — on tamkaj. V duhu, v sanjah je hotela še enkrat užiti sladkost skrivnega sestanka ž njim, in čim-

bolj je predirala skozi šumo na laz pri razvalini, tem srečnejši se ji je zdel ta sestanek, ki ga pa v istini vendar ni pričakovala in ni mogla pričakovati.

Sede na kamen, kjer sta tolikokrat z Janezom prebila najslajše urice, in tedaj ko stisne vroče lice v podprte roke in ko vnovič zapojo tam z onega hriba tanki glasovi cimbal in piščalk, tedaj jo obide kakor doslej še nikdar čuvstvo grozne zapuščenosti.

»Nihče, nihče ne mara več zame! Kolnejo me, obrekujejo, sovražijo me! Vsi — vsi! Od mene gledajo, kadar pridem v cerkev; pred mano beže, ko grem iz cerkve!«

Tako vzdihne, in bridke solze ji porose lice. Vse, kar je prebila veselega in žalostnega v zadnjih treh letih, vse hiti mimo nje, potem pa jame misliti na prihodnost.

»Kaj sedaj? Kaj bodem počela? — Služit pojdem, z doma — le odtod!«

In slikala si je prihodnje dni, kakšni bodo v tujini, med tujimi ljudmi, kjer nihče ne bode znal o njeni nesreči in sramoti! Ali tu ji pride zopet v spomin on, Janez, ki je kriv vsega tega.

»On — on bode srečen poleg svoje žene!«

Ob tej misli se ji prvič vsadi črv ljubosumnosti v srce. Mrzlo je, in prsti ji trpnejo, dasi tega ne čuti. S tal pobere koreninico resja in jo krčevito vije in trga.

»Iztrgala bi ga nji iz rok kar takole!« šepeta v sebi, toda žilava korenika se ne zlomi,

niti ne pretrga, ampak ovija se ji okolo prstov, da jo zaskale.

Oster veter zašumi po gošči, gori na jasnem vzhodnem nebu pa se utrne zvezda.

»Oh, da bi umrla! Res, umrla!«

Tudi ta misel ji menda prvič prevzame dušo. Malomarno stopi nekoliko korakov naprej na skalo, ki se pod njo vdira svet strmo nizdol v kakih deset sežnjev globok prepad. Groza jo izpreleti, in urno se obrne.

Potem pa pade kar zviškoma čez skalo, ki je na nji sedela, in zaihti malone na glas.

Zdajci začuje korak in drhtenje skozi goščo. Vzravna se.

»Lenčka!« ji zazveni naproti.

»Ti si? Ti — Janez?« vzniti dekllica, kakor bi zrla v nadzemeljsko prikazen.

Ali sedaj jo že oklene on z velikimi svojimi rokami, in poljubujeta se kakor nekdanj, kakor bi nikdar ne bilo razpora med njima, kakor bi nocoj ne bilo svatovščine na Kačono-vini, kakor bi on ne bil poročen ženin druge ne-veste, kakor bi sploh ne bilo ničesar na svetu, razen njiju dveh, ničesar drugega, nobenega za-kona, nobene zapovedi, nobene krivice, ampak samo njiju — ljubezen . . .

Ko se je vračal Janez proti jutru domov, mu je bilo nekamo lahko pri srcu. Zdelo se mu je, da je nekoliko popravil krivico, ki jo je storil Lenčki, sedaj, ko sta se zopet sprijaznila, ko mu

je navidez vendarle oprostila. Pomislil pa ni, da je le še podvojil svoj greh; da je on, krivoprisežnik, nocoj že prelomil slovesni obet, storjen pred dvema dnevnoma pred oltarjem, in da je sedaj zopet — krivoprisežnik!

Ko stopi med svate, tedaj le-ti šele zapazijo, da ga dosedaj ni bilo med njimi. Čuden se jim vidi, ker je tako trezen, a nobeden ni več takšen, da bi dlje premišljal ali sklepal o tem. On pa se splazi skrivaj v hlev, tam po lestvi na seno, nakopičeno pod streho, in gori sladko zaspi.

Pod njim na podu pa plešejo nevesta in nje družice, in starejšina hodi iz hiše tja uganjat svoje burke . . .

VI.

Tihi teden je tu, in iva že kaže rumene svoje mačice. Pod bregom je vse belo od samega cvetočega taloga, vmes pa migljajo modre jetrnikove glavice.

Takrat je bilo, ko se je stara babica resnično zavselej umeknila s Kačonovine, in trajalo ni dolgo, da je mati Barba zasedla nje mesto na peči, odkoder je bistrih oči motrila vse, česar koli se je lotila mlada nova gospodinja.

Neokretna ni bila Jerica, temveč urna in pridna, ampak časih je vendar obrnila kakšno skledo drugače, nego je bila Barba vajena, ali pa sok po materinem mnenju ni bil tako zabeljen, kakor ga je belila prav ona. In tedaj je padla

tu intam ostra beseda, tudi Nežka ni bila posebno odkritosrčna ali prijazna svakinja, in dekla, ki je še ostala pri novi gospodinji, je gledala vendarle bolj na staro.

Tomažu Kačonu je preužitkarstvo prav pogodi: izgovorjenega ima toliko, da se mu ni bati stradanja, in ker hrani še skrito mošnjo tolarjev in ima precej na dolgu pri ljudeh, mu tudi ni treba skrbeti, da bi ga mlada dva kdaj osorno ogovarjala ali gledala postrani.

Pravega gospodarja tudi dosedaj ni slekel, in kakor prej hodi zarano po hlevih, kakor prej ukazuje — ali da rečemo pravo — svetuje, kaj treba storiti danes, česa se lotiti jutri. Dobrohotni nasveti so njega besede, toda vendarle vsem — ukazi.

Vsi domačini tudi spoznavajo, da je tako prav; zakaj Janezova beseda še nima veljave na Kačonovini. On hodi in dela kakor zadnja leta, razgovarja se tudi najrajši le s hlapcema in s pastirjem in najljubše spava tudi na svojem starem ležišču v hlevu ter pušča mlado svojo ženo samo v kamri, iz katere sta se umeknila oče in mati. Z ženo sploh ni ljubezniv, pa tudi ne osoren ali sirov; največ jo pušča v nemar, kakor bi je ne bilo. Zato pa tudi ne opazi, da ima ona premnogokrat v jutru, ko polaga polena v peč in pripravlja zajtrk, zabuhle, objokane oči in da se trudi izpirati z mrzlo vodo sledove solza, ki jih je potočila ponoči.

Jerica je toliko znala o Janezovem razmerju z Lukčevo Lenko, kolikor se je tedaj govorilo in klepetalo o tej pravdi. Uverjena je bila, ko se je možila, da je vse v redu, in da je bil Janez, sin bogatega kmeta, le žrtev sebične, lehkomi-selne dekline, sicer pa popolnoma nedolžen in da se je le poštenim potem izmotal iz umetno nastavljene zanjke. Tudi ji v prvih tednih, prvih mesecih nje zakona navzlic čudnemu in žalji-vemu vedenju Janezovemu ni prišlo na misel, da bi sodila drugače o onem njemu natvezenem razmerju nego to, da on ni kriv. Žalilo jo je, ker ni hotel stalno deliti ž njo njiju kamre; zakaj čutila je, da se ji domačini in družina le posmehujejo, toda bila je preponosna, da bi mu to kdaj očitala.

V Tihem tednu je bilo, ko je Jerica že zarano užigala ogenj v peči za ognjiščem. Kar prikriči dekla, ki je spala pri babici v postranski sobi, da starka umira.

»Kje je Janez?« vzklikne mlada žena, a takoj pristavi: »Počakaj, pokličem ga, zbudi mater in očeta!«

Dekla odhiti v nadstropje, Jerica pa steče v hlev; toda Janezova postelja je prazna. Ko stopi bliže, vidi, da nocoj niti legel ni.

»Janez, Janez!« zakliče na ves glas, meneč, da je morda na vrhu v senu.

Odgovora ni, samo hlapca se zbudita.

Žena steče nazaj v hišo in razburjena niti ne premišlja, kje je sedaj nje mož.

Trda noč še krije zemljo, le gostosevci, ki se bližajo zapadu, kažejo, da ni več dolgo do jutra.

Pri babici, ki se več ne zaveda, nego že spi prve trenutke večnega spanja, stojita Tomaž in Barba, dekla pa joče v veži.

»Zaspali so — zaspali!« deje Tomaž.

»Kako dobro, da so se še oni teden izpovedali!« pristavi Barba.

»Kar hitro je bilo!« se oglasi dekla; »nekaj težko so sopli, potem pa sem odhitela iz hiše —«

»Kje je Janez?« vpraša stari Kačon.

»Ni ga!« odgovori mlada žena mrzlo, ledeno, malone hripavo.

»Ni ga!« vzklikneta oče in mati ter se spogledata. Dekla pa se navzlic svojim solzam namuzne in pomembno namežikne z očmi.

Sedaj priteče Nežka, poklekne poleg babičinega ležišča in zajoče na ves glas.

»Prinesi svečo! In blagoslovljeno vodo!« zapove Tomaž osorno, in Jerica odhiti iz hiše, zakaj vse to ima ona v svojem varstvu.

Ko vzravnaajo starko v postelji, ji deno molek v roke, jo pokrope in postavijo blagoslovljeno voščeno svečo ob vzglavje; Tomaž pa gre zapovedat pastirju, naj steče v Krašnjo naznanit cerkveniku, da bode zvonil, kakor se spodobi taki ženi.

Pastir steče čez breg, po poti sem pa se začuje topot težkih korakov.

Tomaž obstane pred hišo in čaka prišleca. Temno je še vedno, in le lahka sapa naznanja, da se v malo trenutkih pordeči nebo na vzhodu. Spoznati človeka ni bilo moči niti na deset korakov, toda Tomaž je znal, da prihaja njega sin! Divja slutnja se mu vzbudi v srcu, in kakor bi mu imel veleovati sedaj tako, kakor nekdanj desetletnemu dečku, zarohni nanj: »Kje si bil — ponočnjak?«

»Kaj vam do tega? se razljuti Janez in se vzravna pred starcem kakor sveča.

»Kaj meni do tega? Počakaj, pokažem ti!«

Rekši prime stavec s koščeno roko sina za ovratnik, z drugo pa ga zgrabi za pas in ga bliskoma trešči na vso moč ob zemljo.

Predno se Janez pobere, odkoraka oče v hišo in naravnost gor v spalnico. Mladi mož pa se dvigne z divjo kletvijo, pobere držalo zlomljenega cepina, ležeče pod kapom, in sili za očetom v vežo. Ondi pa ugleda skozi odprta vrata v stranski sobici brlečo luč, pod njo pa voščeno-rumeno mrtvaško lice stare babice.

»Ka-a-aj? Ka-aj je to?« zajeca na glas.

»Umrli so!« deje poleg njega Jerica in nese dva bela robca v sobico, da ju položi po kmet-skem običaju na vsako stran h glavi umrše starke.

Janezu pade kol iz rok, on sam pa zdrsne na kolena in si zakrije obraz.

Notri v sobici mati Barba še vedno z brinjevim vršičkom škropi blagoslovljeno vodo na babico; potem pa poklekne, in druge ženske za njo.

»Za dušo rajnice — za milostno sodbo — oče naš, kateri si v nebesih!« — tako zveni poluglasna molitev skozi ozka vrata, mladi mož na pragu pa moli za onimi in odgovarja, ne da bi mislil, kaj šepetajo ustna: — »in odpusti nam naše dolge, kakor — —«

Ko odmolijo, vstane tudi on, stopi bliže in s tresočo roko pokropi mrliča.

Potem pa naglo odide iz hiše, vrže suktnjo na tnalno pred hlevom in seže po vile, da prične svoj vsakdanji posel pri živini.

VII.

Na Brezovo poljano je sijalo jasno pomladnje solnce. To je širok greben za Korenom, v gornjem delu gosto zarasel z mladim bukovjem in krivim borovjem, v spodnjem izsekan in gol; visoko resje pokriva rdečeilovato zemljo, v malih jarkih pa, ki se polagoma plazijo v dolino, prerasta vednozelen mah močvirna tla.

Tu v Brezovi poljani ima poleg drugih tudi Kačon svoj log, ki mu daje steljo za živino in slaba drva za kurjavo; za kaj drugega ta gozd ni.

V dišečem resju pokraj kolovoza, ki se vije povprek čez greben, leži danes postaren možič, očitno utrujen, in obe pesti pod glavo tiščeč motri

oblake, ki jih goni gorak južen veter po temnomodrem nebu. Poleg njega stoji širok kurnik, odet z razcapano suktnjo; zakaj gospodar je gororok navzlic vlažnemu ležišču in nepretoplemu vremenu. Kaj je v kurniku, bi bilo težko ugeniti, da se ni časih iz njega oglasilo zamolklo mrmranje in godrnjanje, ki se vedno više in više stopnjujoč, naposled končava z zabrlizgnjenim »mijav«. In kadar je že preglasno, seže starec po kljukasto palico poleg sebe in udari na kurnik, veleč: »Mir!« Plezanje in praskanje po kurnikovih klinih priča, da se tamošnji prebivavci neradovoljno odzivljejo povelju, potem pa je nekoliko časa vse mirno; a ne predolgo, in prejšnji prizor se zopet ponovi.

Po kolovozu navzgor priškriplje dvovprežen volovski voz; starec se nekoliko dvigne iz resja, da pogleda, kdo se pelje tod.

»Aha! Stari Kačon!« zamrmra in zategne debela ustna v zaničljiv posmeh. Nato se vrže zopet na hrbet in stisne pesti pod glavo.

Ko bi bili kurnikovi prebivavci tihi in mirni, bi vozil Kačon mimo, ne da bi znal za te goste v resju; ampak prav sedaj zazveni ponovljeni »mijav«, in prestrašena junca hočeta glasno hropeč kar naravnost čez spodnji strmi breg.

»O-o-o-o-ij!« zakriči Tomaž in trudoma ustavi svoja voliča. Oni v resju pa bije po kurniku in vpije: »Mir, mir!«

»Da bi te strela! Ti vražji Mačji boter — kdo pa je tebe privlekel semkaj!« pozdravi Kačon izprva malone jezno, a potem, spoznavši onega, s prijaznim naglasom in licem.

Mačji boter — tako so res nazivali tega starca — vzdigne glavo iz resja, ali takoj jo zopet položi na svoje pesti.

»Ali sem ti napoti?« de čmerno in malo-marno, kakor bi govoril tja gor v zrak.

Tomaž potegne voliča vkraj pod košat bukov grm, s katerega jameta takoj hlastno smukati sveže zelenje; on pa, golorok kakor Mačji boter v resju stopa, svoj brinjev bičevnik v tla upirajoč, proti ogovorjencu. Tam potrka na kurnik in pravi dobrovoljno, kolikor more: »No — tu bode pa zopet nekaj grošev!«

Mačji boter se ne gane, ampak samo postrani poškili sedaj na Tomaža, sedaj na nasprotno stran; v njega možganih, ki niso bili tako okorni, kakor je bil videti njih lastnik, je zavladata sedaj le misel, kako je pač to, da je Kačon danes toli prijazen, ko se sicer ne meni za takega berača, kakršen je vsak dan Mačji boter, najsi nabere tudi poln kurnik mačk in mačkov. In ker mu je ta položaj popolnoma nejasen, ne zine ni besede, razen zategli »a-av-av-av«, kakor bi od samega spanca ne mogel drugače nego zevati.

Tomaž sede počasi v resje, potegne vivček in mehur s tobakom iz žepa in jame kresati.

To gane tudi botra v srce.

»Imaš li — Hrvata?» vpraša pomenljivo.

»Dober je, pravim ti,« deje Kačon in pomoli mehur botru.

»Časih se še dobi, časih; pa preklicano je trda zanj!« modruje oni, sedaj že sedeč in tlačječ dišeči tobak v zamazano pipo.

Nato sedita starca precej časa molče vsak na eni strani kurnika in puhata tobakov dim v sveži pomladnji zrak. Vsak čaka, da drugi prične razgovor; boter čuti, da ima Tomaž nekaj na srcu, le-ta pa išče konca pravi niti, ki bi po njej segel do namena.

Maček v kurniku se oglasi, in to naredi pravo gaz.

»Kje si pa ujel tega mucka, ki je tako togoten?» vpraša Tomaž.

»Lukčev je, Lukčev s Korena!« odgovori boter navidez pohlevno in malomarno; a izpod košatih obrvi pogleda prav zlovoljno svojega soseda.

»I — kaj že mačka prodaja Lukec? Kam je pa kozo del?» reče Kačon in zre srepo v drugi breg, kjer se prijazno odsvitajo bele stene zlatopoljske cerkve. A on ne vidi ničesar, ni bele cerkve, ni zeleno-obrastlega bukovja za njo, niti debelih oblakov, ki puhte iz njegove pipe.

»Koze treba otroku — vedi, Kačon, tisti mali puncil!»

»Čemu jo pa redi doma? Služit naj gre!»

»Kdo? Otrok?«

»I — kaj — otrok! Deklina naj gre služiti!«

»Morebiti bi jo ti vzel? — A — kaj ti — ti si sedaj ‚stari‘ kakor jaz — in govoriti ti ni veliko v hiši, pa vaša mlada jo morda vzame?«

»Hudič! Molči!« zakriči Tomaž in udari z bičevnikom po kurniku.

»Ne bodi — ne bodi — Tomaž! Kaj bi iz suhega prelival v pusto? Ako te tvoj domači kurnik jezi, pusti mojega v miru!«

»Kdo pravi, da me jezi? Ampak ti klepečeš, kakor te navijajo drugi, in to klepetanje me jezi!«

»Hm, hm,« zamrmra boter. Premotril je naglo še enkrat vse dosedaj govorjene besede, in v njegovi prebrisani glavi se je začelo čudno daniti. Ta lisjak je že sedaj slutil, s kakim namenom je sedel Kačon poleg njega. Kazalo mu je pa zato, taktiko primerno urediti; zakaj prav bi bilo, da sam kaj zasluži.

»Klepetam? Prav praviš, a menda samo moje kosti klepetajo! V žepu nimam ničesar nego krušne drobtine, in nimam si s čim nosa obrisati! Za te mačke mi da raholški mežnar štiri groše, in to bode pol leta za poboljšek — za tobak — za obleko; doma me pa mladi od mize gonijo, zunaj pod kapom imam svojo skledo. Pa zakaj? Zato ker mačke lovim in prodajam, da kaj zaslužim.«

»Pravijo, da jih dereš!«

»Oj, sakramiš! Še nikdar nisem nobenega ubil, kaj li odr! Žive nosim, žive tjadol mežnarju, in ta stori potem svoje in prodaja kože. Zaslužim pa rad, zaslužim, da imam kaj za poboljšek! Oj, tisto pa rad — zaslužim, zaslužim —«

Taktika Mačjega botra je bila prava, zakaj Kačon je sedaj ubral svoje lice v najprijaznejše gube, se zleknil podolzem v resju, glavo podprl v levo roko in zadaj za gorenjim koncem kurnika pogledal svojega tovariša.

»Boter,« je dejal sicer nekam oholo, vendar pa dokaj prijazno, »boter, nekaj lahko zaslužiš, ako ti je le kaj do tega, prav lahko, in dovolj ti bode!«

Oni stori kakor polž, kadar se dotakneš njegovega rožička.

»Poštenega zaslužka se ne branim, pravim ti, Kačon! Poštenega ne, saj me poznaš ti in vsi! Nikdo ne ve ničesar nepoštenega o meni!«

»Res je, to potrjujem! Pošten si! Kar je res, to je res!«

Ko Tomaž nekoliko časa molči, se zbudi v botrovi glavi neprijetna misel, da utegne Kačon, ako predolgo premišlja o stvari, pri kateri je bilo njemu kaj zaslužiti, popolnoma umolkniti, in morda komu drugemu privoščiti omenjeni zaslužek. Zato se mu vidi potrebno nekoliko osvetliti prejšnji strogo poudarjeni pojem o poštenosti.

»Ni li bil tisti svetnik — ali očak Jakob tudi pošten, ko je od brata grunt kupil za nekaj žlic graha ali leče?«

»Saj ni kupil grunta!«

I no, ne vem, pa na gruntu je bil potem; oni, ki je prodal, pa je dobil doto in šel po svetu — kaj-li?«

»Ne vem!«

»Jaz tudi ne! Pa pošteno je bilo kupljeno in prodano!«

»Prava je ta!« pritrди Kačon. »Prodano je prodano! Pa stoj! Če hočeš, nekaj lahko dobro opraviš! Prazna ne bode zate! Jaz bi rad poslal moža nekam, in ti bi bil pravi. Govoriti znaš in molčati tudi, pa zastonj ne bode.«

»Zakaj ne? Le govori! Pa malo Hrvata daj!«

Tomaž radovoljno vrže mehur čez kurnik in nadaljuje:

»Glej, boter, ti hodiš mnogo naokolo, in danes si bil tudi pri onem tatinskem kajžarju — pri Lukcu.«

Mačji boter na vso moč vleče dim kresilne gobe vase, da mu ni treba odgovarjati.

»Saj veš, k tem ljudem ne morem in nečem, tudi ne, ako bi se mi pajčevine delale po želodcu! Pa ti bi tam lahko govoril besedo kot mož, kot moj mož!«

»Zakaj ne?« pritrди oni.

»Reci Lukcu, da mu dam sto tolarjev, ako pošlje svojo hčer kam odtod — služiti — daleč

odtod, kamor hoče, v Ljubljano ali v Trst, samo da gre. Sto tolarjev! Tvoja pa tudi ne bode zastoj!»

»Dobro govoriš, Tomaž! Ampak, če porečem Lukcu: ‚Sto tolarjev,‘ tedaj poreče on: ‚Dve sto!‘ Jaz rajši ponudim ‚Petdesetak!‘«

»Stori, kakor hočeš — jaz dam sto! Če primešetariš, bode pa tvoje!«

»To je beseda!«

Kačonova voliča sta bila vtem docela osmukala bukov grm in stopicala sedaj vkreber. Tomaž se dvigne, kakor urno se more, in kričeč svoj — »o-oo-oj«, tira živinčeti v kolovoz in potem, ne da bi se več ozrl, vozi v svoj log.

Tudi Mačji boter je smatral dogovor za dognan. Počasi vstane, ogrne capasto suktnjo, vtakne kljuko svoje palice za trto nad kurnikom in ga zavihti na hrbet. Štiri raznobarvne mačke se v njem plaho iztezajo po klinih.

Tako oprtan krene možič po ozki stezi nizdol v trnjavski Graben in leze potem na nasprotni strani zopet čez grmovje in praprot, skrbno se ogibajoč obhojenih potov.

Poboljšek, ki ga je služil z ujetimi mačkami, je bil pač grenak! —

VIII.

Kačon bi ne bil mogel ujeti boljšega »moža« za to kočljivo poslanstvo, nego je Mačji boter. Ljudje njegove baže, zaničevani zaradi vkoreni-

njenih predsodkov in malone popolno izključeni iz druge družbe, sicer ne kaj izbirčne, imajo redno tenak sluh in čut za slabosti onih, ki se jih ogibljejo; in ker je proti njim navadno dobrota — sirota, zato vedo tudi izkoriščati zase vsak neprijetni položaj onih preziravcev, v katerem jih tisti potrebujejo.

Mačji boter je hotel kaj zaslužiti, in sicer, kakor je dejal, pošteno zaslužiti. Zato so mu bili sedaj Kačon in Lukec, Lenčka in nje dete le mrtve številke, s katerimi je računal, da pridobi sebi kaj več: ne obljubljena odpravščina Lukcu, ampak svoj dobiček mu je bila prva skrb. Trebalo tudi ni za Kačona kaj prihraniti, in ako bi oni ne bil tako odločno postavil obljubljene svote, pa bi se Mačji boter ne bil lotil mešetarjenja; ali sedaj je znal, v kakih mejah se je treba gibati, da sam pridobi kaj prida.

Bilo je tri dni po onem sestanku, ki sta ga imela s Kačonom tam v Brezovi poljani. Lukec prekopava mali breg pod kočo, ki je njega pristna svojina, in mati in hči režeta krompir gori v veži; sedaj je čas, da se posadi. Lukec čmerno opravlja svoj posel, mnogokrat postaja in na motiko oprt gleda, kako gredo oblački po nebu.

»Ej, ali si kaj pognojil, Lukec?« zazveni dol s steze znan glas.

Mačji boter je stal ondi, opravljen kakor vedno, toda brez kurnika.

»Morda imaš kaj gnoja naprodaj? — Mačjega kajli?» se zaroga Lukec, ki ga je botrovo vprašanje silno ujezilo; zakaj kar je bilo gnoja pri hiši, ga je hranil vedno za mali zelnik; drugo setev je morala rediti puhla zemlja sama.

»Ne bodi, ne bodi!« ga tolaži boter in gre počasi proti koči.

Lucec vrže motiko v razor in stopa za njim; ženski pa vzameta košaro s krompirjevimi krljčiči in jih ideta sadit v breg.

»Krompir, krompir — to je dobra reč!« deje boter in sede na sirov parobek pod kapom.

»Kje si pa kurnik pustil?» se posmehne Lukec.

»Čemu vprašuješ? Saj itak nimaš več vprodaj za moj kurnik?»

Lucec požre ta zasmeh.

»Da, da, krompir,« povzame Mačji boter razgovor iznova. »Jaz še pomnim, ko smo ga prvič dobili; in ti tudi! Nekaj pred Francozi je bilo, mati so ga kuhali in pa sestra moja — saj si jo poznal Uršo, tisto, ki je šla potem v Trst —«

»Da, da! Je li umrla? Slišati ni bilo o nji?»

»Oh — živi, živi, in dobro se ji godi — tako pravijo; pa zame se ne meni več. I, čemu tudi? Vsak zase, to velja dandanes!«

Lucec prikima in sune kos trhlega polena izpod nog.

»Pa vedi, tam v Trstu ni slabo! Službe niso podnič,« nadaljuje Mačji boter, ki je tako naglo dobil prehod od krompirja do Francozov, od njih do sestre Urše in od nje v Trst ter je imel sedaj le še korak pred sabo do pravega predmeta.

»Jaz tudi tako trdim! Vsak dan pravim naši deklini, naj gre tja! Delati mora povsod, tam pa dobi denarjev, da jih lahko prihrani!«

Botru se razjasni obraz, da je za trenutek videti kakor ščip, ko prileze zvečer izza gore; toda takoj ga zategne v resne gube in poškili nekoliko dol v breg, ali sta ženski tako daleč, da ne moreta slišati razgovora.

»Lukec, semkaj sedi!« veli nato pomenljivo in se napol odmakne s parobka.

Oni sluša in deje samo radoveden: »Kaj bode?«

»Lukec, jaz vidim nekaj, kjer bi se dalo kaj zaslužiti! Poslušaj in potem govori! Dobro bode zate, in menda odpade tudi zame kaj.«

»Le govori!«

»Glej, Lukec, čemu rediš sedaj dvoje doma? Stara in ti lahko sama obdelavata to-le njivico!«

»Kaj? Kam pa otrok? Lenka gre lahko služiti, pa otrok?«

»I, kaj? Naj gre sama! Otroka pa ti rediš, ako kaj dobiš zanj.«

Lukec sedaj razumeje, kam meri boter. Počasi dvigne desno koleno in sklene roke pod njim.

»Koliko bode pa dal?« vpraša in guglje koleno v rokah.

»Koliko? Ne vem, ampak — če hočeš, če si zadovoljen, poravnaj jaz to stvar! Saj vem, kako je vse to, in če le hočeš, ako le midva hočeva, se bode denar zaslužil.«

Lukec je sedaj dobro vedel, da boter ne govori kar tako iz svojega nagiba, ampak da je poslan semkaj. Samo to mu še ni bilo jasno, kaj namerja ta mešetar.

»Bode li Kačon vzel otroka?« vpraša malomarno.

»Beži, beži! Tega mu vendar ne ponudiš! Ampak — recimo: Lenka naj gre odtod — v Trstu se hitro dobi služba! Otrok naj pa ostane!«

»Hehe! Ali se Kačon boji Lenke?« se zasmeje Lukec trdovratno in zbadljivo.

Sedaj spozna tudi Mačji boter, da se je izdal in da treba nastopiti drugo pot. Udari torej kar posredi.

»Vedi, Lukec — štirideset križavcev ti odšteje stari Kačon takoj na suhem, ako pošlješ ono deklino — v Ljubljano, v Trst, kamor hočeš! Samo, da je ne bode tukaj!«

Štirideset križatih tolarjev! To je nekaj, česar Lukec svoje žive dni ni videl skupaj. Kar zašumi mu po ušesih. Ampak on je oprezen mož.

»Sto jih mora odšteti ta bogatin!« vzklikne na glas.

»Toliko pa ne bode dal!« odmaje boter.

»Kakor hoče!« se razjezi Lukec. »Pa naj mu rajša hodi vsak dan mimo hiše in naj ga spominja krive prisege, ki so je deležni vsi — vsi, kar jih je tamkaj —«

»Molči, molči, Lukec! Tako ni govoriti; s tem si ne zabeliš soka! Mene poslušaj! Ali hočeš štirideset tolarjev?«

»Sto — tako sem rekel!«

»Ta je prazna!«

»I, no, ako pač mora biti: osemdeset jih bode! Pa ne vinarja manj!« deje Lukec po kratkem premišljevanju.

»Ne bodi brezumen! Saj poznaš Kačona! Ako jih primakne še pet, tedaj je pa konec!«

»Pa bodi!«

»Torej petinštirideset!«

»Ne, osemdeset, tako sem rekel!«

»Pomisli, Lukec, da plačuje stari! Morda je danes še pri volji dati to, kar sem rekel, jutri pa besedo sne! Petinštirideset — ako ti je prav, pa udari, in jaz grem k staremu. V teden dni bode denar tu, deklina mora biti pa tudi že — kjer hočeš, samo tukaj ne!«

»Vrag vzemi vso Kačonovino!« se razhudi Lukec in gleda raztrgani kap svoje kože. »Zadnjo besedo bodem govoril: Šestdeset naj da —«

»Jaz tudi zadnjo: vprašal bodem Kačona, je li zadovoljen dati — petdeset!«

Sedaj je pa Lukec trdovraten, in dasi Mačji boter dvakrat vstane in odide ter se zopet vrne,

vztrajajoč pri petdesetih, oni ne odjenja od šestdesetih.

Ženski sadita krompir že v zadnjem koncu njive in vsak čas se morata vrniti proti domu.

»Dobro!« pravi boter, »ako bode Kačon zadovoljen!«

Bal se je že, da vse izpodleti, ako mati in Lenčka kaj zvesta o pogodbi, predno je sklenjena.

Ali tudi Lukcu je do tega; zato si sežeta oba poštenjaka v roke, in boter odide zadovoljen naravnost proti Kačonovini. —

Teden pozneje, ko Lukec ne spi v slami nad kozjim hlevom, ampak izteza svoje kosti v hiši na široki klopi poleg peči, zdajci začuje trkanje na okno.

»Aha!« reče in se splazi tiho tja.

Trkanje se ponovi.

»Lenčka! Lenčka! Odpri!« šepne nekdo zunaj.

Lukec odpre lino, in blede lice Kačonovega Janeza se prikaže v okviru.

»Ali si sama, Lenčka?« vpraša potihoma.

»Na, lopov!« zarohni Lukec iz teme in sune s pestjo onega v obraz, da se opoteče izpod kapa. »Na, kar si zaslužil izdavna, ti krivopri-sežnik! Ne bodeš več hodil semkaj — deklina je šla!«

Rekši zaloputne okence in tava, roke maneč, proti klopi pri peči.

»Šestdeset križavcev — šestdeset —!« tako godrnja, ko ga že objemlje spanec. »Pa tega sem tudi plačal!« —

Mladi Kačon pa bega po strmem bregu proti domu; ne zna in ne čuti, da mu krvavi lice od Lukčevega udarca, niti jeza ga ne izprehaja zaradi tega.

»Deklina je šla!« je dejal razljučeni starec; »Lenčka je šla — ne da bi mi bila povedala, kam in zakaj!« ponavlja Janez.

»Kam je šla — zakaj je šla?«

V gošči pod Lepim hribom zalaja lisjak, in njega zamolkli glas dolgočasno odmeva od nasprotnih brd.

IX.

Triindvajset let je minilo po teh dogodkih.

V nedeljo je, in krasno pomladnje vreme vabi tisoče Dunajčanov v njih Prater, kjer se raztresa in kratkočasi živahna množica od drevoreda do drevoreda, od krčme do kavarne, tam ob ježi na vrtiljaku, tu ob vedno enakih dovtipih v vezani in nevezani besedi po raznih gledaliških lopah; tam zopet strmeča v leve, tigre in kače v zverinjakah, tu pred odri indijskih ali domačih čarovnikov.

V teh prostorih tudi slovenskega študenta ni pogrešati. Tedaj seveda, ko se je vršil ta oddelek naše povesti, tedaj društveno življenje med vseučiliščniki slovenske narodnosti ni bilo toliko razvito, kakor je dandanes; ampak družbe štirih

ali petih somišljenikov, ki so imeli stalno krčmo in kavarno in tudi redne skupne izlete v mestno okolico, so bile pogoste in so nadomeščale ali bolje — pripravljale pot poznejši širši društveni organizaciji.

Okolo bele okrogle mize na velikem vrtu tretje kavarne v Pratru poseda tudi danes taka petorica v veselem, živahnem razgovoru, ki se skokoma dotika najraznovrstnejših predmetov. Od dovtipov tega ali onega profesorja, ki so jih slišali med tednom, prehajajo na pereča politiška vprašanja in tu ostro in neusmiljeno kritikujejo razmerje v ožji slovenski domovini; potem pa so takoj zopet pri svojih instrukcijah, ki jih je treba zvršiti vsak dan, da si služijo drobiž za živež in študije. Od tu preskoči razgovor na deklice in ljubice, na policaje in hišnike, potem pa zvedeta Kočevar, ki ponuja svojo igro od mize do mize, ali Italijan, ki je tedaj še prodajal sir in klobase od stola do stola, vprašanja in odgovore zopet posredno v nov tir.

Dasi je danes mnogo ljudstva tu, je ostala slučajno sosednja miza doslej prazna. Naša petorica pa je ravno vglobljena v oprezno raziskavanje in odvijanje treh Kočevarjevih številčk, ki jih je potegnil eden izmed njih na stavo, kar pristopijo tudi k sosednji prazni mizi trije novi gostje: postaren gospod in dve gospodični. Ena šteje morda komaj petnajst ali šestnajst let in je na prvi pogled očitno hčerka gospodova; druga

pa je morda za polovico starejša in dasi je opravljena elegantno kakor ona ter je gorša od mlajše, vendar je videti, da ni v ožji rodbinski niti stanovski zvezi z drugima dvema.

Trije naših študentov se obrnejo in zvedavo ogledujejo sosede, dočim ostala dva dražita Kočvarja.

»Guvernanta!« deje eden prvih treh, ki slovi kot poseben poznavatelj ženstva.

»Pa lepa je!« pristavi drugi in se obrne kakor njegov tovariš zopet h Kočvarjevi košari.

Govorila sta slovenski in potihoma, da ju sosednji gostje niso mogli slišati. Tretji izmed njih pa ne more obrniti oči od ljubeznive deklice, ki mu sedi ravno nasproti in o kateri je izrekel prejšnji poznavatelj, da je — guvernanta.

»Oho, Janez!« se oglasi zdajci eden tovarišev preko mize; »kaj si se zagledal v to-le krasno plavolasko?«

Ogovorjenec se vzdrami in ga hoče nejevoljno zavriniti; ali v tem osupne vsa petorica, ki ima sedaj vseh svojih deset oči uprtih v sosednjo družbo in zlasti v lepo deklico: zakaj ona plavolaska, kakor jo je nazval zadnji govornik, se ozre ob prvih slovenskih besedah začudena in z nekakšnim veselim izrazom na licu po študentih, a pri oni zbadljivi opomnji, ki je letela na nje najiskrenejšega častivca, se zardi v lice in obrne napol nejevoljno, napol nasmehoma od njih.

»Slovenka je!« šepnejo mladi možje malone vsi obenem; »razumela nas je!«

»Da, da, tebe in tvojo neotesanost!« se razjezi Janez.

Razgovor mladih ljudi se sedaj popolnoma izpremeni; zavedajo se, da vsaj ena oseba pri sosednji mizi umeje njih jezik, in kakor so sicer prešerni in nagli v kritiki in sodbi, tako tesni, oprezni in tudi okorni so ob vtisku, da je blizu njih deklica, vsekakor izobrazena, ki umeje njih jezik, ki je morda njih rojakinja in si utegne o njih samih napraviti sodbo in sliko iz njih govora. To čuvstvo obhaja vse mlade ljudi, osobito moške, ki se niso še vzpeli do gotovega koraka med svetom, njim dosihdob kolikor toliko tujim.

Pogostoma gledajo na sosede; »poznavatelj ženstva« izkuša uprizoriti pristno koketiranje, a zaman. Edini Janez je tako srečen, da ujame en pogled plavolaskê, menda samo zaradi one prve opomnje tovariševe. In dasi ga vidi sam predobro, vendar ga suneta pod mizo od desne in leve strani dva tovariša, da ga opozorita na to izrednost.

Trem se vidi položaj predolgočasen, in zato silijo na odhod; Janez in njega desni sosed pa se branita.

»Aha! Ta bode danes silil za njo!« deje »poznavatelj ženstva« ciniški.

»Kaj tebi do tega?« ga zavrne Janez.

»Prav nič! Pojdimo, pojdimo!« veli oni, in še dva odideta za njim; Janez in njega sosed pa ostaneta.

»Slušaj, Mato! Zvedeti moram še nocoj, kdo in odkod je ta deklica!« reče oni.

»Sediva k njim! Starec se mi ne vidi kaj osoren, in — pojdiva se opravičit — morda je starec tudi naš rojak?« se nasmeje Mato.

»Ne, ne, nikakor ne! Nemeč je ali kaj takega! Pa pojdiva za njimi, da le pozvem, kje stanujejo, potem —«

»No — potem bodeš pa kar pisal?« se poroga Mato.

»Čemu se šališ? Ti ne veš, kako čudno mi je pri srcu, ako gledam to deklico!«

Dejal je to tako sanjavo, da je oni osupnil.

Nekaj časa molčita, in Mato se zopet nekolikokrat ozre na sosede.

»Čuj!« izpregovori hipoma, »pa ne smeš se! Ko bi ta deklica ne bila tako lepa, dejal bi, da ti je malone podobna!«

Janez se nasmehne, toda ne odgovori ničesar; zakaj sosedje ravnokar vstajajo, in naša dva znanca vestno nastopita svoj pot za njimi.

To je pač običaj v velikih mestih, in postarni gospod z družicama vred je bil menda že vajuen takim prizorom. Zapazili so vsi skoro, da hodita študenta za njimi, in razen nekaterih tihih nejevoljnih opazek starega gospoda in dokaj med-

sebojnih nasmehov obeh deklic to zasledovanje ni provzročilo nič hujšega.

Prijatelja ostajata vedno tako blizu, da jih ne izgubita, vendar pa tako daleč, da jim nista nadležna.

Mrak lega na zemljo, in množica Pratrovih posetnikov vre nazaj v mesto.

»Mato!« deje zdajci Janez; »meni se zdi, da mi je to današnje srečanje usodno! Ta ženska — ta ženska!«

»Ti si sanjač! Kdo ve, kaj tiči za njo!«

»Nikar ne govori tako! Nekaj skrivnostnega me tira k nji, nekaj neumevnega! Morda je to ljubezen, o kateri čitamo, pa sedaj sam ne vem. Veš, da še nisem bil zaljubljen kakor vi drugi in da ne iščem ženskih vzorov. Preokoren, preneroden sem za takov posel; ali tukaj mi je pot pretekel takov vzor!«

Prepričevalna moč teh skromno izgovorjenih besed zaduši tovarišu vsak ugovor, vsak zasmeh.

»Lepa je!« reče, ker misli, da mora pač kaj ziniti, in s tem le ponovi, kar je izustil že prej. —

Oba dijaka sta modroslovca, družnika izza gimnazijskih let in skoro najožja rojaka; saj sta fari, kjer sta se porodila, sosednji. Veliki, nekamo sloki Janez, blede, črnooki mladenič, to je Janez Kačon, edinec, ki se je porodil na Kačonovini, odkar tam gospodarita naša stara dva znanca, Janez in Jerica.

Zakaj sta ga poslala v šole?

Na Kačonovini je šlo nizdol; nikdo ni znal, zakaj, a da je bilo tako, je vedel vsakdo. Govorilo se je, da je mladi gospodar napravil dolg, in da je za prvim prišel drugi, da sta se sčasoma stari Tomaž in mati Barba vknjižila za živež in poboljšek, da je takisto storila žena Jerica, in da je Nežka morala tožiti za svojo doto. Janez je posedal dlje v Štrukljevi krčmi v Kopolju, nego je bilo koristno, in klel in zabavljal na železno cesto, ki teče sedaj za Savo in je pogoltnila ves zaslužek, kar ga je imel kmet doslej tukaj ob veliki cesti. Ako ni spravil o pravem času sena s travnikov, če mu je plevel prerasel krompir in proso, ako mu je birič potrkal na vrata zaradi dolžnih obresti ali davkov — vsega je bila kriva le železnica. Godrnjanje in očitaje očeta in matere ga je razljutilo do skrajnosti, in dobrota in potrpežljivost ženina ga je takisto razkačila.

Vrhutega ga je obšla pobožnost; namreč pobožnost v tem zmislu, da ni zamujal službe božje in da se je izpovedaval vsake kvatre. Vendar pa je pil in preklinjal kakor najbrezbožnejši mešetar, in če se mu je prav zljubilo, je tudi pretepeval ženo.

Otroka sta imela edinega Janeza, in ko je ta odrasel, je sklenil oče hipoma, da mora v šole, da mora biti »gospod«. Toliko je imel, da se sin lahko izšola, potem pa bode oni skrbel za roditelje, ako bi bilo treba.

Mladi Kačon se je pridno učil; toda ko je prišlo do tega, da bi šel v duhovniški stan, da bi bil pravi »gospod«, kakor si ga je mislil oče, tedaj je mladi Janez odrekel pokorščino.

»Na Dunaj pojdem!« je dejal, in ž njim vred je takisto sklenil njega prijatelj in sošolec Mato. Čudno je le bilo, da se Kačon ni dolgo ustavljajl tej sinovi nameri; mati Jerica pa je pač imela več strogih besed in solza. Stara dva, Tomaž in Barba, sta že počivala v hladni zemlji; torej nista imela več besede.

Mladi študent je odšel na Dunaj in dobival z doma, kolikor so mu mogli pošiljati; oče pa je dalje pil in lenušil ter gostobesedno hvalo pel svojemu sinu, ki bode kdaj še kaj več, nego je domači župnik.

Sedaj tudi ni bil pobožen v gorenjem zmislu, ampak k maši in izpovedi je hodil, kadar se ni bilo moči izogniti. Gospodarstvo pa prihaja vedno slabše. Sin je že četrto leto na Dunaju in sam zasluži z lekcijami toliko, da ne potrebuje domače pomoči; a oče pričakuje, da ga bode skoro že sin podpiral. Sedaj ni več konj ni volov na Kačonovini; dve kravi in nekoliko ovac, to je vse. Travniki in njive so odprodane, gozd je izsekan, in streha na hiši kaže svoja rebra.

Mladi študent se ne mudi rad delj časa doma; vsako leto prihaja za nekaj dni na Kačonovino, toda kar vidi tu, nikakor ni, da bi ga vabilo in držalo. In tudi spomini na minula leta

so enaki; on je nadarjen in nepokvarjen, in v srcu mu gori oni čisti idealizem, ki se zaseje časih tja kakor redka cvetica na goli svet, da ne znamo, odkod je prišlo seme, in kakšne moči so ga spravile v rast in cvet. Kar pa mora Janez gledati časih doma, to se mu studi, in zato gre zopet svojo pot!

Spominja se sicer, da je bila tu nekoč blaginja, a zakaj je sedaj drugače, zakaj vse prepada, o tem neče premišljati in nikogar neče obsojati. Plemenita nprav mu brani takšne misli.

In vendar je njemu usojeno, da bode mučenik za — očetov greh! —

X.

Prijatelja na nocojšnjem zasledovanju nista dosegla pravega uspeha.

Stari gospod, ki je vodil gospodični, je poklical ob izhodu iz Pratra izvoščka, in trojica se je odpeljala. Janezu se je zazdelo, da se je »gubernanta«, ki je sedela spredaj in zato lahko gledala vse, kar je zastajalo za urnim vozom, porogljivo nasmejala; Mato pa je bil bolj premeten nego njegov tovariš.

»Številko imam, številko!« vzklikne vesel.

»Katero številko?«

»I no, izvoščkovo! Če se peljejo domov, tedaj pozvem jutri, kdo in kje je ta gospoda.«
Janez se je moral nasmejati.

»Škoda, da nisi jurist!« deje veselo.

»In potem — policaj!« pristavi Mato. —

Nadarjenost za ta stan je Janezov prijatelj drugega dne popolnoma izpričal.

Opoldne pri obedu v majhni krčmi na Kostanjevici je Mato natanko poročal o svojih pozvedbah. Izvošček je peljal gospodo domov, in sicer tudi na Kostanjevico, v ulice, ki niso bile kaj daleč od stanovanja naših dveh znancev. Stari gospod je hišni posestnik, mlajša deklica je njegova hči, starejša je res »guvernanta«; potem sta še dva sina tu, gimnazijca, ki ju poučuje znanec Čeh — jurist.

»To je kakor nalašč!« deje Mato. »Ta češki prijatelj mora pomagati, ako« —

»No — kaj — ako —?« vpraša Janez.

»Ako ni sam zaljubljen v tvoj vzor, kar bi bilo prav lahko mogoče!« se zasmije tovariš.

»Kje ga dobiva?« hiti nestrpno Kačon, ne meneč se za prijateljeve šale.

»Zvečer pri ‚Levu‘!«

Ker ni bilo nič nenavadnega, da sta naša znanca prišla v imenovano krčmo, zato se jima tudi nocoj njiju prijatelj, že omenjeni češki jurist, nikakor ni čudil. Mato je zopet kazal svoj diplomatiški in policijski talent, in skoro sta bila poučena o vsem razmerju v Majerjevi hiši in rodbini; tako se je namreč zval postarni gospod, ki smo ga videli v Pratru.

»In pa — guvernanta? — Guvernanta?«
vzklikne Janez, čigar misli se sučejo edinole
okolo plavolaske.

»Oh, pozabil bi bil skoro povedati, da je
vaša rojakinja — Slovenka! Krasna deklica! Pa ste
jo li videli, ali kaj je, da vas zanima prav ona?«

Janez se malone izda, toda oprezni Mato
ga reši.

»Oh, omenili ste prej, da je guvernanta v
hiši, kjer poučujete, in Kačon — čudna slabost
njegova — ta se zanima za vsako guvernanto.«

»A — tako?« se zasmije Čeh; »pa stojte,
ako vas zanima i ta, predstavim vas lahko. Nič
ložjega negoli to. Krasna in pametna deklica je
— ne bode vam žal!«

Mato hoče izreči še nekaj pomislekov, ampak
Janez je že ves v ognju, tako da ga gleda Čeh
kar začuden.

»Le potrpite, dragi kolega, v nedeljo, pri-
hodnjo nedeljo se naredi vse. Vsa Majerjeva rod-
bina, guvernanta in moja malenkost bode pri
popoldanskem koncertu v Volksgartnu. Pridite
tja, midva se pozdraviva in izpregovoriva nekaj
besed, potem pa vas predstavim. Gospod Majer
ni žid, ampak pošten Dunajčan stare korenine;
preprost, jovialen mož, pa bogat — bogat! Vdo-
vec je, in živi le za deco svojo. Študente pa ima
rad in zato — kar pridite! Seve, kar se tiče go-
spodične Helene —«

»Helena ji je ime?«

»Da, Helena! Kar se tiče nje, o tem sedaj rajši ne govorim. Poizkusite sami, in želim vam le dobro srečo, ako si hočete pridobiti nje simpatije.«

»Je li ohola?« vpraša Mato.

»Ohola? Ne! Ali pa — kakor hočete. Jaz ne vem, kakoin kaj, niti nisem dolgo poizkušal, da bi jo spoznal. To pa pravim, da ni navadna guvernanta, kakor jih srečujete po naših imovitih hišah in katere morda zanimajo gospoda Kačona.«

»Mene ne zanima nobena!« vzklikne Janez nejevoljno, dasi je vesel in srečen ob teh besedah, ki pristujejo njegovemu vzoru.

»Ej, to je bilo pač rečeno kar tako vne-mar!« pristavi Mato. —

Ko se odpravijo iz krčme, mora Mato spremiti tovariša še mimo hiše, kjer stanuje Helena. Molče gresta po ulicah in molče prideta domov. Stanovala sta skupaj v eni sobi.

»Pojdeš li v nedeljo tja?« vpraša Mato, ko vpihne svojo luč.

»Pojdem!« odgovori Kačon odločno. »Menda me vendar spreliš?«

»Zakaj ne? Lahko noč!« —

Potem ves teden nista govorila o prihodnji nedelji. Mato je bil prevdan svojemu prijatelju, da bi se poizkušal šaliti ž njim; vrhutega se je vedno zavedal, kako visoko ga oni preseza, da mu pa tega nikdar ne kaže. To je porodilo poleg starega iskrenega prijateljstva še čuvstvo brez-pogojnega spoštovanja, da, skoro obožavanja.

Kakor sta bila nazunaj oba enaka, oba enako-pravna, tako je bil natihem, v njiju tajnem duševnem življenju, Janez gospodar, Mato pa njegov brezpogojno vdani podložnik.

V nedeljo popoldne se je uresničila namera naših treh mladih mož tako, kakor je bila načrtana. Janez in Mato sta dobila Majerjevo družino in njih domačega učitelja pri napovedanem koncertu. Pozdrav, predstavljanje in povabilo gospoda Majerja, da prisedeta naša znanca k njegovi mizi — vse je prišlo, kakor je bil to napovedal teden prej premeteni jurist.

Niti stari gospod niti hčerka njegova nista spoznala došlih dveh dijakov za soseda iz Pratra; samo okrog usten guvernante Helene je legel za trenutek nekoliko ironiški, vendar pa vesel in dobrovoljen nasmeh: spomnila se je takoj, da je bil ta veliki modroslovec njen tihi častivec in zasledovavec minulo nedeljo. Ko se obrne k nji z odkrito besedo: »Vi ste Slovenka, gospodična? Za tako smo vas spoznali pred tednom dni!« se mu zasmije naglas, in pristavi šegavo posnemajoč njegov govor:

»In spoznali smo vas tudi za guvernanto!«

Izgovorila sta to slovenski, in smeha odgojiteljice in treh dijakov, ki se je oglasil po teh besedah, stari gospod ni razumel z drugo mlado družbo vred. Helena prevzame tolmaško nalogo, in razgovor krene, ko so se domenili o zadnji slučajni sosesčini, na daljno domovino slovensko.

»Kje ste vi doma?« in »Kje ste vi doma?« se je glasilo zaporedoma, in gospod Majer je prav z dunajskim humorjem metal vse Kranjce in Slovence v košaro, ki jo prenaša Kočevar po Pratru in po krčmah. Mato je bil najzgovornejši, Janez je pazil največ na Helenine besede, le-ta pa o svojem domovinstvu ni povedala preveč. Roditeljev nima, vzgojiti pa jo je dala stara teta najprej v Ljubljani in potem v Trstu, da se je priučila laščini, in ko ji je pred nekaj leti umrla, je šla sama služiti za vzgojiteljico.

Pravtako kratko pove Janez zgodovino svojega življenja. Z nekoliko besedami sta razodela oba, kar je bilo potrebnega, kakor se to pač zvrši med rojaki, ki se prvič srečajo v daljni tujini. In kakor je bilo vse, kar sta govorila, skromno in obično suho, vendar se je dobila skrivna vez, ki je že prve trenutke ta dva človeka silila drugega k drugemu.

Janez je bil prvi, ki jo je nekoliko osvetlil.

»Da, da, gospodična Helena!« je dejal, ko se je še enkrat spomnila umrše tete, »jaz tudi poznam to, kaj se pravi: Pomagaj si sam! Roditelje imam, ali ti mi ne morejo dati ničesar. Učitelj sem, kakor ste vi, dasi se mi je šele pripravljati za ta stan.«

»Za sedanjost govorite prav!« deje ona; »a potem —! Vaša prihodnjost, ali naša — vzgojiteljska — kakov razloček!«

Rekla je to malone žalostno.

Ko bi Kačon ne bil tako resne nravi, porabil bi bil lahko to priliko za navaden ali pa morda celo za duhovito galanten ugovor; ali kaj takega Janez ni vzmogel.

»Res je!« pritrди naivno odkrito; »nekoliko srečnejši smo mi moški; širša pota so pred nami, in ako treba, korakamo tudi lahko goloroki in bosí dalje, in morda celo preko — blata! Vi tega ne smete!«

Helena ga pogleda začudena, ali ugovarjati ne more, ali pa neče.

Gospod Majer je bil ukazal nekaj buteljč, in skoro so vsi trkali s kozarci, kakor bi bili znanci že od nekđaj. Mato je izvrstno kratkočasil gospodično Irmo, hčerko gospodarjevo, in jurist je imel z očetom vred dovolj posla, da je brzdal mlada dva gimnazijca.

Tako mine popoldan, in vmraku spremljata naša znanca družbo domov: Mato z Irmo, Janez pa s Heleno; gimnazijca korakata zadaj med očetom in učiteljem. Kačonu je srce prepolno; zdi se mu, da je trajal ves popoldan le en trenutek, in sedaj ga naudaja le misel in želja, da bi podaljšal ta sestanek. Prva ljubezen je vzplamenela v njegovem srcu z vso svojo elementarno silo; že od prvega pogleda je tlelo v njem, sedaj pa, v teh kratkih urah, ko mu je medsebojno občevanje le spopolnjevalo sliko, ki si jo je ustvarjal o svojem vzoru — sedaj je švignil

ogenj kvišku, in ni ga bilo najmanj volja, da bi ga gasil.

Janez je štel dvaindvajset let, ona pa je imela menda dve leti več. Kdo ve, morda vpliva prav taka razlika tem močneje na značaje, kakršnen je Kačonov. Za lehkomišno ljubkovanje z mladim dekletom ni bil ustvarjen; zato se tudi nikdar ni lotil tega. Današnji sestanek pa mu je kazal Heleno kakor zrel, v življenskem boju že nekoliko utrjen značaj v prelepem zunanjem okviru, kakor mu ga je dosedaj slikala le domišljija.

Bili so že blizu Majerjevega doma.

»Gospodična Helena, ali vas vidim zopet?« vpraša Janez.

Ona se hoče nasmehniti; toda v glasu njegovem je nekaj, kar ji ne dopusti nasmeha.

»Jaz sem vedno doma!« pravi hladno, a potem pristavi: »Samo ti nedeljski izleti! To je naša zabava, naš izprehod!«

»Torej slovo — toliko, da sem enkrat govoril z vami!«

Janez ne vidi, da ji rdečica zalije lice. Saj bi ne bila ženska, ko bi ne umela njegovih besed! Nekaj trenutkov se bojuje sama s seboj ob misli: »Ta študent, ta mladi študent!« Ali to dveurno občevanje ž njim je tudi v nji pustilo svoj sled.

»Torej se morda ne snideva več!« ponovi on žalostno, toda kakor bi se oklepal zadnje vejice.

»Če hočete — ob nedeljah sem pri maši pri Sv. Roku; Majerjevi so protestantski; jaz hodim sama tja!«

»Hvala vam — hvala!« šepne on poluglasno. Sedaj so tudi že vsi pred hišo in se poslavljajo.

»Prosit, prosit!« kliče gospod Majer še iz veže in ponavlja na stopnicah: »Rad imam take študente! Fanta, le glejta, da bode iz vaju kaj!«

Helena pa, v svojo sobo prišedši, vrže rokavice na mizo in šepne skoro nejevoljno:

»Ne, ne, v nedeljo ne grem k Sv. Roku!«

XI.

In vendar je šla.

Često med tednom, zlasti zvečer, ko je sama čitala ali šivala v svoji sobi, se je spomnila tega napol dogovorjenega sestanka, in vselej ji je po kratkem premišljanju ušel skoro nejevoljen vzklik: »Ne, ne, to je preneumno!«

Helena je bila dokaj hladne, računjajoče nravi; dosedanje življenje in službovanje pa ji je še bolj razvilo to nrav. O ljubezni ji je govoril že marsikdo; toda bila je prepametna, da bi ne znala, kakšni so ljubimci, ki se ji ponujajo. Kakor vsakogar, ki si služi svoj kruh, zavisen od vsakdanjih slučajev, tako navdaja tudi njo misel in želja, da bi se kdaj otresla tega jarma. Sanjarila je časih o kaj boljšem, posebnem, vendar vzgojiteljice, ki so v plemenitih rodbinah

prespale take sanje in se zopet zbudile v bridki, megleni, ledeni realnosti, so ji bile še preživo v spominu.

»Profesor! Profesorjeva soproga!« To je bi a sedanja stopnja nje skrivnih želja, in ondaj jo je srečal ta »mladi študent!«

»Preneumno, preneumno!« dela je vselej, kadar je legla spat, toda mladi študent ji vendar ni hotel iz glave.

»Kdaj bi bilo kaj ž njim?« se vpraša celo nekoč, toda takoj se zasmije naglas.

V nedeljo dopoldne postoji nekoliko trenutkov na hišnem pragu in zapenja rokavice.

»K Sv. Roku?« To je nje prva misel. »Ne, danes ne! Sicer bi res mislil ta študent, da hodim za njim!«

Ali sedaj je že zapela rokavice.

»Na Vidno? Ali v mesto k Avguštinem? Kdo poje danes tam? Oh — predaleč je!«

In tako krene naglo navzgor po veliki cesti kostanjeviški z nasmehom na ustnih in s poslednjim ne prav resnim tolažilom:

»Saj ga ne bode!«

Toda Janez je ves dopoldan zvesto stražil dohod k Sv. Roku, po katerem bi bilo priti Heleni, in sedaj se ugledata že oddaleč. Pozdravita se — on srčno in prijazno, ona malone hladno; toda vendar je vsa rdeča v lice.

»Pričakoval sem vas že dolgo!« deje Janez odkrito in veselo.

»Pričakovali ste me?» ga zavrne ona; čutila je potrebo, da se nekoliko poigra.

»I, ko ste vendar dejali, da pridete danes dopoldne!« odgovori on ves zavzet.

»Oh, tako! Da, da! No, dobrega spomina ste!«

»In — vi? Ste li pozabili?»

Janezov naglas ob tem vprašanju ji seže do srca, in ne more si kaj, da se ne bi ozrla nanj, rekoč:

»Ne, ne! Nisem pozabila! Pa mislila sem —« pristavi po kratkem premolku, ko ji on ne ve odgovora — »da je bilo to kar tako —«

»Oh — jaz sem imel vaše besede za popolnoma resne!«

»Kaj hočete, gospod Kačon? Saj vidite, da sem tukaj!«

»Hvala vam, gospodična Helena!«

Potem gresta nekoliko časa molče drug poleg drugega. Nji je nekamo neprijetna misel, da bi jo ugledala znanka v tem spremstvu, on pa ne ve, kako bi pričel razgovor, da bi ne dal preveč duška svojim čuvstvom. Sestanek v Volksgartnu in vestedenski posel sta bila zdajci predmet živahnemu razgovoru.

Tako dospeta do cerkve.

»Ali ne pojdete k maši?» vpraša Helena nasmehoma, ko stopi na prvo stopnico k cerkvenim vratom.

»Ali vas smem počakati?»

»Smete! — Ampak v cerkvi!« reče ona veselo in pomenljivo.

Vtem že izgine za malimi vrati, ki se škripajoč zapro za njo.

Kačon nekoliko časa stoji pred stopnicami, potem hodi po ulicah in naposled krene v cerkev. Zunaj na cesti, notri v domu božjem, povsod se mu vidi vse nekamo bleščeče: tako polno mu je srce od neznanih čuvstev!

Sedaj obstane pri stebru ob vratih. Mogočni glas orgel mu zveni na uho, in zdajci mu vstajajo v duši spomini na dom, na cerkev v rodni fari, ko je še mlad deček ministriral pri maši na očeta, na mater, na zapuščeni dom tam na peščenem kopoljskem hribu — in potem mu, hite misli zopet k nji, ki kleči tam spredaj med množico; sam se ne zaveda, kako mu je. Zdajci ga prešine misel: »Moliti!« Dolgo že ni molil; tisti široki plaz indiferentizma, ki vleče za seboj do malega vso mladino v zrelostni dobi, tudi njega ni pustil obstrani. Saj ni stal doslej še nikdar tako tik brezdna sreče ali pa ob prepadu nesreče! Ali sedaj je iskal, želel, hrepenel po pomoči.

»Moj Bog, pusti, dovoli mi to srečo!« je vzdihnil, in morda je bil ta nemi vzbruh njega čuvstev — najsi tako sebičen — najčistejši, najpobožnejši izmed vseh, kar jih je to uro vzklopelo proti cerkvenemu oboku.

Po maši spremlja deklico v notranje mesto; hotela je k prijateljici, služeči v imenitni židovski rodbini na Ringu.

Pogovor se jima suče sedaj v tiru, na katerega navadno krene pomenek izobraženih mladih ljudi, kadar se otresejo subjektivnih pojavov; predmetje njih učenja, zlasti slovstvo in zgodovina, se križajo vprek.

»Čitate li še kaj slovenskega?« vpraša Kačon.

»Kje? Kako? Saj mi ne pride več slovenska knjiga v roke! Samo eno imam!«

»Katero?«

»Prešernove pesmi!«

»Oh! Imate jih? To je krasno!«

Ona ne zna, ali je ta vzклик namenjen Prešernu, ali nje posesti te knjige.

»Če dovolite, prinesem vam še kaj slovenskega — Levstika in Jenka; pesmi zadnjega so šele natisnjene!«

»Prosim!«

»In potem mi poveste svojo sodbo o njih!«

»Ali vam kaj velja?« meni ona koketno.

»Da, velja mi, gospodična Helena!« deje Janez tako resno, da se ji zopet vsili rdečica v lice.

»Oh, le počakajte — stroga sodnica bodem!« hiti Helena, da prikrije zadrego; »pa — tukaj sva že na koncu svoje poti; tukaj stanuje moja prijateljica!«

Poda mu roko, on pa ne dobi druge besede v slovo nego:

»In — danesteden, gospodična Helena?«

»Danesteden?«

»Ali vas smem zopet spremiti?«

»Počakajte, gospod Kačon! Če pojdete k maši! Priučim vas zopet pobožnosti!«

Ločita se z veselim smehom. Janez hodi še nekaj ur po mestnem parku in odide potem domov, kjer na svojo veliko zadovoljnost ne dobi več prijatelja Mata. Marljivo preobrača vse slovenske knjige, kar jih ima v mali knjižnici. —

»Danesteden! Danesteden!« Ta beseda je bila odslej redno slovo naših dveh mladih znancev. Kakor prvič spremlja Janez odslej vsako nedeljo, vsak praznik Heleno k Sv. Roku in potem zopet v mesto do stanovanja nje prijateljice. Drugih sestankov nimata, in dasi čuti deklica čimdaljebolj, kakšna strastna ljubezen do nje rase odtednadotedna v mladeničevem srcu, dasi spoznava on, da ga ona vzprejemlje vedno prijazneje in ljubezniveje, vendar o ljubezni med njima dolgodolgo ni govora. Roke sta si stiskala ob sestanku in ob slovesu, prijazno, ljubo in tesneje, nego je družabni običaj; ali to je bilo tudi vse.

Ta ljubezen Kačona ni odvrčala od njegovih študij, nego nasprotno je vplivala nanj. Kar najodločneje se je zakopal v knjige in koncem poletnega semestra se je smel zanašati, da

dovrši jeseni izpite. V počitkih ni namerjal od-potovati nikamor: niti domov — česa bi tudi sedaj iskal tamkaj — niti z rodbino, kjer pou-čuje, in katera pojde v letovišče. Helena pa odide z Majerjevimi k Vrbskemu jezeru.

Koncem julija je, ko sta Janez in Helena na zadnjem nedeljskem sestanku; v prihodnjem tednu ona odpotuje. Danes ona neče k prijate-ljici; po mestnem parku se šetata in sedeta na-posled na klop v senci mladega, gosto nasajenega in bujno rastočega jasmina.

»Jaz ostanem tu na Dunaju!« ponovi Kačon — saj je bil to povedal že nekolikokrat — a nato pristavi prvič:

»Jeseni dovršim izpit in potem šele si po-iščem pot dol v domovino!«

»Kako srečni ste!« deje Helena, kakor je bila rekla že nekoč, ko sta se menila o svojem stanu.

»Hočete li z menoj?« vzklikne on in stopi prednjo, prožeč ji obe roki. »Helena, ali greste z menoj? Da vas ljubim — z vso dušo svojo — to veste, davno veste — kaj naj še porečem? Ali hočete biti moja — žena?«

Helena je dobro vedela, da pride nekoč to vprašanje; a sedaj je vendar presenečena, in to najbolj zaradi strasti in razburjenosti, ki odseva s Kačonovega lica. Poda mu roke ter ga mehko in ljubko potisne na klop poleg sebe.

»Da, hočem!« šepne zardela.

Dva mlada gizdalina se šetata mimo njiju in gledata brezstidno na oba.

»Pojdiva!« veli Helena in vstane. Janez gre za njo kakor v sanjah. Ali spotoma prične govoriti o svojih namerah, da dobi službo na domači gimnaziji in kako lepo bode, ako jima odkaže usoda prostorček v domovini. Tudi Helena je razburjena in sanjava v svojih odgovorih.

Ko prideta do nje doma, stopi on proti dosedanji navadi za njo v vežo.

»Smem li komu povedati o tem?« jo vpraša in stisne deklici roko. Sama sta v veži, in ta samota ga ohrabri, da stopi bliže k nji.

»Ne, ne — sedaj še ne!« pravi Helena in mu odtegne roko.

»Helena! En poljub —!« šepne Janez.

»Ne, ne — sedaj še ne!« hiti ona, ne da bi vedela, ali odgovarja temu vprašanju, ali pa ponavlja prejšnji odgovor.

Tudi on ne sili več k nji; oba zdajci obide čuvstvo, kakor bi bilo nekaj nepredornega med njima.

»To je začetek! Kje je še uresničitev najinih namer?« si je dejala ona.

»Poljub tukaj v veži — na cesti — ne, ne — to bi oskrunilo najino ljubezen!« je šinilo njemu v glavo.

»Danesteden!« hoče dejati potem; toda spomni se, da je ne bode več tukaj.

»Pisal vam bodem, Helena! Vam — tebi, tebi, ako dovoliš!« S stopnic se začujejo koraki.

»Jaz odpišem takoj!« šepne ona in steče navzgor.

XII.

Na Kačonovino lega jesen.

Taka ni kakor nekdanj, ko je vsaka shramba pričala o blaginji tega posestva. V kozolcu, ki ima sedaj samo tri stebre, tiči še nekoliko detelje in nekaj snopov lanu, v peščenem bregu se pase pet ovac, in mati Jerica, sedaj Kačonka Jera, vlačí z griča borovo suhljad, ki jo seka in veže v butarice ter jih polaga pod napušč, da bode kaj za kurjavo pozimi. Pred vhodom v klet še leži kup krompirja, stisnjenega in nakopičenega, kakor bi ga bilo strah širokega prostora spodaj, ki ga ne more napolniti. Ob steni pod ostrešjem visi nekoliko koruze, trije krvavordeči storži med drugimi zlatorumenimi; s kapu štrle razmršeni šopi trhle škope, ki je doslužila na strehi. Pred odprtim, praznim hlevom skače nekaj vrabcev, na tnalu poleg hleva pa se oblizuje star kodrav maček. Niti za vrabce se ne meni, kakor bi bila tudi njega obšla tista malomarnost, ki zija iz vsakega razpokanega trama, raz vsak kamen na tem posestvu.

Po obraslem kolovozu, kjer je nekdanj stari Kačon tiral svoje rejene voli, škripljejo kolca, ki jih vleče zmršena krava. Poleg nje pa hodi velik,

v hrbtu sključen, koščen mož; na kolcih leži dolg hribovski koš, in v njem je bela, a drobna repa.

To je sedanji Kačon, ki vozi jesenske pridelke domov. Ni še star po letih, ampak njega stas in lice ga kažeta starejšega.

Kozolec nima več plašča, da bi gospodar podenj zvrnil repo; obrezavati jo bode treba pod hlevnim napuščem, kjer je le še preveč prostora. Tja tudi zavije Kačon in pokliče Jero, naj mu pomaga izprazniti koš.

»Drobna le letos, drobna!«

To so edine besede, ki jih izusti Kačonka; on pa molče odvede kravo v hlev.

Jera si pripravi bruno, da sede nanje, in se loti repe; glavice meče na kup poleg krompirja, repnik pa na drugo stran. Pred leti ni bilo tako; tedaj je pomagala in ukazovala, in dekle so postorile največje delo; danes pa je sama. Misli ji uhajajo v minula leta in v prošlo blaginjo, toda ne mudi se predolgo ž njimi.

»Pač je Bog hotel tako!« reče v svojem vdanem fatalizmu in meče repo za repo na kup pred klet.

Izza ogla zahrešči korak na peščeni poti, in pred mater stopi Janez, sin študent.

Nji pade nož iz rok, in skoro ne more vstati s sedeža.

»Janez — Janez!« To je vse, kar more izustiti, in potem se ga oklene oberoč, nerodno, trdo, a tako presrčno, kakor more le mati.

Mladi Kačon se ji počasi in mehko izvije iz rok.

»Kje so oče?« vpraša, in to manj zaradi želje, da bi ga takoj videl, nego da prikrije, kako ga je genil vzbruh materine ljubezni.

»Oh, kako si vzrasel! Pa — Janez — obriti se moraš! Koliko bodeš gorši!« hiti ona in se ne meni za njega vprašanje.

Janez se nasmehne in si potegne s prsti svoje levice po mladih brkih.

Sedaj pride oče iz hleva.

»Janez je tu!« zakliče mati Jera in ne more z očesom od sinovega lica.

Kačon izprva nekoliko osupel obstane, potem si obriše roke ob prtene hlače in stopi počasi bliže.

»No, kaj si vendarle zopet našel domov?« deje navidez malomarno in očitaje, ali iz njega besed zveni prikrita radost, ki jo umejeta in čutita mati in sin.

»V hišo pojdi, da si odpočiješ!« veli oče in stopa naprej.

V sobi, v kotu med okni, nasproti veliki peči, še vedno stoji stara, bela javorova miza, in okolo nje so dolge nerodne klopi; na steni vise v lesenih okvirih na steklo naslikane podobe svetniške, v kotu pa je razpelo — vse še na tistem mestu kakor pred dvajsetimi in več leti, samo vse prašno, zamazano, okajeno.

Janez je poznal že vse to in tudi ni pričakoval izpremembe. Ravnodušno odloži mali kovčeg, ki ga je prinesel s seboj, na klop pri peči, sam pa sede za mizo.

Mati pobriše s predpasnikom nekolikokrat preko mize in potem za trenutek izgine iz sobe. Stari Kačon potegne svoj vivček in tobačni mehur iz žepa in si tlači pipo.

»Potrpite, očel!« veli sin in gre odpirat kovčeg.

»Kaj pa imaš tam?« vpraša starec z zadovoljnim nasmehom.

Študent prinese majhen zavitek in ga položi pred očeta.

»Nekaj smotk za vas!« reče veselo, »tiste — dolge so!«

Očetu se še bolj razjasni lice.

»Glej ga, glej!« deje nato — druge besede ne ujame — in vtakne pipo in mehur v žep, iz zavitka pa potegne smotko.

»Janez, Janez! Očel!« zakliče mati pri vratih, katera le nekoliko pripre.

Kačon odide v vežo in potisne duri za seboj.

»Kje pa je steklenica borovničevca, ki sem jo hranila tu zadaj v omari?« vpraša Jera. »Požirek mu moram dati!«

»Da, dal!« hiti Kačon; »tu zadaj mora biti!« Rekši seže v omaro.

»Steklenica je v nji, žganje si pa ti popil!« se razhudi mati poluglasno in odrine od sebe moža, ki drži prazno steklenico v roki.

»Beži, beži, ti bi mu niti ne mogel dati suhega kruha!«

»Gor pojdem — na Koreno — k Volku! Ta ima še nekaj borovničevca!«

»Ni treba! V izbo pojdi!« veli ona, in Kačon se ji ne ustavlja.

V sobi sede zopet kraj mize in si vesele volje užiga smotko.

»No, kaj pa je s teboj? Bodeš li skoro v cesarski službi, ali si že?« vpraša skozi gosti dim, ki ga puha preko mize.

»Nimam je še, pa dolgo pač ne bode!« reče sin in iztika po kovčegu.

Sedaj vstopi mati ter prinese hleb črnega kruha in na majhnem lesenem krožniku kupec lepih jabolk.

»Letos jih je bilo nekaj, tu na starem drevesu za hlevom!« reče sinu in položi nož predenj; potem zopet odhiti iz sobe, in oče in sin začujeta nje korake pod streho.

»Kam pa so ušli mati?« vpraša študent, ko si odrezuje košček kruha.

V Kačonovi glavi se porodi vesela slutnja.

»I, pa že ima kaj skritega tam gor!« reče nato in zakašlja, kakor bi se zdajci spomnil svojega suhega grla.

»Kje te bodo pa nastavili? Kam te pošljejo?« vpraša, dasi sam zase ugiblje, kje ima Jera skrito pijačo, ki jo mora prinesiti vsak hip; zakaj po

drugem ne iztika gori pod streho; tako je moral sklepati iz prejšnjega besedovanja.

»Tega še ne vem! Morda pridem v Ljubljano, morda v Gorico. Skoro se odloči!«

Starec vnovič zakašlja, a potem zopet vpraša:

»Koliko bodeš pa služil? Bode li za trud?«

»Ne vem, tudi tega ne vem,« se zasmije sin; »nekaj stotakov na leto, toliko, da se bode živel!«

»Nekaj stotakov? No, prihranil bodeš pa kaj? Čemu si pa študiral? Čemu smo te pa dali v šolo?«

Okrog sinovih usten leže za trenutek zaničljiv posmeh; nehote se spomni dvojbenih zaslug, ki jih ima oče glede njegove izobrazbe. Ali oko mu pohiti preko umazane sobe čez razpokano peč, in glej, tam gori leži kup cunj in raztrganih odej, in zazdi se mu, kakor da je život v njih. Da, tam je čepela stara mati Barba in ta mu je pravila, da je pravitam in dolgo pred njo tudi že čepela stara — prastara babica, in ta in ona — obe sta vsaka v svoji dobi nočindan, letozaletom, dokler jima je bil odmerjen oni prostor za čelešnikom, pletli belo slamo v kite, za zaslužek dveh treh krajcarjev na dan; in ta stara mati Barba mu je otroku, mlademu dijaku, tudi vedno pripovedovala, naj se le kaj uči, da bode kaj, da si kaj prisluži, prihrani, da bode kdaj pomagal domačinom, materi in očetu, zlasti pa — gruntu, ki se je na njem porodil!

Te misli bliskoma hite mlademu možu po glavi.

»Grunta, starega grunta, pač ne bomo več mogli nazaj kupovati!« reče po kratkem molku pod vtiskom naglega razmišljanja.

Kačon je, sledeč sinovim očem, pogledal tja v kot na peči, na kup umazanih krp, in tudi njemu se je zazdelo, da čepi nekovo živo bitje tamkaj; toda on ni mislil na mater Barbo, ne, ona stara koščena, devetdesetletna babica je vstala pred njim, in ko je začul sinov odgovor: »Grunta — grunta ne bomo več kupovali« — mu je zazvenelo še nekaj drugega po ušesih; tisti strogi: »Beži — beži, ne dotikaj se me!«, s katerim ga je nekoč odpodila, ko ji je hotel pomagati s peči.

»Stresne se in hoče nekaj odgovoriti; pa sam ne ve, kako in kaj. Vtem pa vstopi mati in prinese steklenico borovničevca in majhen kozarec ter oboje postavi pred sina.

»Truden si in žejen, Janez!« meni skrbno.

»Pa ta ni, da bi gasil žejo!« se nasmehne sin.

»Oh, dober je — dober! Le pokusi!« sili oče in natoči kozarec.

»Prej bi rajši malo vode!« reče Janez, in mati je že zunaj, da mu izpolni željo.

Vtem izpije Kačon poln kozarec žganja, in ko ga iznova napolni, prigovarja sinu: »Le daj, le daj, ta hasne zdravju! Povsod ne dobiš tako pristnega!«

Ko se mati vrne, ponudi sin tudi nji nekaj v papir zavitega.

»I, kaj pa je to?« vzklikne ženica vesela in vsa rdeča v zgubanem licu ter odvija papir. Bujno pisan, svilnat robec, v hribih tako priljubljen, se razvije pred njo.

»Oh, Janez! Kaj takega si mi prinesel? Ta je pa drag, drag!«

»Ni tako, kakor se vam zdi!« se zasmije sin.

»Takoj v nedeljo pojdem v cerkev ž njim!« pravi mati in dene ta novi zaklad v skrinjo v izbi.

Nato sede vsi trije v živahnem razgovoru do pozne noči. Za večerjo skuha mati najboljše, kar vzmore: žgance in mleko, in sinu tekne jed kakor nekdanj, ko je še deček prignal živino s paše. Radost ga obhaja, spoznavšega, da sta ga oče in mati resnično vesela. Da seza oče v enomer po borovničevcu, to ga ne moti, celo mati Jera ne opazi tega. Govore o vsem, kar se jim ravno nudi, največ o tem, kako je zunaj po svetu, in Janez mora vse razkladati; vmes pa se vpletajo dogodki iz domačega kraja.

Stari Kačon je že nekoliko pijan in kreše in kreše, da bi užgal mokri konec svoje smotke; kar mu šine nova misel v glavo.

»Pa — oženiš se vendarle skoro, Janez — dobro oženiš? To bi bilo nekaj!« deje počasi, zakaj jezik se mu že nekoliko zapleta.

»Kdo ve? Morda bode kaj takega!« se nasmehe sin, in tanko materino uho takoj zapazi, kakšna tiha radost zveni iz teh besed.

»Ali res, Janez?« vpraša veselo presenečena.

»Le potrpite! Jutri, jutri povem več! A za ženitev je pač še čas; saj sem še mlad, premlad; ampak — govorili bodemo pač o tem!«

»Je li bogata?« zajeca oče.

»Pusti ga vendar!« se razhudi mati.

Sin resno pogleda očeta in reče mirno:

»Bogata ni!«

Starec se ves osupel ozre vanj, a ne črhne ni besede, mati pa pobriše krušne drobtine vkraj na kupec ter še enkrat posvari moža:

»Pusti ga v miru; sam nama pove, kadar bode čas za to!«

In s tem je bil ta predmet končan.

Pozno je, ko ležejo spat. Oče, ki ga je premagalo žganje, se zmaje počasi v hlev, sinu pa priredi Kačonka ležišče v sobi tako dobro, kakor je vzmore; tamkaj utrujeni mladi mož sladko zaspi; mati pa bdi še dolgodolgo v sosednji izbi, sključeno sedeč na poležani slami, pregrnjeni s hodno rjuho, in izpušča debele lesene kroglice na molku skozi suhe prste.

Moliti ne more privajenih molitev, ampak iz vse duše vzdihuje:

»Sveta Mati božja, ohrani ga, izprosi mu vso srečo tega sveta!«

Sedajinsedaj ji kane debela solza na koščene prste, toda v srcu je srečna, neznano srečna! —

XIII.

»Hoj, hoj! Janez Kačon! Odkod si se pa ti vzel?« tako zakliče v vzprejemni sobi krašenjskega župnišča mladi kaplan in stiska roko prijatelju.

Bilo je drugi dan po Janezovem prihodu; že zgodaj dopoldne se je odpravil z doma in se opravičil s tem, da ima važen posel v župnišču. Stara dva nista vpraševala več; oče je šel na njivo po zadnjo repo, mati pa je zrla za sinom, dokler ni izginil v dolini za strmim robom.

V župnišču je gospodoval začasno kaplan Peter, nekdanji Janezov dober prijatelj, in ta je sedaj tako odkrito veselo pozdravil prišleca. Starejši je bil sicer od Kačona, ampak prejšnje mnogoletno občevanje je izbrisalo to razliko.

»Danes ostaneš tu, pri meni!« hiti Peter; »mojo kapljico pokusiš, pa kaj drugega imam tudi, da ne porečeš, da smo mi prav zadnji na svetu!«

»Tega še nikdar nisem trdil!« se nasmehne Kačon.

»Oh, seveda, kar se tiče kapljice! Ampak sicer smo vam zadnji — mi kutarji — mračnjaki — vam razsvetljencem —« se pošali kaplan dobrovoljno.

»Ne bodi, ne bodi! Le daj, kar imaš! Pa stoj — najprej opraviva tisto, kar me je privedlo semkaj! Za Boga, saj nisem vedel, da si ti tukaj; tu v vasi sem šele začul to novico!«

»Česa pa želiš tako važnega? Oženil se vendar še ne bodeš?« zakliče veseli gospod Peter.

»Ugenil si!«

»Ej — da bi te! Je li res?« se zavzame oni. »Pa morava kar sestiti!«

Kačon potem duhovniku razloži vzroke svojega poseta. Profesorske izpite je dovršil in sedaj pričakuje sleherni dan, da ga imenujejo kam na gimnazijo tudi v slovenski domovini. Tukaj hoče prvo leto prebiti tako, potem se oženi; in prav ta ženitev, ali bolje, družinsko razmerje njegove neveste, ga je napotilo sedaj domov; sicer bi ga morda ne bilo. Ona sama o svoji rodbini ne ve mnogo; vzgojila jo je teta, ki jo je naposled tudi vzprejela za svoje dete; znano ji je le iz nekaterih tetinih opazek, da se je porodila tu v krašenjski fari in da jo je mati še kot malo dete vzela s seboj, ko si je iskala službe po svetu. Mati je izdavna umrla, sorodniki menda tudi; rojstvenega lista ni imela nikdar, ampak edino legitimacijo, da jo je teta pohčerila. Rodbinskega imena ni izpremenila, ker je imela teta prav tisto ime.

»Oh, počakaj, to skoro najdeva!« vzklikne kaplan in stopi k veliki omari po matrike. »Kako ji je ime — kakov priimek?«

»Helena Logarjeva.«

»Logar — Logar — počakaj — to ime tukaj ni navadno; pa jaz sem še premalo časa tu, da bi poznal vse ljudi ali vse rodbine.«

Vtem listka po imeniku, Janez pa zre sanjavo predse, kakor bi gledal v megleni dalji ljubki obrazek svoje Helene.

»Stoj — tu je!« vzklikne duhovnik; »Logar v Zabukovju in pa še en Logar v Lisičju nad Korenom; dve rodbini; ali veš hišni priimek?«

»Ne, Heleni ni bil znan!«

»Tu sta Logar — Zabukovščak in pa Logar — po domače Lukec. Poglejmo v glavno knjigo.«

Sedaj pristopi tudi Janez in nekamo razburjen gleda na debele liste, ki jih prelaga duhovnik.

»Tu je Logar — Zabukovščak in vsa njegova rodbina; a, Helena praviš? Helene ni med njimi. Poglejva onega v Lisičju. Tu je! Logar, po domače Lukec, kočar v Lisičju poleg Korenega — umrl; žena Polona umrla; hči Helena umrla pred dvaindvajsetimi leti v ljubljanski bolnici; a tu Helena — nezakonska hči prejšnje — ta še živi; koliko let šteje tvoja nevesta?«

»Štiriindvajset — menda!« deje Janez.

»To se ujema! Ta je! Druge ni v krašenjski župniji!«

»Ta je — gotovo!« pritrđi Janez; »pravila je, da je bila mati tudi Helena; vendar da je nezakonska, tega menda sama ne ve; sluti pa morda!«

»In kaj je sedaj, ako smem vprašati?«

»Guvernanta na Dunaju! Oh, ko bi jo ti poznal, Peter!«

»Škoda!« se nasmeje duhovnik v dobrovoljni šali, »pa morda jo vendar vidim še enkrat kot — ženo tvojo.«

Rekši hoče zapreti matriko.

»Stoj! Rojstveni list mi napravi! Nekaj moram vendarle prinesiti z doma!« pravi Janez.

Kaplan mu ustreže in dočim piše listino, hodi Janez nekamo vznemirjen po sobi.

Duhovnik vzpogleda.

»Čuj, Janez!« reče zdajci prav mladeniški lehkomiselnost; »predalček, kjer bodi očetovo ime, mora ostati prazen! Jaz bi dejal, da počakaš z rojstvenim listom do oklica. Nevesto utegne to-le neprijetno dirniti!«

»Pojdi, pojdi! Prepametna je! Predsodkov nima, kakor jih nimam jaz! Kdo bi vprašal po očetu — sam Bog zna, kje je in kdo je!«

Tako govoreč iznova premeri sobo; potem pa reče naglo:

»I, če pa misliš — stoj! Pa pusti za sedaj! Časa je še dovolj — in ako me ona vpraša, povem ji ustno. Saj tudi doma lahko kaj pozvem o tem. Lukčeva, praviš, kaj ne — Lukčeva? Čudno, da tudi doma nikdar nisem čul tega imena! In tudi one kočice ni več nad Korenim!«

»Vse se izpreminja!« deje duhovnik, »in vse tako naglo, da se komaj zavedamo izprememb.«

Vtem zapre knjigo v omaro, in prijatelja se lotita drugega razgovora.

Obed pri župnem upravitelju, dasi ne bogznakaj, je bil vendar boljši nego oni, s katerim je pričakovala sina skrbna Kačonka; tudi kaplanovo vino je bilo dobro in gotovo boljše nego ono, ki ga je mati vsa zasopla prinesla še predpoldne iz kopoljske krčme in za katero je žrtvovala malone zadnje krajcarje iz skrivnega predala v skrinji.

Solnce se je že pomikalo nizdol, ko sta stara dva spoznala, da ne bode sina na skupno kosilo. Mati Jera spravi bokal vina pod ključ in pravitako skuhanu gnjat; gospodar ne zine besede, ampak je zadovoljen z drugimi jedmi, ki jih je še vedno več na izbiro nego ob proščenju.

Zadnji žarki novembrskega solnca se plazijo ob strmih rebrih kopoljskega hriba, ko stopa mladi Kačon polagoma po peščeni stezi vkreber proti domu. Z daljne ljubljanske ravnine sem piše gorak jug, neprijeten in vlažen, obetajoč trajno deževje; pred sabo goni debelo, temnosivo plast oblakov, katerih senca leze podvojeno hitro preko gričev, brd in ravnin bliže in bliže. Kje je še oblak? Tam daleč navpično nad mengiškim poljem, a njegova senca je že tu in leze in hiti čez dobrovo, nekoliko prej bleščečo v rdečih žarkih zahajajočega solnca.

Janez nekoliko postoji in gleda z robu na zadnjem ovinku ta prizor. Tudi nanj vpliva prirodna izprememba. Prej še tako veselemu in zadovoljnemu zaradi prijetno prebitih uric v prijateljevi družbi, mu leže zdajci nekaj težkega na srce, na prsi; teman oblak, ki prihaja bliže in bliže, mu porodi neznano mučno slutnjo; sname si klobuk z vroče glave, odpne suktnjo in globoko sopeč, govori predse:

»Ta jug, ta neprijetni jug!«

Počasi stopa dalje in že ugleda raztrgano sleme domače hiše in takoj potem mater, ki stoji na pragu in očito pazi in gleda, kdaj bi se vrnil. To mu zopet vdihne prejšnjo veselo voljo in mu pospeši korak.

»Mati, mati! Tudi Helena jo bode ljubila — svoje ni poznala, pa saj je morala biti njena prav taka!« To razmišljanje mu roji po glavi, ko pozdravlja mater.

»Zakaj mi niste povedali, da imate novega gospoda, novega kaplana?« ji deje, opravičujoč svojo pozno vrnitev. »Pri njem sem moral ostati!«

»V župnišču si bil, pri gospodu?« vzklikne Kačonka, in videti je, da bi to opravičilo vsako, tudi najvažnejšo zamudo. »Kaj se poznata z gospodom Petrom?«

Janez ji mora razložiti, kako je prebil ta dan, in vtem znaša mati vse, kar je bilo namenjeno za opoldanski obed in kar je skrbno prihranila sinu.

Po večerji sedi trojica v živahnem razgovoru ob mizi, in stari Kačon silno zadovoljen zopet vleče ob dolgi smotki.

Koliko časa še ostane sin doma, tega doglej nihče ni vprašal: mati ne, ker se je bala tega vprašanja — najrajši bi imela Janeza doma, da bi mu le mogla s čim postrezati — oče pa ne, ker je videl in čutil, da imajo dnevi sinovega bivanja tudi zanj dokaj prazničnega. Oba se bojita besede, ki jo še nekoč izusti: »Sedaj pa odidem!«

Bodoči profesor je nocoj časih nekoliko zamišljen; rad bi izprožil razgovor o predmetu, ki mu je sosebno danes na srcu zaradi pozvedb v župnišču; pa ne ve, kako bi pričel.

Oče mu pride slučajno naproti s priljubljeno svojo opomnjo:

»Pa oženiti se moraš, Janez, dobro oženiti!«

»Zakaj ne?« se nasmehne sin; »že snoči sem povedal nekaj takega!«

»Je li zala — gosposka?« reče mati, ki ob oglu mize sedeča plete široko slamnato kito.

»Gosposka je — sedaj! Toda gosposkega rodu menda ni! Pa dobro, da ste me opozorili, morda vesta vidva kaj več o nji in sosebno o nje materi?« pravi mladi mož nasmehoma.

»Midva?« vzklikneta oba radovedna in skoro presenečena.

Mati prestane plesti, oče pa vzame smotko iz ust.

»Da, da — ali kaj veste o Lukčevih, o neki Lukčevi Lenki?«

V hiši nastane molk, kakor bi bili vsi okameneli; samo stari mršavi maček prede na gorki peči.

Nekaj trenutkov traja ta tišina v sobi, da je tem glasneje čuti piš in tuljenje južnega vetra ob hišnih oglih. Materi so pale roke s kito vred na mizo, in trda in bela v lice kakor marmornat kip zre svojega moža; nekaj nečuvnega, groznega ji sili v možgane, in pogled, ki ga upira v Kačona, ni očitajoč, ampak brezupen in le proseč, milo proseč rešitve, pomoči.

Kačon pa položi pest, v kateri se mu trese med prsti dolga, komaj užgana smotka, trdo in mahoma na mizo. Sam se skoro zlekne nazaj na steno, in iz pepelnobarvenega lica mu vzplamti pogled, srepo uprt na sina.

»Lukčeva — praviš?« reče za nekoliko trenutkov medlo in hripavo.

Sin niti ne zapazi te nenadejane silne izpremembe, ki jo je povzročilo njega vprašanje; sam ne ve, kako bi očetu in materi lepše in ugodneje razložil svojo namero, in zato se ves v zadregi igra s krušnimi drobtinicami ter ponovi sedaj, ne da bi se ozrl:

»Tu nekje je bila nekoč Lukčeva koča, menda tam gori med Lisičjem in Korenim; in nekova Lenka je bila tu doma — Lukčeva Lenka, ki je pred dvaindvajsetimi leti umrla v Ljubljani,

v bolnici — zato jaz ničesar ne pomnim — in ta je imela hčer — nezakonsko hčer — Lenčka ji je tudi ime — in ta hči je sedaj učiteljica — gospodična — na Dunaju — in to deklico —» »Ka-á-aj?» zajeca Kačon, mati pa sklene roke nad prsmi, ki se ji krčevito dvigajo.

»To gospodično — bodem vzel!« izusti sin naglo in veselo, kakor bi se bil zdajci iznebil težkega bremena.

»Ej — o — jej!« zatuli Kačon in pomete s pestjo po mizi, da sune napolnjeni kozarec vina sredi sobe, kjer se razdrobi na kosce. Glava mu pade nazaj na desko pod oknom, Jera plane kvišku k možu in ga stresne za rame:

»Kaj ti je? Saj si prisegel — pa reci, da ni res!« Glas ji je tako brezupen in proseč kakor pogled.

Študent gleda zavzet in prestrašen ta prizor.

»Kaj je? Kaj se je zgodilo?» vzklikne na ves glas.

Kačon se vzravna ob mizi; videti je, da mu je treba vse duševne in telesne moči. Lice mu nima nobene barve več, in glas mu je hripav, jezik se mu zapleta:

»Ne, Janez — te — te — ne — bodeš jemal!« zajeca poluglasno, dočim omahne žena za korak nazaj.

»Ne? Zakaj ne?» vpraša sin, dasi izprva prestrašen, a vendar skoro obradoščen, ker se

mu zdi očetov upor tako smešen, da bi ga skoro rad del na rovaš navidezne pijanosti.

»Zato — zato ne — ker je — moja — hči! In ti — ti si moj — sin!«

Vtem zopet omahne na klop.

»Oče! Oče! To ni res!« zakriči sin in plane pred starca. »Ali se vam sanja? Kaj ste pijani?«

»Lažeš, Janez! Ni res! Saj si prisegel, da ni bila tvoj!« zastoče mati; »tedaj si storil resnico, sedaj pa lažeš!«

»Prisegel? Čemu prisegel?« vpraša sin kakor v sanjah, pa osorno in skoro zapovedujoč.

»Zato, ker ga je tožila ona — Lukčeva — za otroka, za to Lenčko ga je tožila, in on je moral storiti resnico! In storil jo je, pošteno storil! Pa reci, Janez, reci vendar, da je tako!«

Mati proseč dvigne roke, in malone takisto bi jih dvignil tudi sin, da se ne opira ob mizo, ker bi sicer padel. Vrti se mu v glavi.

»Recite, oče, izgovorite!« bruhne iz sebe.

Starec se zopet vzdrami; sedaj je bilo zaman — legati ne more več! Toliko, oh, toliko let je nosil tega groznega črva v prsih, v srcu — sedaj je prilika, da se ga iznebi! Bodi, kar hoče, pogini vse: mati, sin, hiša in on sam! Iz ust mora ta beseda, na beli dan, da začujejo, da zvedo drugi, kaj je storil! S tem pač umori tisto skrivno, vedno živo, nikdar mirno bitje, ki tiči v njem izza onega svetega večera, ko je poklical Boga na pričo za laž, za grozno svojo laž!

»Svojega otroka se boj, ne tujega!« mu je rekel tedaj sodnik — in sedaj se mu bliža ta zavrženi, zatajeni otrok!»

»Bežita!« zarohni naglas in si udari s pestmi po prsih. »Ni res, ni tako! Jaz nisem storil re-snice! Krivo, krivo sem prisegel — ali čuješ, Jera? Krivo je bilo, in tisto dekletce je moj otrok!«

»Janez, pijan si!« zakliče mati.

»Res je, oče, pili ste preveč — vzdramite se!« ponovi sin za njo.

»Pijan? Hohoho! Nikdar še nisem bil tako trezen!« zavpije Kačon, in videti je, kako dobro mu de, ko le iznova trga in ruje svojo izpoved iz srca. Sedaj se mu vrne tudi vsa prirodna moč, in trden in vzravnán stoji poleg mize, z levico se lahko opirajoč ob ogel, z desnico pa vedno bijoč ob svoje prsi.

»Oh, križani Jezus!« zakliče mati, sin pa omahne na klop.

»Pa nocoj — še nocoj grem k sodišču! Zapro naj me, kakor mi je tedaj pretíl oni stari sodnik — zapro — tedaj bode menda — mir — tu notri!«

Vtem se opoteče proti vratom.

Študent skoči za njim.

»Kam hočete, oče? Treba ni tega! Kdo vas vpraša po tem? Niti jaz, niti ona — vaša hči —« Krepko potisne očeta od vrat, sam pa plane iz hiše, potegnivši duri za seboj. Zunaj, na planem,

pred hlevom postoji nekoliko; razoglav je, lahko opravljen; ali kaj mu do tega, da tuli oster veter ob bregu? Kaj mu do tega, da mu padajo debele kaplje jesenskega hudournega dežja na potno čelo? Bliska se od juga sem, in zamolkel grom odmeva od hriba do hriba.

»Sestra! Sestra! Sestra!«

Tako mu šepetaje jezik; sam pa se prijemlje za vročo glavo. In tako stopa naprej, po koluvozu ob bregu, izprva počasi, a vedno hitreje, brez namena, brez zavesti . . .

Na ovinku, kjer se zasuče pot v kreber proti Korenemu, mahoma postoji. V blisku se posveti pred njim prostrani breg pod vasjo in spodaj gosto zarasla strmina Lepega hriba.

»Tugori je bila ona kočica — spominjam se je — tugori! A sedaj je ni več! In nje — Helene — tudi ni več — nič več zame!«

Udari se po prsih kakor nekoliko prej njega oče in vzklikne zamolklo bolestno. Nato plane po strmem bregu nizdol v goščo, ki rase ob razvalini nekdanjega paganskega gradu. Skozi rakitovje in trnje sili dalje, ne meneč se, da ima hkratu lice krvavo, roke ranjene, obleko raztrgano.

»Sestra, sestra, sestra!«

Tako mu tuli vihar na uho, in vsak udarec srca mu obnovi to misel in mu sili ta sikajoči vzklik na jezik. Ko bi bil rešitelj blizu — poleg njega, da bi ga dvignil le za nekoliko trenutkov

iz tega vrtinca! Ali ni ga — kje bi se vzel v tej samoti?

Sedaj stopi na plan med skale, med ostanke mogočnega gradišča, tja, kjer sta se nekdanj v dobi prve zlate in potem v dobi druge pregrešne ljubezni sešla oče in Lenka.

Kaj ga je privedlo semkaj?

Tega ne ve, ampak med skalami sili dalje proti prepadu, nad katerim je tudi nekdanj v usodni uri stala nekoliko trenutkov mati njegove ljubice — ljubica njegovega očeta.

In ko drevi in pleza tako s skale na skalo, šine mu druga misel v glavo, hipoma, tudi kakor blisk, ki sedaj in sedaj razsvetli gorovje:

»Kdo je kriv tega? Oče?«

Postoji. Kakor sen iz mladih let, tako mu sili počasi na jezik rek, ki se ga je bil učil davno, davno:

»Jaz sem gospod, tvoj Bog, goreč Bog, ki pokorim krivico očetov na otrocih do tretjega in četrtega rodu — —«

»Sestra — sestra! Da, tako je, tako je moralo priti — a jaz — jaz nisem kriv!«

Višnjevo-rumen blisk mu razsvetli prepad, ki nad njim stoji, in grozen grom zabobni po dolgi dolini.

»Da, Bog govori — Bog pokori!« šepne mladenič, in dušo njegovo obide bohotno, slastno

čuvstvo, kakor ga ima indijski fanatik, ki se vrže pod sveti voz, da mu razdrobi kosti.

»Sestra — Lenčkal« zakliče na glas, razpne roke in se vrže zviška naprej v zrak — v prepad.

Ko se poleže zadnji odmev groma onkraj Limbarske gore, rožlja in hrešči le še nekoliko peska in kamenja v globino po rovih in drčah med skalovjem — za truplom, ki ga je ravnokar zdrsnilo za seboj . . .

XIV.

Kačonovine ni več.

Mati Jera je umrla; zadnjih groznih udarcev ni prebolela. Kačon pa je hodil dolgodolgo k sodišču ter prosil in terjal kazni svoji krivi prisegi; vest mu ni dala miru! Toda v sodnih spisih je bilo zapisano, da ni povoda preiskavi, ker se njegova kriva prisega ne da več dognati; nikogar ni več na svetu, ki bi potrdil njega samoovadbo, njegovo krivico, in njemu samemu sodišče ne sme verjeti. In najsi je bilo vse kdaj res, je zastarelo sedaj glede kazni. Končno je bila posvetna pravica mnenja, da Kačon ni pri pravi pameti.

Posestvo, oziroma ostanke nekdanje Kačonovine, so mu prodali krčmarji, ki je pri njih popival; sam pa je prišel v občinsko oskrb, in deli so ga »na umare«. Kdor ve, kaj je to, tudi zna, da je ni lahko pod solncem hujše časne kazni, nego je občinska oskrb »na umarah«.

Dokler je hodil ali mogel hoditi, je bilo še; toda ko so mu zdajci od kapi odpovedale noge, ga je metal sosed sosedu iz hleva v hlev, s poda na pod ali pa izpod kapa pod kap; tu en dan, tam pri imovitejšem dva, tri — na slami ali v listju — nikdar preoblečen, nikdar umit — za hrano, kar je ostajalo drugim — malokdaj kje dobra, usmiljena duša — tako je živel sedaj zadnji gospodar nekdanj mogočne Kačonovine.

In takov leži gorkega jesenskega dne v listnjaku Juretovega hleva, raztrgan, umazan, bolj podoben kupu gnoja nego človeškemu bitju. Domači pastir stoji z vilami v roki rohneč pred jim: »No, počakaj, mrcina, da te preobrnem!«;

Tako kričeč potisne gnojne vile pod Kačonov hrbet in prevali moža na drugo stran potem vrže dvakrat, trikrat kupe suhega listja na ležišče in takisto z vilami preobrne berača nazaj na njega novo napravljeno posteljo. Kačon je že vajen takemu ravnanju ter le stoče, ker ga bole vse kosti.

Kar vstopita dve osebi: domači župnik, gospod Peter, ki je sedaj tu stalno nameščen, in za njim gosposko opravljena gospa.

»Tu jel!« reče župnik nemški in potihoma.

»Oh — Bog, moj Bog!« zaihti ona in omahne nazaj proti vratom. Potem seže v žep, stopi k beraču in mu potisne nekaj denarja v roke.

»A-a-a!« se zavzame Kačon; »hvala, hvala!«

Gospa in župnik sta že odšla, in Kačon kakor v sanjah pregleduje in stiska onadva bankovca, ki sta mu ravnokar pala v roko.

Župnik pride tistega dne iznova k Juretu, in tedaj leži Kačon že v snažni postelji na mali kašti, ki so jo bili naglo izpraznili ter priredili v dokaj prijazni sobici. Dozdeva se mu še vedno, da sanja; dobro mu je, samo žejen je, pil bi rad, pil vino ali še rajši žganje; tega pa nima.

Ko vstopi župnik, tedaj mu berač tudi takoj razodene svojo željo.

»Malo žganja, samo malo!«

»Dajte mu ga požirek; pa ne več!« veli gospod Peter.

Potem sta sama v sobi.

»Gospod, gospod, kdo mi je preskrbel to dobroto?« zaječi Kačon.

»Ona gospa, ki je bila danes tukaj.«

»Gospa? Odkod pa je? Čigava je?«

Gospod Peter nekoliko pomišlja, potem deje resno:

»To je sedaj žena bogatega moža; na Dunaju živi; pa njeno mater si morda poznal?«

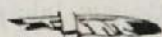
»Mater?«

»Da, da, nje mati je bila doma tamgori pod Korenim: Lukčeva Lenka!« — Kačonovi živci so že pretopi, da bi tudi najsilnejši dogodek kaj vplival nanje. Ko bi udarila strela poleg njega, toliko bi se zmenil zanjo kakor za vile, ki ga ž njimi preobračajo na njega ležiščih.

Ali nekoliko se vendarle vzdrami.

»Lenka, Lenka!« zajeca potihoma, in bridke solze mu zalijo oči.

Teden pozneje je umrl; dobra postelja in boljša hrana nista več ugajali njegovemu životu! —

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000420606

